Hrvatska
Narodna šala

Svezak prvi

Zagreb 1923.

Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“

ZBORNIK

HRVATSKE ŠALE

KNJIGA PRVA

SKUPILA I IZDALA

MATICA HRVATSKA

ODIO PRVI

HRVATSKA NARODNA ŠALA

SVEZAK PRVI

ZAGREB 1923.

„TIPOGRAFIJA“ D.D. GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD

HRVATSKA

NARODNA ŠALA

SVEZAK PRVI

UREDIO

JOSIP PASARIĆ

ZAGREB 1923.

IZVANREDNO IZDANJE „MATICE HRVATSKE“

O HRVATSKOJ NARODNOJ ŠALI

IZVORI I PODRUČJE ŠALJIVIH NARODNIH PRIČA I PJESAMA.

Šaljive narodne priče, pripovijetke, basne, rugalice, gatke, dosjetke u prozi i vezanom slogu, što ih »Matica Hrvatska« pod skupnim imenom »Hrvatska narodna šala« s ovom knjigom počinje izdavati, pobilježene su u prošlom stoljeću iz usta narodnih u krajevima, u kojima odvajkada stanuje narod, što se i osjeća i zove Hrvatom, dakle na cijelom području, koje je po pravo shvaćenom narodnom načelu neprijeporno hrvatsko. One nadalje obuhvaćaju sva tri hrvatska narječja: štokavsko, čakavsko i kajkavsko. Najveći dio njih, i to najjedrijih i najboljih, pripada štokavskom narječju, koje je po sudu Daničića, Jagića, Račkoga, Broza, Ivšića, Andrića i drugih naučnih uglednika isto tako hrvatsko kao i srpsko, dok je u štokavskim krajevima s ikavskim govorom isključivo hrvatsko. A upravo ti krajevi u ovoj su zbirci najobilnije zastupani.*

* To je valjalo da se ovom prigodom naglasi stim više, što su srpski listovi (»Bosanska Vila«, »Stražilovo«), kad je »Matica Hrvatska« g. 1886. izdala prvu knjigu »Hrvatskih narodnih pjesama«, zamjerili izdavačici i urednicima te knjige, što u natpisu uz hrvatsko ime nisu metnuli i srpsko, jer da se samo čakavske narodne pjesme mogu zapravo zvati hrvatskima, a štokavske da su odreda srpske, ili u naj-

Hrvatske su te priče i pjesme i po tome, što su crpene iz samih hrvatskih izvora: 1. iz 4 dosad neobjelodanjena rukopisna zbornika »Matice Hrvatske«, 2. iz 14 hrvatskih štampanih zbirki, i 3. iz 8 hrvatskih i latinicom štampanih časopisa. U ovoj su zbirci zastupane: uža Hrvatska, Slavonija, Istra, Dalmacija, Hercegovina i Bosna, naročito oni krajevi Bosne i Hercegovine, gdje su katolici Hrvati i muslimani u većini. Znatan dio ovih priča i pjesama potječe iz redova bosanskih i hercegovačkih muslimana, a crpen je odreda iz rukopisa, zbirki i časopisa, koji ili na čelu nose hrvatsko ime, kao što je rukopisna zbirka Hrvata muslimana Hamida Kunića, koji je pred sabiračem drom. Đ. Šurminom isticao svoje hrvatstvo, pak zbirke Blagajićeva i Tordinčeva; ili kod kojih se to samo po sebi razumijeva, kao što je rukopisna i štampana zbirka »re-

manju ruku više srpske nego hrvatske. Taj je prigovor onda izazvao kod Hrvata nemalo negodovanje naročito među dalmatinskim Hrvatima, te je tim povodom zadarska »Iskra« (1887., str. 26.) odrešito odbila taj prohtjev srpskih listova i naglasila, da čakavština, na koju bi Srbi bez razloga htjeli stegnuti naselje hrvatskoga naroda, nije nipošto bitna govornja razlika, nego samo stariji oblik današnje štokavštine. Da su pak čakavština i ikavski govor bili jednom zajednički Hrvatima i Srbima, tomu su rječiti svjedoci stare bosanske i čisto srpske listine, pak spomenici starije književnosti bosanske, u kojima se često pomaljaju čakavski oblici i ikavski govor (na pr. u Divkovića: takojer mj. također, meu mj. među, tuji mj. tuđi); to nam potvrđuje starija dubrovačka književnost, koja je sva natrunjena čakavizmima, pa time i po teoriji Miklošićevoj i Vukovoj čisto hrvatska. Tomu se može još dodati, da tu tvrdnju dokazuju i ostaci čakavštine, a naročito ikavskog govora u nekim krajevima zapadne Srbije uz bosansku granicu. Dašto, štokavština se je najprije počela razvijati na jugoistoku i postupice prelazila na zapad, osobito nakon provale Turaka u područje Srba i Hrvata, ali taj prijelaz nije se izvršio toliko pod dojmom potiskivanja srpskog življa u područje hrvatskog življa, koliko silom prirodnih prilika i po zakonu postepena razvitka svakoga

dovničke omladine bosanske«, zbirka Stojanovićeva, Jukićev »Bosanski Prijatelj«, Vrazovo »Kolo«, zbirka bosanskog Hrvata Ivana Klarića u sarajevskom »Školskom Vjesniku«; ili koji su štampani latinicom, kao što je muslimanski književni časopis »Behar«, u kojem su uz muslimane mnogo surađivali hrvatski književnici. Stoga ova zbirka s pravom nosi hrvatsko ime. Hrvati ne svojataju ničije narodno blago, ali se diče svojim, kako je i pravo.

Među zbornicima, iz kojih su crpene ove priče i pjesme, prvo mjesto zaprema »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena«, što ga od g. 1896. izdaje Jugoslavenska akademija u Zagrebu, a od kojega je dosad izišlo 25 knjiga i 49 svezaka. U njem je dosad objelodanjeno veliko obilje izvrsne narodne šale iz svih hrvatskih krajeva, napose iz Dalmacije, uže Hrvatske, Sla-

jezika. Pa i dandanas imamo cijelih predjela u Dalmaciji a i u Bosni (u t. zv. turskoj Hrvatskoj), gdje se doduše govori što, ali se u jeziku vrlo često javljaju mnogi čisto čakavski oblici. Tako u Dalmaciji gotovo svi štokavski ikavci, osobito Primorci, govore šćap mj. štap, uje mj. ulje i druge izrazite čakavske oblike, kojih možete napretek naći u Pavlinovićevim štokavskim spisima. Mnogi inače čisti čakavci u Dalmaciji ne govore ča, već što, a isto tako mnogi štokavci govore čistom ikavštinom i upotrebljavaju mnoge čakavske oblike. Već je V. Jagić u »Arhivu« u ocjeni Rešetarove rasprave o međama čakavštine i štokavštine zgodno primijetio, da se ne mogu točno odrediti međe među štokavštinom i čakavštinom, nego da se opažaju svuda postepeni i neprekidni prijelazi iz jednoga u drugo narječje«. (Archiv für slav. Philologie XIII. str. 396). Otočani dalmatinski zgoljni su čakavci, a na štokavštinu zanose tek ona mjesta, koja su u živom doticaju s kopnom, na kojem je preotela mah štokavština, prodirući s jugoistoka. Te činjenice bjelodano dokazuju, da je teorija Vuka i njegovih sljedbenika kod Srba posve kriva, dosljedno da je štokavština na cijelom području Hrvata i Srba isto toliko svojina Hrvata, koliko i Srba, a na ikavsko-štokavskom području da je isključivo hrvatska. Primj. piščeva.

vonije i Bosne. Iz Dalmacije je najobilnija narodnom šalom ikavsko-štokavska zbirka Frana Ivaniševića iz Poljica. Priče iz te zbirke pravi su ures ove knjige. Tako »Laž bez istine« (1), premda obrađuje dosta poznati motiv »Što nije nikad bilo niti će biti«, svojim jedrim i slikovitim jezikom, bujnom fantazijom, pa duhovitom i originalnom obradom natkriljuje srodnu Vukovu »Laž za okladu« kao i Valjavčevu »Kaj nigdar ne bilo nit ne bu«, te pripada među najbolje primjere hrvatske narodne šale. Zato je i došla na čelo ove zbirke. Iste se vrline opažaju i u drugim pričama, napose u basnama i rugalicama. Basna »Lisica i gavran« donosi doduše tuđi motiv, ali je pričanje tako izvorno i plastično, da se doima kao samonikla narodna tvorevina. Originalan način obrade opaža se i u rugalicama: »Išli Bračani u Mletke po pamet«, »Knez i dolama« i »Gornjak i Splićanin«. Prva rugalica obrađuje isti tuđi motiv kao i Vukova »Seljani kupuju pamet«, ali dok je Vukova prilično slaba i nema pravoga završetka, Ivaniševićeva je puna dramatizma i ima sjajan i sasvim izvoran završetak. Iz Dalmacije iz Drvenika potječe i duhovita rugalica »Dubrovčanin Kaboga i duka od Mletaka«, kojoj nema ravne ni u jednoj drugoj hrvatskoj ni srpskoj zbirci. I priče iz Bukovice u Dalmaciji pripadaju i svojim bogatim i jedrim jezikom i plastikom pričanja među bolje od boljih. Od štokavskih još se ističu ljepotom jezika i izvornim pričanjem Klarićeva iz Kalja u Bosni, Krmpotićeva iz Like (»Lukavstvo Kraljevića Marka«), Smičiklasova i Lesarova iz Slavonije, te se mogu staviti o bok najboljim primjerima Vrčevićevih šaljivih zbirki, koje su se dosad smatrale za uzorne na našem jeziku.

U tom je »Zborniku« obilno zastupana i kajkavska narodna šala, napose u bogatoj i savjesno uređenoj zbirci Milana Langa iz Samobora. U njoj ima puno vedroga i prirodnoga humora, koji nam jasno pokazuje, kako je kajkavskim Hrvatima prirođen smisao za duhovitu dosjetku i peckavu šalu. Uopće se može reći, da su humor i vis comica među Hrvatima najbolje razvijeni kod ikavskih štokavaca u Bosni i Dalmaciji i kod kajkavaca u užoj Hrvatskoj. Čini se, da tomu kod njih dosta pogoduje jaka sugestija blize tuđe kulture, bistrina i darovitost naroda, pak vanredna gipkost i bogatstvo jezika, koji ima napretek izraza za sve nijanse komične dikcije.

»DRAM JEZIKA« I SHAKESPEAREOV »MLETAČKI TRGOVAC«.

Među priče, koje su očito potekle s Istoka, a obrađuju poznati motiv o mudrom sudu Salamunovu, pripada i sjajna bosanska pripovijetka »Dram jezika«, koju je iz narodnih usta zabilježio znameniti hrvatski književnik i narodni mučenik Ivan Frano Jukić, Banjalučanin (1818.—1857.) i g. 1847. priopćio u Vrazovu književnom časopisu »Kolu« (VII.). Već je urednik Stanko Vraz u bilješci k toj priči zgodno primijetio, da »začudo uzdržava zgodu, koju je umnosni Englez Shakespeare proslavio, opisavši ju živim bojama u svojoj glasovitoj drami »Mletački trgovac«. I doista, tko pročita tu narodnu i umjetnu umotvorinu, mora da prizna, da se malone svi motivi, napose glavniji, iz hrvatske narodne priče nalaze u drami Shakespeareovoj.* Tako je osnovni motiv o pogodbi između trgovca i židova posve slično prikazan u oba djela. Kako se trgovac Omer obvezuje židovu Isakaru, da mu ovaj ima pravo u mešćemi (sudu) isjeći dram jezika, ako mu za sedam godina ne vrati posuđenih 30 kesa; tako se i trgovac Antonije zadužuje trgovcu Shylocku za tri tisuće dukata uz pogodbu, da mu ovaj ima pravo na sudu odsjeći funtu mesa sa kojegagod mjesta na tijelu, ako mu do utanačena roka ne povrati duga. Antonije nema sreće u trgovini i pada

* P. Popović: »O vezi između naših narodnih pripovedaka i Šekspirovih drama«. Srpski književni Glasnik IX., 5.

u očaj, kad vidi, da se primiče ugovoreni rok, kada se zajam mora vratiti. Tako i lakoumni Omer prolazi zlo kao trgovac i u sedmoj godini stane venuti i tugovati kao propao čovjek. Omera hoće da spase njegova lijepa žena Mejra, a Antonija lijepa Porcija, žena prijatelja njegova Basanija. Mejra skloni potajno kadiju darovima, da joj dopusti u budući petak mjesto njega suditi u mešćemi Omeru i Isakaru; a Porcija bez znanja Antonija i Basanija izmoli od svoga rođaka sudije Belarija, da ga zamijeni u mletačkom sudu na dan parnice među Shylockom i Antonijem. Jedna i druga tako se presvuku u sudačko odijelo, da ih parničari ne prepoznaju, pa se obadvije u sudnici vladaju kao pravi pravcati sudije. Posve je slična lukava i duhovita dosjetka, kojom one spasavaju dužnike: vjerovnici ne smiju ni više ni manje odrezati, nego samo onoliko, za koliko su se pogodili. Ali ima razlika u kazni i globi: Porcija osuđuje Shylocka na gubitak cijeloga imutka u korist države i Jesike, a Mejra izbije od Isakara samo 30 kesa, kojih polovinu nudi kadiji, ali ih ovaj odbije. Sličan je također završetak naše narodne pripovijetke i drame Shakespeareove. Mejra se iz sudnice požuri kući i preteče Omera, koji se usput zadrži u kavani, pa mu se pri povratku naruga, da mu je tobože odrezan jezik. Kad joj Omer rekne: »Nisi domolila«, ona ga kao u čudu pita: »Što dakle bi?« On joj odgovara: »Bog i pametan kadija mene izbavi« — i dodaje sa zanosom: »A kakav je lijep kô jabuka! Bog mu dao svaku sreću!« Ona ga pita: Je li ljepši taj kadija od mene? — i ujedno mu pokaže onih 30 kesa, a Omer sav sretan spozna, da je ona bila taj mudri kadija. Tako se i Porcija vrati iz suda kući prije Basanija i pred mužem glumi, kao da ništa ne zna, što se je zbilo u sudnici. Ona pušta, da muž i njegovi drugovi slave njezinu mudrost i ljepotu, a onda se otkriva time, što pokazuje Basaniju prsten, koji je na sudu uzela od njega.

Tako se evo lijepo podudaraju svi glavniji momenti u hrvatskoj narodnoj priči i u Shakespeareovu »Mletačkom trgovcu«; a razlika je pored spomenute globe samo još u tome, što se u našoj priči ima sjeći jezik, a ne komad mesa sa kojegagod mjesta na tijelu. Uvjet naše priče mnogo je oštriji i po tome očito izvorniji i bliži istočnjačkom shvaćanju. (Oko za oko, zub za zub!)

Ta po Vrazovu sudu čudnovata sličnost glavnih momenata u jednom i drugom umotvoru bjelodano pokazuje, da su potekli iz zajedničkog izvora. A taj izvor treba po svoj prilici tražiti u pripovijestima i pričama, koje su po sudu Teodora Benfeya (Pantsantantra, 1859) potekle iz Indije, naročito iz zbirke indijskih narodnih pripovijedaka »Pančantantre«,* a u Evropu su došle za križarskih ratova i turske najezde koje prijevodima i preradama, koje opet usmenom predajom. Na taj su način spomenute pripovijesti, romani i legende postale zajedničkim blagom svih evropskih književnosti i davale snažnu pobudu za stvaranje mnogih umjetničkih djela i uzornih narodnih umotvorina. Iz toga je blaga crpao Shakespeare i iz njega je primila obilnu duševnu hranu naša usmena književnost.

Shakespeareu su kao izvori za sujet »Mletačkog trgovca« služila dva takova djela (v. Fr. Bodenstedt u uvodu k njemačkom prijevodu A. W. Schlegela i N. Delius: »Shakespere's Werke«, I. Bd. 307—312.), i to »Gesta Romanorum«, zbirka od 100—220 novela iz 14 stoljeća i talijansko djelo »Il Pecorone«, zbirka od 50 pripovijedaka, koju je napisao potkraj 14. stoljeća talijanski pisac Giovanni Fiorentino po uzoru Boccacciova »Dekamerona«. Iz prve je knjige uzeo motive o tri kutije, o pogodbi vojnika s trgovcem sa zalogom funte mesa za dug, njegovoj nevolji i očajanju i napokon o oslobođenju s pomoću jedne žene. U drugoj je zbirci Shakespeare našao značajeve zaj-

* To djelo u 5 knjiga poglaviti je izvor svim pričama, koje su se po zapadnom svijetu raširile. Iz njega potekoše čuvene arapske pripovijesti i priče »Tisuć i jedna noć« i »Tisuć i jedan dan«, a ove su opet prevedene malone u sve evropske jezike.

modavca židova Shylocka i dužnika Antonija, nadalje prijateljstvo Antonija i Basanija, dakako pod drugim imenima, kao i ostale elemente ovoga sujeta.

Tom prigodom vrijedno je spomenuti, da ima još jedan tako naočit slučaj čudnovate sličnosti između hrvatske narodne umotvorine i Shakespearea. To se jasno vidi na našoj narodnoj ženskoj pjesmi »Izgovor«, koja je izašla god. 1848. u 3. svesku »Narodnih pjesama« (str. 346.) u izdanju Lavoslava Županа u Zagrebu. Ta pjesma od 5 kitica po osnovnoj misli i razvoju čina, pa i po nekim značajnim izrazima vrlo nalikuje znamenitomu 5. prizoru III. čina Shakespeareove tragedije »Romeo i Julija«: Julija poput ljubovce u našoj narodnoj pjesmi strasno nagovara ljubavnika Romea, neka još ostane kod nje i neka ne odilazi prije zore.*

Zbirka »Gesta Romanorum« bila je dosta rano raširena među Hrvatima, napose među katoličkim svećenicima. Tako se znade, da je znameniti hrvatski književnik iz Bosne redovnik Matija Divković (1563.—1631.) poznavao to djelo i iz njega uzimao mnoge priče za svoje knjige**: »Nauk krstjanski s mnozijemi stvari duhovnijemi« i »Razlike besjede svrhu evanđelja nedjeljnijeh priko godišta« (1616.). Po tome je vjerojatno, da je Divković ili koji drugi katolički propovjednik upotrebio tu priču u svojim propovijedima i tako je raširio među narodom u Bosni. Ali priča je mogla doći u Bosnu i izravno s Istoka preko muslimana i njihove popularne književnosti. S tom se predmnjevom podudara izrazito muslimanski kolorit i posve istočnjačko obilježje cijele priče, a napose motiv o dramu jezika, kao i činjenica, da je ta priča zabilježena samo u Bosni, i to u kraju, gdje su muslimani u pretežnoj većini.

* M. Gorski u zadarskoj »Iskri« g. 1885. br. 3. i 4.

** Đ. S. Đorđević: »Matija Divković«. Glas (Srpske kralj. akademije) LIII. 72—75.

»JAJE HARAMBAŠA« I DRUGI MEĐUNARODNI MOTIVI.

Ova je šaljiva narodna pripovijetka uzeta iz rukopisnog zbornika narodnih pjesama i pripovijedaka, što su ih u šezdesetim godinama prošloga stoljeća pobilježili po Bosni, naročito u krajevima t. zv. turske Hrvatske (oko Bihaća) bosanski bogoslovi, koji su učili u Đakovu pod okriljem biskupa Strosmajera. Oni su sami izdali u Sisku (1870.) knjigu »Bosanske narodne pripovijetke«, svez. 1., a poslije su preostale pjesme i pripovijetke predali »Matici Hrvatskoj«, da ih objelodani u svojem naveliko zasnovanom zborniku hrvatskih narodnih pjesama i pripovijedaka. Iz njihova je rukopisnog zbornika crpao i zaslužni sabirač narodnoga blaga Nikola Tordinac za svoju knjigu »Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke iz Bosne« (Vukovar 1883.), u kojoj ima pravog biserja narodne šale u prozi i pjesmi. Priču o jajetu harambaši zabilježio je bogoslov Dobroslav Šarić ikavskim govorom štokavskoga narječja, kako se govori u okolici Bihaća, a ovdje je radi jedinstvenosti hrvatskog književnog jezika obraćena u ijekavštinu.

Na prvi se pogled vidi, da ova šaljiva pripovijetka i po neobičnom sadržaju i po klasičnom pjesničkom obliku zaprema posebno mjesto među pričama nesamo ove zbirke, nego i ostalih sličnih hrvatskih i srpskih zbirki uopće. Njezin motiv o odmetanju stvari i neljudskih bića u hajduke nije doduše izvoran, jer poput drugih mnogih srodnika potječe iz Azije te je danas zajedničko blago mnogih naroda Azije i Evrope;* ali se ovdje u više momenata odvaja i od azijskog praizvora i drugih evropskih inačica. U azijskoj priči, kako je nedavno primijetio naš etnografski pisac dr. M. Gavazzi u 2. broju ovogodišnje »Omladine«,

* Antti Aarne: »Die Tiere auf der Wanderschaft. Eine Märchenstudie« (1913., str. 92 i d.).

odmeću se u hajduke različne stvari, kao jaje, igla, mužar i dr., a mjesto vukova i njihove šumske kuće (u našoj priči) dolazi ondje stara baka i njezina koliba. Slična »lica« ima i jedna naša narodna priča u Ostojićevoj zbirci pod natpisom »Limunova četa«, u kojoj igra ulogu harambaše limun, koji vodi »najljuće junake«: crveni luk, bijeli luk (češnjak), papriku i biber, ali ne u šumu, nego u svijet, među ljude, gdje svi odreda nastradaju. U opreci s tim tragikomičnim svršetkom jaje harambaša i njegova četa u našoj narodnoj priči održe na koncu potpunu pobjedu nad vukovima, »te se moje jaje i dandanas po vučijoj kući širi«. U evropskim su inačicama obično uloge razdijeljene među same životinje, i četu vodi redovno koja životinja, kao mačak, magarac, vuk, ovan, lisica. Takova je i u nas dobro poznata priča »Frkljevački mužikaši« i jedna kajkavska priča (»Magarac, pas, mačka i pijevac«) iz Ravnegore u III. knjizi Strohalove zbirke, gdje ulogu četovođe ima magarac, a hajduci su mu pas, mačka i pijevac, dok je ikavsko-štokavska priča iz Mrkopolja u istoj knjizi (»Mačak, lisica, vuk, medvid i divlji prasac«) samo po tome u vezi s ovim motivom, što prikazuje mačka u ulozi pustahije. Po tome je »Jaje harambaša« u neku ruku veza između izvornih azijskih priča i evropskih inačica, jer ga s azijskima spaja to, što ovdje neživa stvar (jaje) igra ulogu harambaše, a s evropskima ga veže momenat, što su uloge hajduka razdijeljene među životinje: pijevca, mačku, magarca i ovna. Komični je dojam pojačan time, što sitno i neživo jaje stoji na čelu četi, u kojoj su uz pijevca i mačku krupne pojave magarca i ovna.

Ova priča i klasičnim oblikom i duhovitom persiflažom lakoumnog hajdukovanja ide među naše ponajbolje narodne tvorevine. Ona nam epskom širinom i posve po uzoru narodne pjesme prostodušno niže prizor za prizorom, i to ne pukim opisom, već u dramatskom obliku, dijalogom između jajeta harambaše i njegovih hajduka, koji se redom prikupljaju njegovoj četi; a završuje upravo klasičnim opisom »bitke« između vuka i jajetove čete i komičnim triumfom sitnih i slabih nad velikima i jakima. Jezik joj je jedar i plastičan kao u najboljim narodnim pjesmama. Čitava se priča po obliku doima kao narodna pjesma u prozi, a po sadržaju kao mali komični životinjski ep, pa se kao takav može ubrojiti među klasične primjere ove pjesničke vrste u hrvatskoj književnosti.

Ali i duboki smisao i fino prikrivena ironija izdižu tu priču visoko nad naše narodne tvorevine. Čini se, da je narodu na kraju krajeva dosadilo, slušajući u bezbrojnim narodnim pjesmama ono veličavo slavljenje hajduka i njihovih harambaša, kojima je prema stereotipnoj frazi »muka dodijala« i nevolja ih natjerala »u šumu« i među hajduke, pa je očito htio da toj dosadi i zasićenosti dade oduška u ovoj ironičnoj rugalici na lakoumno hajdukovanje. Tako se psihologijski može objasniti postanak ove svakako neobične priče i duhovite pučke podrugačice. Sličan se pojav opaža i u tri satirične priče o Kraljeviću Marku, o čemu je govor na drugom mjestu.

Iz ove se priče jasno razbira, kako narod prerađuje t. zv. međunarodne motive. Gornja nam analiza pokazuje, da to nije puka kopija azijske priče i njezinih evropskih družica, već je gotovo potpuna umjetnička preradba, misaono udešena prema ćudi, temperamentu i životnim prilikama našega naroda. Tuđi motivi doživljuju u našim narodnim pričama u većini slučajeva temeljitu evoluciju i često dobivaju tako izrazito narodno obilježje, da samo iskusno oko stručnjaka etnologa može u njima prepoznati međunarodne srodnike. To vrijedi i o mnogim drugim pričama ove zbirke, u kojima dolaze na sličan način preobraženi međunarodni sujeti. Za te sujete pristaje ona talijanska: »tutto il mondo e un paese«, pa gdje obični slušalac ili čitalac drži, da je naišao na našu rođenu i samoniklu biljku, vješti će etnograf otkriti cijelo rodoslovlje srodnika sve do devetog koljena nesamo kod susjednih i udaljenih naroda u Evropi, nego i u prostranoj Aziji, pa i u

Africi. Stoga komparativno izučavanje narodnih pripovijedaka nastoji po riječima etnografa Đ. Polivke* da riješi pitanje, iz kojih su se područja i kako su se širili pojedini sujeti i motivi od naroda k narodu, a napose studij jugoslavenskih narodnih tradicija hoće da odgovori na pitanje, kako su se daleko raširili sujeti iz orijentalnog jugoistoka, a kako sa zapada, kako se je u narodnim tradicijama javljao utjecaj istočne, muslimanske, kako utjecaj zapadno-evropske kulture, koliko su jugoslavenski narodi preradili elemente istočne i zapadno-evropske kulture.

U našim se pričama jasno vide tragovi jednomu i drugomu utjecaju, kako se to pobliže razlaže na drugom mjestu. Muslimanski se elemenat (priče o Nasredin-hodži i muslimanske priče iz »Behara«) oštro razlikuje od drugih. Primjetljiva je nadalje razlika i medju pravoslavljem (neke priče iz Bosne) i katolicizmom (priče iz Dalmacije (Poljica), Hrvatskog Primorja (Mikuličić), Gorskog Kotara (Strohalova zbirka) i Istre (Volčić); a na sjeverozapadu među kajkavskim Hrvatima jasno se zapaža utjecaj njemački i donekle madžarski (Till Eulenspiegel — Petrica Kerempuh i Đak Grabancijaš). Ti se utjecaji na cijelom narodnom području ukrštavaju i prelijevaju jedni u druge, a neki se poput ptica selica pomiču iz jednoga kraja u drugi, kako se to među ostalima vidi na »Ćosi«, koji se je iz Herceg-Bosne odselio u Slavoniju.

Ovdje ne možemo pobliže govoriti o izvorima i seobi međunarodnih motiva*, nego ćemo iznijeti nekoliko takvih primjera u ovim pričama (prema raspravi dra. D. Polivke u »Zborniku«, knj. VIII. sv. 2.).

* Dr. Đ. Polivka: »Ali-Baba i 40 razbojnika«. »Zbornik za narodni život i običaje«, knj. XII. svez. 1.

* O tome potanko raspravljaju ova hrvatska djela: 1. Dr. T. Maretić: »Naša narodna epika«, Zagreb 1909; 2. Dr. David Bogdanović: »Izabrane narodne pripovijetke«, Zagreb 1914.

1. Motiv »Peršina« (33.) o glupom momku, koji treba da skuha ručak i u juhu da metne peršina, a on zakolje psa Peršina te ga baci u juhu — dolazi češće u čehoslovačkim pričama, a ima ga i Strohal u 24. priči II. knjige.

2. Motiv u »Kokošjoj vojsci« (10.) o ludoj ženi, koja nakupuje lonaca te ih natakne na kóce u vrtu, ima u Grimmovim pričama, u čehoslovačkim i njemačkoj Köhlerovoj zbirci, od naših u istoj priči Strohalovoj, u srpskoj zbirci A. Nikolića i u bugarskim pričama.

3. Motiv u pričama »Tri brata« (3). i »Pametan i mahnit« (21.), kako luđak naprti vrata (kamen) na svoja leđa i nosi u šumu, pa bacivši sa drveta poplaši putnike (razbojnike),— dolazi također u gore pomenutim zbirkama.

4. Motiv »Patuljka — junaka« (13.) i »Nebojše« (20.), kako momak traži »strah«, prenoći u zakletom gradu, a sablast (vrag) pada naizredice u komadima kroz dimnjak, nalazi se i u 27. priči u II. knj. Strohalove zbirke.

5. Motiv u »Ćosi« (16.), kako čovjek priveže ženi (i djeci) grkljane od pilića oko vrata, probode grkljane i »umori« ih, pa onda opet oživi sviralom (nožem i medicinom u drugim pričama), koju onda skupo proda Turcima, — dolazi i u 32. Strohalovoj priči iste knjige i u njemačkoj zbirci Köhlerovoj.

6. Motiv iz kajkavske priče (iz Valjavčeve zbirke) »Kaj nigdar ne bilo nit ne bu« (88.), kako starac daje onomu ognja, koji umije najbolje lagati, dolazi u Strohalovoj istoj knjizi, u ruskim zbirkama od Afanasjeva, Dobrovoljskoga, Romanova, u poljskom etnografskom zborniku i u zborniku sa Kavkaza.

7. Motiv priče »Bračanin prodaje tovara« (84.) i »Nasradin hodža« (39.), kako čovjek goni blašče na prodaju, pa mu odreže rep (uho), da udovolji kupcu, dolazi u 52. priči iste Strohalove knjige pak u bugarskim narodnim pričama.

8. Motiv čakavske priče »Žabice divojke« (6.), kako će kraljevstvo dobiti sin, koji nađe najbolju ženu, a ta

žena je princeza zakleta u žabu, dolazi osim u Strohala još u srpskim zbirkama Vuka i A. Nikolića, nadalje u bugarskim pričama, u Grimma i Köhlera i u ruskoj zbirci od Afanasjeva.

Basne su ona vrsta narodnoga blaga, koje najlakše prelazi iz naroda u narod. Domovina basni jest Grčka, iz koje je prešla k Rimljanima i drugim narodima Istoka i Zapada. Dr. Ivan Kasumović u posebnoj je raspravi* ispitao naše narodne basne i isporedio ih sa starim grčkim i rimskim esopovskim basnama, pa je došao do rezultata, da najveći dio naših narodnih basni ima paralele u starim grčkim i rimskim esopovskim basnama. Što više, cijelo pričanje o Esopu preneseno je na našega Ćosa, kako ga prikazuje Vid Vuletić u knjizi »Mudri Ćoso« (Dubrovnik 1883.) tobože po pučkoj predaji, te je tomu pričanju udaren biljeg našega narodnoga pripovijedanja. Potpunih nepromijenjenih basni Esopovih ima malo u našem narodnom pričanju, dok su slični i pojedini motivi zastupani u priličnom broju. Tako motiv bosanske basne »Više put prevareni vuk« (55.) u svojoj jezgri potječe iz Esopovih basni »Vuk i pas« i »Magarac i vuk«. I kajkavskoj basni »Bolesni lav« (57.) izvor je u Esopovoj »Lav i lisica«, ali je taj motiv došao k nama znatno promijenjen, jamačno preko neke kasnije preradbe. Tako je i istarska čakavska basna »Zec i želva« udešena prema istoimenoj Esopovoj. Iz Esopa potječe motiv bosanskoj basni »Jazavac i lisica« (53.), štokavskoj iz Dalmacije »Vuk i lisica« (62.) i kajkavskoj »Jež i srna« (67.). Ivaniševićeva basna »Lisica i gavran« (66.) vrlo je slična Fedrovoj basni »Lisica i roda«, a razlika je u tome, što u našoj mjesto rode dolazi gavran. Motivu Valjavčeve basne »Vuk pokaže medvedu čoveka« (70.) izvor je dosta dalek u Esopovoj »Strijelac i lav«. Motiv priči »Žena vraga prevarila« (35.) i basni »Lisičji sud« (64.) ima svoj izvor u Apstemijevoj basni »Zmija pod kamenom«. Motiv basni »Lisica i vuk« (69.) i »Vuk i lisica« (62.) vodi svoje podrijetlo iz Esopove basne »Gladni psi«. Stojanovićeva priča »Paša i baba« (93.) ima svoj izvor u latinskoj zbirci »Gesta Romanorum«. I motivi ostalih basni vuku svoju lozu, većinom neizravno, iz esopovske grčke i rimske basne.

* Dr. Ivan Kasumović: »Esopovska basna grčka i rimska u hrvatskom i srpskom narodnom pričanju«, »Zbornik za narodni život i običaje«, knj. XVIII. i XIX.

ŠALJIVE PRIČE O KRALJEVIĆU MARKU.

Narodni humor ne prašta ni velikim ljudima i čuvenim narodnim junacima, kad narodu u daljem razvitku prosvjete postanu nevjerojatne njihove pretjerano slavljene vrline i junaštva, ili kad dočuje ili nasluti pravu istinu o njima. Tako se dogodilo s grčkim herojem Heraklom, koji je na kraju krajeva postao komično lice kod Aristofana, Epiharma i u srednjoj atičkoj komediji; to se dogodilo i u našoj narodnoj pjesmi s junakom nad junacima, Markom Kraljevićem.[1] Njegovu se junaštvu podruguju mnoge novije, osobito hrvatske narodne pjesme, kao na pr. »Grujo Novakov« u Jukić-Martićevoj zbirci (str. 61). Ovdje se prikazuje Marko kukavicom, koji sa tri hiljade svatova hoće da prijeđe vodu Ribnicu od straha pred trideset Arapa i pred troglavim njihovim vođom, a kad je navalio troglavac s tako malenom četom, najbolje od svih svatova bježi Marko, »jedna ženska glava, a broji se da je junačina«. Narodna ironija na sumnjivo njegovo junaštvo osjeća se i u opisu dvoboja s Musom Kesedžijom, kojega tek s pomoću vile i na sramotan način t. j. na prijevaru ubija. (»Mače Marko nože iz potaje»). Tako Marko i staroga Džidovina ubija tek pijana u snu, t. j. mučke i

[1] K. Pavletić: Pokušaj komentara o pjesmi »Uroš i Mrnjavčevići«. Nastavni Vjesnik IX. sv. 1. str. 6—25.

uz potporu krčmarice Mare, a u drugoj jednoj pjesmi kukavički se prepada mrkih obrva Ljutice Bogdana, dok ga u trećoj od Arapa spasava Relja Krilatica Bošnjanin (»Tri junačke majke«). A značajna je oštra osuda Kraljevića Marka u »Satiru« Hrvata M. A. Reljkovića (1732. — 1798), koji o njemu u prvom izdanju veli, da od njega nije bilo v e ć e g a v r a g a i da je mnoge »m e n t o v a o« blaga, a u 2. izdanju osuđuje narodne pjesme o Marku ovako:

»Ali nije u kolu pivati,
Kraljevića ko sveca slaviti,
Koji nije zaslužio slave,
Zalud ljudi što se o njem bave.
Pobigavši služi u Turčina.
V e l i k biše i jak j o g u n i c a,
N a č i n i o dosta u d o v i c a.«

Ironijom obasiplju Kraljevića Marka i tri hrvatske narodne priče u ovoj zbirci. U klasičnoj ličkoj rugalici »Lukavstvo Kraljevića Marka« spao je Marko od junaka na slugu, koji po zapovijedi Pere Međedića ima poslije ručka da donese sa bunara vode u teškoj kožetini. Da se riješi te neizvedive zadaće, utječe se lukavstvu, koje ga nato noću također izbavi od teške osvete Međedićeve. U drugoj čakavskoj priči (»Kako se liječi Kraljević Marko«) Marko se crta kao teška pijanica i slabić, koji idući na vojsku tako se ponapije, da prolije vino i pada u mrtav san, iz kojega mora da ga budi sluga Goluban, koji ga pri tom prekorava, da nije dosad nikad tako zadrijemao. A kad ga Turci pred kraljem okrive sa sumnjiva junaštva, da naime mrtvim neprijateljima glave siječe i kao trofeje pred kralja nosi, Marko ne plane na tu uvredu kao živa vatra (u narodnoj pjesmi), već se podmuklo pod izlikom, da želi slaviti svoje krsno ime, povlači u zelenu goru, gdje razapinje šator i pije rujno vino, t. j. nastavlja svoj pijanluk. Nato se na poziv kraljev vraća u vojsku i počinja junaštvo,

kakvoga — prema narodnoj ironiji — nije nikad bilo niti ga ne će biti: jednu vojsku sabljom isiječe, drugu Šarcem pogazi, a treću pred kralja dogna, a sam dobiva u boju sedamdeset rana. Kralj mu kao plaćeniku daje hiljadu dukata, da ide sebi rane vijati; ali Marko to ne čini, nego ide po svom običaju od krčme do krčme i traži, gdje je bolje vino. Tako se evo Marko u satiri narodnoj pretvara od najvećeg junaka u komično lice s Falstaffskim crtama: tešku pijanicu, hvalisava razbijača, kukavnu podmuklicu i nadri-junaka s nevjerojatnim djelima. Sjajnija od ovih dviju jest treća rugalica na Kraljevića Marka: »Mudra ljuba Sibinjanin Janka«. Ona je izišla u 2. godištu »Bosanskog Prijatelja« (1849.) i zabilježena je među ikavskim štokavcima u zapadnom dijelu Bosne ili Hercegovine, kako se razbira iz nekih ikavskih oblika (na pr. rižu, besidio i dr.). Iz nje prosijeva fina i otmjena ironija na hvalisavo ženskarstvo Kraljevića Marka, koji sebi umišlja, da može prevariti i predobiti svaku žensku glavu, a odlikuje se upravo briljantnim komičnim završetkom: u času, kad Marko kao umišljeni pobjednik traži, da mu Janko dade oklad (kulu i ljubu), dolazi knjiga od Jankove ljube, koja mu javlja, kako je o n a Marka prevarila. Onda ga Janko ironično pita: »Hoćemo li oklad sad dijeliti; ili ćemo tebi pokloniti?« Ali Janko je veledušan: »Rusu glavu Marku poklonio«.

Psihologijski razlog, što toliko opjevani Kraljević Marko tako zlo prolazi u ove tri šaljive priče kao i u nekim drugim čisto hrvatskim narodnim pjesmama, valja po svoj prilici tražiti u tome, što se je u zapadnim krajevima, udaljenim od Markove historičke postojbine, s vremenom stala javljati kritika i sumnja, da li je on zaista onakav ideal moralnoga i fizičkoga junaštva, kakvim ga je stvorila narodna pjesma. Do toga je neminovno moralo doći po poznatom psihologijskom zakonu, da svako ponavljanje nesamo utuvljuje, nego i otupljuje i dosađuje, pa po tome izaziva reakciju, ako prevršuje mjeru. Šaljive narodne

priče o Kraljeviću Marku prirodna su reakcija narodne duše na prekomjerne hvalospjeve narodnih pjesama o Kraljeviću Marku, kojega nepristrana historija prikazuje kao narodnu nevjeru (nije došao u boj na Kosovu; po narodnoj predaji zadocnio za tri dana pod izlikom, da se je kod Demir-kapije na Vardaru morao tući sa tri hiljade Arapa) i kao podložnoga vazala, koji je s Turcima na kršćane udarao.

Značajan je pojav, da takve kritike i skepse o Kraljeviću Marku ima kud i kamo manje u čisto srpskim pjesmama i pričama, među kojima je svakako izuzetak poznata priča u prozi »Marko na Kosovu«, koja potječe iz Stare Srbije: Marko stigavši dockan na Kosovo stane prenavljajući se gorko plakati i jaukati, a njegove suze, što su padale na krv i kosti junačke, pretvarale se odmah u kamenje, jer nisu bile dostojne da oplaču one, koji su ginuli bez Markove pomoći, pa je narod to kamenje prozvao anatemskim (prokletim) suzama. Pretežna većina srpskih narodnih pjesama i priča u zvijezde kuju Kraljevića Marka kao narodnog heroja, koji je i danas mnogim Srbima idol i uzor sa svim manama i vrlinama.

PRIČE O NASREDINU I DRUGIM DOMIŠLJANIMA.

Mnoge priče, basne i gatke ove zbirke nisu po svojoj sadržini upravo naša narodna tvorevina i samonikla svojina, već su od veće česti zajedničko blago i drugih naroda u Evropi i izvan nje, a napose u Aziji, koja se smatra pradomovinom njihovom (Benfey, Müller). To vrijedi poglavito za priče o turskom lakrdijašu Nasredinu - hodži, njemačkom prokšenjaku Tillu Eulenspiegelu, talijanskom šaljivdžiji Bertoldu i Bertoldiniju, ruskom dvorskom luđaku Balakirevu, hrvatskom Petrici Kerempuhu, đaku Grabancijašu, nadalje o Ćosi, ciganima i drugim šaljivcima i domišljanima. Sadržajni elementi tih priča pronikoše s istoka, zapada i sjevera u pričanje našega naroda, koji ih je prema

svojoj ćudi, temperamentu i shvaćanju prerađivao, miješajući često nesamo imena licâ, nego i tok i mjesto radnje i preplećući ih s drugim motivima.

Među sujete, o kojima se pouzdano znade da su potekli iz istočnjačkog izvora i da su se pod utjecajem muslimanske kulture raširili među hrvatskim narodom, napose u južnim krajevima, pripadaju bez sumnje poznate priče o Nasredin-hodži. Historički je utvrđeno, da je Nasredin (Nazr-ed-din = stup vjere) doista živio i pripadao narodu turskomu. Bio je rodom iz Sivri Hisara (blizu Angore); jedni (ruska enciklopedija) tvrde, da je živio u prvoj polovini 14. stoljeća, a drugi po turskim izvorima (Beogradsko izdanje Nasredinovih priča g. 1922.) navode, da je kao svećenik i učitelj živio u Aksehiru (Bijeli grad) u Maloj Aziji potkraj 14. stoljeća za vladanja sultana Bajazeta Ildirima (1831.—1402.). Izišao je na glas po svemu narodu muslimanskom, a kasnije i po ostalom poznatom svijetu sa svojih šala i dosjetaka, u kojima ima dosta mudrosti i istine, te su ga neki prozvali prirodnim filozofom; ali pored ovih nalazimo u njima često i krupnih i masnih šala, pa i prostačkih i okrutnih domišljaja. Bezbrojno je mnoštvo anegdota i šala rašireno pod njegovim imenom u Turskoj, Perziji, na Kavkazu, na Balkanskom poluotoku (osobito među Bugarima i medju našim narodom u Herceg-Bosni), u Albaniji i na Siciliji. Iste anegdote, ali bez imena Nasredinova, poznate su i u Rusiji, gdje su se prema navodu ruske enciklopedije šale Nasredinove pod nazivom Lataif mnogo puta izdavale u prijevodima po narodnom pričanju. O utjecaju šala Nasredinovih na evropske narodne književnosti potanje govori Keller u djelu »Orient und Occident I.« 431.—448.

Ali velik dio šala Nasredinovih, koje se njemu pripisuju, a šire se usmenom predajom, naročito među muslimanima, nisu dosad nigdje zabilježene niti štampom izdane, a među tima ima velik dio masnih i krupnih, koje se među prostim svijetom najradije slušaju. U Turskoj su te

šale tako popularne, da ima ondje dosada oko 15 zbirki, među kojima je najstarija ona od g. 1837. Prevedene su malone na sve evropske jezike, a u novije vrijeme i na francuski jezik. U hrvatskoj i srpskoj književnosti poznata su ova novija izdanja: zagrebačko g. 1906., sarajevsko (muslimansko, latinicom) g. 1907., beogradsko (ćirilicom) g. 1922.

Nasredinove (muslimanski sabirači zovu ga Nasrudin, Blagajić-Nasredin, Tordinac-Nasarajdin) šale ove zbirke potječu od veće česti iz muslimanskog izvora (»Behar«) i iz štampana dva hrvatska zbornika (Blagajić i Tordinac), a pripadaju umjerenoj vrsti dosjetaka. Ali su elementi Nasredinovih pričica vidljivo utkani u velik broj drugih priča u ovoj zbirci, osobito onih iz Bosne, na pr. »Starac s jarcem na sudu« (sa čisto muslimanskim koloritom i sredinom), »Tri brata«, »Kokošja vojska«, »Najljepši san«, »Pametan i mahnit«, »Čovjek i žena«, »Ne će džaba da laže«, »Zlogovor«, »Car i seljak«, »Cicvara ih pobila«; ovamo idu nadalje malone sve priče o ciganima, pak gatke: »Kako vrši naredbu«, »Sam budala«, »Zla žena«, »Ulovio krivca«. U drugim hrvatskim zbirkama, napose u onoj »redovničke omladine bosanske« od g. 1870., ima i krupnih šala Nasredinovih, na pr. 21. »Nasajdin hodža«, pa je prema tome u našoj knjizi jedna i druga vrsta njegovih šala zastupana. Zanimljivo je, da ime Nasredinovo ne dolazi u pričama iz Dalmacije, Istre, Slavonije i uže Hrvatske, premda ima u njima jasnih tragova elementima njegovih šala.

Dalmacija, zapadni dio Hercegovine, Hrvatsko Primorje, Istra, donekle Lika i Gorski Kotar, te čakavski i ikavsko štokavski Hrvati, stoje pod očitim dojmom priča o talijanskom lakrdijašu Bertoldu, srodniku i paliku Nasredinovu.

O postanku tih šaljivih priča kazuje nam književna povijest ovo*: u Italiji se širio u srednjem vijeku neki dijalog između kralja Salamuna i Markolfa, najprije na latinskom jeziku, a kasnije preveden u malone sve evropske jezike. Neki Giulio Cesare Croci (1550—1609), kovač po zanatu, preradi i poveća taj dijalog, promijeniv imena i oduzev mu gnusobe, kojih je bio pun. Kralja Salamuna pretvori u longobardskog kralja Alboina, Markolfa u Bertolda i dodade kraljicu, koje u dijalogu nije bilo. Knjiga Crocijeva nađe silna odziva, a to ga je ponukalo, da je sastavio povijest Bertoldina, sina Bertoldova, a ocrtao ga kao nekog ludova sasvim različita od oca, prevejanog lukavca. Priče o Bertoldu i Bertoldinu nastavi Adrian Banchieri, koji je pridodao priču o Cacasennu, unuku Bertoldovu, i tako stvori čudnu trilogiju seljaka, gdje prevejana lukavost prvoga prelazi na sina i unuka i pretvara se u neslanu i budalastu lakrdiju. Bolonjski knjižar Lelio Della Volpe povjeri u prvoj polovini 18. stoljeća zboru od 26 pisaca, od kojih su polovica bili Bolonjci, zadaću, da prošire i izglade te šaljive priče. To izdanje Bertoldovih i Bertoldinovih priča naišlo je na silan odziv, te se stalo širiti i po našim obalama. To je ponukalo hrvatskoga pisca Nikolu Palikuću s Prokljana u Dalmaciji, da je tu talijansku knjigu, koja je izašla u Veneciji g. 1738. pod natpisom »Astuzie sotilissime di Bertoldo«, preveo gotovo doslovno »u arvaski jezik« i dao joj ovaj natpis: »Himbenost Pritanskog Veleznanstva Nasredinova, u komu poznat se dobro može jedan Seljanin opazan i hitro pametan, koi posli razlikih inostranskih događaja, koi mu se dogodiše, najposli zarad njigove izvarsne i bistre pameti bi učinjen dvornik i Vitnik kraljevski. I na poslitku njegov Testamenat i druge osude od njega rečene. Izvađeno iz talijanskoga u arvaski jezik po Nikoli Palikući iz Prukliana. U Jakinu. Po Petru Ferri s Dopuštenjem Starišina 1771.« Tako evo samo 33 godine poslije konačne talijanske redakcije izlazi Bertoldo pod promijenjenim imenom Nasradina u hrvatskom ikavsko-štokavskom prijevodu. Taj je Palikuća preveo i Bertoldina, kako

* N. Šimić: »Nasradin«. Iskra 1885. br. 22.

tvrdi N. Šimić u pomenutom članku u »Iskri«. On je u svojem dosta vjernom prijevodu izostavio samo neke stvarce, koje mu je bilo mučno prevesti, a nisu odgovarale duhu hrvatskoga jezika, dodavši pokoju našu pučku poslovicu. Ta je knjiga po svjedočanstvu Šimićevu doživjela više izdanja nego ikoji naš najbolji roman, što je dokaz, da naš narod veoma voli šalu i dosjetku, pa bila i krupna. Od njih su nama poznata dva zadarska izdanja od g. 1857. i 1852., ali na njima začudo nema više imena vještoga prevodioca Nikole Palikuće.

Ta je knjiga, raširena u tako brojnim izdanjima i u talijanskom izvorniku i u hrvatskom prijevodu, bez sumnje vršila nemali utjecaj na pučko pričanje kod čakavskih i ikavsko-štokavskih Hrvata, napose u Dalmaciji i u zapadnim dijelovima Bosne i Hercegovine. Tragovi se tome utjecaju jasno zapažaju i na pričama ove zbirke. Tako domišljati savjeti »ništo vlaha« u sjajnoj podrugačici »Dubrovčanin Kaboga i duka od Mletaka«, kako treba odgovoriti na zanovijetanje mletačkoga dužda; ili okretni odgovori čobančeta u priči »Čobanče i Turci« na zapitkivanje dvaju Turaka, - pokazuju veliku srodnost s lukavim smicalicama u odgovorima Bertolda (Nasradina) pri razgovoru s kraljem Alboinom. I motiv bosanske priče »Čovjek i žena« (s varijantama) o svadljivu mužu, koji mjesto žene obavljajući nespretno kućne poslove sveže piliće kvočki za nogu, pa kad mu jastreb odnese kvočku s pilićima, hoće da se medom otruje, mnogo podsjeća na posve sličan događaj u Bertoldu-Nasredinu. Isto je tako ovomu srodan motiv poljičke rugalice »Išli Bračani u Mletke po pamet« o uvjetu, da kupci ne smiju otvarati barila, dok ne stignu svojoj kući, a razlika je u tome, što je u Bertolda govor o kutiji sa zatvorenom pticom. Varijanta istoga motiva dolazi i u rugalici »Lovničani uče koran«; samo je ovdje vjerojatniji izravni utjecaj muslimanskoga Nasredina. I motiv priče »Car i starac« s domišljatim starčevim odgovorima podsjeća donekle na Bertoldove lukave odgovore, premda

inače ta duhovita gatka ima izrazito obilježje samonikle narodne šale i pripada i po obliku i sadržaju među biserje naše pučke šale. Isto vrijedi i za sjajnu bosansku priču »Tri brata — sva tri domišljata«.

Kajkavski Hrvati imaju veliko obilje pučke šale i pokazuju mnogo smisla za humor i komiku. Tomu su nam dokazom nesamo brojne zbirke kajkavske narodne šale, kao na pr. M. Valjavca, Plohl-Herdvigova, Fr. Ž. Kuhača, Đ. Deželića, I. Kukuljevića, Milana Langa, R. Strohala i dr., nego i značajna činjenica, da su se upravo među kajkavskim Hrvatima razvila dva tipa pučkih šaljivdžija i vragolanâ: Petrica Kerempuh i đak Grabancijaš, koji su našli odjeka i u umjetnoj kajkavskoj knjizi: u djelima Jakova Lovrenčića i Tita Brezovačkoga. Ali dok štokavski Hrvati stoje u tom pogledu pod utjecajem istoka, a čakavci i ikavski štokavci pod sugestijom zapada, dotle su kajkavski Hrvati izvrženi uplivu sa sjevera i sjeveroistoka, t. j. Nijemaca i Madžara. Njemački se utjecaj jasno zapaža u šalama Petrice Kerempuha, koji je u jezgri svojoj više ili manje uspjeli palik njemačkoga vragolanskoga tipa Tilla Eulenspiegela*. Taj je Till poput turskog Nasredina i ruskog Balakireva historičko lice (umr'o oko polovine 14. stoljeća), koje je u toku kasnijih stoljeća uvećano u predaji pučkoj i postalo tipom lukavih i domišljatih skitalica i potukača, koji s naivnim ljudima zbijaju proste šale i lakrdije. Kajkavski pisac Jakov Lovrenčić preradio je šale i dosjetke toga njemačkog vragolana u »Petrici Kerempuhu«, koji je izišao u Varaždinu g. 1834. Ali u preradbi Lovrenčićevoj lik se Petrice Kerempuha od njemačkog prokšenjaka (»Schalka«) promeće u drugo lice, koje odgovara potrebi, osjećaju i nazorima hrvatskoga naroda. Iz Eulenspiegela Lovrenčić je među ostalim prenio disputaciju s učenom gospodom, u kojoj ima vragolan da odgovori na ova pita-

* V. Dukat: Lovrenčićev »Petrica Kerempuh«. Rad Jugosl. akad., knj. 220. Zagreb 1919.

nja: 1. koliko kapljica ima u moru; 2. gdje je sredina svijeta, i 3. kako je daleko od neba do zemlje? Zanimljivo je, da ista ili slična pitanja dolaze u kajkavskoj priči »Frater i turski car«, u čakavskoj »Domišljati kuhar« i u ikavsko-štokavskoj podrugačici »Dubrovčanin Kaboga i duka od Mletaka«. Isto je tako motiv kajkavske priče »Tupoglavi sluga« (iz Delnica), koji mjesto po smislu doslovno izvršuje naloge gospodareve te mu time nanosi štetu, očito potekao iz Eulenspiegela, gdje se opisuje sličan događaj. Uostalom odraz se toga motiva vidi i u Vukovoj priči »Seljanin i gospodar« i u bosanskoj »Tri brata i gospodar« (u zbirci zbora redovničke mladeži bosanske).

No pored Kerempuha i Grabancijaša poznaje naša usmena predaja još dva tri lica, o kojima u mnogim našim krajevima kolaju različne šaljive priče i gatke. To su u narodnoj pjesmi stereotipni čauš šaljivdžija Budalina Tale, nadalje Ćoso, Hero i Domišljan. Nekoliko priča o Ćosu sabrao je i priopćio Vid Vuletić u dubrovačkom »Slovincu« g. 1882. (V. g., br. 34. i dalje). Po toj pučkoj predaji Ćoso se rodio negdje sred Bosne za Kulina bana. Bio je mudar, razborit i domišljat, pomagao ljudima naukom i dobrim izgledom i »savio vijenac prelijepih priča, koje i danas pomaljaju kroz naš narod«. Ali bio je ružna tijela i glava mu bila kao tikvetina, nos ulupljen i širok, vrat kratak, usne debele i oklepane. Trbuh mu je bio velik, noge krive i kratke; stasom bijaše patuljak, grbav i napola nijem, a živio je kao sluga, potucajući se od nemila do nedraga. Ovaj opis mnogo podsjeća na lik nakaznoga seljanina Bertolda-Nasradina u spomenutom Palikućinu prijevodu, gdje mu je po svoj prilici i izvor.* U zbirkama Vuka Vrčevića nema šaljivih priča o Ćosi, ali ih ima u akademijinu »Zborniku za narodni život i običaje«, odakle je uzeta priča ove

* Dr. I. Kasumović u pomenutoj raspravi dokazuje, da je pričanje o Ćosi u »pučkoj predaji« Vida Vuletića uzeto iz priča o Esopu i njegovim doživljajima.

zbirke. U njoj se kao i istoimenoj Smičiklasovoj pripovijesti (»Zbornik«, knj. XVI. svez. 2.) prepleću motivi iz Nasredina, Bertolda i drugih vragolana (na pr. »Ćelo« u ovoj zbirci). Obje su priče zabilježene u Slavoniji, kamo su jamačno usmenom predajom došle iz Herceg-Bosne. Ovdje je, čini se, Ćosu posve istisnuo vragolan Hero, o kojem ima u Vuka i naročito u Vrčevića cijeli niz šaljivih priča.

Na Domišljana kao pravog pučkog vragolana s nešto humora, ali još više obijesti i zluradosti prvi je svratio pažnju V. Dukat u pomenutoj raspravi o Petrici Kerempuhu (str. 28—29). Prikazavši sadržaj istoimene narodne pripovijetke iz zbirke A. Nikolića (Beograd 1899.) ističe, da je taj Domišljan, ili slično koje lice, mogao s vremenom okupiti oko sebe srodne šaljive priče, pa bi se tako bio u našoj pučkoj predaji stvorio tip našeg rođenog vragolana poput Nasredina, Bertolda i Tilla Eulenspiegela; ali to se okupljanje nije izvršilo, jer su »Istok i Zapad, između kojih naš narod stoji na razmeđu, jačom kulturom svojom prigušili narodnu biljku«.

VRSTE I ZNAČAJ NARODNE ŠALE.*

Šaljive priče, gatke, dosjetke, basne i pjesme ove zbirke potpuno potvrđuju osnovnu misao klasične Jurkovićeve rasprave: »U našem narodu ima puno komične snage,

* O narodnom su humoru pisali dosad, koliko mi je poznato, ovi pisci: 1) Janko Jurković: »O narodnom komusu«. Rad Jugosl. akad., knj. IX. (str. 156—186.); 2) Fr. Š. Kuhač: »Južno-slovjenske narodne popijevke«, IV. knj. (uvod u šaljive pjesme); 3) Dr. Fr. Marković: »Razvoj i sustav općenite estetike« (općenito o komičnom i smiješnom, str. 543—551). Zagreb 1903; 4) P. Kasandrić: »Humor« u zadarskoj »Iskri« g. 1885. (br. 1.); 5) P. Jemeršić: »Narodne humorističke gatalice i varalice«. Zbornik za narodni život i običaje, knj. IX., svez. 2; 6) Vl. Dukat: Lovrenčićev »Petrica Kerempuh«. Rad Jugoslav. ak., knj. 220 (naročito str. 28—29).

i od svih vrsti i formi šale, počevši od najprostije do najtanje, nijedna nije u njega nezastupana, već se je ravnom jedrinom i snagom, ravnom živosti i pravilnosti estetičnoga osjećanja razvila iz duha njegova onom bujnosti i obiljem, kakovo se tragom književnih spomenika jedva nalazilo u najizobraženijih, najuljudnijih, najtankoćutnijih naroda staroga i novoga svijeta; a dosjetka je naša više slikovna nego refleksivna, pa se većim i vrednijim dijelom više na stvari negoli na riječi osniva.« Tako je evo sudio o našoj narodnoj šali Janko Jurković, koji je i sam bio darovit i tankoćutan humorist, na osnovi tada poznatih zbirki Vukove i Vrčevićeve. Njegova bi hvala, uvjereni smo, bila još zanosnija, da je poznavao nekoliko klasičnih primjera ove hrvatske zbirke. Takva je bez sumnje sjajna bosanska priča »Starac s jarcem na sudu«, koja i jedrom narodnom dikcijom, duhovitom satirom na ljubavne »eglene« malogradskih Tartuffa i skladnim završetkom nadilazi sve priče ove vrste u našoj narodnoj komici. Kad čitaš tu priču, nehotice ti dolazi na pamet umjetna Kočićeva čuvena satira »Jazavac pred sudom«, koja je nastala upravo u istom kraju. Ovamo ide i mali životinjski ep u prozi »Jaje harambaša«, pun fantastičnosti i fine ironije, kao i fantazmogorijska dosjetka »Laž bez istine«, u kojoj ne znaš, da li bi se više divio igri bujne fantazije, ili originalnom humoru, ili pak plastičnom jeziku i dramatičnom prikazivanju. Lakonične priče »Lukavstvo Kraljevića Marka« i »Car i starac« pravi su biseri narodne komike i imaju malo ravnih u narodnoj prozi. Na istoj visini stoje i muslimanske priče »Najljepši san« i »Čovjek i žena«, u kojima ima istočnjačke domišljatosti i na pregršt neprisiljene šale. Uopće muslimanske priče i pjesme podaju ovoj zbirci i svojom sadržinom i oblikom obilje izmjene i šarolikosti. I među basnama ima izvornih primjera, kojima ima malo premaca u dosadašnjim zbirkama. Ako su im motivi od veće česti i slični onima u Esopa, ipak samostalna obrada njihova pokazuje toliko izvornih crta i značajnih narodnih osebina,

da se kod čitanja doimaju kao rođene naše umotvorine, dok im je spoljašnji oblik upravo uzoran (na pr. »Jazavac i lisica«, »Bolesni lav«, »Lisica i mačak«, »Lisičji sud«, »Vuk i lisica«). A ima među njima i posve samoniklih, kao na pr. klasična kajkavska »Lisica prevarila muža«, kojoj dosad nije poznata paralela u tuđim književnostima, a da o domaćim basnama i ne govorimo. U tom su joj pogledu donekle srodne štokavsko-ikavska »Lisica i gavran« i kajkavska »Živad na straži«, koje svjedoče o samotvornoj snazi narodnog genija i u ovoj iz tuđine presađenoj vrsti komike.

Osobita su vrsta naše narodne komike rugalice ili podrugačice susjedima. Poljički sabirač Fr. Ivanišević kazuje o njima: »Čuje se u Poljicima dosta rugalica o Omišanima, Bračanima, Trogiranima. Kad se o njima štogod pripovijeda, valja navinuti jezik na njihov izgovor, koji je drukčiji... Kad se sastanu mornari, ribari brački, omiški ili trogirski, bockaju jedan drugoga ovim šalama i porugalicama, a od toga nikad zavade ni smutnje. Uzajme jedan drugomu, pa i ako im nije drago, ne će se zato uvrijediti.« Slično govori i Vuk o podrugačicama Hercegovaca i Šijaka (Hercegovci zovu sve Srbe i Hrvate, koji ne govore kao oni, Šijacima), koji se »čitavu noć nadgovaraju« (t. j. izmišljaju i pričaju jedni o drugima lude i smiješne stvari), a to sve »u šali i smijehu«. Ove su izjave važne za ocjenu značaja našega narodnog komusa. Naš se svijet ne voli rugati tuđim narodima ili njihovu jeziku, kako to biva na pr. kod Nijemaca (na pr. karikiranje čeških i drugih slavenskih riječi i narodnih osebina u bečkim i drugim njemačkim humorističkim listovima), Madžara, Talijana i dr. Naši se ljudi podruguju svojim najbližim susjedima, ali ne iz zlobe i opakosti, nego u peckavoj šali i srdačnom smijehu, da im, što se veli, odlane u grudima, pa nitko to ne uzima za zlo. Ako narodni rugalac i uzme na nišan tuđinca, ruga se redovno kakvoj njegovoj zabludi ili duševnom po-

roku, kako se to jasno vidi iz sjajne rugalice »Dubrovčanin Kaboga i duka od Mletaka«, u kojoj kao da se sljubljuje humor Marina Držića iz »Stanca« i Ivana Gundulića iz »Dubravke« s pustopašnim vragolanstvom okolišnoga pučanina (»vlaha«). Sličan duh i značaj pokazuju rugalice poljičkih ikavaca, samoborskih kajkavaca, čakavaca iz okolice Rijeke,. bosanskih katolika i muslimana, što je jasan dokaz o duševnom jedinstvu našega naroda.

Šale i dosjetke ove zbirke sjajno potvrđuju oštroumnu primjedbu Jurkovićevu, da je naš narodni humor više slikovan nego refleksivan, pa da se osniva više na stvari nego na riječi. Naš narod misli i govori u slikama, što ih neprekidno stvara bujna njegova fantazija, dovoljno poznata iz bogate usmene književnosti. Stoga je naše jezično blago puno konkretnih i plastičnih izraza, pjesničkih figura i tropa, a refleksija i apstrakcija njemu su tuđi elementi. Odatle i pojav, da u ovim pričama i pjesmama sve buji životom, pokretom i radnjom, te se mnoge od njih doimaju kao dramski prizori i žive slike, o čemu nam rječito svjedoči dijaloški oblik u velikom dijelu njihovu (kao na pr. u »Dramu jezika«, »Jajetu harambaši«, »Starcu s jarcem na sudu«, »Caru i starcu«, pak u pričama: »Tri brata — sva tri domišljata«, »Turci i čobanče«, »Dječak i vrag«, »Najljepši san«, »Podušje«, »Berićet«, »Cicvara ih pobila« itd.). Kao što je Shakespeare od sujeta priče »Dram jezika« mogao da stvori znamenitoga »Mletačkoga trgovca«, a od motiva naše narodne ženske pjesme jedan od najljepših prizora u »Romeu i Juliji«, toj veletragediji ljubavi, tako bi vješt i misaon dramatik mogao na pr. priču »Starac s jarcem na sudu« preobraziti u uspjelu pučku komediju, koja bi imala svoj korijen na domaćem tlu, a ne bi bila imitacija tuđega načina i naziranja. Na isti bi se način iz sujeta šaljivih pjesama »Mudra ljuba Sibinjanin Janka«, »Debela Dundara«, »Dizdareva Fata«, »Stoja i Ćoso« i dr. moglo crpsti gradivo za dobre pučke glume. U tomu je Ogrizovićeva »Hasanaginica« dobar putokaz. A fantastične priče

»Žabica divojka«, »Patuljak junak« i »Nebojša« vrlo su podesne za marionetska prikazivanja.

Naš narod voli šalu i dosjetku, pa je o njoj skovao više poslovica: »Šala je i Bogu draga«, »Svaka šala napola istina«, »Iz šale proja rodi«, a o šaljivu čovjeku prirječje: »Pun šale kao šipak koštica«. Šaljivci dobro su došli u svakom narodnom društvu. S pravom opaža Ivanišević: »Onaj, koji zna lijepo šaljivo prikazivati, pije mukte vina u krčmi i puši duvana, a kupe mu oni, koji slušaju . . . Kad je mlađarija u veselu družtvu, na piću, na sedminama, u brguljama, svak baci svoju, da se malo nasmije družina«. Što su gradskom svijetu kazalište, kinematografi, koncerti i druge zabave, to su našemu narodu ovi šaljivi sastanci i posijela. Istina, pri tome se izvali i pokoja krupna i masna, koje se rado slušaju, pokoja zlobna ironija i žučljiv sarkazam, osobito u rječkanju i nadmetanju, kao što biva i kod drugih naivnih naroda; ali kako obično u drugom, tako i ovdje odlučuje većina. A većina naših narodnih šala i dosjetaka daleko je od prostakluka, lakrdijaštva i sajamske harlekinade, o čemu nam pruža nepobitan dokaz i ova zbirka.

Sravni li se ova hrvatska narodna šala s Vukovom istovrsnom zbirkom, opaža se na prvi pogled razlika, napose u obliku i reprodukciji. U Vuka, koji kao da nije imao pravoga smisla za finiju šalu, gubi se nerijetko pointa i završetak je katkada nejasan. Nema lakonske kratkoće, koja je srce i duša dosjetke, nema pravog i brzog obrata (na pr. »Nesretniku se ne može pomoći«, »Hoće vodeničar u vojsku«, »Seljani kupuju pamet«, pa »Oklad što je najbolje«); dok je u ovim pričama završetak redovno kratak, pointa jasna, obrat brz i iznenadan (na pr. »Starac s jarcem na sudu«, »Debela Dundara«, »Mudra ljuba Sibinjanin Janka« i dr.). S te strane može se ova narodna šala dostojno mjeriti s uzornom Vrčevićevom zbirkom, koja je u tom pogledu bolja od Vukove. Ali vrsnoća Vrčevićeve narodne šale potječe jamačno odatle, što je on, nadaren finim ukusom i tankim smislom za finiju šalu, po svoj prilici štošta

i uljepšao, ali bez sumnje i od toga, što je Vrčević crpao na pravom i zdravom izvoru narodne šale, sabirući to blago po Dalmaciji i Hercegovini, poglavito među ikavsko-štokavskim Hrvatima, koji su rođeni humoristi i komici.

Na kraju treba mi priznati, da je ovaj zbornik narodne šale još prije rata zasnovao dr. Nikola A n d r i ć, hrvatski književnik i urednik Matičina zbornika hrvatskih ženskih narodnih pjesama, ali su ga u izvedbi pomeli drugi književni poslovi.

Josip Pasarić.

POPIS RUKOPISA, ZBORNIKA I ČASOPISA

iz kojih su uzete priče i pjesme.

A. RUKOPISI U ARHIVU »MATICE HRVATSKE«.

1. Zbirka kapel. Jakova V o l č i ć a iz Kastva u Istri g. 1864. (čakavska): priče 61., 91.

2. Zbirka zbora r e d o v n i č k e o m l a d i n e b o s a n s k e iz Bosne g. 1870. (ikavsko štokavska): priča 5.

3. Zbirka K l o t i l d e K u č e r e: Narodne pripovijetke iz Vinkovaca i okolice g. 1884 (štokavska): 60.

4. Zbirka dra Đ u r e Š u r m i n a: Pjesme i pripovijesti Hrvata — Muslimana Hamida Kunića iz Hercegovine g. 1894. (štokavska): priča 21.

B. ŠTAMPANE ZBIRKE.

1. B l a g a j i ć Kamilo: »Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke iz Bosne«, Zagreb 1886. (štokavske): priče 41., 43., 107.,

2. I l i ć Luka: »Slavonski običaji«, Zagreb 1846. (štokavska): pj. 2.

3. I l i ć Luka: »Slavonske varoške pjesme«, Zagreb g. 1852. (štokavske): pj. 29.

4. K u h a č S. Franjo: »Južnoslovjenske narodne popijevke«, IV. knjiga (kajkavske i štokavske): pjesme 6., 8., 10., 12., 18.,

5. M i k u l i č i ć Fran: »Narodne pripovijetke i pjesme iz Hrvatskoga Primorja«, Kraljevica g. 1876. (čakavske): priče 6., 20., 36.

6. P a v l i n o v i ć Mihovio: »Hrvatske narodne pjesme« (štokavske): pj. 14.

7. P l o h l — H e r d v i g o v: »Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke iz Vrbovca«, 3. svez., Varaždin g. 1868—76 (kajkavske): priča 59.

8. R e d o v n i č k a o m l a d i n a b o s a n s k a u Đakovu: »Bosanske narodne pripovijetke«. Sisak g. 1870. (štokavske, ikavsko štokavske): priče: 2., 23., 35.

9. S t o j a n o v i ć Mijat: »Šala i zbilja«, zbirka narodnih pripovijedaka. Senj g. 1879. (štokavske): priče 12., 26., 27., 29., 51., 52., 93., 95., 98., 102., 106.; pj. 19.

10. S t r o h a l Rudolf: »Hrvatske narodne pripovijetke«, knj. I.—III. Karlovac g. 1896., 1901. i 1904. (čakavske, djelomice kajkavske i štokavske): priče 14., 22., 63., 81., 101.

11. Š t r e k e l j Karel dr. (Glonar I. dr.): »Slovenske narodne pjesme«, snopić 16. (1923.) (kajkavske): pj. 30.

12. T o r d i n a c Nikola: »Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke iz Bosne«, Vukovar g. 1883. II. izd. (štokavske): priče: 3., 9., 39., 40., 42., 49., 53., 55., 72.; pjesme: 11., 23., 35., 39.

13. V a l j e v e c Matija: »Narodne pripovijetke u Varaždinu i oko Varaždina«, Zagreb g. 1890. II. izd. (kajkavske): priče 24., 31., 57., 65., 67., 70., 88.; pjesme 20., 27., 37.

14. Z b o r n i k z a n a r o d n i ž i v o t i o b i č a j e j u ž n i h S l a v e n a, izdaje Jugoslavenska akademija u Zagrebu. I-XXV. knj., 49. svez.: *a)* Fr. I v a n i š e v i ć, Poljica u Dalmaciji: priče 1., 15, 66., 68., 75., 80., 82., 84., 100., 103., 105., knj. X. (ikavsko-štokavske); b) Stipan B a n o v i ć, Drvenik u Dalmaciji: rugalica 71. knj. XXV., svez. 1. (ikavsko-štokavska); *c)* Ivan K r m p o t i ć, Osik u Lici: priče 4., 73., 89. knj. XVI. sv. 1. (štokavske); *d)* Ivan K l a r i ć, Kalje u Bosni: 19., 69., 78., knj. XXII. (ikavsko-štokavske); *e)* Tade S m i č i k l a s, okolica Osijeka u Slavoniji: 11., 33 knj. XVI. i XVII. (štokavske); *f)* Ivan L e s a r, Podgajci u Slavoniji: 16., 92. knj. XI., XIII. (štokavske); *g)* Milan L a n g, Samobor u Hrvatskoj: priče 74., 77., 79., 83., 85., 86., 97., 104., 108. knj. XIX. (kajkavske); h) Josip K o t a r s k i, Lobor u Hrvatskom Zagorju: priča 17. knj. XXIII. (kajkavska); *i)* Vladimir A r d e l i ć, Bukovica u Dalmaciji: priče 7., 13., 62., knj. XIII. i XIX.; pj. 5. knj. XVII. (štokavske).

C. ČASOPISI.

1. B e h a r, list za zabavu i pouku. Sarajevo 1900—1910 (I—X). priče 18., 37., 64., 76; pj. 3., 13., 35. II.; 56., 96., III.; 47., 90., 94., 99. IV.; 28., 30., 32., 34., 45., 48. V.; 25., 38., 44., 46., 58. VI.; pj. 9. X. (štokavske, muslimanske iz Bosne).

2. B o s a n s k i P r i j a t e l j. I.: priča 10; pj. 25; II. pjesme: 1., 28., 38. (štokavske).

3. D a n i c a I l i r s k a g. 1839.: pjesma 40. (štokavska).

4. K o l o, urednik Stanko Vraz. VI. (1847.): Frano J u k i ć Banjalučanin: priča 8. (štokavska).

5. S l o v e n s k i G l a s n i k. VI. 1860. Matija V a l j a v e c: Narodne pripovedke iz varaždinske okolice (kajkavske): priča 54.

6. S l o v i n a c, književni list. Dubrovnik 1879. II.: pj. 33. Medo P u c i ć (štokavska): pj. 34. Vid V u l e t i ć (štokavska).

7. S r đ, književni list. Dubrovnik (1902.—1908. I.—VII.). II.: pjesma 4. (štokovska).

8. Š k o l s k i V j e s n i k, Sarajevo. II. Ivan K l a r i ć, Kalje u Bosni: pjesme 7., 15., 16., 17., 21., 22., 24., 26., 32., 36. (štokavske)

I.

PRIČE I PRIPOVIJETKE

1.

LAŽ BEZ ISTINE.

Iz Poljicâ u Dalmaciji.

Živjeli tri brata. Bili dosta bogati, dva gola golcata, a treći bez košulje na tijelu, bez kape na glavi. Bili dobri lovci a puške ne imali. Pođoše jedan dan prije zore u lov i ubiše tri zeca: dva ne pogodili, a treći im uteče. Prolazeći kroz goru došli u jednu kolibu, u kojoj žive duše nije, pa zapitaju baku: — Daj nam, bako, tri lonca, da svarimo tri zeca. — Dade im tri lonca, dva razbijena, a treći bez dna. Rasjekli lovinu, stavili u lonce kuhati, al' ne ima vatre. Navrh vrha duba[1] ugledaše svjetlost. — Šta je ono, Bože moj? — reče stariji brat i pođe pod dub. Ugleda navrh duba medvjeda, gdje je rasplamsao vatru, natakao na ražanj vola pa peče. Popne se taj brat na vrh duba i pita vatre, a njega ščepa medvjed šapom: — Dobro mi došao, i ti mi se hoćeš; tebe ću za ručak, a vola za užinu!

Dođe i drugi i treći brat. I njih ščepa za vrat te im iste riječi reče. Nije druge, red je poginuti. Udare sva trojica u plač. Medvjed im se smilova pa im reče: — Eto, pustit ću vas, ako mi jedan od vas kaže čudnovatu laž.

Otpoče jedan, prihvati drugi, a treći najmlađi ovako odčepi[2]: — Ja ću vam sada jednu gačicu pričati, a nemojte ništa vjerovati, sve je laž bez istine. Rodio sam se petnaest godina prije moga oca. Kad mi se otac rodi, pođoh ja po popa, da ga krsti, a on ne htjede bez božjega dopuštenja. Vraćam se gladan i žedan putem, jedva duša u meni. Su-

sretnem ženu, koja me pita, šta mi je. Ja joj kazah sve po istini. Ona se maši u pregaču i dade mi pregršt boba, da grizem putem. Ubilo me sunce, umorih se, legoh pod jedan dub, da malo otpočinem, a još mi tri sama zrna boba u džepu. Zaspim borme dobro pa se prevrnem s jedne na drugu stranu. U taj čas panu tri boba na zemlju i iznikoše. Ja se probudih, pogledah ispred sebe, a eto bob narastao do neba. To mi se, — rekoh, — i hoće! — Počeh se penjati uz bob od koljenca do koljenca, od grančice do grančice, od mošnjice do mošnjice, eto me na nebu. Vidim gospodina Boga, — milosna ga bila — gdje ruča, jede kruha i sira, a meni ga ni kusa ne da. Poklonim mu se i pitam dopust, da stupim pred njegovo lice. Kažem gospodinu Bogu sve, što mi se je dogodilo. Bog odmah razumije, što se meni hoće, uze u ruke veliko pero i napisa, brate moj, veliko pismo, u kojem naređuje popu, da mi krsti oca. Ja veseo da ću natrag, gledam gdje je bob; nestalo boba. Šta se dogodilo? Kozle išlo u pašu, namjerilo se na onaj bob, pregrizlo, i meni ne ima više puta na zemlju. Kud ću, šta ću? Opet se vratim gospodinu Bogu i kažem, što mi se je dogodilo. Dade mi mekinja, napunim pune džepe, i reče mi: — Bacaj mekinju za mekinjom i po njoj spusti se dolje. — Tako ja učinih, ali evo ti žalosti: ne doteklo mekinja. Što ću sad? Sreća od Boga, napipah u dnu džepa klupko špaga[8]. Počeo ja sukati, ne može da dopre do zemlje. Mučim se i mislim, kako ću: prekidaj, donavež', prekidaj, donavež', nikako do tla ne može da sastavi. Pane mi na pamet da imam perčin na glavi. Odrezah ga pa istrgnuh vlas po vlas, vež', donavež', nikad kraju, nebo visoko a zemlja nisko, ne može te ne može. Uhvatila me muka, a ja stiskao srce pa s velike visine spustim se dolje i pras! upadoh u živicu stijenu do vrata. — Ajme meni, majko moja! — stao ja zapomagati, — kud ću sad, na koje li strane? Drpaj se, drpaj, podiži se, izmiči, nekako se otrgao i oslobodio stijene. Potrkah do kuće, uzmem veliki mlat, da razbijem stijenu. Jedva je rastreskah; bila strašna vrućina,

a sve se smrzlo. Umorih se i ožednjeh, da ću na lokvu[4] napiti se vode, sunce zapiče glavnjom[5], a voda se smrzla u bunaru. Gledam naokolo sebe, ima li kamena, da razbijem mraz[6], àja[7], nigdje ni mrve kamena. Znam, što ću, promislih u sebi, — uzeh nožić, prerezah grkljan, odrezah svoju glavu, razbijem njome mraz, lijepo se napih vode i pođoh naprijed. Ja krenuo malo naprijed, pogledam na jedan dub, vidim čovjeka, gdje vrše proso, slama pada dolje, a zrnje prosa ostaje navrh duba. — Što to radiš, čovječe božji, kako ti slama pada dolje, a zrnje ostaje gore? — On će meni na to: — Ti se tomu čudiš, a ne čudiš se sebi, što si bez glave? — Udarih se ja dlanom po čelu: a nu zbilja, gdje je moja glava? Palo mi na pamet, da će biti ostala, gdje sam razbijao mraz. Brzo potrkah do bunara i nađem svoju pravu glavu. Uzeh je i stavim na njezino mjesto, ali kad sam došao doma, spazio sam se, da sam je stavio naopako: ono, što ide naprijed, natrag, a ono, što ide natrag, naprijed. — Eto, medvjede, — dovrši najmlađi brat, — istinite laži!

Medvjed se osladio ovom pričicom i reče mu: — Pošteno si lagao, ajde kući, ne ću vam ništa učiniti.

[1] hrast; [2] započeti; [3] pređa; [4] vrelo, izvor; [5] veliko drvo na vatri; [6] led; [7] ne, nikako.

2.

STARAC S JARCEM NA SUDU.

Iz Bosne.

Živio je nedavno u siromašnom selu siromašan starac nigdje ništa ne imajući, nego samo jednoga jarca a od srca sina, i vavijek je tužan život provodio. Kad mu jedamput već dodija živjeti u siromašluku, počne promišljati, kako bi na bolje promijenio življenje svoje. I misleći sve na jednu smisli, da će varkom to najprije dostignuti; a ako

tim ne postigne, da mu nema hvajde ni mučiti. I prvo jutro u petak pošalje sina u čaršiju, da proda jarca, ali mu zapovjedi, da dovede jarca opet natrag i donese novce, koje bude uzeo za njega.

Mali zaokupiv jarca sutradan preda se dođe u čaršiju, i dok na čaršiju, debelu jarcu dobra prođa, ta i navale mušterije natječući se u plaći. Poslije nekoliko vremena, kad se ispreganjaše trgovci, pogodi se s jednim, koji mu odmah i isplati, a on uze novce u džep pak jarca preda se, da ide kući. A trgovac će: — Ej, ti čovječe božji, vrati mi jarca, ja ću sada ići kući.

Mali stavši obazre se i veli mu da je njemu rekao otac njegov, da dovede opet jarca natrag k njemu i donese novce, koje će mu dati za njega.

— Ajde ti za poslom, — odgovori trgovac, — tvoj otac nije gospodar mojih novaca, nego ti meni ili vrati novce natrag, ili jarca daj amo.

Tko sad tužniji od njega; počne promišljati: — Što ću sada činiti? Otac mi je rekao, da mu dovedem jarca i donesem novce, a čovjek ne da jednoga. Što bih mu dao: ili novce, ili jarca? — I najposlije smisliv na jednu povrati trgovcu novce natrag, a svog jarca preda se, pa kući. Kako dođe kući, odmah ga otac upita: — Gdje su novci, sine? — A on uplašen odgovori: — Ta nitko ne da i novaca i jarca; ja sam kazivao, da si ti rekô, ali mi opet ne dadoše. Nato se otac nasmjehnu pak sinu rekne: — Vidjet ćeš u petak dojdući, kako ću ja donijeti novce i opet dovesti jarca.

Dan po dan dođe bome i drugi petak, a starac uprtiv jarca ode u čaršiju. Došav u čaršiju još se svijet nije bio skupio, razmotri kao vilovnjak te pred miralajevu[1] kuću, koja je bila blizu čaršije. Ali nije bilo kod kuće miralaja nego je otišao na vojsku. Došav pred kuću lupi vrata, a miralajevica misleći, da je kadija ili drugi koji viječnik od onomjesnoga suda, otvori, a on odmah sa svojim jarcem lupi pred nju. Ona se uplaši videći pred sobom starca i jarca, pa povikne: — Na dvor, što će mi smrda u kući? —

A on počne lagati na svaku ruku, samo ne bi li mu dala štogod jesti, jer mu se je već prilijepio trbuh za leđa. Najposlije kad vidi ona, da on ne će izaći i da se dovezalo zlo kuće, metne mu malo kruha da jede, i to je bilo već pred noć.

Dok on jede, netko zakuca na vratima, a on skoči i zapita: — Tko je, što kuca? — Čovjek moj, — odgovori ona. — Pa kud ću ja? — upita stari, sada žalostan i kukavan. — Šuti! — počne miralajevica šaptati, — evo ću ti ja prisloniti ljestve, pak ajde na tavan. — A kud ću s jarcem? — opet stari zapita. — Ta povedi i njega, — odgovori mu ona, — ne ćeš ga zar[2] ostaviti, da služi njemu.

I spodbiv starac jarca na rame polagano se uz ljestve uspne na tavan pak se povuče što bliže pod krov i sjede. Kad otvori miralajevica vrata, ali eto kadija ide na eglenu[3] njoj. Unišav unutra obično kao Turci što običaju zbaci jemenije[4] s nogu i sjede na šiljte[5], a pokraj njega miralajevica. Tude se razgovarajući omrknu. Kad se mračak uhvati, opet netko zalupa na vratima. Kadija zapita nju: — Tko je to? — Mislim, čovjek moj! — odgovori mu ona. — Ta kud ću ja sada? — upita kadija. — Bježi na tavan, — rekne mu. A on uz ljestve na tavan odleti i pođe u onaj budžak, gdje je starac bio s jarcem.

Dok ugleda kadiju, počne vikati: — Ta kud ćeš ovamo, satrt ćeš mi jarca, otkuči se od mene. — Šuti! — vikne kadija, — čut će miralaj, pak ćemo zlo proći obadva. Starac znajući da mu ne može gore biti nego je, počne nadalje vikati sve više i stane kadiju cijeniti, da ušuti, neka mu plati. Kadija obeća, da će mu dati kuću kmeta, samo neka ušuti. A starac mu odgovori: — Ja hoću štogod u živa usta, a ja ne znam ništa za drugi put, već vadi mi sto dukata, da ušutim, i to sad. — Kadija videći, da ne može druge biti, dade mu; a starac ti dukate u ruku prihvati pak ih spusti u džep gladeći bradu, prem je bio mrak. Miralajevica otvori vrata, a uniđe muselim[6] i dok unutra, kao i kadija izvali se na šiljte. Kad su već bili u

najvećem razgovoru, eto opet nesreće na vrata i zalupa. A muselim kao zec plašljiv ne imade kad ni upitati, tko je, nego odmah pita: — Kud ću? — Bježi na tavan, — odgovori mu miralajevica, a on uz ljestve kao mačak uzbrna[7] i na tavan što brže uzleti. Kad on tamo, opet počne starac vikati: — Nosi te šejtan[8], muselime, hoćeš mi satrti jarca, zar ti je tijesan tavan? — Šuti, bolan ne bio, čut će miralaj, — rekne muselim. — Što šuti? Zar da mi ne daš mira, pa opet da šutim? — Muselim videći se u stisci da će udariti na pasje maslo, počne moliti i kumiti, da se prođe. Ali se starcu hoće novaca, a lijepa mu se prigoda pružila, gdje može muselima oglobiti. I tude ga ucijeni kao i prvašnjeg, ali sve u gotovinu, jer se starcu ne vidi ništa u sutra.

Onaj, tko je kucao na vratima, bio je muftija[9], i s njime se dogodi isto kao s prvom dvojicom. Najposlije već dođe i odža[10]. Kad odža počne već provoditi mudrolije svoje pred miralajevicom, stade netko klepetati alkom[11] na vratima; ali odža sjedi kao da ništa i nije. Onda će njemu miralajevica: — Eto moga čovjeka, kud ćeš ti sad? — Ne znam ni ja, — kano da je zamr'o na pola odgovori on. — Bježi, — ona će mu, — na tavan, eto ti ljestve. — Odža se naučio trčati kumire[12] u džamiji, kad bi letio na munaru[13], uzleti kao jelen, i odmah će po nesreći svojoj u onaj budžak, gdje je starac s jarcem sjedio. Starac videći odžu kano da je pobjesnio, pa zaviče: — Kud ste se uskucali[14] noćas? Pa neka svi, kud si se ti podigao, odža, svećino jedna! — A odža počne mahati na starca rukom, da ušuti. Starac siromah, koji nije vidio dobro ni ob dan, a gdje bi ob noć mogao vidjeti da on maše rukom, počne se drečati na njega: — Ne tari mi, odža, jarca, jer će te skupo stati. — Odža videći što starac hoće, potkuči mu nekoliko žutaka, a starac ga otpremi u kraj drugi, gdje mu je i druga družina bila. I tako se sva šura sastane na tavanu. Kad miralajevica otvori vrata, to zbilja bi njezin čovjek, koji se vrati s vojske. Kad uniđe, poslije maloga odmora

zaište jesti, budući da su, kako kaže, već tri dana, otkako ništa nije jeo. Po običaju ona mu čimbur[15] ispeče. Kad se je on najvećom slašću zalagao čimburom, starac uzev jarca s tavana skoči pred miralaja. Miralaj se uplaši zamišljen, što bi to bilo. — Ne boj se ti, — rekne starac, — gospodaru, ništa, ja sam iz sela čovjek, a nisam strašilo, kano što ti misliš. — Ama što ćeš na tavanu, vlaše jedan? — viknе miralaj. — Gospodaru, išô sam na sud, — odgovori mu. — Kakvi sud? — izdreči se miralaj, — zar je na tavanu momu tebi sud? — Ama kako ne ću, kad eto gore sva šura, pak sam tamo morao ići, ta kud bi na drugu stranu? Onda mu miralaj upadne u riječ: — Kakva šura? — zapita. — Eto gore vidi! — rekne mu. Kad miralaj na tavan, ali zbilja na tavanu muselim, kadija, muftija i među njima sjeo odža prekrstiv noge, gladi se po bradi rukama govoreći: — Pas mu majku njegovu, što učini od nas vlah! — Miralaj stjerav ih s tavana izjuri na dvor, pridruživ njima još i svoju ženu. A on kako je ostao udovac i dan danas hoda i traži, ne bi li se oženio. Starac pak uzev jarca s punim džepom vrati se kući, i kako je obogatio onda, eno mu i sad jarac najveće imanje njegovo.

[1] miralaj — pukovnik; [2] valjada; [3] razgovor (obično jeglen); [4] marama, povoj; [5] manji mekani prostirač za sijelo; [6] sudski činovnik; [7] drljati, branati; [8] đavao; [9] poglavica svećenički; [10] duhovnik; [11] gvozden kolut; [12] stube; [13] toranj u džamije; [14] tjerati se kao kuca (kučka); [15] neko jelo od jaja.

3.

TRI BRATA.

Iz Bistrice u Bosni.

Nekoć još u staro vrijeme življahu tri brata kukavno i siromašno; dvojica bijahu pametna a treći subudalast. Oni su u početku iz samoga nadničarenja živjeli. No ovakav im život brzo omrznu i toga radi odrediše, da se kod

spahije najmu. Što su odlučili, to su i učinili. Ostaviše svoju postojbinu pa krenuše glavom bez obzira. Kroz kratko vrijeme svoga putovanja namjeriše se na nekoga bogatoga spahiju. Tude im to više sreća posluži, što je upravo onaj dan taj spahija imao svoje sluge otpustiti, jer im je bilo izišlo vrijeme njihove pogodbe. Oni su se za najam pogodili i spahija ih odmah za ovcama otpremi. Budući pak da su stanovi bili daleko od spahijinih dvora, morao je jedan od njih trojice svake subote ići da donese hrane od spahije. S početka uvijek su po redu išla dva pametnija brata, ali kad im je često putovanje već dodijalo, rekoše budalastomu, da je već sada i na njega red došao, te i on mora jedamput poći po hranu. Budalasti odmah na to bijaše gotov, kao baba na kar, pa odmah uzevši vreću otrka preko polja kao zec. Spremivši kod spahijina dvora svu hranu u svoju vreću, uzme put pod noge te se vrati natrag. No noseći ovu hranu bijaše se dobro umorio te je jedva nekako do pol puta donese. Ali sad on zbaci sa sebe vreću i nju pojaši, pa je stane dekati[1], ali ona ni s mjesta. Dakako, da ju je i štapom uz rebra mjerio, ali ona naprijed ni pedlja. Ovako nagoneći svoju vreću kano kobilu, da pođe, vrne glavom u vis te će: — Beli[2] još nije pol puta, pa stoga ona mene ne će da nosi. — Zato digne vreću sa zemlje i proslijedi svoj put. Ali kad mu se opet navrže na pamet, da je već prevalio pol puta, strese vreću sa svojih pleća na zemlju te je pojaši i počne goniti govoreći joj: — Bre more, dugo sam te nosio, sad ti moraš mene nositi, makar ti oba oka ispala; inače ću ti sva rebra skršiti. — No ipak nešto domislivši se počne je milovati i ljubazno s njome postupati, ne bi li kakogod pošla; ali sve uzalud! Zato izvrnuvši sav med u jed začne je lupati sa svih strana i ne prođe je se, dok se ne poče iz nje zaira[3] prosipati; pa onda uprtivši vreću na pleća sve skokom odleti k braći.

Ovi su ga već odavna izgledali, jerbo su baš pošteno bili ogladnili. Zato, dok je došao, odmah ga zapitaju, što je

radio kroz toliko dugo vrijeme. — Ne pitajte me! — odgovori on, — ovoga vraga nosio sam do pol puta, a kada je bilo do pol puta, onda sam htio, da ona mene nosi, ali vrag što je, ne htjede ni s mjesta koračiti, nego sam je morao sve do ovdje nositi. — Na ovo se braća nasmiju te odmah dohvate vreću, da se malo založe; ali kad razriješiše, imaju šta i vidjeti: sva zaira u mrvice dotjerana.

U slijedeću ga subotu ne htjedoše poslati po hranu, nego ga ostaviše kod ovaca veleći mu: — Danas mi idemo po hranu, a ti dobro čuvaj ovce, triput na dan ih pusti u livadu, pa im natresi zrelih krušaka. — Samo vi ajdete, — odgovori on. — Ja ću sve učiniti, kako ste mi naredili. — Poslije njihova odlaska ispusti on ovce na livadu i dotjera ih pod jednu rodnu krušku te prije nego će se popeti na krušku, zapovjedi ovcama, da mu svaka po dvije kruške ostavi; ako to ne budu učinile, kaza im, da će ih radi neposlušnosti pobiti. Kukavne ovce na svoju nesreću ne poslušaše, nego pojedoše sve kruške, koje spadoše, osim dva ovna, kojima sreća posluži, te im se kruške na rogove nadješe i tako ih sačuvaše za svoga pastira. Kad je luđak sišao s kruške, zapita ovce, jesu li mu ostavile krušaka? No kad ne dobi nikakova odgovora, reče im: — Hm! pa ne ćete kučke niti odgovoriti, ja ću vam krušaka dati sve batinom! — Utjera ovce u tor, pa ih sve jednu po jednu batinom poubija osim ona dva ovna, koji su mu na rogovima kruške sačuvali. Kad je već i posljednju ovcu smlatio, prispješe i ona dva brata s hranom te ga počeše pitati, kako su ovce, je li sve izvršio, što su mu naredili? On im na ova pitanja ispripovijedi cijeli događaj. Čuvši to braća, pomriješe od teškog straha i zabrinuše se, kako će to sakriti, da spahija ne bi saznao. Njega su grdili i ukoravali dokazujući mu, da će to morati sva tri glavom platiti. Napokon se domisliše, da iskopaju veliku jamu te u nju sve ovce strpaju pa onda da bježe glavom bez obzira. Kako odrediše, tako i učiniše. Strpaju sve ovce u jamu pa onda odu spahiji, da im najam plati.

Kad ih je opazio njihov spahija i razumio, da će ići od njega, bijaše mu veoma žao; ali druge nije, morade im platiti najam, pa zato sve novce predade najstarijemu bratu. Ali kad opazi luđak, da njemu ne da spahija novaca, reče: — Spahijo, kamo meni novci? Ta ja sam po dvije vukô, a oni su po jednu. Spahija ga u prvi mah ne razumije, nego ga htjede upitati; ali braća odbiše sve na njegovu budalaštinu te se oproste sa spahijom i otiđu.

Poslije toga zapovjedi spahija slugama, da mu kola priprave, jer da će ići pregledati ovce, koje nije odavna vidio. Sluge hitre, te bi odmah sve gotovo, kako im je gospodar naredio, i on sjednuv u kola ode. No kad je na mjesto došao, ima šta i vidjeti: ovaca ne ima. Zato misleći da su mu ih najmljenici otjerali pošalje sluge za njima u potjeru, a ovi ih na brzu ruku uhvate i dovedu spahiji. Kad su pred spahiju došli, moradoše svu stvar redom ispripovjediti, a spahija zapovjedi slugama, da ih poradi tolikog zločina pozatvaraju, i kaza im, da će morati kroz četiri godine u tamnici ležati. Ova tri nesretnika već tri dana proboraviše u tamnici; luđak pak sve dosad šuteći i strpljivo podnoseći zatvor sad se počne vernjositi[4] i vikati: — Ta zar nas ne će već pustiti? — A braća mu na to odgovore: — Ah, tude će nam kosti istrunuti, niti ćemo ikada odavle izići. — Luđak se na to osmjehnu, pak pođe k vratima govoreći braći svojoj: — Ako će vaše kosti ovdje trunuti, moje lje ne će! — i došavši k vratima, prihvati ih objeručke te s njima nekoliko puta drmne i istavi ih. Odvalivši ovako vrata uprti ih na leđa pa braći rekne: — Ajdete za mnom! — a oni ugure[5], natisnu za njim na razvaljena vrata i tako pobjegnu, a da ih nitko ne opazi. Bježeći luđak je sve jednako na leđima vukô vrata i bome su dosta puta bili prevalili, dok stigoše pod jednu topolu. Luđak čim spazi topolu, odmah vrata sprti i braći reče: — Ja sam, braćo, umoran, a ovdje ne smijemo prenoćiti niti otpočinuti, jer bi nas spahija mogô kao i prije uhvatiti. Nego ajdemo mi, braćo, ova vrata podignuti gore među

grane ove topole, na njih sjesti, i tako nas nitko ne će vidjeti. — Braća privole na njegov savjet, jer »oslobodio nas je od jednoga zla, ne će li sad i od ovoga?« Uzvuku dakle vrata na topolu, lijepo ih smjeste i na njih sjednu. Poslije malo vremena kiridžije Turci naiđoše tuda i čim ugledaše topolu, svratiše konje svoje pod nju te rastovariše. I kad su konje pustili da pasu, sjednu i oni, da malo ručaju, i to upravo pod topolom, ne znajući, da ima tko na topoli. Kad su bili u pol ručka, luđak se poče po vratima vrtjeti kao kvočka na jajima, jer je bio gladan, a ne zna siromah, kako bi od Turaka ručak izmaknuo. Ali se i tomu dosjeti te će braći: — Ustanite vi malko, da ljepše vrata smjestim, jer mi je ovako nezgodno sjediti. — Braća ga i ovdje poslušaju te se dignu i na druge grane stanu, a luđak dohvativši vrata otisne ih između grana na Turke. Vrata su letjela od grane do grane te i pala među Turke. Turci prestrašeni ovim čudom pobjegoše kud koji, glavom bez obzira, a hranu i tovare ostaviše. Braća su ga opet počela grditi, što je ovo uradio, jer su se bojali Turaka. Ali kad on vidje, da nikog živa blizu ne ima, siđe dolje pod topolu te zasjedne za gotovu zairu, a braću počne prizivati, da i oni siđu pa da jedu. Braća poslije malog zatezanja i nećkanja siđu k luđaku i uzmu po jedan komad kruha te odmah pobjegnu i opet se sakriju. Kad se je luđak, štono reknu, do vrata natrpao, ustane te stane premetati i pregledavati turske tovare i opazi, da su Turci sve samog tamjana natovarili. Kad je svaku i nesetnu vreću pregledao, poče misliti, što će od toga da radi. Brzo se i tomu domisli. Iznese sve vreće na jedan brežuljak te ih zapali. Od velikog mirisa i dima sva je okolina zamirisala, pa je miris i do neba dopr'o. To se je Bogu dopalo te zato rekne luđaku: — Kad si znao to na takvu svrhu upotrijebiti, išti, dat ću ti sve, štogod zaišteš! — Luđak na to odgovori: — Ja ne ću ništa drugo, nego mi samo daj jednu pušku, koja će, kad budem naprijed nišanio, natrag ubiti; i još mi daj jednu sviralu, kad zasviram, da se sva gora strese.

Što je luđak zaiskao, to je od Boga i dobio, te se odmah od braće rastade i pođe u široki svijet. Na putu susretne jednog hodžu turskoga, koji videći pušku za pasom luđakovim reče: — Što će ti ta čađavica, more, kad to ni opaliti ne može? — Luđaku ovo pomučno bijaše, pa se poče s hodžom pregovarati. Ali hodža ugledavši jednu svraku u gnijezdu, posprdljivo reče mu: — Eno gnijezdo i u njemu svraka; ako je ubiješ, ja ću se gol popeti na onaj glog i izvaditi je iz gnijezda. — A luđak na to gotov kao baba na kar te odmah odgovori hodži: — E, pa dobro! A evo ja ću još pucati natrag, pa ću je opet ubiti. — Pa zbilja što reče, to i učini. Puška puče kao grom a svraka se poče lepršati po gnijezdu. Sad hodža stane moliti luđaka, da mu oprosti pogodbu; no luđak otprto mu reče: — Ako ne ćeš pogodbi zadovoljiti, sad ću drugu u te ispaliti. — Kad vidje hodža da drugačije ne može biti, skine se do kože i kao od majke rođen onakav gol pope se do gnijezda te htjede da se natrag vrati; ali luđak zasvira u svoju sviralu, a gora se potrese, i zemlji se smota, a kukavni hodža strmoglavi se kroz glogovo trnje na zemlju, i dok je do zemlje doletio, nigdje na njemu zdrave kože ne bijaše. Sad luđak posluživši se prvi put svojim, i to srećno, darom nastavi svoj put po bijelu svijetu. Otišao je daleko od mene; stoga i ne znam o njemu više pripovijedati, nego ću mu nazvati: Sretan put!

[1] goniti; [2] valjada; [3] hrana; [4] vrpoljiti se; [5] gurajući se.

4.
LUKAVSTVO KRALJEVIĆA MARKA.

Iz Like u Hrvatskoj.

Od svih junaka Pere Međedić (rodila ga medvjedica) na snagu bio najjači, kako je Kraljević Marko bio na mudroliju. Sastaše se jednom Pere Međedić, Kraljević Marko i Ljutica Bogdan pa će ići po svijetu, a sve jedan drugog

gleda poprijeko, a ne smije jedan na drugog udariti. Kad su tako dugo bazali, ogladnješe, a Pere Međedić uhvati bivola, ubije ga, odere pa ispeče na ražnju, a onda sjedoše jesti. Kad su se najeli, ožednješe, treba da se napiju. — Ajde ti, Marko, — veli Pere, — sada nama donesi u ovoj koži vode; eto tu dolje pod brinom[1] ima jedan bunar. — Muka Marku, ali nije druge. Popane onu kožetinu i jedva je dovuče do bunara. — Što ću, — veli, — sad? Zamalo nisam dušu pustio noseći samu kožetinu, a sad bi trebalo da punu vode iznesem gore! — Misli, misli pa se dosjeti. Uzme motiku pa stane kopati sve redom oko bunara. On kopa, kopa, a oni gore ne mogoše dulje čekati, nego ustade Pere: — Idem ja, da vidim, što radi već. — Kad on dolje, a Marko još kopa. — A što radiš! Ožednjesmo, a tebe nema. — A gdje bi mi, — veli Marko, — letjeli amo po vodu; opkopat ću ovo pa ću prenijeti čitav bunar gore. — Pere se prepade Marka: — Nemoj, — veli, trebat će vode i drugom svijetu. — Uze onu kožetinu, napuni je i odnese gore, a Marko za njim.

Uto se spustila noć, oni legoše spavati. Ljutica Bogdan se pokrije kabanicom, pokrije se i Marko, a Pere se izvali onako i za'rka prvi, a zaspa i Ljutica Bogdan. Marko ustane, dovalja jednu kladu na mjesto, gdje je ležao, pokrije je kabanicom pa se sakrije za jedno drvo i čeka, što će sada biti. Uto se probudi Pere Međedić, protegne se, ustane, nađe nekakvu kladurinu pa s njom po onoj kladi, što je Marko pokrio, dvaput zviz! zviz! — a onda leže i opet za'rka. Kad ujutro ustadoše, pripovijedat će, što je koji sanjao. Ljutica veli: — Ja sam sanjao to i to, to i to; Pere veli: — Ja to i to, to i to, tako i tako; a Marko veli: — A ja sam sanjao, da su me dvije buhe ujele ovako. — Kad to ču Pere Međedić, prepade se Marka jako i više nije htio da ide s njim po svijetu. I tako odoše svaki na svoju stranu.

[1] brina — strmen (strmina).

5.

JAJE HARAMBAŠA

Iz Bosne.

Bijaše u jednom selu pet šest kokoši, koje snesoše desetak jaja. Po nesreći rekne jedna žena: — Daj da ja dadnem malo kokošima soli, ne bi li bolje jaja nosile. — Uzme šaku soli te posu kokošima. Čim se kokoši nazobaše soli, odmah pokrepaše, a ostade ono desetak jaja.

Navale u ono selo patri i zaptije[1] i stanu se dogovarati: — Šta ćemo k večeri? — Jaja! — Malo pomalo porazbijaše sva jaja, a ostane samo jedno. I ono jedno rekne: — Što ću i ja samo u čitavu selu? Daj da i ja bježim! — Pa jadno moje jaje pobjegne iz sela u šumu.

Kada dođe u šumu, nađe pijevca. Čim pijevac ugleda jaje, odmah ga upita: — Kud si pošlo, moje jaje? — Odgovori jaje: — Ne pitaj me, moj pijevče. Muka mi dodijala, jer u momu selu tkogod dođe na konak, odmah se počnu dogovarati: — Što ćemo k večeri? — Jaje! I tako bijaše nas desetak, te sve porazbijaju, a ostah ja sam na mejdanu. Kada vidjeh, da mi nema spasa, pobjegnem u šumu. — Onda odgovori pijevac: — Tako je taman i meni bilo, jer tkogod dođe u naše selo, odmah se počnu dogovarati: — Što ćemo k večeri? I tako odmah odrede, da će pijevca k večeri. Bijaše nas desetak petnaest, i sve mi drugove pobiše, a ostah ja sam na mejdanu. Kad vidjeh, da mi spasa nema, pobjegoh u šumu.

Tude se jaje i pijevac sjarane[2] i pođu zajedno gorom. Kada dođoše k jednom kamenu, tude nađoše mačku. I upita maca jaje: — Kud si pošlo, moje jaje, i ti, prijatelju pijevče? — Odgovori jaje: — Ne pitaj me maco, ni mene ni prijatelja pijevca, jer nam je muka dodijala. — Onda ih opet upita maca: — A kakva li vam je muka dodijala? Odgovori jaje: — Ah, moja maco, muka bome velika, jer u našim selima naopaki ljudi te nas sve pobiše.

Ostadosmo samo nas dvoje te kad vidjesmo, da nam spasa nema, pobjegosmo u šumu, ne bi li kakogod još koji dan živjeli. — Onda odgovori maca: — Ah, moje jaje i ti pijevče, ta je i mene muka potjerala, jer u mom selu vrlo su naopaki ljudi. Dok im što meso pojede, odmah odsude, da je mačka pojela, te uhvativši mačku odmah je počnu biti i tako jadnu mačku isprebijaju. Dok im što žito pojede, odmah reknu: — Pojeli miši žito, a ne će mačka da ih hvata. — I tako opet jadnu mačku počnu biti. Dok im se dijete očeprlja[3] ili malo ubije[4], odmah reknu: — Očeprljala ga mačka otimljući mu iz ruke meso. Pa opet jadnu mačku počnu biti i tako se meni dodija te pobjegoh u šumu. Zato vas molim, da se sjaranimo.

I tude se sjarane jaje, pijevac i maca te pođu gorom zajedno. Kada dođoše na jednu ledinu, ali na toj ledini magarac pase. Čim ugleda jaje, pijevca i macu, odmah ih pozdravi svojom lijepom pjesmom i upita ih: — Kud ste pošli, složna družinice? — Odgovori jaje: — Muka nam je dodijala, moj magarčiću, jer u našem selu naopaki ljudi pa nas muče i biju, te više ne mogosmo trpjeti i tako pobjegosmo u goru. — Onda odgovori magarac: — I meni je velika muka dodijala, jer u momu selu, ako će kogod lonaca otjerati u svijet, natovare na magarca; ako će drva dotjerati, na magarcu; ako će zemlje dotjerati za lonce, na magarcu; ako vode, na magarcu; ako soli, na magarcu; ako je otjerati đubre na njivu, na magarcu. Već mi to dodija, podigoh svoje uši i pobjegoh u šumu. Daj ti, moje jaje, pijevče, maco, pustite me u društvo, da i ja s vama idem u goru. — Odgovori mu jaje: — Ajde slobodno sa mnom. — Tude se moj magarčić uputi s njima te pođoše gorom.

Kad su bili k jednoj vodi, ali na toj vodi ovan vodu pije. Upita ih ovan: — Kud ste pošli, složna družinice? — Odgovori jaje: — Muka nas natjerala, moj vjerni druže. — Upita ovan: — Kakava vas muka natjerala? — Odgovori jaje: — Velika muka, moj druže, a što je tebe

tude dotjeralo? — Odgovori ovan: — Ah, ne pitaj me, moj mali bjelane! — momu društvu bijaše naopak zapovjednik te sve moje drugove prodade, ja sâm ostadoh, te navali na me veliko zvono i poče me goniti pred ovcama. Čim bi ovca koja u štetu uljezla, odmah bi počeo mene biti. To se meni dodija, te ne mogoh trpjeti i tako pobjegnem u goru, pa vas molim, složno društvo, hoću li i ja s vama? — Odgovori jaje: — Ajde slobodno! —

I tude se upute jaje, pijevac, maca, magarac, ovan te pođu gorom. Kada dođoše k jednoj ledini, ali na ledini vuk leži. Čim ih vuk ugleda, odmah ih upita: — Kud ste pošli, složna družinice? — Odgovori jaje: — Muka nam dodijala, moj mrkane! — Kakva muka, moj mali bjelane? — Muka bome velika, jer u našem selu naopaki ljudi, počeše nas biti i mučiti, te se nama već dodija i tako pobjegosmo u goru. — Onda poče vuk: — Ah, i meni je velika muka dodijala, jer kud sam god hodô, što bi im god nestalo, odmah reknu: — Vuk izjeo! — Počeše me progoniti i biti. To se meni dodija te pobjegoh u goru i evo me sada s vama.

Pođu otalen gorom. Kada dođoše na jednu ledinu, sjedoše, da malo opočinu. Tada poče vuk: — Šta će sada biti? Ja sam ogladnio, koga ću ja sada pojesti? — Odgovori jaje: — E, da bi mene, ja malen, ne može ti biti ni oblizak! — Nato pijevac: — Ja perušan[5] dok bi me očepusô[6]. ne bi ti ostalo ništa. — Maca: — Ja sam dugih pandža, samo što bi te iščeperljala! — Magarac: — Ja sam velik, ali zaludu, kad sam mršav; nema u meni ništa do samih kostiju! — Ovan: — Ja sam i velik i debeo, evo, mož' se dobro najesti; samo ti zini, a ja ću se zatrkati, pa ću živ u usta uletjeti. — Tada vuk stane, a razvrati usta. Ovan se zatrči pa zapotegne[7] vuka u čelo. Vuk odmah padne mrtav. Onda rekne jaje: — E, ovan ubi sada vuka! Tko će ga nositi? — Odgovori pijevac: — Ja ne mogu. — Onda mačka: — Ne mogu bome ni ja. — Magarac: — Ja sam naučio nositi; de ga na me natovarite. —

Tude natovare vuka na jadnoga magarca te pođoše gorom; kad u gori namjere se na jednu kuću te reknu: — Baš ćemo u onu kuću na konak. Pođu preko jednog zida. Tude se nekako jaje iskotura, a pijevac se digne na krila i proleti. Mačka dočepa se koca i ispuže. Ovan se zatrči i preskoči. Magarac ne mogne nikako, jer mu bijaše teško, te se izmakne i nekako preskoči, a vuk s njega padne pod zid, i tako odu u onu kuću. Kada dođoše u kuću, ali kuća puna vukova! Tude stanu večerati te počeše nazdravljati jedan drugomu. Čim počeše jajetu nazdravljati, a jaje će: — Zdrav bio kao i onaj za plotom! — Tada se vukovi stanu dogovarati: — Ajdemo vidjeti, šta je za plotom? — Kada oni za plot, a vide: ubili vuka! Onda se poplaše i pobjegnu u šumu. Kad su bili usred gore, onda rekne jedan: — A, vidi, velike li smo budale, gdje mi pobjegosmo u šumu, a njih ostavismo u kući! Dajte da se vratimo pa da vidimo, što rade? — Onda oni rekoše: — Ne smijemo, jer jesi li vidio, kako su onoga ubili, pa će i nas. — A on onda odgovori: — Ajde, budale jedne, šta vam mogu nauditi! — Šta ćemo mi sada raditi? — Ajde da se mi sada vratimo, pa vi ostanite za plotom, a ja ću sam poći do njih u kuću, jer ih se ne bojim; bome sam ja jači od njih. Šta će mi nauditi ono malo bijelo? A šta ono kudrasto, pa ono gigasto i ono mršavo veliko? Dok ja zinem, ono mršavo će uteći, a ono bijelo veliko ja ću pojesti.

I otalen se vrate natrag kući. Kad su bili do plota, onda oni ostanu za plotom, a on ode kući. Kad ga ugledaše iz kuće, reknu: — Kud ćemo mi sada? Eto idu, bome će nas sve pojesti! — Onda rekne jaje: — Idem ja u lug (pepeo), pijevac neka ide na gredu, mačka pod policu, magarac za vrata, ovan u budžak, pa kad vuk dođe, ja ću pomalo puhati, a on će odmah k vatri doći pa će početi u vatru puhati, a ja ću puknuti, pa ću ga vatrom posuti po zubima. Mačka neka skoči ispod police pa neka zdjapi[8] za oči; ovan neka ga gruva iz budžaka, a magarac

neka skače za vratima i počne pjevati svojim lijepim glasom. Pijevac neka skače od grede do grede i neka kakoće.

U to doba vuk na vrata. Kad dođe u kuću, ali u kući nikoga! Nego vidi, gdje se malo vatre svijetli. Tada pođe k vatri, da malo naloži, da vidi, kud su otišli. Kada dođe k vatri, poče puhati u vatru, a uto ti jaje pukne pa vuka posu vatrom po zubima, a mačka skoči ispod police pa popade vuka za oči. Tada ovan skoči iz budžaka pa grune vuka, a pijevac sve skače od grede do grede i sve kakoće. Magarac za vratima stupči[9] i sve reve. Uto se vuk izmakne iz kuće i uteče u ostale vukove.

Kada dođe među njih, stanu ga pitati, kako je tamo. On stade odgovarati: — Prođite me se, jer vam ne mogu od rugla kazati, kako je. Ama, znate li, koliko je ono malo bijelo pa se sakrilo u lug, a ono kudrasto pod policu; ono gigasto na gredu, ono bijelo veliko u budžak, a ono veliko mršavo za vrata. Kad ja dođoh u kuću, ali u kući nigdje nikoga nema, nego samo se malo vatre svjetluca. Ja pođoh k vatri, da malo naložim vatre, da vidim, šta su uradili. Počeh puhati vatru, a ono malo bijelo puče iz luga pa mene vatrom po zubima, ono kudrasto ispod police pa mene za oči, a ono veliko bijelo iz budžaka pa mene poče biti; ono mršavo iza vrata sve poče vikati: — Amo ga, amo! — A ono gigasto poče sve skakati od grede do grede i sve viče: — Dajte mi ga amo! Još da me bude uhvatio onaj mršo, ili da me budu dodali onomu gigastomu gore na grede, ne bi me nigda kuća vidjela.

Kada čuše ostali vukovi, šta mu se je dogodilo, odmah pobjegoše glavom bez obzira, a kuća ostade jajetu i njegovoj družini, te se moje jaje i dan danas po vučijoj kući širi.

[1] oružnici; [2] sprijatelje [3] ogrepsti; [4] pobiti se; [5] pun perja; [6] oskupsti; [7] udari; [8] popasti (zgrabiti); [9] udara.

6.

ŽABICA DIVOJKA.

Čakavska iz Hrvatskog Primorja.

Živeli su tako jedan muž i žena i već su bili skoro ostareli, a diteta nisu imeli. Vavek su Boga molili, da bi njin dal kakovo dite. Projdu najzad na jedno prošćenje i mole opet Boga, da bi njin dal dite, ma makar bila i žabica. Povrnu se nazad doma i borme žena oćuti, da je zanosećala i za devet meseci rodi ona, ale ča? — Žabicu! Ma i s tem su bili veseleši, leh[1] prez niš. Žabica j' bila uvek vane va trsju i malo kad doma dohajala. Muž stari je vavek delal va trsju, a žena mu saki dan hodila z obedon. Ale kako je već bila ostarela, počela se je jedan dan tužit, da već ne more ni z mesta, a kamo mužu poć z obedon, aš[2] njoj već nogi niš ne valjaju. Sad dojde žabica, kćer, zvani, a ova već imela četrnajst let, pa govori: — Majko! vidin, da ste stari, da već ne morete hodit, ni ocu poć z obedon, leh dajte obed, ja gren š njin. — Draga moja kćerko žabice, kako biš ti šla z obedon, kad ne ćeš moć ni nosit, pa nimaš ni ruk, s čen biš prijela lonac. — Ja ću moć nosit, — govori žabica, — leh mi kladite lonac na hrbat i vežite mi ga za nogi, pa se ne bojte. — E pak provaj, ako budeš mogla. — Sad njoj klade lonac na hrbat, veže njoj ga za nogi i pošalje ju ća. Žabica nosi, nosi, a kad je došla k lese[3] od vrta, kade j' njoj bil otac, nije mogla opret ni preko proć, pa počme oca zvat. Otac dojde, zame lonac z nje i ji[4]. Žabica mu pak reče, neka ju digne na jednu črešnju. On ju digne, a ona počme kantat. Kanta, da se se[5] od nje ozvanja, i to tako lipo, da bi čovik rekal, da to vili kantaju. Sad pasiva tuda kraljev sin, ki je bil na jagu[6] došal, i nasliše kanat[7]. Kad već ni bilo kanta čut, dojde staromu i pita ga, ki to tako lipo kanta. Stari govori, da on to ne zna, da on nijednoga ne vidi, ni ne čuje, leh gavrani nad njim leteć. — Ma povejte mi leh, ki

god je; ako je muški, bit će moj pajdaš; ako je divojka, bit će moja ljuba[8]. — Ale staroga bilo sran i strah povedat, pa reče da on ne zna. Sad pojde kraljev sin doma. Drugi dan donese opet žabica staromu ocu obed i opet ju on klade na črešnju, a ona počela opet kantat, i glje, dojde kraljev sin i danas napočno[9] tamo na jagu, leh da čuje opet kanat i da vidi, ki je. Žabica kanta na črešnje, da vas dolac ozvanja. Kad je kanat prestal, opet dojde kraljev sin staromu, pa ga pita, neka mu poveje, ki to kanta. Stari mu govori, da on ne zna. — Da ki ti je obed donesal? — pita ga kraljev sin. — Ja san, — veli stari, — sâm doma hodil, pa san bil trudan tako, da nisan mogal jist, pa san ga sobon donesal. — Ma srce mi vanka znimlje on kanat, vi sigurno, starče, znate, ki kanta, povejte mi; ako je muški, bit će mi pajdaš, ako je divojka, bit će mi ljuba. — Sad govori stari: — Ja bin van povedal, ale me je sran, a i vi bite se jadili. — Ma ne bojte se, leh mi vi povejte. — On mu sad poveje, da to Žabica kanta i to da je njegova kćer. — Recite njoj neka gre dole. — Žabica dojde dole i još jedanput zakanta. Mladiću se[10] srce skače od veselja, pa njoj govori: — Budi moja ljuba. Jutra imaju doć mojeh dveh brat ljubi i ka od njih donese lipju rožicu, toj je obećal kralj, da će njoj i zaručniku njejemu kraljestvo pustiti. Za moju ljubu dojdi ti tamo i donesi rožicu, kakovu budeš otela. — Žabica mu odgovori: — Ja ću doć, kako želiš, ale ti imaš z dvora poslat beloga peteha[11], na ken ću doć jašuć. — On projde ća, pošalje njoj z domi beloga peteha. Ona pak projde k suncu i prosi sunčane halji. Jutro dan, kad je bilo, zajaše žabica peteha, a halji sunčane zame sobom. Kad je takova došla do gradske straži, ni ju ova hotela pustit, ale kad je rekla, da će ih tužit kraljevu sinu, ako ju ne puste, puste ju onput valje[12]. S čen je stupila va grad, valje njoj se peteh učini bela vila, a žabica se učini najlipja divojka na svitu, obuče sunčane halji, a za rožicu nosi klas od šenice i tako dojde va kraljev palac[13]. Sad dojde kralj najprvo k ljube najstarejega sina

i pita ju, kakovu je rožicu donesla. Ona mu pokaže šipak. Dojde k ljube srednjega sina, pa pita, kakovu je pak ona rožicu donesla. Ona mu pokaže garoful[14]. Obrne se k ljube najmlajega sina, opazi valje pu[15] nje klas od šenice, pa njoj govori: — Ti si nam najbolju i najkorisneju rožicu donesla; vidi se, da znaš, da se prez šenice ne da živet i da ćeš znat škrbet. Ča te nan[16] druge rožice i superbija[17]? Oženi se za najmlajega moga sina, komu si ljuba, i njemu ću pustiti moje kraljevstvo. — Tako je postala žabica kraljica.

[1] leh — nego, samo; [2] jer; [3] lesa — drvena vrata na vrtnom plotu; [4] jede (stane jesti); [5] sve; [6] lov; [7] pjev; [8] žena; [9] upravo; [10] sve; [11] peteh — pijetao; [12] odmah; [13] palača; [14] garoful — karanfil; [15] pu (pul, puli) — kod; [16] nam; [17] superbija — oholost.

7.

CAR I STARAC.

Iz Bukovice u Dalmaciji.

Jednog dana pođe car sa svojim ministrom u šetnju kroz polje i nađe starca, gdje kopa kuruze, pa mu poče ovako govoriti: — Dobro jutro, starče, zašto nijesi bolje uranio? — Jesam uranio, ali mi nije Bog dao. — Baš je pao snijeg po planini. — Jest sašao, čestiti care, i u polje. — Jesu li ti svi vuci u gori? — Neki jest, neki nije. — Starče, kad si mi lijepo kazao, poslat ću ti sutra jednog ovna, da ga ljudski ostrižeš, — i ode. Kad je došao kući, pita tog ministra da mu mora kazati sve ono, što je starac rekao, ako li ne, da će ga odmah umesiti[1]. Kukavi ministar misli se i misli te uze tri kese dukata i ode odmah tome starome pa ga zapita, šta je car s njim divanio. Stari ne će ništa da odgovara. Drugi rekoše ministru, da je toga staroga svaka besjeda kesa luića[2]. Kad to ču mi-

nistar, odmah dade starome, prije nego će ga pitati, jednu kesu, pa onda s njim poče govoriti. Stari reče: — Što me je car pitao, što nijesam bolje uranio, to me je pitao, zašto se nijesam rano oženio, te bi sin na mjesto mene kopao; ja sam rekao, da jesam, ali kad mi Bog nije poroda dao. — Onda mu ministar dade i drugu kesu novaca, a starac će: — Što mi je car rekao, da je snijeg pao na planinu, to divani, da sam puno posijedio, a što sam mu rekao osim glave da je i u polje sašao, to sam mu rekao, osim glave da sam i po bradi od starosti pobijelio. — Izvadi ministar i treću kesu dukata, a starac će: — Što me car pita, jesu li mi svi vuci u gori, to me pita, jesu li mi svi cijeli zubi, a ja sam rekao: neki jest, neki nije. — Ode caru ministar, a on ga pita. On mu sve kaza, kako je stari rekao. Pita ga car onda: — A je li ti što od ovna govorio stari? — Ministar reče: — To znam i sam. Što si mu rekao, da ćeš mu poslati jednog ovna, da ljudski ostriže, eto to sam ja: upravo me je ostrigao bez nožica, kad me je ucijenio u tri kese dukata.

[1] smaknuti; [2] dukat.

8.

DRAM[1] JEZIKA

Iz Bosne.

Omera bi svaki dan karao otac da se bavi o zanatu, a da se prođe karaduzena[2] i hašikovanja[3] po sokacima sarajevskim. — Ti si, sinko, mlad; mi smo duturumi[4]; raditi ne možemo. Tko će nas drugi hraniti, ako ne ti opet? — On bijaše u Sarajevu poznat kao kolovođa sviju hašika[5]. Od kuće do kuće, od pedžera do pendžera, to bijaše mu zanat. Svak je vidio, da Omer još za ženidbu ne bijaše

dorastao, i da mu mladost ne bi smetala, smetala bi mu prazna kesa. Svak je dakle scijenio, da Omer od bijesa i vragoluka hašikuje. Sramota i ruglo, koje od toga nastajaše, na jadne roditelje padaše. Tuga i žalost za rasipnim sinkom brzo im prekide žicu od života: — oni umru. Omer ostade starješina u praznoj i razdrtoj kući nad troje siročadi. On je doduše to odavna želio, da bez prikora roditelja lašnje i slobodnije mogne služiti svojim budalaštinama, ali naskoro osjeti, kako je biti bez roditelja, kadno sljeme padne na njegovo tjeme. Tko će tkati, tko će presti, tko će meni kuću mesti? Valja se proći budalaštine! Poslije ovakvog razmišljavanja reče Omer: — Dajder bugariju[6], nije druge; valja se ženiti! — Tamburu pod skut, te lijepoj Mejri na pendžer.

Bijaše upravo jacija[7], kad Omer pod pendžer stupi. Svijeća goraše, a šaptanje čujaše se u sobi. Na džam[8], kucne, šaptanje umukne, uz bugariju zapjeva, a svijeća se utrne. Njemu nitko ni mukajet[9] nije. — Za tri noći bi dolazio Omer pod pendžer, ali uvijek odlažaše tužan i žalostan. Mejra mu se nikad ni javila ne bi. Četvrtu noć opet dolazi mladi hašik: — Daj da joj još malo posljednji put zapjevam, pa već ne će moja noga pod njezin pendžer. — Bijaše lijepo ugodio tamburu, pa žalosnim glasom uz nju popijevati stade:

Tamburice, moja dangubice!
Terzijane[10], moj golem zijane[11]!
Dosta si me gladna nahranila
I žeđana vode napojila,
Djevojaka na dvor izmamila,
Djevojačkog lica naljubila...
Tamburice, moja dangubice!
Terzijane, moj golem zijane!
Gdje izgubih dneve i godine,
Pjevajući Mejri uz pendžere,
Na me Mejra ni gledati ne će!«

Na ove besjede svijeća se u sobi utrne, džam se na jedan put otvori. Omer od radosti ne znadijaše za se misleći da o čemu je hodio, da je već i dohodio. Mejra: — Sva je prilika, da si ti poludio, Omere. Ja se tvojoj budalaštini ne mogu načuditi. Šta tražiš oko mojih pendžera? Od tog ne će ništa biti, neka znaš! — Omerova radost brzo minu, što više napade ga tuga veća nego ikada prije. — Mejra videći Omera smetena opet nastavi govor: — Moj budačko! Ti bi možebiti htio mene za ženu imati. Jelde, Omere? — Tako je, — odgovori on. — Toga se ti kani! — priuzme ona. — To bit ne može! Ti ni komad hljeba u kući ne imaš, pak opet o ženidbi sanjaš. Ja znam, što ćeš ti reći: Slika priliku traži. Da sam i ja siromašnih roditelja, to je istina, ali promisli zajedno, da od mene ne ima pristalije djevojke u svemu Sarajevu, pa baš zato bit ću srećna; naći ću mjesto u haremu prvog kog bazerđana[12] sarajevskog. Al čuj, Omere! Nije blago ni srebro ni zlato, već je blago, što je srcu drago. Ja bih tebe volila nego cijelo Sarajevo, ali sveta je zakletva mojih roditelja. Nju ne smijem prekršiti. Meni se je reda za onog udavati, koji će nesamo mene već i moje roditelje srećne učiniti, pošteno ih do smrti dohraniti... Sve svoje rane u me su zavili. — Čuvši ovo Omer malo se razabra: — Ako je dakle samo za tim stalo, koliko bi se htjelo, da moja postaneš, da te otkupiti mogu? — Ne bi mnogo! — rekne Mejra, — da štogod dućana otvoriš, t. j. da trgovati počneš: moje roditelje i svoju siročad moraš hraniti, a borme i ruho pokrojiti. — Nato Omer: — Zbogom! dobra noć, Mejro! ja razumijem sve, iako iz toga mogne štogod biti, sutra ćemo se vidjeti.

Pun radosti i zajedno pun žalosti ode Omer s pendžera Mejrina. — Ako gdje uzajmim jaspre[13], tko će od mene srećniji? Ako ne, to opet žalosniji od mene nitko biti ne će. — Tako je svu noć zamišljeni hašik sanjao. Kad osvane dan, ne znadijaše od radosti, što činjaše, panuvši mu opet na pamet, da imade bogatog jednog čivuta

— velikog prijatelja. — Ako mi on ne uzajmi, drugi ne će.— Tako razmišljavajući brže se spremi, da mu ide u pohode. Našavši svoga prijatelja kod kuće, na svaku ruku nagovaraše bogatog Isakara, da bi ga prignuo na tolik zajam. Čivut ukaže se gotov i krv proliti za svog prijatelja Omera, a kamoli ne uzajmiti mu trideset kesa. — To će i moja radost biti, — rekne trgovac Isakar, da lijepa Mejra bude tvoja zaručnica. — Priupita on Omera za rok, kad će platiti. — Sedme godine! — odgovori Omer. — Ama, prijatelju! ako sedme godine ne mogneš platiti, šta ćemo onda? — Ja ne znam tko njima tu pogodbu na pamet donese, što i pred kadijom[14] usidžile[15], da ako Omer Isakaru za sedam godina ne vrati zajam od trideset kesa, da mu Isakar na mešćemi[16] ima odrezati dram jezika, i da nikomu krivo ne bude. Tko srećniji od mladoženje Omera!? Taj dan ništa ne radijaše, jedino mu je pamet imala posla, kako će sjajni pir dogotoviti; koju li će dibu[17], kakvu li kadivu[18] na svoju Mejru pokrojiti? Jednom riječju: ne bijaše on toliko promišljavao, kako će toliku silu tuđega blaga povratiti, koliko baš, kakvim bi se načinom lašnje potrošiti moglo.

Poslije mjesec dana Mejra bude dovedena u kuću bogatog Omera. Pirovalo se cijelih osam dana bez prestanka. Niti se znalo, tko pije, tko li plaća. Poslije osam dana razide se svak sebi. Ostane sam Omer sa lijepom Mejrom. Svak se čudio, otkuda Omeru toliko blago, da može taslamu[19] provoditi kao jedan beg. Mnogi su scijenili, da nije iskopao. Al što mu drago, vratimo se mi k našemu Omeru!... Kazali su davno: C i j e n a z a n a t a v e ć a o d z l a t a, pa opet: N i j e s v a č i j e i s p o d s e l a p j e v a t i. Tako i naš Omer nije mnogo mario za svojim zanatom, koji je naskoro i zaboravio. On je mislio: — Ostalo mi je još petnaest kesa; s ovim ću trgovati. — Al za svakog nije trgovina kao što ni za Omera ne bijaše. Istina, trgovine imao je prepun dućan. Soli, duhana, lučâ i brezovih

metala mogao si vazda naći u njega. Za drugu robu ne bi se ni brinuo.

Tako Omer trgovaše četiri godine. Za sve to vrijeme na njegovu obrazu nije se mogla opaziti nikakva žalost. Činilo se, kao da mu ugovor i pogodba o uzajmljenim kesama nikad nije ni na um padala. Al nastavši peta, sve to većma moglo se vidjeti na Omerovu licu, da ga nešto žeže. Sedme pak godine napolak ga bijaše nestalo u obrazu. Često su ga žena i prijatelji zastali gdje grozno cvili. Zaludu su ga pitali za uzrok tolike njegove tuge. On bi svako pitanje žene i prijatelja svojih odbacio kao čovjek propao. — Meni nitko ne može pomoći, prođite me se! — To mu bijaše vazda odgovor. — Lijepa Mejra već prvih dana strašne pogodbe saznala je sve od istog čivuta. Međuto ona je za dužnost držala sažalijevajući pitati za uzrok tolike boli, za koju da nije nikada nadala se naći lijeka, ne bi se ni udala bila za Omera; jer kojoj bi ženi milo bilo imati muža bez jezika? — Već je vrijeme, — rekne Mejra, — boščaluk[20] pod skut, ter kadiji na koljeno! — Tako ona jednoć te i drugiput. — Ova žena me zastidila, — rekne kadija — Elbetana[21]! ne može biti da ona ne ima niheta[22] od mene kakvu milost iskati, pa je stid. — Kad svane treće jutro, ali Mejra još s ljepšim boščalukom pred kadiju. Poljubivši u skut, htjedijaše po navadi bježati, ali kadija namigne na momke, te ju zaustave. — Ženska glavo! — rekne kadija — već si me do triput zastidila. U čemu ja tebi mogu milost učiniti? Išti od mene! — Mejra to jedva i dočeka. Metnuvši ruku jednu na čelo a drugu na prsi rekne: — Kadijo! tvoje me dobro srce slobodi te mogu prositi... Došastog petka samo jedan sat da mogu na tvome mjestu sjedjeti u mešćemi. — Turske mi vjere, ženska glavo! ako ti je meram[23], sjedi cio dan. Da ti je slobodno! — Poljubivši u nogu i pustekiju[24] zajedno zahvali i oprosti se s kadijom, pak ode vesela čekajući petka.

Petak osvanu, dan ugovoren, kada se zajam mora vratiti. Omer ni bešluka[25] ne imadijaše gotova u kesi, a

kamoli trideset kesa. Valjalo je dakle izvršiti drugu pogodbu, da čivut Omeru na mešćemi odreže dram jezika. Mejra bješe za rana uranila. Kadija je jedva dočeka, pruži joj svoje haljine, pa od dragosti svojom rukom natače joj kauk[26] na glavu. Čudan bijaše kadija, kako žena sudi. Zato se ukloni odmah u drugu sobu pa tu odluči kroz stakleni prozorić na vratima gledati. Golobradi naš kadija bijaše lulu prosiće[27] raspuhô, kad čivut i Omer tarući suze na mešćemu stupiše... Učinivši običajni poklon, malo se poizmakoše... Prođu dva tri časa, dok kadija pet šest dimova odbi.

Kadija: — Čemu ste vi mušterije?[28]

Čivut: — Došli smo do tvog suda, dragi efendija[29].

Kadija: — Koja dobra?

Čivut: — Dobro, hvala Bogu!

Izgovorivši ovo čivut Isakar iskaže kadiji, kako je on prije sedam godina Omeru uzajmio trideset kesa, pa kakva je onda učinjena pogodba među njima, da ako mu za to vrijeme Omer tih trideset kesa ne povrati, da mu ima odrezati dram jezika, i da su za to sad došli.

Kadija: — Je li tako? Ti! Kako ti je ime? Je li istina, što je ovaj kazô?

Omer (kroz plač vapijući): — Efendija, sve je prava istina!

Kadija otvori ćitab[30] te list po listu stane premetati. Na jednom se mjestu zaustavi, nekoliko puta gubicama klapne... — Istina dakle! Sve se tako i u ćitabu piše, — rekne kadija. — A jesi li donio britvu? — nastavi opet.

— Dakako, jesam! — odgovori čivut.

— E more! — požešće rekne kadija, — dobro pazi, da samo dram odrežeš, jer nek' znaš, ako manje ili više odrežeš, nego što ste pogodili, dževapa[31] ne ćeš moći dati.

Na ovo se ponešto smete čivut: — Jok vala, ne ćemo tako, dragi efendija! Već ako mu odrežem više od drama,

ja ću mu zlatom nadomiriti, ili nek on moga toliko odreže; ako se pak manje trevi[32] da odrežem, na poklon mu!

— Bre siktur[33] — srdito vikne kadija, — zar si ti postô kadija, da na mešćemi propisuješ zakone? Nijedna čivutska vjero! odmah da si rezô!

Eto muke i nevolje za čivuta! — Aman[34], dragi efendija! ja se u carske poslove ne ću metati. Ja znam, tebi je reda po ćitabu suditi, ja ne mogu ni tamo ni 'vamo. Alal[35] mu trideset kesa! Alal mu dram jezika ... Mi smo prijatelji!

Na ovo se kadija još većma uzbuni, drekne na momke: — Brzo zovnite mi dželata[36], da naučim nijednu vjeru čivutsku, kako se na mešćemi sluša! ... Odmah da si rezô!

Dželat s golom sabljom dotrči, čivut pane na koljeno te skut ljubeći počne moliti. Kadija ne dajući se umoliti sve jedno govoraše: — Il' reži dram jezika il' glavu podvrgni dželatu!

Čivut se osjeti, da nije druge ... valja se otkupljivati: — Dragi efendija! tvojih je trideset kesa! Toliko dužniku opraštam; a tog me belaja[37] izbavi da nikome ne režem jezika, a još manje mome prijatelju Omeru ... Aman, efendija, i otac i majka! Aman! ja sam zaludio, ti meni oprosti!

— Siječi kudru! — drekne kadija. — Dželat povuče žalosnog čivuta, koji se bijaše dobro za kadiju uhvatio: — Medet[38] efendija, ako si Turčin!

Na ovo poleti Omer te stade kadiju ljubiti i moliti za svoga prijatelja. Ovoga bijaše i čekao mladi kadija: — Omere! — reče on, — za tvoj hatar[39] nek' mu je oprošteno, a turska je vjera tvrđa od kamena. Upamtio bio čivut, što će reći mešćema i kadijnski sud!

Čivut izbroji kadiji trideset kesa; ovaj ga opet ponudi, da se poljubi s Omerom. — I da nitko ni od koga ne ima ništa tražiti, ja ću zapisati u ćitab od mešćeme.

Poljubivši još jedamput serđazu[40] i mestve[41] kadijnske, zahvale se obadvojica kadiji na pravednoj osudi i očinskoj dobroti te ostave mešćemu.

Jedna se vrata zatvore, druga se otvore. Uniđe kadija (pravi), zakocenut[42] od smijeha. — Ženska glavo! tako mi amana, ni u musafa[43] te pameti ne vidjeh! Boga mi, da si muško, takog kadije do Stambola ne bi bilo.

Mejra se zahvali na tolikoj milosti, što je jedan sat poviše kadijom bila, ponudivši mu petnaest kesa od novaca oglobljenog čivuta. Kadija ne htjedne uzeti, već ju još s jednom kesom nadari. Ona još jedamput učinivši svoju dužnost poljubi mu skute i zahvali se; spusti peču[44] te kući prije Omera stigne. — Omer bijaše se zadržao u kavani. Ugledavši ga Mejra sa pendžera gdje na avlijnska[45] vrata ulazi, od šale stane mu se rugati: — Eto Omera odrezana jezika! — tepajući mu govoraše.

— Nisi domolila, — rekne Omer. — Ona kao začuđena što ne tepa, stane ga pitati: — Šta dakle bi?

— Bog i pametan kadija (a kakav je lijep kô jabuka!... Bog mu dao svaku sreću!), on mene od napasti izbavi a čivuta oglobi. — Je li ljepši taj kadija od mene? — priuhvati opet Mejra ukazavši mu onih trideset kesa. — Omer od radosti proplače na krilu mudre svoje žene te ju tri puta poljubi u junačko čelo. Uznavši mudru njezinu majstoriju odsad mu je triput draža bila. Mejrine mudre savjete slušajući Omer prihvati se zbiljski zanata te domala steče veliko blago.

[1] grč. vrsta težine; 400 drama čine oku (otprilike 1 i pol kg); [2] mala tamburica od 4 žice; [3] ljubakanje; [4] ostarjeli (kljasti); [5] ljubavnik; [6] velika tambura od najmanje 6 žica; [7] peta molitva po zakonu Muhamedovu; [8] staklo na prozoru; [9] niko se ne osvrće na nj; [10] pero za udaranje u tamburu; [11] šteta, nesreća; [12] trgovac; [13] novci; [14] sudac; [15] uzakone, metnu u ugovor; [16] sud; [17] teška svilena haljina protkana zlatnim i srebrnim cvjetovima; [18] baršun; [19] raskoš; [20] košulje, gaće, bječve i štogod odijela, što se daje na dar; [21] možda;

[22] namjera; [23] po volji; [24] sag; [25] nekakav turski novac; [26] saruk (čalma); [27] prosića ili prosjeća — fini duhan; [28] po kakovu poslu dolazite; [29] gospodar; [30] tursko sv. Pismo (alkuran); [31] razlog; [32] bude; [33] najpogrdnija psovka u Turaka; [34] vjera moja; [35] bilo mu blagoslovljeno, u korist mu bilo; [36] krvnik; [37] bijeda, nevolja; [38] milost (vapaj na umoru); [39] ljubav; [40] tanani sag; [41] kožna bječva; [42] sav bez daha; [43] isto, što alkoran (ćitab); [44] od konjske strune opletena prozirna obrazina za oči nos i ustą, što su nekoć turske žene nosile na licu; [45] dvorišna.

9

TRI BRATA — SVA TRI DOMIŠLJATA.

Iz Bosne.

Bila u davna vremena tri brata te imala jednu lijepu kobilu, koju im jednoć netko ukrade. Videći braća, da im je nestalo kobile, reknu među sobom: — Ajdemo se domišljati, tko nam je odveo kobilu i kuda ode? — Najstariji kao najpametniji reče: — Tko nam je odvede, taj je visok. — A srednji kaže: — Ako je visok, a ono je plav. — A najmlađi priklopi[1]: — Ako je plav, a ono je čovjek golemih brkova; ajdemo za njim! Što rekoše, to i učiniše. Potekoše niz polje te na putu sustigoše jednoga čovjeka isto onakva, kako su kazali: i visok je i plav je, a ima i goleme brke, al' kod njega ne vidješe kobile. Salete ga kao ljuti stršenovi, pa sve pitaj: — Kamo naša kobila? Sad ili vrati ili plati našu kobilu, druge ti nije. Videći čovjek, kako će na pravdi Boga ograjsati[2], uzme se otimati, moliti i kumiti braću, da ga se prođu, jer on njihove kobile ni vidio nije, a kamoli ukrao. Al' braća sve jedno te jedno: — Daj ti našu kobilu, ti si je ukrao, — pa kad vidješe, da ne će, spodbiju[3] ga sva trojica pa s njime u Travnik pred kadiju. Pa kad ih kadija upita: — Šta ćete? — a oni u jedno grlo: — Dragi kadija, ovaj nam je čovjek ukrao kobilu, pa smo došli, da nam naplatiš[4]. — Onda će ih kadija upitati: — A kako vi znate, da vam je on ukrao kobilu? — Tada oni reknu: — Milost te bila, dragi efendija, mi smo se domišljali pa znamo, da je baš on ukrao, a nitko drugi.

Čuvši kadija, što braća govore, iziđe u drugu sobu, zamota limun u golemu krpu pa ga ovako zamotana metnu u vreću te sve iznese pred braću i rekne: — Ako se domislite, što je u ovoj vreći svezano, naplatit ću vam kobilu; ako li ne pogodite, udarit ću vam svakomu po sto štapova na tabane. Onda najstariji brat rekne: — Šta je god, ono je okruglo. — Mlađi kaže: — Ako je okruglo, a ono je žuto. — A najmlađi nadoveza: — Ako je žuto, a ono je limun.

Kad razmotaše krpu, a ono zbilja limun. Još im kadija ne vjeruje, već ih zaustavi kod sebe na konaku. Pa kad je bilo uvečer, naredi kadija, da se zakolje pašče pa da im se zgotovi u večeri. Kad je došlo vrijeme večere i braća stala večerati, rekne im kadija: — Ako pogodite, kakvo je to meso, naplatit ću vam kobilu, ako ne pogodite, udarit ću vam svakomu po sto štapova na tabane.

Onda najstariji brat rekne: — Što je god, ono je kasalo. — Srednji kaže: — Ako je kasalo, ono je njuhalo. — A najmlađi će izvesti: — Ako je njuhalo, a ono je pašče. Onda kadija skoči pa viknu: — Pogodili ste, naplatit ću vam kobilu! — I naplati je.

[1] priklopiti — dodati; [2] ograjsati — nastradati; [3] spodbiti — zgrabiti; [4] naplatiti — dosuditi odštetu.

10.

KOKOŠJA VOJSKA.

Iz Bosne.

Jedan čovjek imao je zlu ženu, ali ona je više bila luda nego zla; nije sastavila oko lijeske[1], bila je ćaknuta. Čovjek njezin bio je radi nje na velikomu belaju: sad bi je bio, sad savjetovao, sad opet prijetio, ali to je sve bilo

uzalud. Što je koji dan više, to je ona luđa. Najposlije čovjeku dosadi, uzme toljagu te ju isprebija do zla boga. Kukavna žena sva namecana[2] zađe na avliju[3], da se lašnje isplače. Krava na avliji ležaše i preživljaše, pa se obziraše na ženu, da joj štogod dade jesti. Opazivši to žena, da se krava na nju obazire i gubicama kreće, skoči kao bijesna: — Ha! kučko crna, šta mi se rugaš? — poviče i odleti u kuću, popane sjekiru pa kravu sjekirom po glavi. — Još mi se ti rugaš, nije mi moje muke i žalosti dosta, što me ljudesina tuče. — Dotle je kravu mlatila po glavi, dok je nije na mjestu ubila. Kad čovjek dođe, ima siromah šta i vidjeti: krava ubijena ležaše. — Udri zlo, da je gore, — rekne čovjek. Kravu sadre, meso nasoli te objesi na tavan, da se na dimu suši. Stražnji but odreže i ženi rekne, da pomalo meće pod kupus za jela. Čovjek ode u čaršiju, a žena uzme ono meso, izreže ga, ode u vrt te meso ispomeće oko kupusnih glavica. To spazivši paščad dođu i sve proždru. Među psima bila je i njezina kučka. Ovu uhvati i da joj meso na nos istjera, odvede je u podrum, sveže za slavinu[4] i nekoliko puta isprasi je čomagom[5], srdito vičući: — A, kujo jedna, uvijek paščad za sobom vodiš. Da nije tvoje kucanije[6], ne bi psi moje meso pojeli! — Kad kuji dotuži, ona se počne trzati i tako trzajući se izvali pipu te na vrata pobjegne, a vino na čep trgne. Kad se žena obazre, a to lokva velika, vino sve isteklo. Bojeći se muža, da lokve ne opazi, nanese brašna, što je god imala, te zaspe lokvu. Kad čovjek dođe iz čaršije, al' to večere ne ima. Meso psi pojeli, vino proliveno, a mlivo prosuto: tri ga groznice od jada i jeda uhvate! Sve misli na jednu smisli: popane toljagu te ovda hoću, ovda ne ću — ženu isprebija do žalosti. Žena, kad joj dosadi, a umoliti se ne može, pojuri na vrata i uteče pod mrak u jednu šumu i tude prenoći kod nekakvih zidina starinskih. Kad svane dan i ograne sunce, kao besposlena stane čeprkati po zidinama te se namjeri na ćup[7] novaca. Tko veseliji, tko radosniji od nje? Zavrgne se ćupom te ode kući. Od radosti

je zaboravila boj i kim[8], pohvali se mužu, što je iskopala i donijela. Čovjek znadući kako je ona luda i da će se drugomu odati i pohvaliti, e je novac našla, uzme ćup te ga pod sobni pod zakopa i ode u čaršiju. Kad on zamakne, a ona na sve strane počne tražiti svoj ćup i nađe ga, izvadi iz njega nekoliko novaca, ode na lončarnicu te kupi podosta lonaca. Kad ih donese kući, poreda ih sve po plotu, nataknuvši na svaki kolac po jedan lonac. Nekako joj jedan lonac preteče, da nije mogao stati na plot; zato uzme motku, počne mlatiti i mlatiti po loncima, derući se: — Potamote, potamote, pomaknite se, učinite mjesto i ovomu loncu! — Lupajući polupa sve lonce, samo joj ostane onaj jedan u ruci, i ovoga natakne na kolac. Malo poslije stigne čovjek iz dućana, opazi da je žena natavrljala[9] u novce, da je nešto i odvadila; zabrine se, da Turci i kadija ne začuju, jer bi mogao i glavom i málom[10] platiti! Čega se bojao, to se je i dogodilo! Gdje bi žena mogla štogod tajno održati? Ona se negdje pred ženama pohvali, da je blago iskopala. Ćuk poćuk, razglasi se. Čovjek se prepane. Najposlije se domisli da bi je kakvom prevarom prestrašio i tako stvar zabašurio, pa joj kaže: — More, ženo! znaš li ti, što je danas telal vikao po čaršiji? Fembilj[11] svima! Danas će biti kokošja vojska, neka se svak pazi i za sebe brine. Što će biti od nas? — Žena se prepane i zamoli ga, da je što može bolje sakrije od te strašne kokošje vojske. To čovjek jedva dočeka, pa je odvede u rov te je sakrije, a vrh rova razastre suhu volujsku kožu i pospe po koži kukuruza. Kako to opaze kokoši, navale iz svega komšiluka i počnu zobati. Ona se od straha ukočila, čujući kako tutnji nad njom vojska, i mislila da se je protiv nje sva sila kokošja slegla. — Čovjek, kad je vidio, da joj je dosta straha zadao, rastjera kokoši, kožu digne i izvede je iz rova. Ona od straha poblijedila kao krpa, pa jedva progovori i zahvali mu, što ju je čuvao. On joj poče kazivati kako se je i on sam jedva obranio, kako su po putu mnogi leševi pali, pa tko se god

3*

nije na vrijeme sakrio, jao po njega: mnogi su ranjeni i mnogima su kokoši oči iskopale. — Prođe nekoliko dana poslije toga, žena se od straha bila dobro oporavila, kad eto ti kadinca[12] u kuću. Kadija začuo, da je žena blago iskopala — na mešćemu[13] zove obadvoje. Kad su došli na sud, pita kadija: — Ej, more, ženo, je li istina, meni je došla tužba, da si ti iskopala blago? — Jesam, — odgovori ona. — Nije istina! — preuzme čovjek, — ta ona je luda, ona ne zna šta govori. Dragi efendija! Tko je još upamtio, da je žena blago iskopala, a kamoli još moja luda? — Kadija opet pita: — I ti si, ženo, baš iskopala novce? — Jesam! — odgovori žena, i eno ih kod kuće. — Čovjek videći, da se od budale istina ne može sakriti, dosjeti se i poviče: — Tvog ti ćitaba, kadija, ta zar ne vidiš da je budalasta? Kako ćeš moći takoj što vjerovati? Ako misliš, da ja lažem, upitaj ti nju, kad se je to dogodilo? — Kadija, da se bolje obavijesti, upita ženu, kad je blago iskopala; a ona odgovori: — Ja sam iskopala, kad je bila kokošja vojska, onda, kadno su i tebi kokoši iskopale oko. — Kadija, koji je bio u jedno oko slijep, razljuti se pa poviče: — Gonite tu budalu. — Kadinci ženu s mešćeme zatjeraju, i tako se čovjek po svojoj dosjetljivosti izbavi od kadijnske napasti, i blago njemu ostane.

[1] lijeska, lješnik; posl.: nije sastavljen oko lijeske — nije u glavi kao što bi trebalo; [2] izbijena (na mrtvo ime); [3] dvorište; [4] pipa; [5] šiba; [6] kucanija — kad se kučka tjera; [7] lonac; [8] gorčina; [9] ušla u trag; [10] mâl (tur.) — imutak; [11] objava; [12] kadinac — sudski podvornik; [13] sud, sudište.

11.

PETERO BRAĆE.

Iz okolice Osijeka u Slavoniji.

Neki otac imao je pet sinova i ajde šta će drugo s njima, dade ih na zanat, da se bar štogod nauče. Oni odoše. Jedan je naučio ubiti pticu iza oblaka; drugi sazidati brzo kulu do neba; treći pomusti i oguliti ovcu, da ovčar ne vidi; četvrti mnogo panjeva prenesti preko vode i preplivati; peti hvatati panjeve iz neba. Kad su se to sve naučili, vratiše se kući, da vide, kako je kod oca. Dok su oni još na zanatu bili, rodi im se još sestra, ali ju je odnio zmaj. Kad su ovi došli kući, najprije oni ispripovjede, šta su naučili, pa im onda otac stane kazivati, kako je zmaj njihovu sestru odnio. Tada im reče otac: — Vi ste, kako vidim, vješti, dakle idite i izbavite si sestru od zmaja. — Oni se tu ponapili vina i porazgovorili s ocem pa odoše na sreću. — Zbogom! — Sretno!

Kad su tako nešto malo hodali, naiđu na jedne ovce. Onaj, što je znao ovcu oguliti i pomusti, spopadne jednu ovcu, pomuze i oguli pa strpa u kožu mlijeka i dobro sveže. Sad idu dalje i natrupaju[1] na jedan potok. Kako će prijeko? Ćuprije ne ima a gaziti se ne da nipošto. Sad onaj, što je znao panjeve prenesti i preplivati, spopadne svoju braću na leđa i prepliva taj potok. Tek što su preplivali, eto ti zmaja. Oni uzmu tu kožu s mlijekom i udare zmaja po hrgači[2]; a zmaj je imao sestru njihovu u zubima, ali je pusti i brzo opet uzme pa s njom bjež' visoko do neba. Onaj, koji je znao kulu zidati, sazida brzo, ali se zmaj sakrije daleko za oblake. Onaj, što je znao pucati, ubije zmaja iza oblaka. Onaj, što je znao panjeve s neba hvatati, uhvati sestru, i odoše kući. Otac ih radosno dočeka, i tu je bila velika čast, i mene su tamo zazvali. Ja kako sam bio veseo, uzmem ćulu i udarim nekog Tomu po leđima, i eno još dandanas mu leđa grbava.

[1] namjere se; [2] hrgača mj. grbača) — leđa.

12.

TURCI I ČOBANČE.

Iz Bosne.

Putovali hodža i kadija iz Travnika u Sarajevo na dobrim konjima jezdeći.

Sunce se već bilo nagnulo k zapadu, da sjedne za gore, a putnici stignu pod neko selo i nađu u polju čobanče gdje čuva ovce i goveda.

— Pomoz' Bog, čobanče! — reče kadija ustavivši konja, a hodža ustavi također svoga. — Dijete, kaži ti nami, tko najbolje stoji u vašem selu?

— E, tko bi bolje i više stajao u našem selu nego naš kovač, koji uvijek stojećke kuje, — odgovori čobanče.

Kadija nato: — Dijete, ti nas ne razumiješ. Mi smo rada znati, tko najbolje jede u vašem selu?

— Ja i moj baća, kad imamo šta, nitko nas ne preteče.

— Derane, još nas ne razumiješ. Mi bi rada znati, tko je u selu najimućniji?

— Naš beg, jerbo mu daje cijelo selo, — odgovori čobanče.

— Valaha[1], dijete! Dobro odgovaraš, makar ti je svaki odgovor vrijedan degeneka[2]; ali nam kaži samo još jedno: kako ćemo nas dvojica naći dobar konak za sebe i konje u vašem selu?

— Gledajte, age, pred kojom kućom stoji najveća gomila đubreta, ondje pitajte konak, jerbo gdje marve, tu je đubreta, ali i smoka, — reče čobanče.

Turci poslušaju čobanina i najave se za konak u raje, gdje su u selu spazili jako veliku gomilu đubreta. Raja po običaju gostoljubivosti u našeg naroda primi Turke na konak, te s njima u kuću, a konje u staju, gdje dobiju sijeno i zob. Za goste ispeče domaćin mlado jare kano zaoblicu[3] a domaćica priredi pilav[4], sir, kajmak i gibanicu. Turci za večerom, a u kuću stupi ono čobanče, s kojim su se razgovarali u polju.

Čim ga vide Turci, obraduju mu se i kadija reče: — More čobanine, baš si nas dobro naputio k svojoj kući.

Raja Turke lijepo pogosti. Ovi se za večerom još produgo pošale sa čobančetom i odu spavati, vidjevši, da su im i konji nahranjeni i napojeni. Sutra zorom ustanu i očešane i namirene konje uzjahaše i odu svojim putem u Sarajevo.

Poslije desetak dana povrate se Turci iz Sarajeva u Travnik, opet konakuju kod raje u istoj kući, a raja bio i seoski knez, te im bilo sve po ćefu.

Sutradan ranim jutrom otjera čobanče svoju marvu u polje na ranopašu.

Turci opet nađu čobanče u polju, i sad kadija, sad hodža ustavivši se kod čobančeta stanu zakerati[5] i zapitivati dječaka ovo i ono, a dijete im mudro odgovaralo, da su se čudili. Kadija napokon zapita: — A tko te je, dijete, sve to naučio, što nam tako odrešito odgovaraš?

Dijete nato: — A tko bi nego Bog i moji roditelji.

— Jesu li sva djeca u vašem selu tako dosjetljiva? — upita kadija.

Dijete odgovori: — Mnogo pitaš, aga! Znam samo to, da našim dječacima u selu nijesu matere jezik ispredale, a vrane mozak popile. — Kadija se nasmiješi govoreći: — Idi, dijete, do đavola, premudar si.

— A vi, Turci, idite s Bogom, te me se okanite!

Turci krenu dalje i pođu svojim putem. Hodža reče kadiji: — Čuješ, pobro! Pametno je dijete, nisi mu dobro rekao, da ide do đavola, a ono nas šalje na put s Bogom. Pametnije od nas.

Kadija okrene konja nazad i poskoči k djetetu te poviče izdaleka: — Čobanine! Ne bilo ti, što sam ti rekao, da odeš k đavolu!

Čobanče odgovori iz cijela grla: — Ne bilo ni vami, što sam ja rekao, pak smo gotovi. — Turčin se pokunjio na to i ode svojim putem.

[1] valaha (valaa — válâ) — Boga mi; [2] degenek — udarac po tabanima; [3] zaoblica — jare cijelo glavom ispečeno; [4] pilav — gusto kuhana riža; [5] zakerati — zabavljati čemu, peckati.

13.

PATULJAK — JUNAK

Iz Bukovice u Dalmaciji.

Bio jedan mali čovjek. Koliko je bio malešan, toliko suh i slab od sebe, da ga se nitko nije ni za što pribojavao. Misli si on, kako bi se razglasio pred svijetom, da je junak i da ga se tko boji. Pane mu na um namazati medom stol, a med gdje je sladak, nakupi se silesija muha na nj, a taj mali zamahne lijevom rukom vrh tijeh skupljenih mušica i šest ubije, a sedam rani. Pa sebe onda razglasi, gdje bi god došao, a kad bi počeli, da se što o njem rugaju, on bi rekao: — Mučite! ja sam onaj, što lijevom rukom umah šest ubijam, a sedam ranjavam! Od desne me se čuvajte! — To se bijaše razglasilo svakud, pa za to junaštvo ču i car toga ljevorukog. Car je imao kuću u svom gradu i koga bi god poslao na stražu u nju, ne bi mogao noći izdurati, nego bi svaki utekao od straha, što bi po njoj plašilo. Najkasnije obeća jednu kćer onomu, koji se nađe obastati svu noć u toj kući, a da ne pobjegne. Jagmili su se mnogi i mnogi sporadi kćeri, da bi to junaštvo mogli učiniti, ali bi se svaki obružio, gdje bi pobjegao još s večera iz te kuće. Pade na um caru taj junak ljevoruki, pa pošalje ulake[1], da dođe. Odoše po nj; dođe mali pred carev dvor pa zakala[2] što igda može bubati u vrata. Skoči se car i pita: — Tko je to? tko? — Ovaj se izdrije pa reče: — Otvori! Onaj je što lijevom rukom šest umah ubija, sedam ranjava, a od desne me se nek' svak čuva! — Otvori mu car te ga počasti. Kad bilo pri večeru, šalje toga na stražu u onu kuću, gdje nitko nije obastao. Ovaj reče caru, da će on tu slobodno ići, ali da mu ima dati svijeću, dosta vina i rakije i svu postolarsku armantu[3], da će u njoj, dok ne svane, graditi obuću. Dade mu car sve, što je zaiskao, pa ga posla u tu kuću naredivši, da ga sama zaključaju.

Čim je taj sio, zakala jedan postô raditi i brzo ga sašije; poče i drugi opšejaćivati, kad kuća iz temelja zakala se drmati, a najviše stade šušor[4] onog tavana, ispod koga je ovaj pjančovao i šio postole. Nije se on htio ništa prepadati, nego onda još počne rakiju sve oblice[5] piti. Kad najedamput iz tavana preda nj pade gola ljudska bedra s nogom. Onda on zavika: — Eto sam toj nozi postô već sašio, a brzo evo i drugi šijem za drugu nogu; gotov je; gdje si, nogo, padaj! — U taj čas pade preda nj i druga bedra, pa onda zazva ruke i ostalo komad po komad. Kad je sve palo preda nj, onda se stvori veliki čovjek, koji obu postole, što je taj načinio, pa se poče izdirati na malog: — Šta si ti ovdje? — A on opet na nj: — Da šta si ti ovdje? — Tako kad su se siti izinadili, zasjedoše jedan pokraj drugog, te da se pije rakija. Pita njega mali, šta je on i oklem je? Taj njemu sve kaza: da je carev sin, da je curu na vjeru prevario, pa da ga je tukući kamenom u kamen uklela, te da je onda umr'o i da ima deset godina, da svaku noć dolazi strašiti u ovu kuću straže careve. Zato caru ocu da brige zadaje, da mu vojska sva strašiva postaje, i tako da mu je suđeno, dok je svijeta, da dolazi plašiti; nego car da od te kuće učini crkvu, onda da bi se tek on smirio i spasao.

Kad su pijevci zapjevali, nestade toga careva sina, a ovaj mali čoko, kada je svanulo, ode k caru pa zakala opet bubati u vrata mu. Pita car: — Tko je to? tko? — Izdrije se ovaj: — Onaj je, care, što lijevom šest ubija, sedam ranjava, a od desne me se nek' svak čuva! — Otvori mu car vrata pa reče: — A jesi li živ osvanuo? — Da nijesam živ, ne bi evo tebi na vrata bubati došao; — pa kaže caru sve, što je vidio i kako je bilo. Odmah car naredi, da se ona kuća ruši, a crkva gradi, a malome reče: — Ajde mi još jedno junaštvo uradi, e valaj ću ti kćer zaufano dati. Imam jednu veliku goru, u toj gori ima điđ[6], pa koga god pošaljem tu u lov, a on ga izije. Nego ako ti njega smakneš i njegovu glavu mi doneseš, za moje se obećanje lje poreći ne ću. — Obeća mali da hoće i zapita nož oštar i uže dugo. Dadoše mu i ode. Kad došao u goru, opazi ga điđ i potrča za njim vičući: — Stani! Taman sam izgladnio! — a mali stade pa mu reče: — Nemoj me, junače, malešan sam, od mene ti ništa nema. Tvoj, vidiš, da par nijesam; došao sam evo bez svakog oružja, ne ću na te, nego tražim bilja, s kim bih djevojke za se primamljivao. — Onda mu điđ reče: — E ti sad moraš sa mnom stati. — Obeća mali da hoće, ako će uvijek, i da on zna mađije[7] i trave, kojima može cure okretati, te da će oženiti sebe i njega. Điđu to bijaše drago, pa reče malome: — Ajmo da naberemo jabuka za ručak. — Reče mali: — Ti dohvati ogranak, viši si, a ja ću brati. Dokuči điđ ogranak, uhvati se mali za nj da će brati, a điđ u te mjere pusti, a ogranak se diže. Kako se bio mali dobro uhvatio, izdiže i njega na vrh jabuke, koja je bila kao jela visoka. Što će, kuda će, vidi, da je propao, te sam sobom zamaše pa bub! u grm. Slučajno pade na zeca, pa ga brže bolje ukeleči rukama isto što kliještima; stane zeca kveka, dotrči điđ gledati šta je, a mali zavika da je bolji ručak uhvatio nego on u jabukâ! Začudi se điđ pa reče: — Bogme si ti bolji junak nego ja, kad si zeca u trku uhvatio. — Odvedoše ga kući điđovoj, da bi ga spremali ručku. Reče

điđ, da će on osigurati[8] ga, a malome zapovjedi, da ide donijeti drva iznad kuće u užu. Ode mali i dade mu sjekiru; kad došao tamo, sve bukve do bukve kao bačva, niti može da koji ogranak dohvati niti da se ispne. A on će onda užom omotati sav grm od bukava pa počne sjekirom zasijecati. Čudi se điđ, što mali više zateže, te ga ode tražiti: kad tamo najaha na nj, što to radi! Mali njemu reče, da on ne bi od ruga nosio kući malo breme, nego ovako cijeli grm, da je berićetnije, a ne peckati. Ne dade điđ, nego on odvali jedan ogranak pa ponese kući, a malome dade bikovu mješinu, da ide vode donijeti. Uze mješinu, ali je jedva i praznu da nosi; dođe pod kuću na bunar, misli se, što će i kako će, pa ostavi tu mješinu i ode kući điđovoj po motiku. Kad došao, pita điđ: — Gdje ti je voda? — On reče: — Ja se sramim nositi vodu u jednoj samoj mješinici, nego daj mi motiku, da ja idem vodu dovratiti, pa će ti sama pokraj kuće ići, a da se ne mučiš vavijek ići na nju rano i kasno. — Điđ reče: — Nâ tebi, spremaj zeca, a ja idem donijeti vode; navraćati je ne dam, mogla bi mi onda kuću odnijeti, kad bi nasrnula zimi. Ode điđ po vodu, a mali počne po kući zvjernjati[9] te nađe njegovu mater, gdje spava u uglu, a on onda razmahne sjekirom pa usred čela kr! Odmah joj mozak prsne, te bjež' da se bježi. Kad odmašio nekoliko, nađe čobana kod ovaca pa ga zapita, da mu proda jednog ovna, da će mu dati za nj petak i sve natrag osim droba. Dade mu čoban ovna, a mali brže bolje zakla ga pa izvadi iz njega drob te ga baci nasred puta, a vrati čobanu lubinu pod mješinom, kako je i rekao, pa ga zamoli: — Pobratime, ja bježim odavlen, điđ će sad doći pa će te pitati, gdje sam ja, a ti mu reci, da sam malo prije dotrčao do ove teste[10] te sam zavrnuo oči u nebo i sam sebe uparao u drob; drob eto tu da mi je ispao, a ja da sam otišao u nebesa. — Obeća čoban, da će tako sve điđu kazati, a mali ode pa se sakrije. U isto vrijeme ču se strašni điđ, koji lomi drvlje i kamenje, kad korača, pijesak vrca od

velike ljutine, što se nažestio, gdje je našao mater ubijenu, pa pita čobana: — Kuda je mali okrenuo? — Čoban mu reče: — Bogme malo prije dođe tu na put, pogleda u nebesa, izvadi nož te sam sebi zasiječe u drob, koji mu je tu eto i ispao, a on odleti vrk! u nebesa — Kad to đid ču, reče: — Valaj idem i ja lje za njim! — pa poteže nož i upara sebe u drob, u koji mah ostade odmah mrtav. To je mali sve izdaljega špijao pa pritrča te — ala điđu da se odsijeca glava, koju za tri dana ne mogadijaše osjeći, pa je baci u torbu i odnese je caru. Kad je ušao u dvore, začne bubati, što ikada može. Viče car: — Tko je to? tko? — Odgovara mali: — Onaj je, što lijevom umah šest ubija, sedam ranjava, a od desne me se čuvajte! — Otvori car; kad ga vidje, začudi se, a mali puzdrci[11] điđovu glavu preda nj. Kad je car vidje, prepade se i zabezeknu se. I ne bijaše kud kamo, nego dade svoju kćer jedinicu za tog, što se sam junak oglasio.

[1] glasnik; [2] počne; [3] oruđe; [4] štropot; [5] popiti i progutati ujedamput; [6] ugurzus, zlikovac; [7] čarolije, čini; [8] čuvati; [9] ogledavati se; [10] cesta, put; [11] turi.

14.

KAKO SE LIJEČI KRALJEVIĆ MARKO.

Čakavska iz Vrbovskoga u Hrvatskoj.

Tako je bil jedan jako veliki junak, a zval se je Kraljević Marko. Jedan put sidil je on sa svojun materun kod večere, kad su mu došla tri pisma. Jedno je pismo bilo iz Budima grada od budimskoga kralja, drugo je pismo bilo iz Sibinja grada od vojvode Sibinjanin Janka, treće pismo je bilo iz Pojasa grada od kralja Pojazeta. U pismu iz Budima pozivlje ga kralj u svate, u pismu iz Sibinja zove ga vojvoda Sibinjanin Janko za kuma, da mu krsti dva malena sina, a u pismu iz Pojasa zove ga kralj u

vojsku na arapsku ljutu zemlju. Marko pita svoju mater: — Majko, kuda mi je sada it? — Majka mu odgovara: — Idi, sinko, najprije u kraljevu vojsku. Bog će namin[1] oprostit, a Turki bi namin jako zamirili! — Sad se Marko spremil na vojsku. Sebun (sobom) vodi slugu Golubana.

Kad su bili na trećen konaku, Marko se je ponapil i vino je prolil pa zaspal. Budil ga je njegov sluga Goluban pa mu je rekal: — Gospodaru, Kraljeviću Marko, i dosad si na vojsku išal, ali nisi nikad tako jako zadrimal! — Odgovori njemu Kraljević Marko: — Čudan sam sad san snil, da je došal od grada Kostura jedan junak, koji mi je porobil moje dvore i ognjun ih popalil, pogazil moju staru mater i odnesal mi iz pivnice blago! — Nato mu veli sluga Goluban: — nevjeruj ti niš snu, zač[2] je san laža, a Bog je samo istina!

Kad su došli u arapsku ljutu zemlju, otimlje Marko grad za gradon i preotel je četrdeset i četiri grada. Ali kad su došli do grada Karan Okana, tuču oni Karan Okan četiri leta, tuču oni, ali ga predobit ne moredu. Marko je sikal arapske junake i glave jih hital pred kralja Pojazita. To ni bilo pravo Turcin, pa su ga okrivili kod kralja, da on mrtvin glave siče i pred njega nosi. Kad je za to začul Kraljević Marko, moli kralja, da ga pusti na par dani, da će slavit svoje krsno ime. On projde u goru zelenu, tu je razapel svoj šator i pod njin pil rujno vino. Kad je on prošal iz kraljeve vojske, odmah je znala arapska straža, da nima u vojski Kraljevića Marka, pa je poviknula svojoj vojski: — Sad navalite, ljuti Arapi, sad u kraljevoj vojski nima onega strašnega junaka na Šaranu, konju veliken! — I Arapi su sad navalili na kraljevu vojsku i pogubili mu šest sto hiljad vojske.

Drugo jutro jopet viče arapska straža: — Navalite jopet, ljuti Arapi, zač još nima u kraljevoj vojski onega strašnega junaka na Šaranu, konju veliken! — Arapi su jopet navalili i pogubili mu sto hiljad vojske.

Sada piše kralj pismo Kraljeviću Marku: — Hodi brže, moj posinko Marko, zač mi kanidu Arapi su vojsku pogubit! Marko se na kraljevo pismo vrne u kraljevu vojsku. Kad ga vidila straža arapska, povikala je svojoj vojski: — Sad odstupite, ljuti Arapi. Eno onega strašnega junaka! — Arapi su odstupili, ali je Marko provalil med Arape i na tri ih je strane rastiral. Jednu vojsku je sabljun isikal, drugu vojsku je Šarcun pogazil, a treću vojsku je pred kralja dognal. U ten ratu dobil je Marko sedandeset ran. Pita ga kralj: — Moj posinko Marko, jesu l' teške rane tvoje? — pa mahne rukom u žep i dade mu hiljadu dukati, da si ide rane vijat. Zame Marko novac, ali ni šal rane vijat, neg je šal od bertije do bertije i jiskal, di je bolje vino..

[1] nama; [2] jer.

15.

BUDALASTA ŽENA.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Imao čovjek ženu blesastu. Jednom ode na rađu, a njoj navali krava da će u kuću. Dva tri puta vraćala je ona, a kad joj dodijala, oklopi je nekakvim kočićem po zarožinama, a ona se prevali i krepa. Uvečer kad joj čovjek došao, kaže mu, kako je ubila kravu. On joj reče: — Dobro si učinila, samo sad je valja izjesti. — Sadre onu kravu i posoli meso. Sutradan kad se digao na rađu, naredi ženi, da metne mesa na kupus za večeru. Ona kao drknuta[1], isiječe meso na komadiće, pa metne na kupus, koji je rastao za kućom u vrtlu. Dok je na do jedan trs[2] metnula, potrošila je sve meso od krave. Ožedni, pane joj na pamet, da se napije. Uđe u konobu, počne točiti vino, a pas skoči u vrtao! Bojeći se ona, da pas ne izjede meso, istrči iz konobe, da ga progna, noseći čep u ruci. Kad se vratila u konobu, prolilo se sve vino, jer nije začepila bačvu unevalice[3]. Što će sad? Imala 3 kvarte[4] brašna, pospe po kući, da će posušiti i vino po njoj. Tako nešto mela i glibala, a opet kuća nije suha. Uvečer kad joj čovjek došao, kaže mu sve, šta se je dogodilo, a on reče: — Na svemu svijetu nema luđeg čeljadeta od tebe. Ne ću stati doma, idem ća[5], da vidim, ima li još igdje ikoga luda kao si ti.

Ode iz doma pa idući putem namjeri se na jednoga staroga. Objesio gaće o murvi pa uskače u njih, a ne može, jer su na visoku, a on star nije vrijedan[6] uskočiti. — Šta to radiš? — upita ga čovjek. Odgovori stari: — Evo, dali su mi naši prvi put gaće, otkad sam se rodio, pak bi ih obukao a ne mogu. — Čovjek skine gaće pa mu kaže, kako će ih obući. Stari ga daruje, a moj čovo ajd dalje. Prolazeći ispred jedne kuće čuje, gdje klapaju unutra orasi. Uđe u kuću, tot[7] jedna nevjesta vilama iz vreća vadi orahe pa hoće da ih digne na ljesu[8], jer da joj je rekao ćako, kad je išao u crkvu, ako nema škala[9], možeš ih dignuti na vilama. Čovjek pothvati vilama vreću pad digne otputa[10] sve na ljesu i ode dalje. Kad je bio preko jednog polja, ugleda gdje tri ženske oko bunara hodaju i žale. Misli on, da se je tko utopio, došao blizu pa pita: — Zašto plačete? — Govori jedna: — No kolika je velika i duboka ova voda, da se bude moj sin oženio, pa se rodio mali Rade, pa upao u ovaj bunar, jadna ti bi njegova baba bila! — Druga će ti: — Jadna ti bi bila njegova strina! — A treća ti viknu: — Jadna li bi njegova teta bila! — Čovjek im reče: — Ajte kući, budale, šta se derete, kad nemate zašto!

Kad je vidio, da ima luđe čeljadi po svijetu od njegove žene, povrati se kući, da živе sa svojom ženom. I danas su živi, ako ne budu umrli.

[1] luckasta, blesasta; [2] trs — stabljika kupusa s glavicom; [3] pogrješimice; [4] kvarat — četvrt (alj) — u Dalmaciji žitna mjera od 18 oka; [5] ća — odavle; [6] vrijedan — podoban; [7] tot — a kad tamo; [8] lisa (ljesa) pletenica, tavan od pletera; [9] ljestve.

16.

ĆOSO.

Iz Podgajaca u Slavoniji.

Bio je neki čovjek po imenu Ćoso, jako siromašan, da se nije mogao hljebom hraniti. Imao je samo jednu kozu. Smisli da proda tu kozu i potjera je na vašar. Putem sretne tri Turčina. U džepu je imao Ćoso jedan dukat — otkuda mu, to Bog zna! Kad su Turci bili blizu njega, spusti kod zadnjeg tijela koze dukat na zemlju. Pozdravi Turke: — Dobar dan! — A Turci odvrate: — Bog ti pomogao! — Ode Ćoso malo od Turaka. Jedan Turčin nađe onaj dukat pa poviče Ćosi: — Ej, Ćoso, je li ovo tvoj dukat? — Ćoso se popipa po džepu, dukata nema i reče: — Jest, moj je dukat, ali ga meni nije žao: moja koza meni daje od sebe dukate! — Turcima se dopala koza, koja daje dukate, pa se pogode s Ćosom za nju za tri kese dukata. Turci mu dadu tri kese dukata pa ga upitaju, kako to koza daje dukate, a Ćoso ih uputi, da naprave kolibu, ni veću ni manju od koze, i da joj tri dana ne dadu ništa jesti pa će koliba biti puna dukata. Oni to učine. Kad su tri dana prošla, jedan Turčin ode ka kolibi, ali u njoj se nešto sja. Otvore kolibu, to je bila koza potkovana, pa se potkove sjale. Počnu kidati potkove misleći, da je to zlato, ali vidješe: koza mrtva. Onda odu k Ćosi i htjedoše ga ubiti, što ih je prevario. Ćoso se tomu nadao i zakolje troje pilića, izvadi iz njih grkljan i metne ženi i dvoje djeci grkljane oko vrata. Kad su Turci došli, a Ćoso sa ženom i djecom sjedi za ručkom. Rekoše Ćosi: — Kraj ti je životu, zaklat ćemo te, kad si nas prevario! — Ćoso kaže: — Nemojte, čekajte, ja ću najprije poklati svoju ženu i djecu! — Uzme nož pa redom jedno po jedno zakolje — ali je Ćoso samo prerezao one grkljane od pilića, što ih je njima oko vrata povezao. Kako bi kojemu prerezao taj grkljan, on bi se srušio, i krv bi iz grkljana tekla. — Naopako, kako bi ti to radio! — rekoše Turci. — Ništa za to, — reče Ćoso, — spasite meni život, mogu ih oživiti. Ćoso uzme jednu sviralu, zasvira svakom kod uha, a oni poustaju. Turci se pogode s Ćosom za tu sviralu, jer oživljuje, za tri ćese dukata i ponesu je sa sobom. Kad Turci dođoše kući, stanu se svađati sa svojim ženama; dvojica uzmu nož i pokolju žene. Htjedoše ih sviralom oživiti kao i Ćoso svoju ženu i djecu. Ali žene ostadoše mrtve. Odmah se Turci vrate i stanu tražiti Ćosu. Nađu ga kod kuće. Htjedoše ga klati, ali ih Ćoso zamoli, da ga ne zakolju, nego da ga u vodu bace. Turci pristanu. Uzeše jednu vreću i metnu Ćosu u vreću. Kad su do vode došli, ostane Ćoso s vrećom na obali, a Turci odu malo dalje, da odsijeku velik prut, da ga mogu daleko u vodu gurnuti. Ćoso u vreći vikaše: — Ne ću, ne ću, ne ću! — To je čuo jedan čoban, koji je bio blizu. Dođe do Ćose pa ga upita: — Zašto vičeš: ne ću? — a Ćoso odgovori: — Ne ću da uzmem carevu kćer. — Čoban se ponudi, da njega pusti u vreću. Ćoso kaže: — Požuri se vreću odvezati pa idi unutra! — Ćoso iziđe van, sveže u vreću čobana i uzme njegovu kabanicu i štap i ode k ovcama. Turci dođoše, donesoše prut i odgurnuše vreću do po vode misleći, da je u vreći Ćoso. Pođu kući. Sretnu Ćosu, gdje tjera ovce, pa ga upitaše: — Otkuda ti, Ćoso, ovdje, kad smo te bacili u vodu? — Ćoso im kaže: — Vi ste mene bacili na vrh vode, a tamo su ovakove ovce, a da ste me bacili na dno vode, tamo bih našao zlatne ovce! — Turci ga zamole, da im pokaže to mjesto. Ćoso se vrati i pokaza im to mjesto. Kad su Turci došli do obale, jedan skoči u vodu, nije znao plivati i poče se daviti. Iz usta mu prskalo, jer je utopljenik iz sebe vodu istjerivao. Drugi Turčin upita Ćosu: — A što ono prska? — Ćoso reče: — Zove tebe tvoj drug, da i ti dođeš tamo! — Drugi Turčin skoči i on se udavi. Ćoso ode pjevajući.

17.

DJEČAK I VRAG.

Kajkavska iz Lobora u Hrvatskom Zagorju.

Išel dečke po svetu službe iskat, zestal se je z vragem, njega vrag pita: Kam' ti, dečke, ideš? — On neje znal, da je to vrag, pak veli: — Idem službe iskat. — Vrag veli: — Hedi, dečke, z menu. — Išel je dečké, dek ga je vrag dobil pod svoju perut. Onda je rekel vrag dečku: — Ako ne boš delal, koj i jaz, onda bom s tebe glavu zel. — Onda veli vrag: — Edi ideme v goru, če ne boš tulike derv donesel, kak i jaz, onda ti bom glavu zel. — Ide dečke ž njem pak si celem potem gozve[1] reže pak je veže. Vrag ga pita: — Koj boš s temi gozvami? — Dečke veli: — Ti si bedak, ke ti misliš, da bom jaz tak mali pošlek[2] nesel, kak ti. Jaz bom viš okol gore te prepregel pak bom najempot potegnol se[3] dime[4]. — Onda je vrag zbegel i rekel: — Edi, dečke, ideme dime, ti si jakši od mene. Još ti bom dal jene, ake ne buš tega napravil, onda ti bom sigurne glavu zel. — Zeme vrag sto veder sôd[5], a svoj[6] dečke si zeme motiko; onda ga vrag pita: — A koj boš ti s to motiko? — Dečke veli: — Eli si ti bedak, ke misliš, da bom jaz nesel tak mali sodiček kak ti? Jaz bom viš celi zdenec otkopal pa ga bom nesel. — Pa vrag veli: — Dej mira, dečke, ti si jakši od mene. — No vrag veli: — Dobre je, vezda vidim i znam, da si jakši od mene, neg ake ne boš tega napravil, ke ti bom vezda rekel treti pot, onda ti bom mahem glavu zel. — Ide vrag h svojo kovačnico pak zel najvekši bat pak veli dečku: — E ake ne boš ti hitil tak visoke bata, kak jaz, koj ga ne bo tri vure naklu[7], onda znaš, ke bo. — Vrag hiti bat, ni ga bile glih[8] tri vure naklu. Bat opane naklu i mam tulika graba postane, kam bi išel sto veder lagov. On ga zeme pak ga dal dečku, da ga nek vezda on hiti. Dečke prime bat, derži ga v rôka pak gledi v zrak. Vrag se resceri: — Ke paziš, em ga same hiti! — Dečke veli: — Eli si ti bedak, jaz pazim brata svojega gere[9], jaz ga bom nemu hitil, nek ga zgrabi, več ga ti ne boš imel. — Note vrag veli: — Naj, naj tega napraviti, te mi je najvekši bat, več nemam tulikega. Jaz ti bom platil poštene tvoju môko, same ostavi bat. — Onda mu išče[10] veli vrag: — Jaz sem štimal[11], da boš moj, pak si jakši od mene; na ti vreću penez, pak hedi[12] dime.

[1] gozva — gužva od gipka pruća; [2] svežnjić; [3] sve; [4] kući; [5] sud (bure); [6] njegov; [7] na zemlji; [8] upravo; [9] gore; [10] jošte; [11] mislio; [12] hodi.

18.

NAJLJEPŠI SAN.

Muslimanska iz Bosne.

Ono ti se jedan put zaputili nekud Turčin, kršćanin i jehudija[1], pa pošto su putovali cio dan, umorni panu na konak u nekakva siromaha seljaka. Budući da su bili ogladnili, zaištu što da večeraju. Domaćin imao samo komadić sira i kruha, pa im to iznio, a oni odmah vide, da to nema ništa; jedva jednomu, a kamoli svoj trojici. Šta će? Počnu se pogađati za večeru, da jedan pojede, a dvojica da se strpe do sutra. Ali se ne mogu da pogode, jer svaki bi htio da on pojede. Pa tako nateži se, dolje — gore, dok najposlije jedan rekne: da sva tri legnu spavati, pa kad ustanu sutradan, neka svaki kaže: šta je sanjao, pa čiji san bude najljepši, neka onaj pojede večeru.

Tako i bude. Svi polegnu, pa kako su bili umorni, brzo zaspe. Ali Turčin ipak ne zaspi, već kad vidi, da su oni pospali, ustane pa pojede večeru u medeni kus i onda i on

legne. Sutradan kad ustanu, počne prvi jehudija pripovijedati svoj san: — Ja, veli, — usnio: a ja otišao na Turi Sina[2] pa sam tu dugo razgovarao sa Musa pejgamberom[3]. — Oni mu oba reknu, da mu je san lijep, a nato počne kršćanin da pripovijeda: — Ja sam usnio: a ja otišao ne nebesa, pa me tamo dočekao sveti Petar i dugo me vodio po nebesima... Kad obadva reknu da je i njegov san lijep, onda počne Turčin: — Ja, — veli, — usnijem nekakva čovjeka u zelenim haljinama, pa mi on rekne, čim me ugleda: — Tvoji su drugovi otišli, jedan na Turi-Sina, a drugi na nebesa; ne će se, — veli, — za dugo vratiti, već hajde ustani pa pojedi onu večeru! — I ja sam tako i uradio.

Onda oba kliknu: — E, tvoj je san najljepši?

[1] židov; [2] brdo Sinaj; [3] Božji poslanik Mojsije.

19.

NESREĆNI ĆELO.

Iz Kalja u Bosni.

Ono ti bio jedan ćelo pa tražio službe. Namjera ga namjeri na jednog hadžiju[1]. Pita ga hadžija:

— Šta je, moj sinko?

— Bome, hadžija, tražim službe.

— Pa, sinko, možeš kod mene služiti, samo mi kaži, po što ćeš?

— Sto groša, dragi hadžija.

Hadžija mu obeća sto groša, a ćelo upita:

— Šta ću ja kod tebe raditi?

— Moj sinko, — veli hadžija, — na ti ključ, pa hajde u hambar i uspi varićak i pô žita, pa hajde u mlin.

Ćelo ode u hambar, usu varićak i pô žita i pođe u mlin. Usput je ćelo vavijek govorio: — Varićak i pô, varićak i pô, — da ne bi zaboravio, koliko je usuo.

Idući ćelo u mlin i govoreći: varićak i pô, namjeri se na ljude, gdje vrhu žito. Ljudima se to nešto učini čudnovato, što on govori: varićak i pô, a oni znaju, da može biti makar sto vreća. Oni pomisliše, da im je ćelo dušmanin pa da ne želi, da oni više od varićka i pô žita u vršaju imadnu; stoga skočiše, popadoše vile i grablje i mog ćelu zbubaše. A ćelo ih tada zamoli, da mu kažu, kako će on odsele govoriti. Oni mu vele:

— Govori: — Ove godine toliko, a do godine stotinu.

Idući ćelo dalje i govoreći: — Ove godine toliko, a do godine stotinu, — susretne, gdje ljudi nose mrtvaca. Ovo onim ljudima, što su nosili mrtvaca, bi pokrivo, pa ti se i oni skleptaju te ti ćelu istuku. Ćelo kukavi zamoli i njih, da mu kažu, kako će govoriti, a oni mu rekoše:

— To vam bilo i prvo i posljednje.

Ćelo se otale otisne govoreći: — To vam bilo i prvo i posljednje — pa susretne svatove. Svatovima se učini krivo, što ćelo viče, te ti i oni: netko kapom, netko šakom i tako ti mog ćelu istuku. Bijen ćelo po treći put upita svatove, kako će odsele govoriti. Oni ga naputiše, da govori ovako: — To vam bilo sretno i korisno i s njom porod izrodio.

Ćelo je govorio dalje, kako su ga svatovi naučili, dok nije sreo popa, gdje tjera krmaču. A kad pop ču, šta ćelo kaže, popade uzicu te ti moga ćela iza ušiju. Siromah ćelo pita popa:

— A kako ću ja odsele govoriti?

Pop mu kaže:

— Govori: — To ti bilo slasno i masno, iza zuba ti štrcalo i s njim bradu namazao. Ćelo posluša popa, pa otište od njega govoreći: To ti bilo slasno i masno, iza zuba ti štrcalo i s njim bradu namazao. A tude je po nesreći ćelinoj stajao čovjek, koji se raspasivô (išô porad sebe). Kad ovaj čovjek ču, šta mu ćelo veli, i on se naljuti pa ćelu isprebija. Ćelo ga upita kao i sve prve:

— Da šta ću ja govoriti?

— Govori: — To ti lako ispalo, a drugo još lakše. Ćelo posluša i toga čovjeka pa poče govoriti, što mu je on rekao, ali po nesreći sretne se sa čovjekom, koji je bio u jedno oko ćorav. Ćoru ćeline riječi upališe, pa ga i on izdeveta. Namah iza toga prispio je ćelo u mlin, pa je zasuo žito i samlio. A kad je samljo, nije znao, kako će mlin zaustaviti. Onda on ode da upita ljude, kako se mlin zaustavlja. A oni mu kažu:

— Izađi pred mlin pa zavrni vratiocem, a zovi.

Onda on otiđe pred mlin i zavrne svojim vratom i počne zvati, ali se mlin ne će da zaustavi. Kad vidio ćelo, da ne će mlin da stane, uđe unutra i počne rukom mlin ustavljati. Ustavljajući ga tako, mlin mu zamota rukave pa i ruke i njega, i tako ti ćelo pogine.

[1] hodočasnik, putnik na sveta mjesta.

20.

NEBOJŠA.

Čakavska iz Hrvatskoga Primorja.

Bili su stareji i imeli jedinca sina. Ovoga pošalju va školu, ale se ni otel nikad vadit[1]. Meštar[2] ga je kaštigal i tukal i prez jila ostavljal, ale se[3] to ne pomore niš. Mali se ni bal ni šibe ni katafića[4], ni meštra ni katiheta, ni oca ni matere. Malo mu već bilo dodijalo, ale ne šibi, leh[5] nagovaranje, pa zato pobigne od kući, da gre po svitu. Iduć tako po svitu nameri na jednoga gospodina, a to je bil djavol paklenski. On ga pita: — Kamo, mali? — A on onako sigurno odgovori: — Grem iskat dobroga gospodara. — Ti išćeš dobroga gospodara, — reče gospodin, — a ja dobroga slugu, hodi k mane služit. — Grem, zač ne, al znate ča, prvo leh van buden ča delal, morate me školi

vadit mesec dan. — Dobro, ja ću te sam školi vadit, leh hodi s manu. — I mali projde s njim. Petnajst dan gre va školu i već zna više od meštra, gre drugeh petnajst i već zna više od katiketa. Sad reče mali sam sobun: — Dosta san se toga navadil, da bin ja sad šal ća od toga gospodara. — Pomisli tako i valje[6] pogibne prez gospodarova znanja.

Gre i nameri se na jednoga staroga. Stari ga pita: — Dečko, kamo ti? — Gren iskat straha, odgovori mu mali. — Kad je tomu tako, hodi va bližji grad, projdi sudu i tu te[7] ti dat sto forinti, ako prespiš va jednoj gradine. Mali projde va grad i valje gre iskat, kako ga stari naputi, sud i ponudi se, da će va toj gradine za sto forinti prespat. Oni mu valje obećaju, ako to učini. Došla večer i on projde va gradinu i prespi nutreh. Došlo ga strašit, ale njega niš strah. Jutro dan projde sudu i pita obećaneh sto forinti. Oni mu je daju. Zame beči[8] i gre naprvo. Dojde va drugi grad. Tu mu obećaju dvisto forinti, ako va njihovoj jednoj gradine prespi. — Ću prespat, zač ne, leh mi dajte beči, — govori njin on. — Dobit ćeš jutra, leh ti hodi tamo, ne boj se. — Borme on projde i va tu gradinu i prespi tu celu noć. Strašil je bilo tu sakakoveh, ča se god pomislet more, ale njega ni ni malo strah. Jutro projde po beči i kad ih je dobil, otputi se naprvo. Opet dojde va tretji grad, i tu mu sud obeća tri sto forinti, ako bude va njihovoj gradine prespal. — Ću, — odgovori on, — zač ne? — I večer projde tamo, ne projde spat, leh odluči, da će su noć bit na nogah, pa projde pod dimnjak i tu sede. Sad se počelo od seh stran strašno rušit, z lanci kramat[9], škripat, prikazi se prikazivat, ale njega ni sejedno niš strah. On lipo leh sedi i se to gleda. Najedanput čuje se z dimnjaka glas: — Padan, padan! — A on reče: — Kad padaš, zač već ne padeš? — I sad padu pred njega dvi čovičje nogi. — Ej bar ste mogle malo dalje past, ne justo[10], pred moje nogi, da mi tu pačite. — Zame obe nogi i hiti je u kraj. Sad se opet čuje glas: — Padan, padan! — Kad padaš, a ti padi. — I sad padu pred njega dve ruke. — No i vi ste mogle malo dalje past,

a ne baš pred moj nos, kade mi pačite — i hiti je, kamo je hitil i nogi. Sad se opet javlja z dimnjaka: — Padan, padan! — Kad padaš, a ti padi, — govori on. I pade truplo čovičansko. — No još si moglo bliže past, — reče on, — ča nimaš drugde mesta. — Zame truplo i hiti ga k nogan i rukan. I se se to skupa spravi i zalepi, tako da je bil cel čovik, leh ča mu je glava falela. Mali to gljeda pa govori: — No da imaš baren glavu, bimo se razgovarali, da nan prvo vrime pasa. — Kad to reče, opet se oglasi z dimnjaka: — Padan, padan! — Ej padaš, padaš, nikad ne padeš? Padi već jedanput a ne jadi me, — govori on već zlovoljan. Kad to reče, eto pade pred njega glava i zaceli se z drugen telon i oživi. To bil čovik srednje dobi. Sad počme ta čovik govorit, da su tu blizu vrata i da je za njimi trinajst kamar, pa reče malomu, neka zame ključ pa da te poć malo videt te kamari. Ale mali odgovori: — Kamo si klal[11] ključ, tu ga i zami i opri vrata, ako ćeš, ja se trudit ne ću, leh s tobun gren videt te kamari. — Čovik zame ključ i opre vrata od prve kamari. Sad govori malomu: — Zami ključ od druge kamari, da vidimo i tu kamaru. — Ale mu mali govori: — Kamo si stavil ključ, tu ga zami, pa opri sam. — I čovik zame ključ i opre sam. Dojdu va drugu kamaru, pa govori ta čovik opet malomu, neka zame od trete kamari ključ, a mali njemu opet: — Kamo si ga klal, tu ga i zami pa opri, mane se ne sila prigibat. — I čovik opre. I tako su jedan drugomu va seh trinajst kamar govorili. Mali je vavek govoril: — Kamo si klal ključ, tu ga i zami. — Kad su bili va trinajstoj kamare, govori čovik malomu, neka zame ključ od konobi, da te nutreh sega nać. Ale mali opet govori: — Kamo si ga klal, tu ga i zami, pa opri sam. — Čovik zame ključ i opre konobu, pa govori malomu: — Zami motiku i zakopaj triput, pa ćemo nać vina. — Zami sam motiku, pa kako si vino zakopal, tako ga i otkopaj, — odgovori mali. Čovik zame motiku i otkopa tri bačvi z vinon. — Daj, mali, ta žmulj[12], da pijemo, — govori on opet malomu. — A zami ga sam. — Čovik zame žmulj, natoči punoga vina i

dava malomu neka pije. Mali govori: — Ti si stareji, pij ti prvo pak onput ja. — Čovik popije i da drugi žmulj malomu. Mali borme popije se do dna. Sad mu govori čovik, neka triput udre z motikon, pa da će nać tri žari cekini. — A ne ja, govori mali, leh kako si je ti zakopal tako je i ti sam otkopaj. Čovik je otkopal i govori: — Vidiš, mali, ja sam bil tu zaklet i ti si me s ten zbavil, ča si bil tako siguran i ča nisi otel niš v' ruku prijet. Ove dve žari cekini zami za se, a z ovon treton plati maši za duši, ke su ovde poginule. — I sad se učini dan. Mali projde jutro s gradine pa ni ni hodil po oneh tri sto forinti, ča mu je bil sud obećal, dosta su mu bile žari s cekini, leh lipo projde doma k ocu i matere, pa još i sad s njimi žive i veseli se. I ja san bil jedanput pu[13]) njega, pa mi je to pripovedal, ale z žari mi ni niš dal.

[1] vaditi se — učiti se; [2] meštar — učitelj; [3] sve; [4] katafić — školski zatvor; [5] leh — nego, samo; [6] odmah; [7] će; [8] beči pl. — novci [9] kramati — lupati; [10] justo — upravo, baš; [11] metnuo; [12] žmulj — čaša; [13] kod.

21.

PAMETAN I MAHNIT.

Iz Bosne.

Oni će poći dvojica u vilajet[1]; jedan je bio mahnit Hajde oni, hajde, dok dođu do kamena. — Vidi moje majke, — reče mahnit, — baš preslica za mlinski kamen ! — A što će ti to, bolan ne bio ! — Što će, to će; ja ću uzeti tu preslicu

U akšam[2] dođoše oni u planinu, a tu gori vatra. Strašivo je tu noćiti, a gdje da noće? Opaziše homoru[3], pa će se uspeti obojica na nju. Hoće onaj da ponese i svoju preslicu. — Šta će ti ta mlinčina kamenčina ? — Ovaj ništa, nego je izvuče na homoru. Kad se oni uspnu,

a evo ti čete hajduka. Nalože vatru, zakolju brava pa ga na ražnju ispeku. — Pusti, — veli harambaša, — da se ohliadi. — Ostaviše da se hladi. Utom mahniti: — Da pustim mlinčinu! — Nemoj, ako Boga znaš. — To onaj i ne sluša, već je otisnu. Kad ona pade, razbjegoše se hajduci pa rastegoše kud koji. Samo se harambaša sakri za jedno drvo. Utom oni slete s one homore pa za meso; a harambaša dođe k njima, pa da jede meso. Onaj se jedan prepane, a mahniti reče harambaši: — Eto ti dlaka na jeziku! — Harambaša isplazi jezik, a on mu ga nožem odfikari[4]. Ne može on onda da viče, nego onaj samo tuci, a hajduci još dalje bjež'.

Utom i svani. Hajde oni pa putuj cijeli dan. Stigne i akšam. Veli onaj pametni: Gdje ćemo na konak? —

— Gdje? Na bukvu! — mahniti će.

— Izjest će nas vuci i medvjedi.

— Ti, kako hoćeš, a ja ću na bukvu.

Nema ni ovaj kud kamo, nego se uspnu oba na bukvu, a ponese sa sobom i onaj prešnjen[5]. Dok tako oni, a vuci stanu zavijati; zajmili[6] oni medvjeda, pa ovi stanu vikati: — Tjeraj ga, potjeraj! — a medvjed zagrebi na onu bukvu pa se uspne i taman više njihke proleti. Vuci laju pod bukvom, a on uzmi testeru[7], pa stani testerati onaj stup, na kojem je bio medvjed. Polupretesteraj, a druga se pola ocijepi, a medvjed dolje pade. Vuci ga dočekaju, pa medvjeda na komade istrgaju. Utom i dan, a oni dalje. U akšam dođu u jednu kuću; eto ti tu mačke, lisice, eto i oroza. Dođu i oni, a malena kućica. — Gdje ćemo ležati? — Mačka veli: — Ja ću u lug; oroz: — Ja ću na panjge[8]; a lisica: — Ja ću ići u budžak.

Namjeste se oni tako u onu kućetinu. Kad bi u noći, navali četa, da noći u ovoj kući. Uljeze jedan da vidi, mogu li oni svi prenoćiti. Mahniti se onaj bio popeo više vrata, pa kad ga vidje, a on ukini mlinčinu, a mačka puhnu iz luga, a oroz zakikoći, a lisica udri od budžaka

do budžaka bježati. Kad to vidi harambaša, jedva pogodi na vrata, pa bjež' bez daha među družinu. Dok on do njih izbi, a oni navali i pitaj, kako bi. — Ne pitajte, — reče harambaša, — kako bi. Nešta najprije obori kamenčinu, a nešta ležaše u lugu, a nešta trče po kući, da me uhvati; a nešta viče s tavana: — Daj da ga ubijem! Ja gotov, misli, Božja ti vjera, da propadoh, te jedva ubjegoh i utekoh.

— Dosta mi je tvoje družine, — reče mahniti, — nego hajde ti svojim putem, a ja ću svojim. — Utom se oni raziđi, a više nigda ne dođi zajedno.

[1] vilajet — zemlja, svijet; [2] akšam — večer, večernja molitva u muslimana; [3] homora — hrast, drvo; [4] odfikariti — odrezati; [5] presjen (prešljen) — kolut na vretenu, ovdje: preslica; [6] zajmiti — potjerati; [7] pila; [8] panjge (panjege) — izdubak oko ognja.

22.

TUPOGLAVI SLUGA.

Iz Delnica u Hrvatskoj[1].

Bio je jedan gospodar i imao jednoga premudroga slugu. Taj je sluga krivo razumijevao svoga gospodara.

Jedan put se spremao gospodar s njim u šumu i poslao ga, neka zapregne dva para konja, jedne neka metne sprijeda, a druge otraga. Gospodar je mislio, da metne jedne pred druge. Ali je sluga drugačije razumio gospodara. Jedne je konje zapregao sprijeda za rudo, a druge otraga za procjep[2], pa je počeo konje goniti Kad ih je potjerao, vuku jedni naprijed, a drugi natrag; jedni amo, drugi tamo. I tako konji nisu mogli kola vući. Pođe on u kuću gospodaru i reče mu: — Gospodaru, konji ne mogu kola vući. Kada jedne potjeram naprijed,

drugi vuku natrag! — Ide gospodar da pogleda i kad je vidio, što je premudri sluga načinio, metne konje na pravo mjesto.

Kad su išli u goru, potrlo im se je jedno kolo (kotač), pa reče gospodar slugi: — Hodi kući po drugo kolo i žuri se natrag. Ne pokazuj svakomu kolo. — Ide sluga po drugo kolo i razmišlja, kako će s tim kolom doći u šumu, kad mu je gospodar rekao, neka ga ne nosi tako, da bi ga ljudi vidjeli. On je uzeo sjekiru, pa je kolo rasjekao i metnuo ga u vreću, da ga nitko ne može vidjeti. Dođe k gospodaru u šumu, a gospodar ga upita: — Gje je kolo? — Odgovori mu sluga: — Ta u vreći! — pa istrese komade kola iz vreće. Gospodar ga stade grditi i reče mu: — Hodi sada po drugo, neka te svi ljudi vide! — Sluga je pošao po drugo kolo. Kad ga je u šumu nosio, kogagod je od ljudi vidio, nosio im je to kolo pokazati. Gospodar čeka i čeka na slugu. Najednom ga ugleda i dovikne mu: — Daj donesi već jedan put to kolo! — Ali mu sluga dovikne: — Počekajte jošte malo! Još ga nisam onim ljudima pokazao. — I tako napokon dođe sluga s kolom, zapregnu konje i voze kući.

Kad su došli kući, pošlje gospodar slugu na pašu s konjima i reče mu: — Pasi konje kraj zelja, ali pazi, da konji zelje ne popasu, a ja ću navečer doći po tebe. Gospodar pođe kući i navečer potraži slugu pa ga upita: — Gdje su konji? — Sluga mu reče: — Ja ne znam. Vi ste mi rekli, neka pazim, da konji ne popasu zelja. I ja sam pazio na zelje. — Gospodar ga je stao psovati, ali što je mogao s njim, kad je bio takve glave.

Bog neka znade, je li to istina ili laž.

[1] kajkavština poradi obilja lokalizama obraćena u štokavštinu;
[2] drvo otraga na kolima.

23.

KONJ I ČOVJEK.

Iz Bosne.

Bio je neki čovjek i imao jednog konja pak je od onoga i živio, što je na njemu iskirio[1]. Ali po njegovoj nesreći nabije konj sadno[2]. Sad od njega tko tužniji, tko žalosniji. Kudgod ode, svakomu je svoju nesreću pripovijedao. Jednoć sjede pred kućom svojom, i dok on tude nabraja, naiđe nekakav čovjek, pak i njemu pripovjedi žalost svoju govoreći kroz plač: — Ja imadoh jednog konja, i što sam na njemu izradio, od tog sam dosad i živio, pak evo sada nabi sadno i ništa ne mogu na njemu već izraditi, već molim te, ako znadeš od toga štogod, kaži mi. — Onda mu on odgovori: — Ta to je lako, uzmi orah, istuci ga, pak onda pospi onim prahom po rani, i odmah će proći.

Tko sada veseliji od njega, te i odleti na tavan i nađe orah, pak ga stuče i pospe ranu. Onda odvede konja na livadu, a on se vrati natrag. Poslije toga prođe nekoliko dana, sjeti se svoga konja i pođe da ga obiđe. Došav na livadu vidi, gdje je na konju njegovu iz sadna izrastao orah i još, što je bolje, rodio kao kita[3]. On pogledav uz orah, niz orah, uzme grudu zemlje pak se hiti na njega i istrese nekoliko oraha. Ali malo zemlje one, što je on hitio, ostane na orahu, i opet se on kući vrati. Kad prođe nekoliko vremena, opet pođe da vidi svoga konja u livadi. Al kad tamo, ima šta vidjeti: na orahu veliko polje naraslo od one zemlje, što je ostalo na njemu, kad se je hitio. Kad to vidi, vrati se kući te upreže volove i pođe pak uzore polje i posije prohu[4]. Ma da je bila vrlo sušna godina, ipak je njemu rodila proha dobro; jer kad on vidi, da se je gdje nadveo oblak, tad konja za ular, pak pod oblak, i tako mu uvijek nakisivalo, kad je htio. Kad već dođe vrijeme od žetve, zovne žeteoce, pak požanju i

snesu na jedno mjesto, gdje će sabiti. Pobacav sve snopove samo još jedan ostane, uzme vile, da i njega baci; ali lisica izleti ispod njega, pak preko polja uteče a on za njom poleti, da je uhvati. Trčeći za njom dođe na jedno blato i pođe da pređe, al' mu zapadnu noge u blato, i nikako se ne mogne izbaviti. I tad se dosjeti što će: brže bolje odleti kući, donese motiku te iskopa noge iz blata pak se opet naturi trčati za lisicom. Putujući dođe do jedne vode i siromah trčeći umorio se i ožednio, brže bolje odsiječe sebi glavu te se napije pa opet put svoj nastavi za lisicom. Kad prevali nekoliko puta, izvadi peškir, da otare znoj sa čela; al' kad on, ne ima na njemu glave, i sjeti se, da je ostala kod vode, gdje je pio vodu. Potrči natrag, pa kad on tamo, već lisica smanula pola mozga.

I tako su postali oni ljudi, koji su bez mozga.

[1] dobio na vozarini; [2] rana od sedla u konja na leđima; [3] biljka; [4] proso.

24.

FRATAR I TURSKI CAR.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Jedenput pripetilo se je da je Turski car dal 'se fratre iz svojega carstva iztirati, neg ipak im je dal s kim se moreju osloboditi da ne budu iztirani. Dal je pozvati gvardijana na spomenek da, ako mu ne bu odgovoril na tri pitanja, bude ih pretiral. A baš ti čas gvardijan se je odpeljal vu Švabsku, a drugi ni jeden ni štel da ide k caru. Zdigne se sokač i veli: Ako vi meni dopustite, pak idem ja. Oni su mu dopustili i doista odišel je sokač caru. Car mu da prvo pitanje, i pita ga: Čuješ frater, poveč ti meni, kuda je polovica sveta? Frater veli: Ha, care, baš ozde

gde ti sediš, ako ne veruješ, ti si car, moreš dati meriti. Drugi dan da mu drugo pitanje, zapita ga: Poveč ti meni, frater: a kaj vezda Bog radi? Frater odgovori: Ej care, ja ne vidim kroz tavan, hodi da jašemo van na polje. Jaše frater na oslu a car na lepom paripu zelenom. Frater zgledava se, kaj Bog radi pa veli proti caru: Ej, mili care, kak bi ja to videl? Premaleni je moj osel, daj da si sedem na tvoga paripa. Zajaše frater paripa a car osla. Onda tekar veli frater: Ej, care, Bog se čudi da frater na paripu a car na oslu sedi. — Treći den da mu trejte pitanje, pita ga car: — Poveč ti meni, frater, kaj ja mislim. Frater veli: Ej, mili care, ti misliš da z gvardijanom divaniš a tekar s kuharom. Onda si je mislil car: da je kuhar tak mudri a kamo li gvardijan, pa je onda pustil na miru fratre.

25.

ČOVJEK I ŽENA.

Muslimanska iz Bosne.

U nekom selu živjeli su čovjek i žena, te se prometali kojekako, čovjek o težakluku, a žena radila u kući. Čovjek bi odmah, čim bi dan osvanuo, uhvatio volove i otišao u polje orati, a žena bi ostala kod kuće radeći te bi mu uvijek donijela ručak na njivu. Ali čovjeku je uvijek bilo krivo misleći, da žena nikakva posla ne radi, već samo da ljenčari kod kuće, pa to najposlije reče i ženi: — Ti, ženo, samo džaba ležiš kod kuće i jedeš, a ne radiš ništa. Ja bih vas ženski posao uradio za sahat. Mi jadnici ljudi po vas dan se pržimo na suncu. — Žena se nato stane smijati te reče čovjeku: — Šuti, bolan ne bio, naš je posao stoput teži od vašeg, a vi ga ne bi nikad mogli svršiti. — Ali, on joj ne dade ni govoriti, već opet zasu, kako ljudi više rade, a žene ništa. Nato mu ona reče:

— E, pa dobro, ja ću sjutra uhvatiti volove pa ću ići orati, a ti ćeš raditi moj posao. — On to jedva dočeka, te ugovore da će tako raditi, čim zora zabijeli. Sjutradan žena uhvati volove, a onda poče naređivati čovjeku šta treba da on radi. — Ti ostaješ kod kuće i dobro mi pazi što ćeš uraditi; čuvaj mi piliće, da ih štogod ne odnese; onda pomuzi krave, ama čuvaj da ne podoje telad. Skuhaj hljeb, izmeti mlijeko, spremi ručak, pa mi donesi na njivu.

Žena potjera volove, dok joj nešto pade na pamet, te se povrati i reče čovjeku: — Da, zaboravila sam ti kazati, na tavanu ima u ćupu[1] otrov, čuvaj se, nemoj se prevariti pa izjesti ni malo onog otrova, jer ćeš odmah umrijeti. — Taman, — reče on, — ti nejmaj brige, ja ću sve lako uraditi, a ti dobro gledaj, da uzoreš štogod više možeš. — Zatim ona ode s volovima na njivu, a on ostane kod kuće da radi.

Čim je žena otišla od kuće, čovjek se razleti te stane da radi. Najprije pomete kuću i naloži vatru, a onda ogleda kvočku i piliće te se sjeti da mu je žena rekla da ih čuva, pa se malo promisli kako će ih najbolje učuvati te se domisli, uzme kanafe[2] te poveže sve piliće za kvočkine noge, da ih što ne odnese. Zatim ode te pomuze krave, a onda se vrati u kuću i stane zagrtati rukave, da umijesi hljeb. Počne sijati brašno, pa mu na um pane da mu valja i mlijeko izmesti, a dotlen mu je prošlo dosta vremena, te mu nešto na um padne, i on reče: — Ha, bogme, ja ću svezati stap za leđa, pa dok ja budem sijao brašno, mlijeko će se pomalo mesti, i tako ću dva posla uraditi. — To on i učini, sveže stap za leđa i stane sijati brašno. Dok je on sijao brašno, mlijeko se je malo mêlo, a dok je umijesio hljeb, zaboravio je mlijeko; kada je iznio hljeb, da ga zapreće, nagne se da razgrne vatru, a mlijeko preko glave sve se salije na vatru i potrne je. On se razljuti te iziđe pred kuću, da vidi piliće, a u isti čas doleti nekakva ti-

ćurina te uhvati kvočku, a kako su bili pilići povezani za nju, to odmah i njih odnese. Kad i to vidi, još se većma razljuti te pođe u pojatu, da vidi krave. Pošto je unišao, opazi telad pod kravama gdje doje, jer je bio zaboravio zatvoriti vrata od telećaka, te su teoci izišli i podojili krave. Sada mu omrzne život, te se stane lupati šakama u glavu i reče: — Eh, kada sam ovoliko uradio zijana[3] idem vala[4] na tavan pa ću se otrovati, nek ne živim. Što je mislio, to i učinio. Kada se je popeo na tavan, nađe naj ćup te zasjedne i stane jesti, sve malo po malo. Kad je nekoliko puta založio, stane se okretati oko sebe, kad će se otegnuti i umrijeti. Uto već dođe vrijeme ručku, te žena dođe i dotjera volove.

Pošto je ušla u kuću, ugleda hljeb na ognjištu nepečen, a po ognjištu proliveno mlijeko, zatim ode u pojatu, kad tamo, a teoci podojili krave gladne i žedne, a kad se htjede vratiti u kuću, opazi da nema ni kvočke ni pilića. Uđe u kuću te stane vikati muža.

Ali se on ušutio i načinio se da je već umr'o. Žena se sjeti da je na tavanu te se odmah popne gore i ugleda ga gdje jede med, a ona zaviče: — Uh, šta to radiš, ako si Turčin, što mi sve zijan za zijanom radiš? — On se okrene pa već vidi da nije mrtav te zato joj odvrati: — Ma prođi me se, ženo, eto si vidjela šta je bilo zijana, pa sam se evo popeo na tavan, da se otrujem, kad sam toliko zijana počinio, nek' i ne živim. — Hajde, budalo, kako ćeš se medom otrovati, ta to sam ostavila za lijeka, a ti mi ga eto pojede. Idi, moj junače, pa svoj posao radi, ori, kopaj, idi u drva, a nemoj se kvartati[5] u ženske poslove, kad te za to Bog nije stvorio. —

Kad to on čuje, jedva dočeka te brže bolje uhvati volove i ode i bez ručka orati, a žena ostane svoj posao radeći

Poslije nije više govorio da su ženski poslovi laki, već je iza toga uvijek govorio, da su ženski poslovi još teži od muških.

[1] lonac; [2] uzica; [3] zlo; [4] Boga mi; [5] pačati se, miješati.

26.

PODUŠJE.

Iz Slavonije.

Stajaše krčmar gologlav pred svojom krčmom, a prolazio neki seljak.

— Hej, prijane! — reče krčmar, — hodi, imam lijepe, kuvane ribe, paprene i dobra vina! Seljak se ne da nutkati dugo, gladan je te uđe u krčmu. I za čas pojede obrok ribe i popije pol boce vina. Krčmar veli: — Bi li još?

Seljak gladeći brkove odgovara: — Pa donesi! Tako pojede gladan seljak pun tiganj[1] kuvane, dobro opaprene ribe i pol bijela hljeba a popije dvije boce vina.

Krčmar opet pita: — Možeš li još?

Seljak veli: — Hvala, Bog neka mu prosti dušu!

Krčmar gladeći brkove veli: — Nema tu — prosti dušu, nego ti sad plati, što si pojeo i popio!

— Gospodaru! — veli seljak, — ja mislim, ti daješ podušje, pak sam jeo i pio, a platiti nemam otkud.

Dođe do tužbe, al' seljak osta pri podušju, iako ga nije ni bilo. I krčmar se nauči ne nametati jelo i piće, nego davati, tko traži, puno za gotovo.

[1] zemljan sud na tri noge (šerpinja).

27.

KADIJA I SIR.

Iz Slavonije.

Kadija u Bosni pozove Bošnjaka raju, da dođe pred njega na sud.

Raja bio knez u selu, ime mu Matko. Polazeći u grad pred kadiju reče svojoj ženi: — Pred kadiju se ne ide praznom rukom; zato, ženo, gledaj da ne odem s praznom torbom. Žena nato: — Pa šta misliš da bi dobro bilo ponijeti kadiji?

— Imaš li vrčić masla?

— Nemam puna vrčića, nego načet, — reče žena.

— Načet se ne nosi kadiji. Turčin je goropadan.

— Ima lijepa i dobra sira suva i svježa, pak ponesi mu dva tri sirca, — veli žena.

— Daj donesi sirce, — muž će nato, a žena donese suvih i svježih po nekoliko siraca. Muž izbere za kadiju najveće i najljepše suve sirce, da spremi u torbu, a žena mu preporučuje svježe hvaleći, kako su masni i dobri, pa je bolje da ponese svježe. Muž posluša ženu i ode u grad pred kadiju. Došavši onamo, pokloni se pred kadijom, poklekne, izvadi iz torbe tri sirca zavijena u čist ručnik i stavi pred kadiju.

— Šta ti je to, rajo? — pita kadija.

— Eto, čestiti kadija, poslala ti moja domaćica jabuku. Zazor bi bio i sramota, da dođem pred tebe praznih ruku.

Kadija odloži čibuk iz ruke, lati ručnik, razvije sirce, i kad vidi, šta je, razljuti se na raju, što mu je donio tako loš peškeš[1], pak sirac po sirac baci i tresne raji o glavu i otjera ga ispred sebe.

Vraćajući se doma iz grada od kadije reče suputnicima: — Braćo, sveđer je dobro pokadšto i ženu poslušati; da bijah ponio kadiji, kao što sam htio, suve sirce, pukla bi mi od njih glava i oči iskočile.

[1] dar.

28.

NE ĆE DŽABA[1] DA LAŽE.

Muslimanska iz Bosne.

U nekom gradu bijaše ihtijar[2] šaljivdžija pa bi često išao paši v posjete. Paša ga je odviše volio, pa ga je zato i prizivao k sebi, i sobom mu je ikram[3] činio. Jednoga dana paša sjeđaše s nekim uglednim ljudima, dok evo ti ihtijar. Dočeka ga paša i načini mu mjesto kod sebe. Pošto starac

sjede, paša mu ponudi duhan, i on napuni lulu pa zapali. Onda mu paša reče: — Deder nam, amidža[4], štogod slaži! — Prođi me se, dragi pašo, meni sada nije ni do šta, — tako tužno odgovori on. — Hajirola[5], šta ti je? — upita ga paša. — Umrla mi majka, pa je nemam za što da ukopam, — odgovori stari. Nato se paša maši džepa te mu izvadi tri dukata, a tako i oni ostali, neki jedan, neki dva. On im zahvali i pošto još posjedi kod njih, ustane i izađe iz sobe. Kad sjutra paša čuje da u njeg nije mati umrla. Odmah pošalje slugu po starca, i on mu dođe. Onda mu paša rekne: Što ti meni jučer slaga da ti je mati umrla? — Pa ti si mi rekô da ti što slažem, a ja ne mogu, Boga mi, džaba da lažem! — E, pravo si uradio! — nasmija se paša i opet ga nadari.

[1] badava; [2] star, iskusan čovjek; [3] počast; [4] stric; [5] koje dobro.

29.

ZAŠTO DO KAPI ISPIJA.

Iz Slavonije.

Žena imala muža pijanicu, koji je pijući vino i rakiju običavao uvijek na iskap i do posljednje kapljice istrusiti i ispijati kupice i kupe te još zatim i brkove oblizavati, da ne izgine za njega nijedna kapljica. Žena pokušavala odučiti svoga muža od zle navade, moleći i zaklinjući, govoreći mu, kako se sramoti u društvu i pokazuje pravom pijanicom; kako i drugi ljudi piju, ali lijepo, polagano, ispijajući kupicu na dva tri puta, a ne ovako halavo[1] kao on.

No sve to bijaše badava, muž osta pri svojoj navadi. Sad se domisli žena, da pokuša omraziti svomu mužu to istrusivati kupicu na dušak. Kupi na vašaru lijepu kupicu, na koje dnu bijaše naslikan lijep anđelak, s rumenim liščem, modrima očima i zlaćanima krilcima. Donese kupicu k objedu na stol, natoči punu vina i pokloni svomu mužu.

Ovaj razgleda kupicu, spazi na dnu anđelka, nasmiješi se, pogladi brk, lati kupicu i ispije na dušak cmrčući i zadnju kapljicu.

— Besramniče, zar se ne stidiš božjeg anđelka piti tako halasto?

— Šuti, ženo! muž će nato, — bojim se, da se anđelak ne utopi u vinu, a to bi mi žao bilo; zato tako pijem.

Domala bude opet sajam, žena kupi drugu kupicu, na koje dnu bijaše naslikan đavolić s roščićima, repićem, upravo nakazno strašilo. Pri objedu donese žena kupicu na stol, nalije punu vina i pokloni svomu mužu. Ovaj razgleda kupicu, opet se nasmiješi, pogladi brk i istrusi punu kupicu na dušak cmrčući posljednju kapljicu.

— Jadan druže! reče mu žena, — zar se ne bojiš ni đavola, nego ispiješ opet halavo do kapi?

— Šuti ženo! — na to će muž, — ovom obješenjaku ne ću na da kapljica preostane; zato tako ispijam; ne dam vragu ni zerića, dok mi je brk pod nosom, a grlo suho. — Badava! — pomisli žena, — vuk dlaku mijenja, ali ćudi nikada.

[1] halavo — pohlepno, proždrljivo.

30.

ZLOGOVOR.

Muslimanska iz Bosne.

Jedan čovjek imao slugu, kojemu je uvijek bio običaj zlo govoriti i slutiti, pa mu s toga i nadjenu ime: Zlogovor. Kad je jednom taj čovjek pošao na Ćabu[1], reče svome sluzi: — Zlogovore, ako Bog dade te se vratim s Ćabe, kad mi izađeš susret, ništa mi ne kazuj! — Peke[2], aga, peke! — odgovori sluga. Kad je bilo vrijeme, da hadžije dođu, izađe i Zlogovor svomu hadžiji ususret, a kad se sastadoše, poljubi Zlogovor hadžiju u ruku i upita za zdravlje. — Eh, pa dobro sam, šućur[3] Bogu, i zdravo. — odvrati mu hadžija, — a kako su mi kod kuće? (Hadžija

je bio zaboravio, da je to njegov Zlogovor). — Sve dobro i zdravo, samo ti je kuja krepala, — jedva dočeka Zlogovor. — Eh, sva šteta je u njoj bila, — razgovori se hadžija, — a šta joj bi? — Mala — vala — prejede se mazgina mesa, — odgovori mu sluga. — A zar je, bolan, i mazga krepala? — u čudu će hadžija. — Crče — vala — noseći »staroj« naslone, — hladno će mu Zlogovor. — Zar je, jadan, umrla stara (mati hadžijina)? — problijedi hadžija. — Jest, alah rahmetejle[4] ! — sažalno će mu Zlogovor, — taman na petnaest dana prije mlade hanume (žene hadžijine). — Ama šta bi, nesretniče, ženi? — poviče na smrt blijed hadžija. — Prepade se — vala, — kad ti kuća izgorje, — kaže mu Zlogovor. — Zar mi je, nesrećo, i kuća izgorjela? — vikne očajno hadžija, — ja šta mi se, bolan, radi kod kuće?! — Bogme dobro — odgovori Zlogovor: — cigani se naselili: kuju, dimaju; bolje nego kad si ti bio!

[1] grob Muhamedov u Meki; [2] dobro; [3] hvala; [4] u Bogu usnula.

31.

STARA BABA GORŠA OD VRAGA.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Stara Magda ni mogla dobiti muža. Na zajdne je rekla da, ako bi sam vrag došeo, da bi se ž njim oženila. Na to dojde vrag i oženili su se. Nego stara Magda bila je tak zločesta, da je vrag već skoro vcrkeo od te strašne muke. On je morao saki večer v krčmu po Magdu hoditi z lampašom, a kad su došli dimo, onda ga je baba bila. Vrag jeden put pita svoga suseda kak bi mogeo babu vmoriti. Sused mu veli: Ti na večer predi neg peš po babu z lampašom, skopli pred pragom veliku jamu pa nutri nože naperi, onda ona opadne nutre pa se obreže i mam nju zakopli. Tak je vrag napravio i babu je zakopao, pa veli susedu: Ja sem tak napravio, pa je dobro bilo, a ja sem ti sam vrag: ja bum vlezeo v tri kraljevske čeri, od oveh me ne bude nigdo mogeo stirati nego ti, a to ti bu za to plača kaj dobiš od kralov. A od tretje me ti nejdi tirat, ar drugač te ja razdrapem. To je zgovorio i onda je odišeo. Drugi dan se je čulo vre da je došeo vrag vu kraljevsku kčer i nigdo ga ni mogeo stirati ž nje van neg ov muž. Muž kak je došeo, samo je rekeo: Vrag, van! i mam je odišeo vrag i za to je dobio muž sto zlatni penez. Onda je došeo v čer drugoga krala, i tam je muž stirao ga i tam je dobio dve sto zlatni penez. Onda pak je vrag išeo v trejtu čer i mam je pozvao muža kral da mora dojti vraga stirati. Onda je muž rekeo: Ja sem iz dveh čerih imao oblast stirati, a iz ove nemam. Onda ga je kral oteo dati pogubiti, zakaj je iz ovi dveh stirao a iz njegve čeri ne če. Muž si je mislio: Ah naj bude, 'se jedno mi je ovde vumreti ali me vrag raztrga. Onda je muž išeo. Kad je več došeo blizu čeri, onda je iz nje vrag zakričao: Kaj, ti nevernjak, sem ti ja ni rekeo, da sim me ne smeš dojti tirat? Muž je straho bio pak je rekeo: Ne ne, ja te nisem došeo tirat, neg ti pelam staru Magdu, ar je nazad oživela. Onda vrag prestrašen je izišeo iz čeri pa je rekeo: Ne ču niti ovu čer, samo da ne bum z ovom prokletom verom živeo, pak je onda pobegeo. Tam je muž onda dobio tri sto zlatni penez i tak je obogateo. Ovdi se vidi da je stara baba gorša od vraga.

32.

BERIĆET[1].

Muslimanska iz Bosne.

Jedan crnogorski seljak pošao u grad na pazar, pa ga zateče mrak kod jednog hana[2], i onamo se navrati da noći. Pošto popije kahvu, upita handžiju[3]: ima li šta za večeru? Handžija mu kaže da ima, štogod želi. Nato će Crnogorac: — Ponesi mi svašta, da se najedem. — Han-

džija mu donese svake vrste jela, i on počne jesti. Tako jedući trgne oči na duvar[4], ugleda na čiviji[5] niz ljutih paprika pa upita handžiju: — Što je 'no na čiviji? — Ono mi je berićet, — odgovori handžija. — Tako ti Boga, daj mi i toga berićeta da okusim, nijesam nikad io. — Handžija mu dadne jednu papriku i kaže mu, da se to odjedamput izjede. Crnogorac odjednoć turi u usta te ižvaće, dok ga poliše suze, pa ne znade ni kako proguta. Kada sjutra Crnogorac pođe otale, zovne handžiju, da mu plati konak. Handžija ga upita: — Je li ti dobro na konaku bilo? — Jest, brate, vrlo dobro, svašta sam kod tebe io. Bog ti dao pa svašta dosta imao, ali berićeta nikad nejmô, da Bog dâ!

[1] ljetina, blagoslov, sreća; [2] gostionica; [3] gostioničar; [4] zid; [5] klin.

33.

PERŠIN.

Iz okolice Osijeka u Slavoniji.

U nekom selu živo seljak koji je imao tri sina, a bio je vrlo siromah i nije mogao već da hrani djecu. Najmlađega su držali za luckasta. Jednom pošalje on najstarijega sina, da ide tražiti nešto da služi. I zbilja ode on u neko selo i nađe mjesto, gdje će služiti. Ali oni se tako pogode: koji se bude srdio, da mu tri kajiša ogule s leđa, on i gospodar. Sutradan zapovjedi gospodar slugi, da ide u polje orati, a ništa mu nije dao da jede, i da ne dođe, dok i »peršin« ne dođe. Tako mu se pas zvao. Dobro, on ide orati. On ore, ore, već gladan kao pas, a ne ima ništa da jede. Peršin ne će nikako kući. Kad se već smrkavalo, ode on kući pak se stane gazdi tužiti, kako je cijeli dan gladan orao; a gazda ga upita: — Pa srdiš li se ti? — Ama za

Boga! Tko se ne bi već srdio; cijeli dan ti gladan ori! — Gazda mu oguli tri kajiša s leđa. Take je sreće i onaj drugi brat bio: i njemu oguli gazda tri kajiša s leđa. Sad dođe onaj luckasti u službu. Gazda i njemu bogme zapovjedi, da ide orati i da ne dođe, dok peršin ne dođe. E pa dobro! Ode on orati. Jedamput, dvaput okrene pa dozove nekako peršina, pa udri, pa udri, bogme moj peršin uteće kući, a on za njim. Kad dođe kući, pita ga gazda: — Pa zar si ti već došao kući? — E, pa vidiš, da sam došao; ti si mi kazao, kad dođe peršin, da dođem i ja. E pa srdite li se vi? — Ta ne srdim se. — Drugi dan pošalje ga gazda, da vozi drva iz šume. On ode pa vozi sve svojoj kući. Kad uvečer dođe kući, pita ga gazda: — Ta za Boga, more, gdje su drva? — E, pa eno ih kod moje kuće. Pa srdite li se vi? — Ta ne srdim. — Sad ga gazda pošalje, da ide vršiti. On ode pa sa žitom svojoj kući. A kad dođe opet gazdi, pita ga gazda: — Gdje ti je žito? — Eno ga kod moje kuće. E, pa srdite li se vi? — Ta ne srdim.

Jednom bio veliki svetac, a gazda bio baš svečar. Dođu mu gosti i tu su oni onda veliku čast spravljali. Sad dozove gazda slugu i reče mu: — Idi donesi peršina pa usijeci u čorbu. — Sluga ode, uhvati peršina pa ga zakolje, lijepo ga oguli i isiječe pa metne u čorbu. Kad je već ručak gotov bio, sjednu oni jesti i piti pa se baš lijepo počastili. Kad su već meso pojeli, dozove gazda slugu, da kosti odnese peršinu. — Ta kakvomu peršinu? — odgovori sluga. — Ta sad ste ga pojeli, pa šta bi još s njim! — Sad ga stane gazda psovati i grditi: — Kako bi ti pseto zaklao, pa nama dao da jedemo! — E, pa srdite li se vi, gospodaru? — Ta kako se ne bih već jedamput srdio, ta ti mi već svu kuću porobi!

Bogme ti moj sluga ni pet ni šest, nego njemu tri kajiša oguli s leđa pa ode onda kući, kad se je već nagurao[1]) svašta. Tako je onda lijepo živio.

[1] nagrabiti se.

34.

CAR I SELJAK.

Muslimanska iz Bosne.

Neki seljak imađaše vrlo lijepu krušku. Kad je kruška dozrela, naumi da i caru odnese nekoliko krušaka na peškeš[1]. On napuni jedan sepetić[2] najboljih krušaka i ponese caru. Kad dođe u carski dvor, nobečije[3] mu ne dadoše pred cara nego mu rekoše: — Dok mi caru javimo za te pa ako te on pusti sebi. — Nobečije odu caru jave za seljaka, a uto dotjera straža u carski dvor dvanaest hajduka. Straža ode caru te javi za hajduke. Car joj reče: — Vodite ih sviju u tamnicu. — Straža se vrati te potjera hajduke a s njima i seljaka u tamnicu. Seljak se branio da on nije od hajduka, — ali uzalud. Stražari mu rekoše: — Tim ti hoćeš da nas prevariš, ne bi li se izmakô. —

Poslije nekog vremena posjeti car tamnicu. On pitaše kažnjenike zašto je koji dopô tamnice. Svaki mu se izvinjivaše i govoraše da je na pravdi zatvoren. Kad car dođe do seljaka, upita ga: — Zašto si ti dopô tamnice? — Seljak mu ispriča sve po duši. Kad ga car sasluša, pusti ga iz tamnice i reče mu: — Idi mome blagajniku i zaišti šta hoćeš.

Seljak ode blagajniku i reče mu: — Car je rekao da mi daš iz blagajne pet groša i da mi nađeš jedan ćitab i sjekiru. — Blagajnik mu da pet groša i nađe mu nekakav ćitab i sjekiru. Seljak to uzme i pođe kući. Putem susrete ga car, koji se vraćao iz tamnice. Car ga upita: — Koliko si zaiskao od blagajnika? Seljak mu pokaže pet groša.

— Što nisi više uzeo?

— Ovoliko su kruške vrijedile; — reče seljak.

— Što si uzeo sjekiru i taj ćitab?

— Sjekiru sam uzeo za to, kad kući dođem, da onu krušku posiječem, a ćitab, da se zakunem da više nikad ne ću donijeti krušaka caru na dar. — Car se na to nasmije i seljaka bogato nadari. Seljak se zafali caru i ode kući pjevajući.

[1] dar; [2] košić (poput kovčega); [3] čuvar, stražar.

35.

ŽENA VRAGA PREVARILA.

Iz Bosne.

Neki je čovjek imao ženu, na koju je mnogo sumnjao, i zato se snjome vavijek inadio. Ali bi ga žena svaki put nadinadila i budući jača za plot svezala. On jedan put uhvati vraga, vrag ga zamoli, da ga pusti, a on mu rekne: — Pustit ću te, ako moju ženu prevariš. — Vrag odgovori: — Metni me u bocu i odnesi kući, pa me ostavi ondje, a ženi zabrani, da u bocu ne tiče pak ti sutra kudgod otiđi, a žena će doći da vidi, šta je u boci, i dok bocu otvori, ja ću uteći, a ti kada dođeš, uzmi bocu i vidjet ćeš, da me ne ima u boci. Onda se možeš s njom gonati i nju dobiti, govoreći joj: Jest ja, tako je baš kao i boca. — Tako i bude. On strpa vraga u bocu, donese ga kući i rekne ženi: — Eto, ženo, vidjet ću ja, kako si mi vjerna. Evo, boca neka stoji ovdje netaknuta sve dok se ja ne povratim; ako li ju samo takneš, ja ću poznati. — Rekavši to ostavi bocu. Sveđ je muž ženi govorio: — Sada ću ja tvoju vjernost vidjeti. — Žena je međutim šutjela. Kada je dan osvanuo, ode muž u drva, a žena ostane kod kuće. Kada je čovjek zamakao, uniđe ona u sobu i pogleda bocu, koja joj se učini sada crvena, sada zlatna, sada žuta, sada zelena. To ženi bude odveć za čudo, uzme bocu u ruku, pogleda je, ali boca prazna. Kada vidi da je prazna, vrati se natrag; ali kada se opet obazre, opet joj se prikaže boca kao i prije žutom, crvenom, modrom, zlatnom.

Vidjevši to, vrati se natrag, uzme bocu u ruke i počne je začuđena razgledavati da li je zbilja prazna. Ukaže joj se prazna kao i prije. Videći to počne se misliti, bi li otvorila, ne bi li; sada pođe rukom bocu otvarati, sada opet bojeći se muža, ustegne ruku, dok je ne svlada ženska znaličnost i otvori bocu. Dok ona odčepi bocu, odmah izleti jedan lijep mladić. Ona se začudi i upita ga: — Gdje si bio? — A vrag joj reče, da je bio u boci. Ona nato odgovori: — Ja ti ne vjerujem, da ti toliki možeš unići u bocu. — Dugo se pregovarajući rekne mu najposlije žena: — Ne ću ti se nikada vjerovati, da si bio u boci, dok svojim očima ne vidim. — Nato vrag: — E vidjet ćeš sada, da mogu unići u bocu. — Vrag uniđe, a žena brže bolje začepi bocu, pa vrag ostane u boci. Videći vrag, da ga je žena prevarila, nastojao je on nju opet prevariti; ali mu ne pođe za rukom. On je nagovarao iznutra ženu, da pokuša, bi li opet mogla otvoriti bocu; ali žena ne htjede više otvarati, nego ode za svojim poslom, a vrag ostade u boci. Kada je došao njezin muž, opazi, da je vrag u boci i da mu je žena vjernost održala. I od ovoga vremena su živili u najvećem skladu.

36.

HUDI MUŽ — KONJ.

Čakavska iz Hrvatskog Primorja.

Jedanput su Bog i sveti Petar hodili po svitu. Kad nastane večer, projdu va jednu kuću na spanje. Va toj kuće najdu samu ženu i zaprose ju, neka ih za noćas na stan prime. Ona njin reče, da bi jih ona jako rada prijela, ale da ima jednoga hudoga muža, ki će njih i nju natuć kad dojde. Ale oni sejednako prose, neka jih prime, aš[1] da bi drugačje morali vane spat na zraku, kad ni na blizu nigde kući. —

Dobro, — reče najzada žena, — ostanite tu, ale nemojte mane krivit, ako vas moj muž dobro zlupa. — I oni ostanu. Žena njin još skuha večeru i da njin, da jidu. Ale najedanput eto njoj muža. Već se je ž njegova hoda moglo videt, da to ne sme bit dobar čovik. Dojde va kuću i niš ne reče, leh[2] kad opazi Boga i sv. Petra, počel je valje lamantirat i na nje i na svoju ženu, da kako ih je mogla prijet va svoju kuću. Sad zame jedan šćap i počme po sv. Petru, ča god je mogal jače mlatit. Petar govori sad Bogu: — Bože, ča ne vidite, kako me tuče, ča ne vidite, da će me ubit? — Ja, moj Petre, on je gospodar va svojoj kuće. Va svojoj kuće more delat, ča ki će. — Ale, gospodine, učinite, da me već ne tuče, al hote baren sad vi na moje mesto, a ja gren na vaše. — Dobro, — reče g. Bog, — neka ti to bude. — I sad se promene za mesta. Ale se je sv. Petar prevaril, aš valje muž govori: — Sad san se ovoga va 'ven kutu dosti natukal, sad gren onoga va'nen drugen kutu. I tako počme opet po sv. Petru gmarit[3]. Gospodine, — veli sv. Petar, — opet mane tuče, finjen[4] san, ako me već brzo ne prestane tuć. Učinite, da me već ne tuče! — Sad se smili sv. Petar Bogu, pa zame palicu svoju i udre po mužu. Ov pade valje[5] va oganj i zaori vas. Sad se je žena počela za sega grla plakat za mužem, kodi da njoj je bil najbolji. Bog njoj govori: — Kako moreš za njin plakat, kad ti već ni mogal huji bit, leh ti j' bil? — Gospodine, istina, da mi je bil jako loš, ale sejedno mi je bilo lipje š njin. Zlen[6] je, gospodine, zlo, ale prez njega još huje. — Tako biš ti volela, da ti j' živ? — pita ju. — Kako ne bin, gospodine, volela, kad san se š njin već navadila. — Kad voliš da žive, ja ću ti ga oživet. — Zame šćap, pobrška malo š njim po popelu i muž se stane živ z ognja. Ale mesto da se zafali Bogu, ča ga j' oživel, zame šćap i počme ženu tuć. Sad govori žena Bogu: — Gospodine, recite mu, neka me ne tuče. — Ale ne će on da Boga posluša, leh kad je dobro ženu natukal, obrne se k Bogu, da i njega splati. Ale Bog se ga dotakne s palicun i on se učini konjen. Kad je jutro

svanulo, sprave se Bog i sv. Petar ća i zamu konja sobun. Kad su došli va grad, zapita jih jedan trgovac, ako bi toga konja prodali. Bog odgovori, da bi, pa zapita trgovca, kuliko bi dal za njega. Trgovac odgovori, da će dat trejset cekini. — Ne, odgovori Bog, ni trejset ni pedeset, leh znaš ča, mi ćemo se ovako pogodit: leto dan neka bude konj pu[7] tebe i ča dobudeš s njin u leto dan, to ćemo delit i mane ćeš konja nazad dat. — Trgovac na to privoli. Sad projde Bog i sv. Petar dalje po svitu. Kad je bilo leto dan, povrnu se va grad nazad i projdu trgovcu, pa ga zapitaju, kuliko je s konjen dobil. On odgovori, da još ni nikad tako dobra konja videl i da je dobil s njin tri tovari cekini. — Dobro, — govori Bog, daj ti mane polovicu i konja, a druga polovica neka bude tvoja, kako smo se bili pogodili. — Ne, gospodine, — reče trgovac, — leh znate ča, ja ću van pustit si tri tovari cekini, a vi mane konja pustite. — Ale Bog ni otel, leh pusti trgovcu dva tovara, a sam zame jednoga i klade ga na konja, pa hajd naprvo. Sad dojdu na konak va istu onu kuću, kade su i prvo bili, i najdu ženu va črnen. Oni ju najprvo prose, neka jih prime na stan. Ona njin govori da bi jih rada prijela na stan, ale da je već jedanput pred leto dan takova dva bila prijela, pa da su njoj muža ća popeljali. Tako da su njoj vrnuli za njenu dobrotu! — Pa ča ti je tako žal za mužen? Ja san čul, da ti j' bil jako loš, da te i' navek tukal. — Istina je to, gospodine, on je bil loš i tukal me je, ale zlen zlo, prez njega još huje. — Pa biš ti rad svoga muža nazad dobila? — pita ju Bog. Ah! gospodine, kako ne bin! — Dobro, kad biš rad, to će ti sad doć. — Projde i udre konja svojun palicun i konj se valje učini čovik. Bog mu da on tovar cekini i pošalje ga tako žene. I odsad naprvo su na najlipjen miru živeli.

[1] jer; [2] leh — nego, samo; [3] gmariti — tući; [4] gotov; [5] valje — odmah; [6] zlen — (sa) zlim; [7] pu — pri.

37.

CICVARA IH POBILA.

Muslimanska iz Bosne.

Dvojica pošla u mlin, pa kako je bila silna ljetna žega, a i posustali, svrnu oni s konjima u hlad u jednu dolinu. Tu izvade brašnenice, da malo založe pa da opet nastave put. Smačući tvrdu ržanicu oporijem sirom, najedamput na um pade jednome:

— Eh! da mi je ovu dolinu napuniti cicvarom!

— Pa je dobro začiniti! — dočeka drugi.

— Pa onda za kašike, odmah sa srijede! — prvi će.

— Kakve srijede! Nego s kraja, pa redom!

— Da šta, nego sa srijede! Na srijedu se slijeva sva mast!

— Šta se slije na srijedu? Ta bismo li cicvaru naboli kašikom? A kako bi došao na srijedu, e? Zar gaziti Božji nimet[1]?

— Kako bih došao na srijedu? Ne bih, budalo jedna, išao u opancima!

— Misliš li ti, mahnitove, da se ne bi udušio, kad bi skinuo opanke ! !

— Šta udušio?! Ta nije cicvara voda! Ta kad bih se i udušio, udušio bi se barem u cicvari!

— Ha! ha! ha! Nestalo mu nafake[2], pa udušio se u cicvari! Ha! ha! ha! hâââ !

— Kome se ti smiješ? A?

— Tebi, da kome?

— Šta meni?!

Tu riječ po riječ, pa dođe do šaka, mlate jedan po drugome, kao da su na ustjen[3] pogodili. Nijedan ne gleda kud udara. Od ove se tučnjave poplaše i pootkidaju konji im pa kao strijele odlete natrag kući. Tako se i njih dvojica mašući rukama vrate kući držeći svaki, što je uhvatio. Kad ih u selu upitaše, tko ih pobi, odgovoriše: cicvara.

[1]) blagodat; [2]) prehrana; [3]) plaća.

II.

PRIČE O NASREDIN HODŽI

38.

NASRUDIN HODŽA I KADIJA.

Muslimanska iz Bosne.

Priča se, kako je neki kadija uvijek zvao Nasrudin hodžu, da mu dođe u posjete, ali mu on nije htio nikada doći. Zato kadija jedamput nagovori svog ćatiba[1], da štogod naljuti hodžu, ne će li on doći, da ga tuži. Iza toga do malo vremena ugleda ćatib hodžu na pazaru, gdje nešto kupuje. Ćatib se došulja do hodže te mu iza leđa odvali podobru ljosku[2], a onda tabanima vatru i pobježe. Hodža potrči za njim, ali on uteče i negdje se sakri. Sjutradan dođe hodža kadiji u mehćemu. Kad uniđe, ustade kadija prema njemu na noge govoreći mu: — Hodi, hodža, bujrum[3], sjedi, otkada mi nijesi došao! — Ne ću sjediti, već sam došao da tužim ovoga tvoga nesretnika, — i pokaže prstom na ćatiba; — jučer mi odvali šamar, bi gajri hak[4], nasred čaršije. — Nato se kadija okrene ćatibu i zapita ga: — Jesi li ti ošinuo hodžu šamarom? — Jesam, — odgovori ćatib. — A zašto? — zapita kadija. — Efendum[5], u mene ima jedna mahna, a to je: dođe mi svakog mjeseca pa moram ošinuti šamarom koga prije dohvatim I jučer mi dođe ona moja mahna, pa pošto je hodža bio najbliži, njega ja udarih i odoh svojim putem. — Nato kadija dohvati ćitab, otvori ga i prevrnu nekoliko lista pa će ćatibu: — Ovdje piše, da dadeš hodži haka četiri pare, što si ga udario, a on neka tebi halali[6]. — Nemam sitna, — reče ćatib. — Pa

idi razmijeni, — dočeka kadija, namignuvši okom na njega neka bježi. Ćatib ustade i ode. Kadija će opet hodži: — Sjedi, hodža, dok on donese pare. — Mogu i stajati, — reče hodža. Prođe dosta vremena, sat — dva, a ćatiba nema. Vidje hodža da ćatib ne će doći s parama pa se primače kadiji, koji gledaše u ćitab smiješeći se, priveza mu jedan šamar što može bolje govoreći: — Eto tebi svoj hak predajem! Kad dođe ćatib i donese 4 pare, neka ih tebi dade, ja nemam kada čekati. — To rekavši obođe na vrata.

1 pisar; 2 ćuška; 3 izvoli; 4 gajri hak — na pravdi Boga; 5 moj gospodine; 6 oprostiti.

39.

NASARAJDIN HODŽA.

Iz Bosne.

Nekoć, kad je živio Nasarajdin, jednim petkom povede svog jedinog vola na pazar, da ga prodade, da si tako osigura kuću s potrebitim stvarima. Vodeći putem vola susrete ga jedan čovjek i rekne: — Vola, hodža, dobra vola, samo da nema desnog uha! — A hodža pograbi nož i odsiječe mu desno uho. Sad je išao malo, ali ga susrete drugi čovjek, pak mu rekne: — Mašala[1], dobra vola, samo da nije ćulav[2]! — A Nasarajdin opet popane nož i odsiječe mu drugo uho. Naiđe treći čovjek i rekne: Io, dobra vola, a još bi bolji bio, da mu nije repa! — Hodža i sada pograbi nož te odreže kukavnom volu rep. Najposlije naiđe četvrti čovjek i rekne: — Dobra vola, samo da ne ima očiju! — A Nasarajdin opet iskopa volu oči. Kada je došao u čaršiju, sveže vola za plot svega izranjena te ga počne prodavati ljudima, koji su dolazili i gledali kukavnoga vola; ali mu ga nitko ne htjede kupiti, nego dapače bježe od njega i njegova vola, samo da ne vide kukavnoga vola

svega izranjena. Kad je bilo poslije poldan, hodža videći da nikakve mušterije[3] ne ima osim pasa, koji su oko vola optrkivati kao orlovi oko mrljine[4], domisli se i rekne: — Daj da ga, kad nikakva mušterije ne ima mom volu, psima dadem na veresiju. Kroz nekoliko dana bezbeli[5] da mi plate. — Što je mislio, to je i učinio: utjera pse u jednu kuću staru uzidanu pa im isiječe vola na komađe, a rekne im: — Eto jedite vola mog, majku vam vašu, pak ćete mi ga platiti, čim dođe prvi petak, — zatvori kuću i povrati se doma. Kad dođe kući, upita ga žena: — Koliko si uzeo za vola? — A on joj rekne: — Nisam ni krajcara još, već sam ga dao na veresiju psima do drugog petka. — Kad je došô petak, hodža ođe u čaršiju da naplati vola, pa kad je došô u čaršiju, uniđe u kuću, gdje su psi zatvoreni bili, i pođe od njih iskati, da mu plate vola. Kukavni psi pođu izlaziti na vrata, a hodža im rekne: — Ne ćete, majku vam vašu, dok mi vola ne platite, — pa pođe kukavne pse mlatiti kolcem, goneći ih da mu plate, a vičući: — Kad ste mogli moga vola jesti, možete mi i platiti. — I tako mlateći paščad jedna bjelovina skoči na zid i izvali jedan veliki kamen, a pod kamenom se ugleda jedan veliki lonac pun dukata. To videći hodža zgrabi lonac sebi a paščad pusti na slobodu. Došav kući kaže ženi, kako su mu psi platili, a to je žena razglasila po svem komšiluku. Kad to čuše komšije njegove, dolete odmah k njemu i upitaju ga, koliko su mu psi platili; a on im kaže, da su mu dali pun veliki lonac dukata. Komšije odmah odu kući i svaki povede, što je koji imao od volova i krava aman[8] sve u čaršiju, pa kad su došli u čaršiju, pozatvaraju svu paščadiju, koja su se nalazila u čaršiji, u jednu staru kuću i isijeku im volove i krave, da jedu sada na veresiju, pa će im platiti, kad dođe treći petak. Sada ostave zatvorenu u kući paščad pa se povrate kući veselo čekajući petka trećeg da dođe, kad će dukate od pasa uzimati za svoje volove i krave. Ali se prevariše jako; jer kad je došô treći petak, odu u čaršiju naplatiti se

i mjesto da su se obveselili, ožaloste se videći, da im paščad nemaju otkle dati novce i osjete istom sada, da ih je hodža prevario i na veliku štetu natjerao. Paščad puste na slobodu, a vrate se kući. Kad su došli onaki žalosni i ljuti na hodžu, vikali su i psovali sve njegove žive, a hodža se je pomalo na njih smijao i uživao s dukata, koje su mu psi dali za vola.

Poslije nekoliko vremena pođe hodža opet u čaršiju da kupi kravu te počasti svoje jarane (prijatelje). Kad je došô u čaršiju, kupi kravu, dovede kući pa zakolje i počasti nekoliko prijatelja. Meso, što je preteklo iza gosta, digne na tavan i objesi na dimu, neka se suši. Drugi dan uzme magarca svog i ode u šumu, da dotjera drva; kad je u šumu otišao, žena mu uzme malo mesa, pa metne na žaru, da se ispeče te da izjede. Al' u taj mah, kad je ona metnula meso na žaru, bane i hodža iz šume s drvima i uleti u kuću, da vidi, što se radi. Žena pak vidjevši hodžu na vratima, brže bolje baci meso sa žerave u vodu; a kad je bacila, meso kô vruće cvrknu, a hodža je upita: — Što to cvrknu? — A ona ne htijući kazati odgovori: — Nije ništa, — a hodža joj odvrati: — Ako mi ne ćeš kazati, ja ću umrijeti. — Ali zbilja kad mu žena ne htjede kazati, umre hodža. Kada je prošlo pol dana, žena videći, da hodža za šalu ne zna, počne ga po svojem zakonu kupati, a kad ga je okupala, rekne mu, da ustane, a on joj opet odgovori: — Kaži mi što je ono cvrknulo, pa ću ustati. — Kad mu žena ne htjede kazati, hodža osta ležeći, a žena ode da zovne hodžu drugoga, da ga ukopa. Kad je došo hodža drugi i ljudi, opet mu se žena prikuči pak mu reče: — Ustaj, bolan, jer će te odnijeti u mezar[7]: — a on joj opet odgovori: — Kaži mi šta je ono cvrknulo? — Žena se kukavna ražalosti i odstupi od njega, ništa mu ne htjede kazati, a hodža pristupi i metne ga u tahbut[8], pa ga ponesu na groblje. Kad su onamo došli, opet mu se žena prikuči misleći, da će je poslušati pa da ustane. Žena mu rekne: — Ustaj jadan, sad će te u mezar metnuti. — Hodža svoju te svoju, niti tada htjede ustati. Kukavnoj ženi opet se sažali pa reče okolo stojećima: —Pričekajte, dok mu nešto šapnem na uhu, — uniđe u mezar pa mu: — Ustaj ili sad ili nikad! — On joj opet odgovori: Kaži mi šta je ono cvrknulo, pak ću ustati, a drukčije ne! — Žena žalosna izađe iz mezara i rekne onima, koji su zakapali, da mu ostave više glave jednu jamu, da mu može sunce unići u mezar, jer, kaže, da joj je tako zapovjedio na čas smrti.

Kada su ga zakopali, pobjegnu svi natrag i žena s njima ode plačući za svojim Nasarajdinom hodžom. Drugi dan poslije smrti hodžine izađe kadija s kadijenicom i svojim sinovima u stalcu[9] na čast na groblje, i baš na onaj grob, gdje je Nasarajdin bio ukopan, odredi sjesti. Sad su počeli jesti i piti šerbet[10], a kad su se napili i najeli, pospe, a izmećarici[11] reknu, neka maloga sina metne u stalac pa da ga čuva, da se ne bi štogod dogodilo djetetu. Izmećarica metne maloga Muju u stalac pa i ona zaspi. Hodža vidjevši da su i oni zaspali, skoči iz mezara pa malog Muju uvuče u mezar mjesto sebe, a sebe metne u stalac.

Kad je ustao kadija, ugleda hodžu u stalcu i misleći, da je njegov sin, poviče ženu pak joj s veseljem pokaže, kako im je sin narastô ovaj jedan čas, dok su oni spavali. Kadijenica brže bolje skoči i s veseljem prikuči se k njemu, pa ga stane ljubiti i grliti vičući: — Dragi moj Mujo, kako si mi narastô za čas na ovoj ledini! — Hodža je stajao sve jednako u stalcu i nije riječi progovorio, samo što bi se gdjekoji put nasmijao kao dijete. Pred mrak pođu kući, a hodžu dadu svojoj izmećarici da ga nosi. Kada su prolazili kroz varoš, kadijenica je svakom kazivala, kako joj je sin narastô i kako je velik kano i otac, samo što ne može govoriti. Tako veseleći se dođu kući i metnu u kolijevku Nasarajdina. Kada je svanulo, dadu mu jesti, što je mogao i htio, pa opet zapovjede izmećarici, da ga metne u stalac i da ga iznese pred kuću na divan[12]. Sluškinja ga iznese i ostavi ga sama na divanu. Kada je sluškinja otišla,

uniđe u avliju hodžina žena i začudi se, kad ugleda svoga Nasarajdina u stalcu, koji je prije dva tri dana umr'o. Hodža, kad ugleda svoju ženu, poboja se, da ga ne izda, počne plakati i vikati na nju. Kad to oćúti kadijenica, izleti pred kuću i poče vikati na nju, što joj dragoga sina plaši i cvili kô kakvo strašilo. A žena joj odvrati i kaže joj, da to nije njezin sin, već da je hodža Nasarajdin vičući: — To je moj hodža, koji je prije dva tri dana umr'o i pokopan bio! — Hodža, kad je čuo da ga žena poznade, skoči odmah iz stalca, pobjegne i odnese na sebi ostale urese i dukate, čim ga je nakitio kadija i kadijenica; pa kad je došao svojoj kući, dukate snimi sa sebe a haljine stare svoje na se obuče. I tako je svojom smrću od tri dana kadijina sina ukopao a sebe obogatio, a da mu žena nije kazala ni poslije uskrsnuća, što je ono — cvrknulo!

[1] kako Bog hoće; [2] malenih ušiju; [3] kupac; [4] strvina; [5] jamačno; [6] gotovo, blizu; [7] groblje; [8] mrtvački sanduk, lijes; [9] kolica za djecu; [10] med zamućen vodom; [11] sluškinja; [12] predvorje.

40.

NASARAJDINOVE GUSLE.

Iz Bosne.

Jedne noći pojde Nasarajdin da krade i tako dođe k jednom dućanu, koji je zakatančen bio. Izvadi turpiju, počne turpijati lokot. U to vrijeme naiđu stražari i zapitaju Nasarajdina: — Što to, hodža, radiš? — A on im odgovori: — Gudem. — I opet zapitaju stražari: — A zašto ti se gusle ne čuju? — A hodža im na to: — Čut će se sutra.

Kad bude sutradan, a dućan pokraden.

41.

NASREDIN MIRI KAVGADŽIJE.

Iz Bosne.

Već ležô Nasredin hodža sa ženom, kad li čuje na dvoru galamu. — Šta je to? — pita Nasredin. — Galama, — veli žena. — To i sam znam, da je galama, al zašto je, to ne znam, — odbrusi hodža, pa ogrnuv jorgan[1] izađe pred vrata. On vanka, a vani nekoliko ljudi kavgu zametnuli. Sad se uplete Nasredia u njih i poče ih miriti. To ražljuti kavgadžije, pak mu otmu jorgan i pobjegnu nevidom. Šta će Nasredin, pa se vrati bez jorgana u sobu.

— O što su kavgu zametnuli? — pita ga žena.

— Čini mi se, o moj jorgan, — veli Nasredin i pokrije se ženinim jorganom.

[1] pokrivač.

42.

NASARAJDINOVA VARALA.

Iz Bosne.

Učestale tužbe sultanu, da hodža izvara svijet do gole duše. Kad sultanu dodijale tužbe, zovne hodžu, da se s njime vara. Došavši hodža pred sultana, ponizno ga zapita: — Što hoćeš, premilostivi padišahu[1]? — Onda sultan rekne: — Ej, Nasarajdine, čuo sam, a i mnoge su mi tužbe protiv tebe prispjele, da ti izvara svijet. Pa kad si takav majstor, de prevari i mene, a ne prevariš li me, skinut ću ti sa ramena glavu . . .

— Ej, čestiti padišahu, ja se tomu nijesam nadô, pa i ne ponesoh svojih varala, nego te molim da mi daš jedna kola i dvanaest volova, pa ćeš vidjeti, što su varala.

Car mu sve to dade. A Nasarajdin ode pjevajući i goneći kola i volove... Prođe dan, prođe i drugi, navrši se bome i mjesec; car sve čeka, al nema ni Nasarajdina, ni njegovih varala. Razljuti se sultan, pa zovne Nasarajdina preda se i okosi se na njega: — Ej, more hodža, ja tebi dadoh dvanaest volova, da dovučeš varala, a ti ni mukajet[2]! Kamo kola, kamo volovi, kamo varala, da se varamo?

— Ej dragi padišahu, u mome životu još nikoga ne prevarih tako, kao što sam tebe.

I tako sultan videći, da je prevaren, nasmija se pa pusti hodžu zdrava i vesela kući.

[1] gospodar; [2] ni briga te.

43.

NASREDIN DOBIO PEŠKEŠ[1].

Iz Bosne.

Jedan seljak donio Nasredin-hodži zeca za peškeš. Nasredin se poveseli, gdje je mukte došô do tako lijepe zečine i ustavi seljaka pri ručku. Kad poručali, ostane seljak i pri večeri; kad povečerali, ostane seljak i na konaku. Pa tako dva tri dana, dok se seljak časti ne nasiti i ne otide.

Eto jednoga dana drugoga seljaka: — »Hoš geldum«[2].

— Šefaik geldum![3]

— Ja sam komšija u onoga seljaka, što ti je zeca donio.

Nasredin mu speče kahvu, ustavi ga na ručku, večeri i konaku, a sutradan seljak ode.

Jedva što je i taj otišao, eto ti nekoliko drugih seljaka: — Hoš geldum! — Alah erazol!

— Mi smo komšijine komšije u onoga seljaka, te ti je zeca donio.

Seljaci zasjednu, a Nasredin prostro sofu[4], donese komad kruha, čašu punu vode taze[5] i u čaši kašike.

— Šta ćeš s tom vodom, hodžo? — pitaju ga seljaci.

— Eto, da vas častim, — veli hodža, — to je od zečeve vode voda!

I tako se kutarisa nezvanih musafira[6].

[1] dar; [2] dobro došao (pozdrav); [3] još bolje našao (odzdrav); [4] spremljen stol; [5] svjež; [6] gost.

44.

KOGA JE VIŠE?

Muslimanska iz Bosne.

Ono pitali Nasrudin hodžu: — Vjere ti, hodža, znaš li ti: koga je više na svijetu, muška ili ženska? — Više žena, — odgovori Nasredin hodža. — Ama kako će to biti? Otkuda ti znadeš, nijesi ih valjda brojio?

— E, — veli hodža, — ja računam ženama i one ljude, koji slušaju žene.

45.

NASRUDIN HODŽA I NJEGOVA KRAVA.

Muslimanska iz Bosne.

Ono ti Nasrudin hodža imao jednu krȁvu, koja nije ničemu valjala. Jednom mu reče žena, da odvede kravu na pazar i da je proda. Kad je hodža dovede na pazar, počne vikati što mu grlo daje: — Ova krava ne valja ništa, ne će na vrijeme da se teli, a kad se oteli, ne može ni

jednog teleta da othrani. Mlijeka daje posve malo. — Tako je Nasrudin hodža kudio svoju kravu, što je više mogô; on je to sve istinu kazivao, jer je znao, da je laž haram[1].

Kad je svijet čuo šta Nasrudin hodža viče, nitko ni da pogleda kravu. Uto se Nasrudin hodži prikuči jedan njegov komšija i prišapne mu u uho: — Što tako vičeš na kravu, ta nijesi pobudalio, znaš da ne valja svog mala[2] kuditi, jer ga onda ne ćeš nikad prodati, nego daj ti meni tu kravu, pa da vidiš, kako se prodaje, a ti se gdje sakrij i ne izlazi, da ne poznadu, da je tvoja krava.

Nasrudin hodža dade mu kravu i sakrije se. Njegov komšija stane vodati kravu i vikati: — Evo dobre krave, teli se; kad je mlijeko najskuplje, daje na pomužaj po pet oka mlijeka. — On je tako falio, a uto se svijet počeo kupiti oko krave i pitati: po što je?

Tad odnekle izbije Nasrudin hodža pa poviče: — Pa kad je ona tako dobra, ne ću je ni prodavati! — Uzme kravu od komšije i odvede je kući.

[1] zakonom zabranjen; [2] blago, imutak.

46.

NASRUDIN HODŽINE BISAGE.

Muslimanska iz Bosne.

Jednoga dana nestade Nasrudin hodži bisegâ; nato hodža izađe iz kuće, te se zagrozi svojim susjedima: — Ili mi vratite bisage, ili ću ja učiniti, što sam naumio. — Kasnije nađu mu susjedi bisage i odnesu ih hodži. Samo su bili znatiželjni, što je hodža bio naumio učiniti, da mu ne bijahu našli bisaga, te ga to zapitaju. A on im odgovori: — Da mi se bisage nisu našle, ja sam bio naumio jednu staru vreću raskrojiti, i od nje napraviti bisage.

47.

HTIO PREVARITI NASRUDIN HODŽU.

Muslimanska iz Bosne.

Nekakav mudrac čuo za Nasrudin hodžu, da ga niko ne može prevariti. Ele, i on pošao, da ga nadmudri. Dođe u kasabu[1], gdje je tada živio Nasrudin, i nađe u jednom sokaku, gdje nekakav čovo drži na leđima gotovo srušen duvar[2].

— Znaš, ti emšerija[3] gdje je Nasrudin hodžina kuća? — pita ovoga mudrac.

— Znam ja, — odvrati ovaj, — de mi ovaj duvar pridrži, da se ne svali, ja ću ti ga sad dovesti.

— Taman! — i mudrac se odmah sagne pod duvar, a ovaj ode.

Drži tako duvar sat — dva — tri, dosadilo mu se, a onoga nikad s hodžom.

Neko tada naišao pa ga pitô, što duvar drži. Mudrac mu sve kaza.

— E, moj brate, taj, što te je ostavio tu, bio je glavom Nasrudin hodža. —

[1] gradić; [2] zid; [3] zemljak, sugrađanin.

III.

PRIČE O CIGANIMA

48.

CIGANIN PRED KADIJOM.

Muslimanska iz Bosne.

Ukrao ciganin potkovu iz dućana jednoga trgovca. Trgovac ga prividi i ode, te ga tuži kadiji. Kadija pošalje zaptiju po ciganina. Pošto on dođe, kadija ga upita: — Jesi li ti ovome trgovcu ukrao potkovu iz dućana? — Haša[1], — odvrati mu cigo. — Ama evo čojk kaže da jesi, — reče mu kadija.

— Jok! Ja to nipošto ne bih učinio, — reče cigo.

— Onda moraš jemin[2] učiniti kako nijesi potkove ukrao, — reče mu dalje kadija. — Hoću ako hoćeš sto puta, — odvrati mu cigo. Pošto se zakune, kadija mu zapovjedi, da se još jednom zakune. Pošto se cigo zakune i drugi i treći put, rekne mu kadija: — Sad moraš platiti za ta tri jemina tri groša, inače ti se ne će ubrojiti. — Ciganin, kad to čuje, počeše se iza uha pa poviče: — Ta ne valja potkova više od groša, a ti hoćeš tri! Evo ti je! — Tad izvadi potkovu iz njedara i baci pred kadiju pa zdimi na vrata.

[1] Bože sačuvaj; [2] prisega.

49.

NESRETNO KUMOVANJE CIGANSKO.

Iz Bosne.

Bio u nekom selu jedan čovjek dosta pametan i dobar i imao jednog sina. Kad ovaj odraste za ženidbu, isprosi mu lijepu djevojku. Kad bude vrijeme od svatova, nesrećom svojom ne mogne nigdje naći kuma. Molio je komšije, prijatelje i rođake, ali nitko ne htjede ga poslušati. Tako je žalostan i smućen hodao amo tamo, dok najedamput iznese šejtan[1] jednog ciganina odnekle, koji ga zapita: Šuntago si[2], što ti je? Što si žalostan? — Šuti, ciganine, ne pitaj me i ne pristaj mi na muku, — odvrati srdito čovjek. — Ta, šuntago si, kaži, možebiti ću ti ja pomoći, — reče opet ciganin. Našto čovjek poče: — Dobar čovječe, kako ne ću biti žalostan, kad sam sina počeo ženiti, pa svi svatovi kod kuće čekaju, a ja ne mogu da nađem kuma. Svakoga sam molio, pa uzalud sve, ne će nitko. — E pa, šuntago si, ja ću, kad ne će nitko. — Seljak odvrati: — A ti hajde, ali odmah, jer čekaju svi svatovi kod moje kuće.

Dok su došli kući, odmah seljak postavi ciganina kô kuma na čelo svatova; zatim poslije malo vremena odu po djevojku i dovedu ju vjenčanju. Pošto je vjenčaju, počne pir, koji je čitava tri dana trajao. Poslije tri dana svi se svatovi raziđu kućama svojim, a naš ti cigo kao kum još ostao. Siromah seljak često je pogledao, kad će mu kum otići; al' sve badava. Kum se ne pomiče nikako sa svog mjesta. Kad mu je već dosadilo, jedne večeri vikne seljak novu svoju snašu: — Deder, snašo, skuhaj nekoliko kolačića, jerbo sutra će kum kući, pa nek ima šta dati djeci svojoj kad dođe. Čuvši to ciganin zaviče: — Bog s tobom, kume! Ne ću ja kući, dok se kumče ne rodi i dok kumstvo ne ponovimo. To je netko tebe prevario da ću ići; ne boj se ti, ne ću ja ići. Ta kako bih ja tebe ostavio? — A kumi vikne: — Nemoj, kumo, kuhati kolača, ja ne ću ići sutra; on se je prevario.

Sad kukavni seljak počne misliti, koliko bi mogao biti kum kod kuće njegove. Najprije reče: može nevjesta moja nikako ne roditi djeteta, pak tako ga moram hraniti posve besposlena; ali ako rodi, tko zna, može biti dijete žensko, pa i tako ostade. Na svaki je način promišljao siromah, kako bi ga se oslobodio, ali sve po njega zlo ispade; ne može naći nikakva načina. Najposlije počne se tužiti komšijama svojim, kako mu kum ne će da ide, nego mora ga džaba hraniti, i počne pitati, kako će ga se kurtalisati, kazujući im razloga, koliko bi vremena mogao ostati kod njega. Čuvši to komšije počeše mu kazivati, ovaj tako, onaj onako, dok jedan iz sredine prihvati: — Čujte, dobri ljudi, ovako će najbolje biti. Večeras poslije večere, kad kumovi počnu večerati, mi ćemo komšije dignuti viku i galamu po selu, pa ćemo viknuti komšiju, da su nam konji pokradeni, i da ih je on sa svojim kumom pokrao; tako će može biti i sam cigo pobjeći. — Kad to čuju ostali, svi na to pristanu i raziđu se.

Kad je bilo oko večernja doba, kumovi već večerali i zapalili na tutunli[3] čibuke, pa se razgovaraju o stvarima, koje danas bivaju; ali najedamput očutiše viku i dreku na dvoru. To čuvši ciganin odmah ušara očima tamo amo pa zapita kuma: — Kume, što se to čuje na dvoru? — Ne znam bome, kume, ali mora što zlo biti, dok toliko viču. — Još ono to nije bio ni svršio, a vikne netko: — Mitre! Mitre! — On se ozove: — Što je? i iziđe na dvor pred kuću. A oni zaviču: — Ama ti to i to, — i sve mu opsuje, — gdje ti je kum? Večeras su nam konji pokradeni, a pokrao si ih ti i tvoj kum u ortakluku. — Mitar, kao da ništa i ne zna, odgovori: — Nemojte, dobri ljudi, tako! Moj kum je pošten i dobar čovjek, on u takove poslove ne će, a i mene dobro poznate, da nisam nikad u takove poslove ubrusio. A imate još i to znati, da je moj kum otišao kući danas poslije podne. — To rekavši vrati se u kuću.

Ciganin, dok je čuo svoje ime spominjati, odmah uplašen zapita svoga kuma: — Kume, što je to, ako Boga znadeš? Nešto ste i o meni govorili. — A on mu odgovori: — Ne pitaj, brate, pokradeni su konji u selu, pa na me i na te potvorili, da smo ih mi pokrali. Sad ne znam, kud ćemo? Žao mi je tebe, ubit će te a mene mi nije ni žao. — Čuvši to cigo uzvrti se tamo amo po sobi i poče provirkivati na pendžer, ima li ljudi, pa reče kumu: — Šunto si, kume, sakrij ti mene gdjegod samo do sutra, pak ću sutra odmah bježati.

Baš na nesreću ciganinu pripravljao je seljak različita sjemena, koja je u vreće sasuo, samo je još čekao, da mu pop dođe i blagoslovi, a vreće su na tavanu stajale. Tad seljak rekne ciganinu: — Hajde, kume, na tavan, da te zavežem u onu jednu vreću i metnem među one druge vreće, onda te ne će nitko naći. — Ciganin dragovoljno na to pristane i popne se na tavan, a seljak ga zaveže u vreću i baci među ostalo žito.

Dok je on njega tako spremio, nalete opet seljaci i zaviču: — Amo kuma tvog na srijedu, ti si s njim konje naše pokrao. Amo nam ga, da ga na kolac nabijemo! — Na što kum odgovori: — Prođite se toga, dobri ljudi! Hvala Bogu, vi mene znadete, da sam pošten čovjek; u tomu poslu još me nije nitko uhvatio. Tako isto i moj kum dobar je i pošten čovjek, on u to ne bi po živu glavu ubrusio; a imate znati, da je on otišao još jučer svojoj kući. — U taj isti čas, dok su se ljudi tude preganjali, dođe pop, da sutra sjeme žitno blagoslovi.

Kad seljani vide popa, odu svaki svojoj kući, samo neki ostanu, da popu podvore. Ele, kako mu drago, ta noć prođe, kako komu, našem ciganinu ponajgore, jer je siromah svu noć u vreći skvrčen bio.

Kad sutra ustanu svi, pop se umije i opremi, pa onda rekne: — Dajte, pravoslavni hrišćani, žito, da vam blagoslovim. — Međutim je Mitar pokazao popu onu vreću, u kojoj je bio siromah ciganin sakriven, a ta je bila vreća

šibasta. Pošalju dakle jednog na tavan, da zbaci vreće s tavana. Svaku je vreću polako spuštao s tavana dolje, ama šibastu, u kojoj je bio siromah ciganin, najsilnije dolje na kamen baci. Kad su iznijeli sve vreće na njivu, poče pop čitati svrhu njih. Dok svrhu jedne iščati, uzme tovarnu sohu, da pokaže svoju želju Mitri, kako mu pop poželi, da mu onako rodi. Uzevši dakle tovarnu sohu, zapita ga: — Mitre, koje ti je ovo žito? — Na što mu Mitar odgovori: — Ovo mi je pšenica! — A pop stane tući sohom po pšenici govoreći: — Toliko ti bilo, ovoliko granica, onoliko klasova i t. d. — Tako je pop brojio nad svakom vrećom, što je više znao. Kad je red bio na onu vreću, gdje je bio kukavni ciganin, zapita pop: — Božji bio, koje ti je ovo žito? — Raž, — odgovori seljak, a pop nastavi: — A božji bio, raž je strvno i rano žito, ono veliko i visoko raste, valja da najbolje i rodi. — I uzevši onu sohu nekoliko puta prihvati ciganina i otud i odovud, i tako ga do žalosne majke izlupa, da se je već počeo grčiti po vreći, a pop sve jednako nabraja.

Kad je pop ostalim komšijama otišô žito blagosivati, pristupi seljak k vreći, u kojoj je ciganin bio, te polako vikne: — Kume bolan, jesi li živ? — A ciganin kroz plač odgovori: — Jesam malo, — zatim nastavi: — Odveži, kume, ako Boga znadeš, da bježim što prije, jer ako stane pop po drugi put blagosivati, ja ću, brate, umrijeti.

Našto seljak pristupi i odveže vreću, ali se ciganin kukavni u njoj sav skvrčio i u krvi ogrezô, te izašav polako iz nje poče se razgledati, na koju će stranu, pa okrene preko njiva. Kad je bio na kraj njive, obazre se pa zovne svoga kuma. Ovaj se odazove: — Što je, kume? — na što nastavi ciganin: — Brate kume! Svako ti žito rodilo, kako ti želio i kako ti je tvoj pop blagosovio, a raž ti, kume brate, nigda ne rodila, niti zemlju probila! — To ciganin rekavši zamače za brijeg, niti mu je ikad više palo na pamet pohoditi svoga kuma.

[1] vrag; [2] braco! (u govoru ciganskom); [3] gospodareve.

50.

CIGANIN DOBIO OKLADU.

Iz Podgajaca u Slavoniji.

Bio bogataš, koji je imao slugu dobra plivača. U gostionici se sastane s drugim bogatašima, pa su razgovarali o koječem. Napokon su razgovarali o plivačima, kako koji znade plivati. Onaj gospodar, koji je imao slugu dobra plivača, reče da boljega plivača od njegova sluge nema. Drugi mu je kazao da se može naći dobrih plivača a još i boljih od njegova sluge. Njih dvojica se oklade i dogovore se, da sjutradan izađu na plivanje, da se vidi, koji bolje i dalje znade plivati. Dođe bogataš, koji nije imao plivača. Zamišljeno je sjedio, koga bi mogao naći, da može bolje plivati od sluge gospodara, s kojim se okladio. Dođe ciganin i zapita toga bogataša: — Šta si se tako zamislio u tvojem bogatstvu? — Bogataš mu odgovori: — Imam se šta zamisliti. Okladio sam se s jednim bogatašem, koji ima slugu dobra plivača, pa sam rekao da ima boljih plivača od njegova sluge. Mislim i tražim, koga bih našao, da može bolje plivati od njega, pa ako nađem boljega plivača, dobit ću veliko blago, o koje smo se okladili, — a ako ne nađem, to ću okladu izgubiti. Cigo se ponudi, da će on plivati. Zaište od toga gospodara dvije vreće kruha, jednu torbu mesa i druge hrane. Gospodar mu to dade, i sjutradan iziđe na vodu, a došao je i sluga i obadva bogataša, koji su se okladili. Došlo je još mnogo naroda, da vide, koji je bolji plivač. Sluga se sprema za plivanje, a cigo stoji kraj vode. Sluga reče cigi: — Ajde, cigo, da plivamo! — Cigo kaže: — Hajde de! — Raspremi se! — kaže sluga ciganinu. A cigo kaže: — Ja se ne ću raspremiti. Ja ću ovako plivati! — Pođoše oba u vodu. Cigo ponese svoje vreće i torbu. Sluga ga upita: — Šta će ti te vreće i torba na plivanju? — Ne ću ja plivati nekoliko sati, nego nekoliko dana, pa da mogu što jesti na plivanju, — reče cigo. Cigo zagazi u vodu, hoće da pliva. Pozove slugu dobra plivača: — Hajde, kume, da plivamo, ja sam se spremio za plivanje, a nisam se raspremio! Sluga se uplaši, kako će dugo vremena plivati gladan, i povikne: — Ne smijem se upuštati, jer sam ja dobar plivač na nekoliko sati, a ne na toliko vremena! Slugin bogataš izgubi okladu, a ciganinov bogataš je s njim dobio.

51.

CIGANSKI IZGOVOR.

Iz Slavonije.

Ciganin prolazeći pored čičina vrta spazi mlad bijeli luk porastao kao bujad, i ne mogavši odoljeti srcu skoči preko oniska plota u vrt pak drži, čupaj luk i trpaj u šaru torbetinu. Čiča desivši se tu stupi k plotu i poviče na ciganina: — Šta tu radiš? — Držeći se za luk objeručke gledaše ciganin čiču kao štrk što gleda u jaje, a ne progovori ništa. Čiča pita ciganina: — Koji te je vrag donio u moj luk?

— Vjetar, kume! — odgovara ciganin.

— Vjetar? — veli čiča, — nek' bi bilo, al' što se držiš za luk?

— Držim se, kume, da me dalje ne odnese vjetar, — veli ciganin.

— Nek' bi i to bilo, — veli dalje čiča, — al' što trpaš luk u torbu?

— Ne znam već od straha, što radim, — odgovori ciganin, — zbunio sam se.

52.

RUŽNO LEŽI, A ZLO GLEDI.

Iz Slavonije.

Neki gospodin držao konje i kočije; sve ljepše od ljepšeg imao šest konja u štali za vožnju i dva jahaća. Dođe neka nedoskutica[1], neka konjska pošast, pak mu se razboli jedan vozaći konj i krepa, tako drugi i treći. Svako jutro došao bi konjušar i javio svom gospodaru: — Krepao Mrkov; krepao Lisac; krepao Đogat.

Gospodinu je bilo već dosadilo primati Jobove vijesti na uranku, te ljutito reče svomu konjušaru: — Ako mi još i sutra kažeš: krepao Vjerni, na kom smo jučer spazili, da počinje kunjati, bora mi, onom ću te drenovom batinom na smrt izlemati.

Konjušar ode zabrinut pak s liječnikom sve moguće pokušava, ne bi li konj, gospodinov ljubimac, ozdravio. No kad ranim jutrom stupi konjušar u štalu, imao što i vidjeti: otegnuo konj sve četiri noge i krepao. Kud i kamo sada? Tko će gospodinu odnijeti vijest, kako je s konjem, a gospodin je naredio, da mu se to javi? Našao se konjušar u velikoj zapari[2], ne znajući, što bi i kako bi, ali eno ti ciganina štali na vrata sa »pomozbog« i kad vidi, šta je s lijepim gospodskim konjem, reče: — E, kume, tog ti ne treba više ni zobiti, ni česati ni potkivati!

Konjušar pomisli, kako bi mogao ciganin za njega vaditi vruće kestene iz vatre i javiti gospodinu, šta je s konjem, pak ponudi ciganinu plaću, neka ode gospodinu i kaže, šta je s konjem, samo neka se čuva reći da je krepao, jer bi mogao izvući batina. Ciganin se ovaj čas domisli, šta će i kako činiti, pak ode u kuću potražiti gospodina. Pošalju kućani ciganina u gospodinovu radionicu, i kad ciganin tamo te pozdravi gospodina se »pomozbog«, zapita gospodin: — Koje dobro, ciganine?

— Gospodine dragi, kojekome kojekako! Bio sam u vašoj štali, vidio konje i vašeg Vjernog! — reče ciganin.

— Pak, šta je s konjem? — naglo zapita gospodin, ustavši od pisaćeg stola.

— Gospodine, vaš konj ružno leži, a zlo gledi! — odgovori ciganin.

— Dakle je krepao! — usklikne gospodin.

— Sami ste rekli! Ja nisam kazao.

[1] oskudica, nevolja; [2] zapara — neprilika, smetnja.

IV.

BASNE.

53.

JAZAVAC I LISICA

Iz Bosne.

Sastanu se jednoć jazavac i lisica na putu, pak upita lisica jazavca: — Kud ćeš ti, jazvo? — A jazavac će: — Idem tražiti koga, pametna i mudra, da mi bude od pomoći, ako kad dopadnem nevolje. Već ja sam, teto, čuo, da si ti toliko pametna i mudra, da se tvoja pamet i mudrost pripovijeda i u pjesmama kiti po cijelom svijetu. — Pa kaži ti meni, — upita teta jazvu, — koliko ti imaš mušterija[1], s kojima bi se, ako bi gdjegod u nevolju pao, izbaviti mogao? — Imam ja, — odgovori jazvo, tri i to sasvim dobre; već kaži mi, teto, koliko imaš ti mušterija i načina, s kojima bi se mogla kutarisati[2] nevolje? — Imam devet, — odgovori teta. A jazavac poskoči od dragosti pak će teti: — Taman sam i tražio tebe: ti imaš devet, a ja tri, pak ćemo se moći od svake nevolje izbaviti, već da se sjaranimo[3]. — E, dobro, — rekne lisica, i upute se u društvu dalje. Kudgod ide lisica, vavijek svoje provodi, preskače preko puta tamo amo, premeće se, đisa[4], dok se jednoć ne strpa u gvožđe, pak će iz gvožđa jazvi: — Ej, jazvo, po Bogu brate, evo ja dopadoh nevolje, već što ću sada raditi, daj između tvojih mudrolija kaži jednu, ne bih li se izbavila zla. — Ne ću, teto, — rekne jazvo, — ne budi te belaj[5] tvoj tamo nositi. A teta će: — Bolan jazvo, brate mili, nemoj tako, već kad znaš, kaži mi, kako ću se izbaviti. — Onda će jazvo: — Znaš, teto, da se nismo sjaranili,

ne bih te izbavio, al' eto za staro jaranstvo kazat ću ti. Dok dođe onaj čovjek, čija su gvožđa, odmah se počni umiljavati, propinjati uz njega. On će misliti, da si ti pitoma, pak će te pustiti. Ali ti nemoj odmah bježati, dok te pusti, jer će te prišamariti[6] čim, pak ne će biti fajde, što si se izbavila gvožđa; nego popoidi za njim nekoliko, pa kad vidiš zgodu, podaj vatru tabanima. Dok su oni razgovarali, eto ti čovjeka gdje ide. Jazvo dok ugleda čovu, ta u šišljagu[7], a teta ostade u gvožđu. Kad dođe čovjek, odmah se počne lisica propinjati i umiljavati oko njega. On misleći da je pitoma, pusti je i zapne gvožđe pak se opet natrag povrati. Kad pođe kući, napotekne za njim i lisica, al' kad bude blizu šumice, a lisica dade vatru nogama pak u šumu. On putujući nekoliko obazre se i vidi, da nema lisice, pak će: — Uteče jednoć, al' ne ćeš više!

Lisica bavrljajući[8] po šumi amo tamo opet u ista gvožđa upade, pa počne misliti, što će učiniti. Al' eto ti jazavca, i zapita je: — Što to, teto? — Evo, pobratime, — odgovori lija, — opet sam upala u gvožđa; već te molim, da mi kažeš od one dvije mudrolije jednu i da se izbavim. — Dobro, — odgovori jazvo, — kad dođe onaj čovjek, onda se ti učini, kao da si mrtva, pak će te on od sebe baciti; međutim nemoj odmah bježati, već kad on počne gvožđa zapinjati, a ti onda, ako možeš u noge se pouzdati, bježi!

Do malo vremena eto čovjeka, i kad dođe, vidi u gvožđu mrtvu lisicu pa odapne gvožđa i baci je daleko od sebe. On počne gvožđa zapinjati, a lisica skoči pak put pod noge. Kad se čovjek obazre, a lija struže uz brdo. On ništa drugo ne znajući, što će, samo odmahne glavom i smrlja nešto u sebi, a jazvo sve gleda ispod brežuljka, što se čini. Međutim čovjek, kad zapne gvožđa, ode kući.

Poslije nekoliko vremena sreća il' nesreća jazvina nanese ga, te i on upade u ista gvožđa, a sve teta gleda iza grma i dok jazvo dopade nevolje, ona se smije. Jazvo siromah, kad vidi tetu, počne je moliti i kumiti: — Posestrimo, ako Boga znadeš, daj od devet mušterija i načina jedan meni i izbavi me od zla.

Lisica vavijek o nevjeri radeći i tuđe kao preko sjekire odgovori: — E, to mi je drago, ja sam se prije mučila i patila, a ti si gledô; sada se ti pati i mudruj, što znaš, a ja ću svoju mudrost sebi ostaviti za posljedak. — To čuvši jazavac kao žalostan rekne teti: — A ti, posestrimo, hodi barem da se oprostimo, ja već vidim da me svakako nije.

Prevari se lija pa se prikuči jazvi, a on kao pomaman zgrabi liju i pritisne je uza se. U taj se čas pokaza onaj isti čovjek, od koga se lija izmakla dvaput, i dok vidi, što se radi, ta i zaviče: — Drži, jazvo, dok ja dođem, pak ću tebe pustiti, a s njom račune polagati, jer me je već dvaput prevarila. Pridržavši jazvo tetu dok on dođe, preda mu je, te čovjek njega ispusti iz gvožđa, a lisici izbroji sjekirom na glavi devet mudrolija i načina.

[1] mudrolija; [2] osloboditi se; [3] sjaraniti se — pobratimiti se; [4] disati — skakutati; [5] belaj — nesreća, bijeda; [6] prišamariti — ćušnuti, udariti; [7] šišljag — šikara, šiblje; [8] bavrljati — basati.

54.

LISICA PREVARILA MUŽA.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Tak je jenput štela lisica prek plota prejti, pak je bilo vuzko prelo med plotom, pak je veznula[1], da ni mogla naprej ni nazaj. Vezda kaj će lisica početi? Počne kričati, plakati, kajti se je bojala, da ju ne bi gdo onde našel, pak bi ju zatukel.Tak žalostna vupazi iz dalka da onim istim putem ide jen muž. Ve[2] ona v strahu mislila, kak bi se ote muke mogla osloboditi i kak bi muža vkaniti mogla, da ju te muke oslobodi i kakvu plaču mu obeča za njegovo

delo. Gda bi muž blizu došel, zaprosila ga je lisica, da ju ote muke oslobodi, da mu bu za delo škudu dala, kajti se je bojala, da ne bi gdo spametneši došel pak bi ju prijel. Na to muž da se vkaniti i oslobodi lisicu. I da[3] ju je oslobodil, pušča ju z ruk i pital ju je: de je škuda? Ona mu veli: — Si ju imel v ruki; zakaj si ju nisi zel? Za moju kožu bi bil dobil škudu. —

I ja sem kcoj[4] došel i sem mu ju pomogel osloboditi, pa nisem takaj niš dobil.

[1] zaplela se; [2] sada; [3] kad; [4] k tomu.

55.

VIŠEPUT PREVARENI VUK.

Iz Bosne.

Ogladnio jednoć vuk pa pođe tražiti štogod, da se nahrani. Premetnuo brda i dolove, spade u neko poljice i tu ugleda psa bjelova, ali mršava i suha kô bakalar. Već poizdaleka poviče vuk: — Cuješ li ti, bjelove, sad ću ja tebe izjesti. — Pas se ušeprtlji pa odgovori: — Možeš, dragi kume, al' nemoj namah, nego me pusti, da idem kući, da se izljubim i izgrlim sa svojom sitnom dječicom, šestero štenadi; a čim zora zapraši, eto mene opet amo, eh, onda jedi u sto dobrih časa.

Bio vuk srca milostiva pa pustio bjelova kući, da se oprosti sa svojom dječicom. A kad bilo sutradan a vuk oblizujući se svaki je čas pogledô onim pravcem, kud je bjelov otišao, ali zaludu. Prođe i podne, a bjelova nema. Već mu se dosadi ovdje sjediti misleći, da se nije bjelov zaboravio, pođe vuk, da bjelova sjeti pogodbe. Došav na dno poljica poviče preko potoka bjelova, a bjelov mu se oglasi: — Ej, moj kume, bilo ti jučer grabiti, a ne ugovarati, te danas ne bi kesio zube i čekô s onu stranu potoka

bjelova, koji će ti doći, kad se voda složi s vatrom, a ti oženiš s ovcom. Videći vuk da je prevaren, rekne: — Eh, pa ti vjeruj psu! — te odatle dalje. Došav opet u drugu njivu nađe magarca, gdje pase, te mu odmah pritrči i u brke rekne: — Eh, moj magarče, pas me prevario, ti zaista ne ćeš, jer sad ne ću više gledati na pogodbe i poštenje. — Kad magarac vidi, da je za glavu, poplaši se pa u strahu rekne: — Je li, kume, ti si mene namislio ujesti? — Vuk mu odgovori: — Ta da, borme ti nijesam došô na pir, nego da se malko okrpim. — A magarac mu odgovori: — E, al' mi se čini, da sam ja star, pa možebit me ne ćeš htjeti jesti, nego ti prođi za mene, pa me pogledaj straga i ako me begenišeš[1], evo mene. — Vuk pristane na tu pogodbu te zaviri magarcu pod rep, a magarac ga plehne nogama, te moj kurjo odmah po tlima napola mrtav pane, a magarac put pod noge.

Kad se je vuk osvijestio od teškog udarca, opazi jadan, da mu je magarac izbio dva zuba.

Opet pođe kum u daleki svijet tražiti štogod u gladan trbuh; al' čvrsto obeća, da će, što prije nađe, ujesti bez ikakvih uvjeta. Ni sad nije daleko išao te odmah nađe u drugoj njivi dva ovna, koji se nemilice glavama tukli. Izdaleka već poviče: — Eh, ugursuzi jedni, baš sam vas i tražio, sad ćete istom vidjeti, što je ježeva muka. — Odgovoriše ovnovi: — I pravo nam je, kad smo dva, pa i nas dvojica ne možemo u skladu živjeti. Ali čuješ li, kume, nama je poginuti kô poginuti, mi smo već tvoji, uteći ne možemo, a znademo, da si plaho gladan: dobro bi bilo, da mi obadvojica u tebe uletimo, pa eto tebi masne večere. — Vuk ih začuđen upita, kako će oba najedamput unići? A oni odgovoriše: — Ti rastvori ralje i podigni rep, pa ćemo mi jedan otraga, a drugi na usta unići.

U vuka lakome oči pri pogači, ta i zinu na čeperak, a rep diže na leđa. — Oni se izdaleka zatrkaše te kukavnog vuka silovito drnuše[2] glavama jedan u zube, a drugi otraga, pa vuk skoči u zrak povrh čovjeka. Ovnovi počeše nad

svojim kumom jadikovati, što tako u ćoravo pogubi zube i slomi kičmenicu.

Dok se je vuk počeo osvješćivati, ovnovi uteku. Kad je vuk ustao, sam je sebe proklinjao i svoju budalastu pamet, jer ga evo već dva put ljuto izraniše. Opet jadnik pođe dalje, da još jedamput okuša sreću. Nije daleko putovao i nađe jednog sivca konja, komu je samar veliku sadnju na leđima napravio, pa ga je već i sam goso odbjegô i pustio, da živi dokle može. Kurjo, dok nazrije sivca, već izdaleka povika: — Ej, pobro, dosada si[3], sad ćeš mi večera biti, ne bud prеđašnjih lopova, kojima sam na poštenje gledao, pa me izvaraše i još ovako grdo izprebijaše. Ti si moj bez ikakva ugovora. — Konj mu odgovori: — Dragi kume moj, da te je svatko prevario, ja lje ne ću. Jer, kume moj, da ti pravo kažem, meni je već dodijalo ovako življenje. I ja sam evo, kako vidiš, i bolestan i gladan i žedan, a i goso već otresô nad menom ruke. Ja sam tvoj svakako, ali znaj, da me ne možeš od jednoć izjesti, već ti uzjaši na mene, pa me počni jesti s ove sadnje moje, pa što izjedeš, prosto ti bilo, a ja ću opet živjeti, pa kada opet izgladniš, možeš ostanke dojesti.

Vuk opet pristane na pogodbu te skoči konju na leđa, a konj zagrebô, kô da se pomamio, pa za nekoliko stigne u grad. Htio vuk skočiti; ali ne ima vremena. Potpaze ga varošani te zavikaše: — Eno na sivcu vuka! — te tude netko nešta popade te kukavnog vuka na mrtvu postelju isprebijaše, i jedva živu glavu iznese. Prošla ga volja tražiti lova, nego se vrati onakvi isprebijan u šumu govoreći: — Ej, budalasta glavo, nije za te meso, nego bukova trulež, kad tebe toliki izvaraše i bar na posljednjem ne naučiše pameti; tebe kumstvo skupo stade.

Putujući tako isprebijan sustiže ga strašna bura s kišom i ledom, i to baš na jednom raskršću, na komu je bila velika šuplja lipa. Kud će kum, već ravno u duplje te okrene glavu na dvor, a rep unutra. Sjećajući se, koliko je pretrpio počne opet na glas govoriti: — Dragi Bože, koliko

pretrpih muke, još da nešto bude, pa da se tkogod desi u ovoj lipi, pa da mi prikupi rep i sjekirom glavu rascjepa, najpravije bi mi bilo.

To čuvši pastir, koji je u lipi za njim bio i koji se kao i on od kiše sakrio, prikupi mu rep u ruku te sjekirom u glavu, a naš vuk mrtav padne.

[1] ako ti se sviđam; [2] drnuti — ujesti; [3] t. j. živio.

56.

PIJEVAC I LISICA.

Muslimanska iz Bosne.

Neka lisica zateče na jednom brežuljku više sela pijevca, gdje se popeo na neko drvo i pjeva.

— Šta tu radiš? — upita ga lisica.

— Evo okujišem[1], — odgovori joj pijevac.

— Deder časak sokujiši, — reče mu lisica, — pa siđi dolje, da džematile[2] klanjamo.

Pijevac se dosjeti, da ga hoće lisica da prevari, te joj poviče: — Evo dok ja okujišem, u tom će se još džemata[3] skupiti, pa ćemo svi zajedno klanjati.

— A tko bi imao još doći? — upita ga lisica.

— Eno pogledaj, — reče joj pijevac, — i pokaza joj prstom prema selu. Lisica pogleda onamo i opazi lovca s dvoje kerčadi, gdje se penju uza stranu.

Kad lisica opazi pse, prepadne se i poviče pijevcu: — Klanjajte vi, sada ću se ja vratiti, jer izgubih abdest[4] — i podbrusi pete.

[1] pjevam; [2] zajednički; [3] vjernikâ; [4] pranje prije klanjanja (molitve).

57.

BOLESNI LAV.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Tak je bil jen put jeden lav. On je zbetežal[1] pak je ležal v svoji luknji. Dojde medved, da mu se pokloni, i pita ga lav: — Čuješ ti, poveč[2] ti meni, moj medved, je li ne smrdi ovde v moji luknji. — Medved odgovori: — O, prav grdo smrdi ovde. — Na to se lav resrdi pa reztrga medveda. To je videl zajec, koj je pred luknjom stal. Dojde k lavu, da mu se pokloni, pa mu veli: — Čuješ ti, zajček, poveč ti meni, je li smrdi v moji luknji? — Zajček veli: — O, ne smrdi, kaj bi smrdelo neg prav lepo diši[3]. — Lav odgovori: — Lažeš, ne diši ovde, neg smrdi, — pa ga rezdrapa[4]. To je videl i čul vuk, koj je pred luknjom čakal. Dojde k lavu, da mu se nakloni. Pita ga lav: — Čuješ ti, vuk, poveč ti meni, je li smrdi ali diši v moji luknji? — Vuk odgovori: — A niti smrdi niti diši. — Lav odgovori: — O, ti lažeš, nekaj mora ali smrdeti ali dišati, — pak ga pograbi i rezdraple. To vidi i čuje lisica i, gda dojde k lavu, da mu se nakloni, pita ju lav: — Čuješ ti, lija, poveč ti meni, je li smrdi ali diši v moji luknji? — Lisica odgovori: — Oprosti mi, svitli car, ja bogme ne znam, je li diši ali smrdi, kajti[5] sem se prehladila pak sem dobila kih[6], a vezda ne mrem ti povedati — a lagati ne smem. I lav ne je rezdrapal lisicu, kajti je spametna bila.

[1] obolio; [2] kaži; [3] miriše; [4] razdere; [5] jer; [6] hunjavicu.

58.

MEDVJED I LISICA.

Muslimanska iz Bosne.

Neka lisica pođe iz svog brloga, da štogod ulovi za svoj trbuh. Putem susretne medvjeda, kojega upita: — Dokle ćeš ti to, striče?

— Idem u ono selo, što se eno tamo vidi, jer su me pozvali, da im kolo vodim.

— Mogu li i ja s tobom? — upita ga lisica.

— Pa hajde! — rekne joj medvjed.

Oni dođu u selo, tu ih lijepo prime i dadu im da jedu; ali njima bijaše to malo, pa odu u kuhinju i stanu tražiti po sudovima, da što pojedu. To maje[1] opaze, pa neka za sjekiru, a neka za bilju[2] te medvjeda i lisicu protjeraju iz sela. Oni su jednako bježali ne obazirući se i misleći da ih još jednako gone i tako u sami mrak dođu do jednog sela. Medvjed tad poviče: — Oh, što sam izgladnio bježeći! — Be ako si ti, i ja sam, — reče mu lisica, — nego idi u selo, pa nam donesi jedno ulišće meda, a ja ću te dotle ovdje čekati. — Medvjed ode u selo, ukrade jednu košnicu meda i donese ju lisici. Lisica mu reče: — Mi ne ćemo ovoga meda sada jesti, nego je bolje da ga za sutra ostavimo. — Medvjed na to pristane, te legoše i zaspaše. Poslije nekog vremena lisica se probudi, jer joj je na um palo meda, pa počne vikati: — Šta je, šta je? — Medvjed se probudi na tu njezinu viku i upita je: — Tko te to zove?

— Eno u selu rodila jedna žena, pa me zovu da budem baba, a ja ne znam, šta bih joj ponijela?

— Pa ponesi joj malo meda iz one košnice, — rekne joj medvjed. Lisica ode tad do one košnice i pošto se najede meda, vrati se natrag.

— Kako si djetetu ime nadjela? — upita je medvjed.

— Površina, — odgovori lisica, i zaspaše.

Oko ponoći lisica se opet probudi, jer joj na um padne još meda, pa stane vikati: — Šta je, šta je? — Medvjeda probudi ta njena vika, i upita je: — Tko te to opet zove?

— Eno u selu, — reče mu lisica, — porodila se druga jedna žena, pa me zovu da budem djetetu baba, a ja ne znam, šta bih joj ponijela?

— Ponesi joj malo onog meda, — reče joj medvjed. Lisica ode do košnice te kad se najede meda, vrati se medvjedu.

— Kako si nadjela ime djetetu? — upita je on.

— Posredina, — reče mu lisica i leže da spava. Pred zoru lisica se opet probudi, jer joj na um padne, da dokrajči onaj med. Ona se digne i stane kao i prije vikati: — Šta je, šta je? — Medvjed se opet na to probudi i vikne joj ljutito: — Ama tko te to opet zove?

— Eno u selu porodila se još jedna žena, pa me zovu da budem baba djetetu, nego bih li joj ponijela malo onog meda?

— Pa ponesi! — naredi joj medvjed. Ona ode do košnice te pojede ostatak meda i suviše ogrebe košnicu pa se vrati medvjedu.

— Kako si tomu djetetu ime nadjela? — upita je on.

— Pogrebljina, — odvrati mu lisica.

Kad bude sutradan, ali medvjed bijaše jako ogladnio pa rekne lisici da donese onu košnicu s medom. Lisica ode i donese ju praznu. Medvjed kad spazi da nema ni malo meda u košnici, poviče joj:

— Kamo med iz košnice?

— Ne znam ja, šta mene pitaš? — odgovori mu lisica.

— Ti si ga pojela.

— Šta govoriš, kad nijesi vidio. Nisam ja, nego si ga ti pojeo, — rekne mu lisica, — i tako se posvade. Medvjed pođe da lisicu razdere, a ona mu reče: — Hajdemo ovamo, ima jedno pravdalo, pa ćemo vidjeti, tko je izio med? — Lisica dovede medvjeda do jednih gvožđa, koja je bila već prije opazila, pa će reći medvjedu: — De se zakuni na ovome pravdalu, da nijesi izio meda. — On joj rekne: — De ti prva, pa ću ja onda! Lisica tad digne svoju prednju desnu nogu i polako je spusti na gvožđa i sitno reče: — Nisam ja izjela meda, tako mi ovog pravdala! — Medvjed tad digne svoju nogu i krupno rekne kô medvjed: — Nisam ni ja, tako mi ovog pravdala! — pa lupi stopalom po gvožđima što igda mogaše. Sad htjede

da izvadi nogu iz gvožđa, ali ne mogaše, jer mu je bijahu uhvatila. Kad to opazi lisica, trči od medvjeda i bježeći mu dovikne: — E, moj medo, zaludu što ti je golema glava, kad u njoj pameti nejma.

[1] reduša; [2] cjepanica.

59.

JEŽ I NJEGOVI MESARI

Kajkavska iz Vrbovca u Hrvatskoj.

Tak je bil jež. On je imel jenega pajceka[1]. Išel je njemu jabuk stepat, zišel je na jabuku, pa je svrž[2] stepel. Onda je zišel dolé, pak se je valal pod jabukoj. Onda je po 'né bodinje[3] nabol jabuk pak je nosil svému[4] pajceku. Da (kad) mu donesel, onda je njega prijel pajcek za 'né bodínjé pa ga je hitil z koca vun. Onda on išel po drugi put po jabuke. Donesel mu je jabuk još jen put a onda ga je pak hitil s koca vun. Tak i trejti put, pak mu onda već nije nikaj dal jesti. Jež je onda išel mesara iskat, da bu pajceka zaklal. Došel do prvoga onoga zajca. Pita njega zájéc: — Kam ideš ti, kumek? Veli jež: — Idem mesara iskat. — Kaj, — veli, — ja ne bi bil tebi dober mesar? — Nuder, — veli, — ti kaži svoje nožé — zubé! — Onda zajec njemu pokazal nožé svojé. Jež mu veli: — Ti ne bi bil dober. — Onda je išel dale i je našel lisicu. Pita ga lisica: — Čuješ ti, kume, kam ti ideš? Onda on veli: — Idem iskat mesara. Lisica mu veli: — Kaj ti ja ne bi dobér mesar bil? — Veli on njoj: — Kaži ti svoje nože. — Onda ona pokaže svê nože. On ji veli: — E ti ne bi bil dober mesar. — Onda ide, ide dale, pak je došel do voka (vuka). Pita ga vok: — Kam ideš ti, kume? — Ja idem, — veli, — mesara iskat. — Kaj ti ja ne bi bil dober mesar? Onda veli on: — Dej, — veli, — kaži tvoje nože. On mu pokazal. — E, — veli, — kumek, ti bi dober bil. Onda

su oni išli tam, dje je pajcek bil. Oni su se pogodili. Jež je otišel vu štacun po sol, a vok do te čas pajceka zaklal i pojel, dok je došel jež. Onda ga je išel jež tožiti i vok je išel ž njim. Tak su oni došli na tožbu. Jež ga je tožil pri jenem grmu — ondje su bile jene kleščice[5]. Zval je voka na sodbu[6] i rekel je voku: — Sad ti moraš tu z glavum zbuditi sóca[7]. — Onda je vok tam z glavum štel zbuditi soca, pak se je vlovil. Jež je se[8] okolu tancal i rekel, da mu je prav, zakaj mu je pajceka pojel. — To je konec kraj. Već je nje.

[1] prase; [2] deblo; [3] bodljike; [4] svojemu; [5] gvožđa; [6] sud; [7] suca; [8] sve.

60.

LISICA I MAČAK.

Iz Slavonije.

Tako bio jedan čovjek pa imao u kući velikog mačka. Reče čovjek mačku: — Danas ti ostani kod kuće, a ja idem na divan. — Ja ne ću ostati, — reče mačak, — idem i ja djevojki svojoj. — A čovjek reče: — Kad si ti veći gospodar no ja, a ti idi pa si traži službu, meni ne trebaš. Mačak ode pa nađe službu opet u čovjeka udovca. Pogode se: dat će mu plaće — šarenu haljinu. Ostane on tri dana — to je godina. Kad se godina navrši, kupi čovjek pergara[1], što se šarene povlake prave, skroji mu haljinu, pa mačak navuče i ode. Dođe tako u šumu, pa ga sretne lisica. Pita on nju: — A kud ćeš, teto? — Idem tražiti đuvegiju. — E, pa kad ti tražiš, ja sam, uzmi mene. — Ne zna lija, tko je, pa rekne: hoće, pa ga vodi k svome domu u šumu, u svoju jazbinu. U jazbini je samo perje — legao mačak u mekan krevet. Kad ujutro, lisica se digla i mete pred jazbinom.

Prođe kraj nje medo i rekne: — Faljen Isus, teto! — Nisam teta, već mlada. — On je išô svojim putem. Nato naiđe kurjak i rekne: — Faljen Isus, teto! — Ona će: — Nisam teta, već mlada. — Ode i on dalje, a nato naiđe divlji nerast i rekne: — Faljen Isus, teto! — Nisam teta već mlada. — Sad se skupili njih trojica, pa poče pripovijedati medo kurjaku i nerastu, kako mu je teta odgovorila, da nije teta, već mlada. A kurjak i nerast kažu isto. Rekne kurjak: — Ajde, pa da mi vidimo njezinog đuvegiju. — Al' reče nerast divlji: — Medo, ti idi, lomi drva, a ti, ujače kurjače, idi, hvataj krme, a ja ću vatru ložiti, pa ćemo krme peći i donijeti pred jazbinu — đuvegija će na pečenku iziti, a mi ćemo ga vidjeti, kaki je. Kad su ga spekli, odnesoše 'nako vruću pečenku pred jazbinu, a oni se posakriše. Medo se popne na hrast, nerast se zakopa pod šušanj, a kurjak legne za kladu. Eto iziđi i lija i đuvegija k pečenki — al' se poče medo gore više dizati, jer mu je grana smetala. Ali se odlomi suvarika, a medo poleti dolje. Đuvegija se prepade pa poče bježati, skoči na hrast pa upravo na medu, a medo se preplaši, a mačak mede još bolje, pa bježi s hrasta na šušanj, a divlja svinja ispod šušnja skoči, skoči i mačak, pa će za deblo, ali tamo kurjak. Al on puhne, pa iz lule, koju je uvijek u ustih imao, frkne iskra kurjaku u dlaku. Kurjak se prepade i utekne.

Sastanu se oni opet u šumi na jednom mjestu, pa medo poče pripovijedati, kako je đuvegija baš na njega skočio, pa je spao dolje. A divlji brav kaže: — Baš je znao, da sam ja u šušnju, pa i k meni poletio. A kurjak odgovori: — Meni bilo najgore, za mnom je pušku opalio.

Mačak se više nije vraćao teti, već ostao u šumi pa postô divlji mačak.

[1] platno.

61.

ZEC I ŽELVA[1].

Čakavska iz Istre.

Jedan put je želva hodila po putu i nosila sobon kuću. Tamo dojde zec i počel se je joj rugati, kako ona može nositi svoju kuću, pak jej je rekal: — Vadlajmo[2] se, ki će dojt prvo na ovi vrh. Želva je rekla: — Dajmo! I vadlali su se. Zec je počel teć, a želva je pomalo hodila svojon kućon. I onda je zec bil trudan i rekal je želvi, da gre spat va graju[3]. Želva je hodila napreda, a on je spal, dokle je ona došla na vrh. Zec se zbudi i počne brzo teć, ustavi se nasred puta i zove želvu: Kade si? Ona je rekla: — Ja sam već gore. Kad je on goreka prišal, onde je bilo mnogo živine. Počeli su mu se rugati, da se je hvalil, da će on prvi dojt na vrh, pak da je zadni. I tako je njega bilo sram.

[1] kornjača; [2] kladiti se; [3] ograda (gradina).

62.

VUK I LISICA.

Iz Bukovice u Dalmaciji.

Vuk i lisica ugovore, da će zajedno slogovati, dogod budu živi, i loviti. Čim su to uglavili, reče vuk: — Sestro lijo, kako ćemo sad? Tko će ići u lov od nas dvoje i tko li će čuvati ono, što zajedno ulovimo? — Lisica kao od trista pameti reče: — Striče, za to ćemo lako: ti si bolji i jači za lov, a ja sam bolja čuvati ga, pa ti ajde u nj i dodaji ga meni, ne boj se.

Kad su se pogodili, vuk ode u planinu, digao glavu vrljajući tamo i amo, ugrabi nekoliko bravčadi i donese ih u jamu, u kojoj su ugovorili da će ih lisica čuvati. Ode vujo opet u planinu, digao glavu kao i prije misleći, da će opet šićariti[1], ali puno je dana bazao štokuda, te mu bijaše naprazno[2]. Lisica u to vrijeme pojede sav prvi lov. Vuk siromah dođe gladan i tašt[3], da bi ga na iglu natakao, te odmah poče tražiti po jami u lisice, da bi se nadr'o[4]. Kad tamo, nema ni otražja od onoga, što je dao njoj na ostavu. Naljuti se i zapita je, gdje je lov, a ona odgovori: — Jedan dan sam bila zadrijemala pa zaspala, a netko se privuče te lov tvoj i moj ukrade. Ako ne vjeruješ, ovdje imaju blizu evanđelja popova, pa ću ti se zakleti, ali treba da se i ti meni precopaš[5], da ga ti nisi ukrao, jer ni ti nijesi čudo pošten. — Vuk reče, da će se zakleti. Lisica ga odvede na gvožđa, što ih je lovac bio zapeo za nju. Kada do njih dođoše, reče mu ona: — Striče, evo ovo je popovo evanđelje, sad mi se zakuni, da ne znaš za onaj lov. — Vuk joj reče: — Treba da se ti najprije meni zakuneš, pa ću ja onda tebi.

To lisica jedva dočeka pa podiže nogu i poče je polako spuštati na gvožđa, ma ne nikako da tiče u njih, i govori: — Tako mi ovog evanđelja, ja nisam lov izjela, i ako znam za nj, sapelo me ovo evanđelje. — Onda vuk ne znajući jadan ni za što počne spuštati čampragu[6] govoreći: — Ako znam za lov, sapela me ova 'vanđelja! — pa ni pet ni šest čampražinom kr! u gvožđa, a ona ćap! za nogu sve do pleća. Stane vuka pomaganja i deranje: — Kuku meni, nesretna 'vanđelja! — Reče mu lisica: — Dobra su, striče, evanđelja, ali kad dođe pop od evanđelja, onda ćeš ti znati, kakva su. — Lisica pođuma[7] lov, što se on prebijao za nj, i ode zdravo i veselo, a siromah vuk osta gladan i bez lova u gvožđima, dok ne dođe pop[8] oprostiti ga.

[1] šićariti — ugrabiti plijen; [2] naprazno — uzalud; [3] tašt — prazan; [4] nadrijeti se — najesti se; [5] precopati se — udarom pandže potvrditi, zakleti se; [6] čampraga — pandža; [7] pođumati — pojesti oblo i na velike zalogaje; [8] t. j. lovac.

63.

KAK SU VUK I CUCAK RATUVALI.

Čakavsko-kajkavska iz Stativa u Hrvatskoj.

Tako su bili jedan vuk i jedan cucak, pak su se povadili i dogovorili, da se budu tukli. Vuk je rekal cucku: — Cucak, ti si vojsku zberi, a ja ću si ju takajše zbrat, pak se bumo tukli, da bumo vidili, koj bu jači od nas dvih.

Vuk si je uzel u svoju vojsku medvida, a cucak je išal tužan, ni znal, kega bi si uzel. Zastal je on na putu jednu šepavu mačku, i upitala ga je ta šepava mačka: — Dragi cucak, zakaj si ti tak tužan? — On joj je odgovoril: Povadil sam se s vukom, i on mi je rekel, da si nek zberem vojsku, pak da ćemo se tuć, a ja sad ne znam, kega bi uzel u vojsku. — Ta šepava mačka mu je na to rekla: — Zami mene u vojsku! — Cucak joj je rekal: — Kaj ćeš ti meni tako šepava pomoć u vojski? — Na to mu je ta šepava mačka opet rekla: — Samo ti mene zami, ne bu ti žal, ja ću ti već pomoć! — I cucak ju je zel.

Dogovorili su se vuk i cucak za dan i mesto, kada i kadi[1] će se tuć. Došal je taj dan, i vuk je zašal u jednu splasnicu[2] stelje, a medvid je zašal na hrast, pak je gledal, kak bude cucak sa svojum vojskum izašal. Upita vuk medvida: — Čuješ, brate, je li idu već? — Odgovori mu medvid: — Bogme vidim jih, idu! — Upita ga opet vuk: — A je li kako idu, je li ih čuda? — Odgovori mu medvid: — Ne vidim, kuliko ih je, zakaj[3] je tmica, ali bogme idu sa sabljami, — činilo mu se je, da idu sa sabljami, kaj je mačka rep digala, — a bogme idu i s mušketi[4] — činilo mu se je, da idu s mušketi, kaj su se mački oči svitlile.

Kad je došal cucak sa svojum vojskum na dogovoreno mesto, rekla mu je mačka: — Ti tote[5] malo počekaj, ja idem jednega miša ulovit u tu splasnicu, zakaj sam jako lačna[6]! — Skočila je mačka na tu splasnicu stelje, kadi je vuk bil zakopan i popala je vuka za vuši, pak mu je se[7] vuši rastrgala.

Vuk se je prestrašil cuckove vojske, kad je tako huda, pak je valje[8] pobigal, a mačka je skočila na ono drvo, kadi je bil medvid, i medvid je od straha doli od hrasta skočil i ubil se je.

Tak je cucak sa svojum vojskum predobil vuka i njegovu vojsku.

[1] gdje; [2] plast; [3] jer; [4] puška; [5] ovdje; [6] gladna; [7] sve; [8] odmah.

64.

LISIČJI SUD.

Muslimanska iz Bosne.

Neki čovjek idući kroz šumu čuje, kako na jednom stablu cvrče mali ptići u svom gnijezdu. Misleći da ih nije napala koja proždrljivka gurne štapom u gnijezdo, da ih izbavi. Tada iz gnijezda izide zmija, spuza niz onaj štap te omotavši se čovjeka oko vrata reče: — Sad ću tebe ujesti! On se prestraši, ali predomislivši se malo zamoli zmiju, da ga poštedi, dok bar koga upitaju, bi li bilo pravo, da ga ona ujede. Zmija na to pristane. Utome naiđe jedan čovjek, koji bojeći se svojoj glavi osudi, da zmija ujede onoga čovjeka, koji ju je uznemirio. Osuđeni opet zamoli zmiju, da čekaju još koga. Sad dođe lisica. Ona rekne, da ne može tako na niskom mjestu suditi, nego neka idu za njom do obližnjeg panja, gdje će se ona popeti. Kad se je popela na panj, reče zmiji, neka i ona stane na zemlju uporedo sa svojim protivnikom.

Kad su se tako smjestili, reče lisica čovjeku: — Eto, moja budalo, štap ti u ruci, a pamet u glavi: udri dušmana po glavi!

65.

ZAKAJ NEMA ZAJEC CELOGA REPA.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Vuk, lisica i zajec pogodili su se z jednem seljakom, da mu krča budu iskopali za jeden lonec meda. Dobili su med pa odišli na delo. Vuk je rekel, da ne budu predi jeli, dok ne budu iskopali. Lisici se je dugo videlo i slaba je postala pa je mislila da kak bi mogla do meda dojti. Na jen put se oglasi: Ckci, ckci! Vuk ju pita: — Da, kaj je, strina, da se glasiš? — Ona mu odgovori, da ju v kumovinu zovu. Vuk joj reče, da naj ide. Ona dojde do lonca tak, da nisu ovi dva videli, i poje ga frtal. Posle se povrati k svojem, i oni ju pitaju, da kak se njeni zetec[1] zove. Ona njim odgovori da se zove Početek. I tak su kopali dalje, dok se na zadnje opet vutrudi i postane gladna i opet se oglasi: — Ckci, ckci! Vuk opet popita, zakaj se glasi, a ona mu odgovori, da ju opet vu kumovinu zovu. Vuk joj veli, da naj ide. I ona odide nazaj k loncu i pojede sredinu i povrati se nazaj. Vuk ju pita, da kak se zetec zove? Ona mu reče, da se Sredinjšček zove. I tak su dalje kopali, dok je opet išla i trejti put meda jesti, i gda je nazaj došla, rekla je da se zove zetec Dokonček. Kad su ovi dva zajec i vuk gladni postali i trudni, ipak nisu predi mogli ostaviti, dok nisu iskopali. Onda idu meda jest, a lonec prazni Onda vuk veli: — Da, ti si lisica pojela meda. Ona veli, da je ona ni pojela meda. Veli zajcu: — Ti si ga pojel. — On veli, da niti nije nikam išel, kak je sam videl. Opet veli: — Lisica, ti si pojela. — Nisem, nisem ja pojela, neg znaš kaj? Idemo spat, iz kojega bu se med cedil, on ga je pojel. Onda vuk reče: — Znaš kaj ti, zajec, idi na detelju i naječ se, znam, da si gladen, a ti, lija, idi ako moreš, vkradni v selu kaj, da pojedeš, a ja pak nekak pretrpim. A lija rekla je, da i ona pretrpi i da zajec mora dojti pred sunčenem ishodom k njim na brdo, gde budu ležali od sunca obrnjeni. Zajec je došel predi neg je bilo polnoći, i tak su bili do sunčnoga ishoda. Onda se iz lisičke počel med ceditі. Ona bojeći se, da vuk ne zapazi, povuče se polagano ozad k zajcu, da je tam meda ostavila, i povuče se nazaj na svoje mesto i budi vuka govoreći: — Stani se, zajcu se med cedi! — Zajec je čul, kak lisica veli vuku, pa se stane i bejži, a vuk misleći doista, da je zajec meda pojel, bejži za njim, da ga vlovi, a zajec samo bejži, dok ga je vuk na jednom plotu za rep vlovil i rep mu otrgal, i zato još i dendenes zajec repa celoga nema, i odonda se zove kurtač, a lisica je navek varala i bude, dok bu na svetu.

[1] kumče.

66.

LISICA I GAVRAN.

Iz Dalmacije.

Spremala lisica objed pa će pozvati gavrana na objed. — Kume gavrane, lijep sam objed pripravila, dođi mi u društvo. — Hoću, — odvrati gavran, — kad me tako od srca zoveš.

Iznijela lisica na stol pun čanjak[1] rijetke kaše. Počeli blagovati. Lisica polizala svojom jezičinom sve, a gavran kljucka kljunom, ništa nije okusio. Svaki zajam dobro stoji, pomišlja u sebi gavran. — Ne ću ni ja svoje poštenje sakrivati, — reče lisici, — valja da i ti dođeš u mene na večeru. — Dakako, — odvrati lija, — kad htjedneš, javi mi se.

Sutradan pripravi gavran za večeru zdjelu graha, stavi ga u tikvinu i iznese na stol pred liju. Gavran zrno po zrno sve iskljuvao, a lisica vragutac (nijednoga) zrna. — Ne vidiš ti mene više za svojim stolom, za tvojim grahom, — reče ona gavranu. — Ni ti mene za tvojom kašom, — on će ti ga njoj.

[1] zdjela.

67.

JEŽ I SRNA.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Tak je bil negda jež i srna. Ovi dva so se vganjali[1] da koj bode bolje čez jeden dol bežal. Jež se je zmotal v klopko i kutural se je doli, srna pak se je jako zaletela i gda je dol bežala, tresnula se je z glavom v jedno drevo i poginola je. Ve[2] je imel jež dosti pečenke i kajti si sam ne mogel reztrančirati[3] srno, zato moral si je iti mesara iskat. Gda je on tak mesara iskal, zestal se je najprvič zajcom. Onda ga je zajec pital, kam ide. On je rekel, da si mesara išče. Ve mu je zajec pokazal svoje zobe i rekel je, da je dober mesar. Jež pak mu je rekel, da ne je dober mesar. Onda se je zestal z lisicum; niti ona ne bila dober mesar. Onda se je zestal z vokom. Vok ga je pital, kam ide. Jež mu je rekel da ide mesara iskat. Onda mu je vok pokazal svoje zobe, i rekel, da naj ide ž njim. Vok je taki srno na štiri falate raztrgnol i, gda je prvi falat ftrgnol, rekel je: — To bode mojemu stricu; gda drugi: — Mojemu ocu; pri tretjem falatu: — To bo moji materi; pri štrtom: — A to samomu meni. Onda ga pak ježek je pital: A kaj pak bode meni? — Na to mu je vok rekel: — Tebi bode ono, kaj je ostalo. — Ježu se to ne prav videlo, da on ne nikaj dobil, zato rekel je voku, da idejo k socu na pravice. Vok je rekel da ide. A jež je znal za železo, koje je bilo za voka pripravljeno. Vok je taki išel ž njim i, gda so došli tam, ježek kucal je po železu svojom tacom i rekel je: — Gospon sodec, stante se! — I gda je on več pot tak kucal i govoril, rekel mu je vok: — Kaj delaš, da ne mreš toga soca tak dugo zbuditi? Idem ga ja budit. — Jež mu je rekel, da naj ide. Vok vudril je taki z nogom po železu i vlovil se je. Jež je onda išel na stran i smejal se voku. Za malo časa došel je mož

sekirom, da voka vumori. Gda je mož prvič po čelu vudril, rekel mu je jež: — To bode tvojemu stricu; drugoč: — To bode tvojemu ocu; tretič: — To bode tvoji materi; a gda ga je štrtič vudril, prehitil se je vok, a jež mu rekel: — To bode samomu tebi, a ti bodeš samomu meni. — Onda je jež sam jel srno.

[1] natjecati se; [2] rasjeći na komade.

68.

LISICA I VUK.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Išla lisica s vukom kroz goru, da traže plijena. Namjere se na jednu kuću, uđu u podrum, da prenoće. Nanjušila lukava lija sir u badnju, što je stajao u ćošku od kuće, uturi glavu i noge te pandžom jedan po jedan izvadi i izgrize. — Šta to grizeš, teta lijo? — Evo Bog mi pribavio lijepa sira, striko vuče. — A gdje? — U badnju. Podignu se vuk prvim nogama i ugleda u badnju vodu salamuru te poče lokati. — Ovo je, teta lijo, nešto slano, nije sir. — Pij, pij sve do dna, na podanku je sir, — ona će mu lukavo. Moj ti vuk sve polokao, naduo se kao mješina od te slane vode, na sad će puknuti. Okrenuli dalje preko polja. Zapeklo sunce, kako je bilo o Petrovudne, spopala vuka nemila žeđa. — Ajmo, teta lijo, do vode, pukoh od žeđe. Tebi ništa, još se sira najela, a ja sira ne vidio, nego se one vode nalokao i vas se upalio kao oganj.

Dođoše na rijeku Cetinu, a noć se uhvatila zemlje. Mjesec sjaje na nebu, vidi se kao da je dan. Pristupiše rijeci, oboje se napili vode. Vuk se nalio do grla, ali se zavratio i dva tri puta, žeđa ga silna morila. Ugleda, da se nešto bijelo sjaji u vodi — to je bio mjesec. On u čudu upita lisicu: — Teta lijo, šta je ono? — Ona će mu odmah:

— Ono je, bolan, sir. — Ah, ah, eda li i mene Bog pomogne, deder teta lijo, ja sam težak a ti laglja, zaplivaj ti, izvadi sir, dijelit ćemo na pô. — Ne, striko, — odvrati lija, — ja se ne mogu opružiti do one dubine. Ti spusti prve noge u vodu do sira, a ja ću ti zadnje pridržati, ne boj se, ne će ti ništa biti.

Vuk posluša liju, opruži prve noge, spusti ih u vodu, a zadnje drži lisica u rukama. — Gdje je sir? Ima li ga za dušu! — Protegnu vuk prve noge, da ščepa sir, a lisica pusti ga iz ruku, pa on zaroni u dubinu. Počela ga dušiti voda, stade ga vika: — Teta lijo, istegni me, istegni! — Ona okrenu stopom u drugi kraj, nasmija se i reče: — Neka te tako, kad si sladokusan na sir!

69.

ŽIVAD NA STRAŽI.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Jenput su tati strašno navalili na živad. Hoteli su sè[1] pokrast. Onda živad zberedu sednicu: tu se složi kokot, racman, puran i gusak. Oni skončaju[2], kaj budu napravili. I onda dokončaju[3], da budu stražu držali, i to: kokot, racman, puran i gusak. I oni primljeju na večer stražu: kokot prvi, racman drugi, puran treći, a gusak četrti. Državu oni tu stražu, i evo dojdu tati. Onda kokot naglo zakriči: — A kado je to? Racman na to veli: — Tat, tat, tat. — Puran krikne: — Vudri ga! a gusak: — Na galge ž nem!

Kad su to tati čuli, oni bejž, a puran zakriči: — Vohoho! a gusak: — Vagaj ga! — I tati su od velikoga straha komaj[4] pobegli. Drugi dan su dobili ovi stražari strašnu pofalu, da je živad ostala.

[1] sve; [2] dogovoriti se; [3] odlučiti; [4] jedva.

70.

VUK POKAŽE MEDVEDU ČLOVEKA.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Tak je bil jeden medved pak se stane z vukom. Veli medved vuku: — Čuješ ti, vuk, ja bum tebe zaklal. — A vuk siromak veli: — Naj[1] me naj, rajši[2] zakoli čoveka. — Veli mu medved: — Tak mi daj pokaži čoveka, da njega zakolem. — Onda su oni obodva odišli vu seču[3] pak tam čekaju. Ide jeden stari dedek,[4] pita ga (vuka) medved: — Je li je ovo človek? — Veli njemu vuk: — To ti je negda bil človek. — Ide jedna mala puca, pita medved: — Je li ovo človek? — Vuk veli: — Ah, to ti bude stopram[5] negda imalo čoveka. — Ide jeden dečec, pita medved: — Je li je to človek? — Veli mu vuk: — To ti stopram bude za kratko vreme človek. A jaše jedan katana na konju, pita medved: — Je li je to človek? — To ti je človek, — veli vuk, — idi pred njega i ga zakoli.

Ide medved pred katanu, a katana spukne pištolu pak puf! vu njega pukne i drugu pak vu njega, onda tretjikrat spukne sablju spod[6] sebe pak vudri po medvedu tak, da je se[7] krpje ž njega viselo. Onda je videl medved, da ne more preobladati čoveka, odišel je k vuku, pak ga pita vuk: — No, jesi ga zaklal? — Ah, daj mi mira, dragi brate! Znaš da sam ti išel k njemu pak znaš 'da[8] ti mi je prvu reč povedal, samo sem se stepel; 'da mi je drugu reč povedal, ona me je pri srcu zazebla, nego još ti me to 'se ne staralo, nego 'da sem ti k njemu došel, onda je spuknul spod sebe nekakvu svetlu tresku pak ti me je onak ž njom mazal, da sam vidiš, kakti z mene krpje visi. Tak idi i ti, brate vuk moj, niti tebe ne čem zaklati.

[1] nemoj; [2] radije; [3] šuma; [4] djed; [5] tek; [6] ispod; [7] sve; [8] kad

V.

RUGALICE

71.

DUBROVČANIN KABOGA I DUKA OD MLETAKA.

Iz Drvenika u Dalmaciji.

Pisao je knjigu duka od Mletaka dubrovačkomu vlastelinu Kabogi i u njoj mu govorio: — Kaboga, od Dubrovnika diko, puno te hvale, da si mudra glava! Evo ću te nešto pitati, da okušam tvoju mudrost; a ne odgovoriš li mi u redu, vjere ti moje i obraza mi, ode ti s ramena glava! Dobro smisli i promisli, što ćeš odgovoriti: odgovori mudro i ne pogini ludo. Najprije izmjeri i javi mi: koliko ima od neba do zemlje. Pogriješiš li, koliko je telud[1] od noža, zaludu ti i račun i rađa! Druga ti je: izmjeri, premjeri i javi mi, gdje je srijeda od svijeta. Mjeri u redu kao za svoju glavu! Treća ti je: prelij mi sve more i izmjeri, a jedan dio i presuši, da imam gdje nasijati dosta žita i riže.

Došla, sokole moj, ta šarovita i jadovita knjiga mudromu Dubrovčaninu Kabogi, proučio je on nebrojeno puta pa se nemilo zamislio. Što ćeš, majka te rodila, nije korist o tome glave razbijati. Tomu ne bi na kraj došao ni Salamun! Zamislio se i objesio glavu, kao da mu je izgorjelo sve stanje i imanje. Gleda ga njegov momak, nešto vlaha[2], pa ga pita: — Šta je, gospodaru, nešto si mi puno neveselo: srce mi puca, kad te pogledam! — Kaboga sve muči kao da i ne čuje. Ali mu momak ne da mira, već sve ispituje pa mu najposlije reče, da s njim više ne će ni stati, jer ga hvata groznica, kad ga onakova vidi. — Kaži ti me-

ni, — reče mu, — gospodaru, može biti da se i ja štogod domislim, jer ni na mojim ramenima nije glava kupusova.

Zasmija se mrvicu mudri Kaboga, pa se s njim našali: — Znam ja, moj sinko, da se tvoja glava ne boji ovnove, pa ću ti evo kazati moje jade, ali ne smiješ o njima nikad nikomu prosloviti, ako ti je draga glava. Pisao mi je, sinko, duka od Mletaka, da ću izgubiti glavu, ako mu na tri stvari ne odgovorim, ma pravo, zdravo. Prvo, kaže, da mu izmjerim, koliko ima od neba do zemlje; drugo da mu kažem: gdje je srijeda od svijeta; treće: da mu prelijem i presušim sve more, da ima gdje sijati žito i rižu. Sad ja ne znam, što ću ni kud ću. Smeo sam se gore nego mrav na glavnjici[3]; čini mi se, da će mi se pamet prevrnuti!

Kad to čuo momak, zasmija se pa mu kaže: — Ajde, gospodaru, čime to glavu razbijaš! Što mi nisi prije kazao: lako ti je to znati. Krvavim[4] me zalijevali, ako ti se tomu ne domislim. Što je takomu gosparu naći sto oka tanke svile, pa je pošalji onoj brlotini[5], duki od Mletaka, i piši mu: Evo sam ti baš kô stvoreno izmjerio, koliko ima od neba do zemlje. Taman ti je toliko, koliko je to svile; ako ne vjeruješ, a ti premjeri. Nađeš li, da sam pogriješio dlaku, eto sablje, eto glave! Na drugu mu odgovori, da je Dubrovnik srijeda od svijeta, a ako njegovi mudraci nađu, da nije, da mu se slobodno ozivlješ. A za treću mu javi, da ćeš ga i u tomu lako poslužiti, samo da ti on pošalje iz Mletaka sude, u što ćeš preliti i premjeriti more, jer da je u njih najjača trgovina, pa će imati i sudâ.

Posluša ga Kaboga: pošalje sto oka svile i javi mu sve onako u Mletke. Kad je to duka od Mletaka primio i proučio, što mu Kaboga odgovara, uzvrpoljio se, kao da sjedi na iglicama. Okupili se oko njega njegovi doglavnici kao pčele oko meda, pa zavraze[6] i propituju, a on na njih brekne: — Što ste mi se tude uzmrkoćali[7] i navalili kao ose: ne brečite toliko — polagano se u crkvi šapće. Evo me i nadmudrio kučkin sin, Dubrovčanin Kaboga. Poslao

mi je eto sto oka svile i piše mi, da je toliko od neba do zemlje; ako ne vjerujete, a vi premjerite. Kaže, da je našao, e je Dubrovnik srijeda od svijeta; tko ne vjeruje, neka mjeri iznova. A na treću nam se narugao. Poručuje nam, da je u nas najjača trgovina, pa da mu pošaljemo sude i onda da će on u njih lako preliti i premjeriti svekoliko more, a jedan ga dio i presušiti. Još nam se za pridavak, zmija ga ujela, podruguje: — Naš je Dubrovnik, — veli, — na kamenu i u gladnu kraju, pa nam je žao mora:

More nam je duga podvornica[8],
Brod i vesla — ralo i volovi;
Uv'jek ori, uzorat' ne možeš!

Pa kad prelijem sve more, a ovo naše i presušim, onda mi nemamo o čem živjeti, već volja da i nas pustite, da po njemu sijemo žito i pirinč« ... Eto, što nam Kaboga odgovara; sad vi kako znate!

Onda se nagodiše, da Kabogi pošalju križe i medalje, pa mu usto još napisa duka od Mletaka: Živio, Kaboga, od Dubrovnika glavo! Sad znam, da si mudar, koliko kažu; eto ti našega dara, pa ti vladaj slobodno u Dubrovniku, a ja ću u Mlecima[9].

[1] hrbat; [2] primorski Dalmatinci zovu »vlahom« svakog zagorca; zagorci opet tako zovu Hercegovce, a otočani zovu i primorce »vlasima«; [3] glavnjica — veliko drvo na vatri; [4] t. j. vinom; [5] brbljavcu; [6] salijeću; [7] pod glas govoriti; [8] zemlja (oranica) pod dvorom (kućom); [9] sabirač Stipan Banović primjećuje: »Čuo g. 1919. od Mate Kostanića »Gavranova«, nepismenoga težaka od 67 godina iz Drvenika u Primorju makarskome, a on čuo — kako kaže — nazad dvadeset godina od Bariše Palikuće, težaka iz Igrana. (»Zbornik za narodni život i običaje«, XXV. knj., svez. 1.).

72.

LOVNIČANI UČE KORAN.

Iz Žepča u Bosni.

Nekoć dođe neki Duran Lovničanin u Sarajevo pa čuje softe[1] u mejtefu[2] vikati. To njemu začudno bilo, pa pođe tražiti koga da mu rekne, što oni u mejtefu viču. Tražeći tako namjeri se na hodžu, pa ga zapita: — Ama, zdravlja ti, hodža, šta oni tamo viču? — A hodža mu odgovori: — Uče, biva, koran. — A on opet upita hodžu: — Dragi hodža, bi l' ja to mogô dobiti? — Bi, ako platiš. — Duran obeća platiti, a hodža mu rekne, da sutra dođe po koran.

U to vrijeme nađe hodža tikvu pa je napuni stršenovima, a začepivši je dobro predade ju sutradan uz dobru plaću Duranu. Al' kada mu predade tikvu, ovako ga uze svjetovati: — Na ti koran, pa kad dođeš med svoje, razgrij dobro jednu odaju, skupi znance i prijatelje, ulegnite u odaju pa se skinite do nâga, a onda ti odčepi tikvu, pa ćete svi naučiti koran. Duran velikim veseljem primi tikvu pa put pod noge. Kad dođe u Lovnicu, spremi sve, kako ga je hodža nasvjetovô. Ljudi se saberu u odaju, da gledaju i uče čudo od korana. Kad se svi poskidali, odčepi Duran tikvu, a stršenovi proviruju iz tikve pa onda bijesni navale na nage Lovničane i počnu ih klati, a ovi od muke nagnu kud koji iz odaje bježati. Ele, Duran bježeći pred njima pobjegne preko gaja[3]. Kad bilo poslije, zapitat će jedan drugoga: — Gdje je Duran? A netko se oglasi: — Eno dva korana otjeraše Durana preko gaja!

[1] đaci bogoslovci; [2] škola; [3] šuma.

73.

JAJE OD KOBILE.

Iz Like u Hrvatskoj.

Putujući jedan Mazinjanin iz Slavonije kući spazi na polju kobilu pasući i pokraj nje veliku misiraču[1]. Mazinjanin pomisli, da je to jaje od kobile, uprti misiraču, pa s njom u Mazin. Kad je došao kući, pripovjedi svojim, da je to jaje od kobile, da bi ga valjalo pod kobilu vrći. Jedva to dočekaše, ponesu misiraču u stranu, gdje je kobila pasla. Ne će kobila da leži na jaju, a oni joj odsijeku sve četiri noge te je povale i polože na misiraču. Od ljute se boli kobila vrtjela, misirača se otkotrlja niza stranu, lupi u grm i razlupa se. Uto iz grma iskoči zec, a oni za njim udri vičí: — Stan', zelenko, stan', zelenko. — Zec dakako ne htjede stati. Odoše svi k misirači, opaziše u mirisači puno koštica pa stadoše plakati nad nesrećom, koja se dogodi, vičući: — Da bude kobila mirno ležala, evo bi bilo konjâ za sav Mazin, i kako bi tek trčali, kad bi porasli, kad ovaj mladi, tek da se izlegao, pa onako brzo leti.

[1] tikva.

74.

KRAJNEC NADMUDRIL VLAHA.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Zestali su se negdi na putuvanju Vlah[1] i Krajnec i dokončali, da buju dale skupa putuvali .Najenkrat se zmisli Krajnec: — Čuješ ti, pajdaš![2] A zakaj mi zmir[3] obodva hodimo. Zakaj ne bi jenput jen drugega nosil, i to tak: jen čas buš ti mene nosil, a onda pak bum jaz tebe. — Dobro je, — veli Vlah, — al' kak' dugo bu jen drugega nosil?

— Znaš kaj, — veli Krajnec, — hoćemo napravit tak: dok bu god on, koji se bu nosil, popeval jednu popevku, da ne bu prestal, tak dugo ga bu moral drugi nosit. Al ne sme mahum za jednum popevkum nastavit druge, neg mora samo istu popevat. Če bu popevka duža, bolše za jnega .— I dokončali su, da bu najpre Krajnec Vlaha nosil. Hajd Vlah na pleća i zapopeva: Oj divojko, draga dušo moja! — Gotovo je, hajd Vlah doli, a Krajnec na Vlahova pleća. I Krajnec zapopeva onu kaj nigdar ne prestane, a reči nima: — Hojlala trajlala . . .! I moj Vlah je moral Krajnca celu vuru nosit.

[1] Žumberčanin; [2] drug; [3] uvijek.

75.

IŠLI BRAČANI U MLETKE PO PAMET.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Čuli Bračani, da u Mlecima ima svake mudrosti i pameti od svega svijeta, pa se uputilo nekoliko njih trabakulom[1] u Mletke, da kupe i dovedu pameti. Došli tamo pred duždevu palaču, pitaju ih: — Šta ste došli? — Došli smo s Brača da tražimo u vas jednu sreću, da kupimo pameti za našu ižulu[2]. Namjerili se na lukave Mlečiće, koji im dali za skupe novce jedno barilo, u nj zatvorili miša i preporučili im: —Nemojte za žive oči otvarati ni krećati[3] u ovo barilo, dok ne dođete u vaš paiz[4]. Veseli Bračani, javili doma da eto ide pamet.

Sletilo se malo i veliko na obalu, župnik, načelnik, vas paiz, kad ugledali da ide brod. Zvona počela zvoniti, prangije pucati, kad se brod primakao kraju. Otvori načelnik barilo, a miš skok! iz barila, poleti na obalu, uplašio se od svjetine, skoči u more i zapliva prema jednom školju[5]. — Oh, Bog nam, — ražali se načelnik, — kako nam uteče pamet! — Naredi, da se donesu konopi, uža, okovi, neka se opaše onaj školj, i svi od paiza uhvate se

za konope potezati, da pritegnu školj u porat[6] i dovedu pamet u paiz. Uhvatilo se na stotine ljudi potezati. Alà popucala uža i okovi, palo toliko ljudi po tlu, neki prebio nogu, neki slomio ruke, a školj Smrdulja eno i sad stoji pred Milinom, ne će da se makne.

[1] dvojedrica; [2] otok; [3] dirati; [4] mjesto; [5] ostrvo; [6] luka.

76.

CRNOGORAC U DŽAMIJI.

Muslimanska iz Hercegovine.

Jedan je Crnogorac došao pred džamiju, da vidi kako Turci klanjaju. Kad se vratio kući u Crnu Goru, ispričao je svojima: — Čuj! Božja vjera, jedva sam glavu iznio. Jedan se ispe gore na skaline pa poče vikati i grditi, a oni svi šute kô zaliveni. Dok ti jedan djetić zavika ozgor sa tavana, oni svi poskakaše na noge. Dok oni na noge, a ja, Božija vjera, — tabanima vatru!

77.

MAGARE NE ĆE NEGO KAKO JE LAGLJE.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Imal je Vlah šumu na visokem i strmem bregu, a prek jarka je pak bil drugi visoki i strm breg. On je štel poseći jenu bukvu, al ne bi bil rad, da bi bila opala vrhom doli, neg gori i zato je zašel na bukvu i privezal na vrh dugo uže, a na drugem kraju užeta svojega osla, ki je moral vleći vrh od bukve na breg. Negov sin je imal osla tirat, kad se bu bukva več na malo držala, a on je onda prešel seć. Kad je već prek pol debline posekel, veli sinu, nek tira osla. Ov potira, a osel je bil prelahek i preslab, pak ga je bukva hitila na drugi breg, kak da bi ga na biču hitil. Nato Vlah zakriči: — Magare ne će nego kako je laglje!

78.

TEPAVE SESTRE.

Iz Kalja u Bosni.

Bile tri tepave sestre. One su imale žrvanj. Jednoć se dogovore među se, da ne će govoriti, kad im dođu momci, kojoj ih ne znaju, ne bi li se kakogod udale. A kad im dođoše momci, onda se trefi, da je pas skočio na žrvanj, pa se jedna između njih prevari i progovori:

— Koti pate na drvanj. (Skoči pašče na žrvanj).

I druga se prevari pa reče:

— A ti skoti, pa ga otiraj. (A ti skoči, pa ga otiraj).

Čuvši treća, šta ove dvije rekoše, učini:

— Ja bi mudra pa obmuta! (Ja bih mudra, pa obmučah).

Čuvši ovo momci, kako one govore, namah od njih pobjegoše.

79.

KAJ BRESKE TUD KOŠICE MAJO?

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Kupil je Krajnec svoji deci bresak, al im ni mahum[1] dal, neg je rekel, da im bu dal kešneje, i spravil je[2] je. Mali jen negov sin se ni mogel strpet, dok bu otec delil, pak si poskrivaj[3] zeme nekuliko bresek i pojije. Kad je pokle[4] otec breskve delil, spazi, da ih nekuliko fali. Kad se krivec prepovedal[5], zapita ga stari: — A kam si pak košice djal[6]? — Ja, oča, kaj breske tud[7] košice[8] majo? — zapital ga je sin.

[1] odmah; [2] ih; [3] potajno; [4] poslije; [5] odao; [6] metnuo; [7] također; [8] koštice.

80.

KNEZ I DOLAMA.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Uputio se knez poljički gradu, a sastao se u putu s nekim siromaškom, koji se zamotao u nešto žute čađave kabanice. Počela padati kiša, a knezu žao, da mu pokisne svitna[1] dolama, pa mu govori: — Žao mi je, da će mi stopiti[2] svitna dolama. — Onaj će siromah: — Svitli kneže, dajte vi meni dolamu, a evo vi se zamotajte mojom kabanicom. — Knez tako učini, zamota se onom čađavom kabanicom. Idu, idu putem, pokisli kao pijevci, kad na jedan mah obrne se knez i ugleda ovog siromaška, da se ogrnuo njegovom dolamom. — Oh, pasja ćušo[3], mogao sam i ja tako nositi, a ne da mi sajava[4] voda kaplje iz tvoje kabanice.

[1] svitan — čohan, suknen; [2] pokisnuti; [3] dušo; [4] čađav.

81.

MUDRI KASTAVCI

Čakavska iz okolice Rijeke.

Jedanput su bili Kastavci nezadovojni s meston, na ken jin je bila crekav, pa su odlucili ju pomaknut na drugo mesto. Sli su si[1] rivat odzada crekav da teju ju porinut napervo. Bas je dazjelo[2], pa kako su jako rivali, su su zemlju zrivali nazad. Onda su jedan drugega zvali: — Hote gjedat, kako smo već daleko odrinuli crekav! Dosal je ta najveći puli[3] njih, pogledal je, kuliko su odrinuli crekav, pa jin je rekal: — Sad je, judi, dosta! Sad ste crekav dost pomaknuli napervo. Sad morate biti si s meston zado-

vojni! — I si su bili sad s meston zadovojni, zac su misleli, da su crekav pomakli napervo, a crekav je ostala, kade je i bila.

Drugi put su se Kastavci zmisleli, da te navadit svoje konje, da nis ne jidu. Sena jimaju Kastavci malo, a zobi jos manje. Zakljucili su, da je najbolje konje navadit, da nis ne jidu. Dvanajst dani su konji gladni zdurali, saki dan su bili slabeji, a trinajsti dan su jin konji odi glada si krepali. Onda su jedan drugemu govorili: — E bas smo nesrićni. Najboje smo konje navadili, da nis ne jidu, pa su onda krepali!

Treti put jin je vuk ovce klal. Već jin je puno ovac poklal, pa su odlucili napravit jenu procesiju svetemu Antonu, da jin cuva ovce. Dosli su si Kastavci pred svoju crekav, zeli su si krizi i se bandiere[4] pa su sli na procesiju. Pop, njihov plovan, je popeval: — Cuvaj, Boze, nase blago odi vuka! — a oni su mu otpevali: — Da bi krepal! — Na jenput gre vuk iz sume drito[5] kontra[6] te procesije. Jedan Kastavac ga opazi pa rece ten drugen: — Viste, judi, vuka! — A ovi drugi Kastavci pohitaju krize i bandiere, pa bez! S njimi je pobegal i sudac Kinkela i si do vraga tega.

[1] svi; [2] daždjelo (kiša padala); [3] među; [4] zastave; [5] upravo; [6] prema.

82.

GORNJAK I SPLIĆANIN.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Išao gornjak (iz gornjih zagorskih strana) preko splitskog polja na konju u grad. Ugleda splitskog težaka u vinogradu, gdje radi, javi mu se: — Valjen Isus i Marija! — Vazda budi! — A što me gledaš? — reći će okosito Splićanin. — Imam oči pa gledam, — prihvati gornjak. — Ti gledaš, kako ćeš ukrast grozja u mom vinogradu, — reče Splićanin. — A bolan ne bio, kako ću se mašiti, kad sam

na konju, uz vinograd ti je obala[1] a na njoj su drače[2], — odgovori mu gornjak. — Eh znan ja, ča ti misliš u svojoj glavi, skinit s konja samar, prislonit ga uza zid, mutap[3] prostrit priko drač', pa dobavit i ubrat grozja. — Vala ti, brate, — odgovori gornjak, — što si mi kaza', baš je tako i najzgodnije.

[1] ograda; [2] trnje; [3] pokrovac.

83.

POMOZI BOŽE I TRISTA SVETACA.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Metal je Vlah na kojna teški tovar, pak veli: — Pomozi Bože i trista svetaca! — Pri tih rečih vpre[1] se jako, a tovar mu na drugoj strani opade s kojna doli. Nato vikne Vlah: — Otklonite polovica! Previše vas je!

[1] upre.

84.

BRAČANIN PRODAJE TOVARA.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Dogna Bračanin tovara[1] na pazar u Omiš, da ga proda; bio zločeste naravi. Za vraga će neki Poljičanin pipajući tovara po vratu i sapima[2]: — Zgodan tovarčić, ne budi mu urok, samo da mu je rep malo kraći. — To čuje Bračanin, pa kad odmakao onaj Poljičanin, izvadi nožić iz džepa, prireže tovaru komad repa za jednu podlanicu[3], neka je kraći; računa, da će ga prije prodati

Eto ti drugog čovjeka, prolazi pazarom, pogleda na onog tovarčića, gleda mu noge, vrat, sape; ugodan mu, ali pogleda na rep pa će Bračaninu: — Evo bi ti kupio ovo živinčeta, čini mi se neloše, ali šteta, šta je kusasto, bez

repa. — O, prijatelju, ako vas komoda[4] tovar, lako ćemo za rep! — pa se maši u torbu, izvadi onaj komad repa i kazuje ga kupcu.

[1] magarac; [2] sapi — stražnji dio hrpta blizu repa; [3] dlan; [4] ugodan je.

85.

STO I DVIJE KOZE.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Vdaval je Žumberčan svoju kćer i obećal je svojemu budućemu zetu, da bu dal svojoj kćeri dotu[1]: sto i dvije koze. Kad su svati došli s cirkve, vidi mladoženja, da se voziju od negvega tasta obećane stvari, i to na kolih stol, a za kola odzada privezane dve koze.

[1] miraz, prčija.

86.

KAD SE JE KRAJNEC Z VLAHOM TUKEL.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Pripovedal je Krajnec, kak se je z Vlahom (Žumberčaninom) tukel. Veli: — Baš smo se prav lušno[1] tepli: jest[2] sem nega tipa tapa, a on pa mene vošk, vošk! On je kak reveš[3] moral bežat domu, a mene pak kakor gospoda v plahti prnesli.

[1] veselo, zdravo; [2] ja; [3] siromah.

VI.

GATKE, DOSJETKE I ŠALE

87.

LAŽ I POLAŽ.

Iz Bukovice u Dalmaciji.

Sprijatelje se dva čovjeka; jednome bijaše ime Laž, a drugome Polaž. Reče Laž Polaži: — Valaj, brate, mi bi mogli po svijetu hodati i tako bismo vidjeli, što se po zemlji radi. — Dobro, — odgovori Polaž, — a mi hajdemo; ali da ti pravo rečem, ja bih bolje begenisao, da ne putujemo zajedno, nego svaki pobaška[1], te drugi put kad se sastanemo, da možemo jedan drugom koju novitadu[2] kazati.

Pristane na to Laž, i tako se krenu na put. Bazajući tako dođe Laž u nekakav veliki grad. Po njegovoj nesreći sretu ga najviša gospoda te ga upitaju, kuda ide i iz koga je mjesta; a on im sve po redu kaže, kako je pošao da vidi koju novitadu u svijetu. Pak rekoše mu građani: — Jesi li što novo, kad tako putuješ, i vidio? — Jesam, braćo, — odgovori im Laž, — vidio sam čudo neviđeno: nekidan prolazeći pokraj jednoga grada vidio sam gdje je more izgorjelo trista i šezdeset i šest milja, i to me je zaudesilo, da sam dalje odmah otišao glavom bez obzira. — To je nemoguće, — odgovore srdito gospoda. — Tko je još ikada čuo, da more može toliko izgorjeti! To je odmah puka laž, — te ti onako ljuti zgrabe toga Lažu pa s njim u pržun[3]. Nijesu bila prošla ni tri dana, dođe i Polaž u isti grad. Srećom sretu i njega oni isti građani, što su i Lažu sreli. Upitaju ga, otklen je i kuda je naumio. On im odgovori, da je devorac[4] i da hoda po svijetu. Oni ga upitaše, je li česovo čudestvo koje, kad putuje, vidio; a on

odgovori: — Jesam, braćo. Putujući poskoro vidio sam u jednome gradu, gdje dovezoše trista šezdeset i šest kočija pečene ribe; i to nije najveće čudo, što sam ga vidio. — Onda se počnu građani promišljati: dođe im na pamet Laža i izgorjelo more, pa među se počnu šaptavati: — Daklem je pravedan onaj čovjek, što smo ga u pržun zatvorili; trebalo bi ga pustiti. — I tako se dogovore pa ga odmah puste. Čim su ga pustili, on odmah uzmakne te će: — Ovda mi je put!

Hodajući tako dođe opet u nekakav grad. U ovome gradu provede on mirno nekoliko dana. Jedan dan šećući se sam, sretu ga neka velika gospoda, upitaju ga, tko je i šta traži. A on im reče, da je devorac izdaleka i da hoda po svijetu. — Bit ćeš koju novitadu u tvom putovanju vidio, dede nam je kaži. — Hoću, — reče Laž. — Neki dan u jednome velikom gradu vidio sam, gdje car i carica s ostalijem svojim vijećnicima odoše u lov u oblake. — To odmah lažeš i nije moguće, — rekoše mu gospoda. — Tko je još vidio koga ići u lov u oblake! Tu ćeš laž valaj sad skupo preplatiti. — Zgrabe ga te s njim u pržun.

Nijesu prošla dva dana, al eto ti u taj isti grad Polaže. Sretu ga gospoda ista, što su i Lažu sreli, pa ga upitaju, kuda će. On im kaže, da je čovjek izdaleka devorac i da putuje po svijetu. — Pripovjedi nam, — rekoše građani, šta si vidio kuda, kad si toliko putovao. — Hoću, — reče Polaž. — Skoro prolazeći kraj jednoga grada, počeše iz oblaka padati lisice, srne, zecovi, jeleni i ostala mrtva divljač, zamalo, da ne utekoh, ubili bi me; i čuo sam puške, gdje pucaju, ali nijesam mogao nikoga vidjeti. — Doduše, — rekoše građani šapatom među sobom, — to je onaj isti car i carica, što su pošli u lov u oblake; eto dakle je onaj prav čovjek, što je u pržunu; nego treba odmah da ga pustimo. — Pustiše Lažu iz pržuna, a on odmah dade se na put dalje.

Pututući prođoše nekoliko dana, i Laža prispije u nekakav grad. Sretu ga nekakva gospoda pa ga prikažu svome kralju. Počne ga kralj pitati, otkud putuje i šta je vidio, da mu pripovjedi. — Sve ću ti po istini kazati, — odgovori Laž. — Neki dan prolazeći kroz dvije velike planine vidio sam jednu ticu tako veliku, da je nitko više nije vidio, pa metnula jednu nogu na jednu planinu, a drugu na drugu planinu, pa legla. — Vala, to je laž! — odgovori kralj; — no ne misli da sam ja budala, da ti svašto mogu vjerovati. — To reče pa zapovjedi da ga strpaju u pržun.

Prođu nekolika dana, kad eto ti dođe Polaž. Uhvate i njega građani pa prikažu ga kralju. Kad došao pred kralja, ovaj ga upita, šta traži; a on odgovori, da hoda po svijetu. Kralj mu reče, je li što čuo ili koju novitadu vidio, otkad tako putuje po širokom svijetu. Polaž odgovori: — Vidio sam skoro prolazeći kroz dvije velike planine nešto odveć veliko i bijelo, i vidio sam, gdje ga dižu trista i šezdeset i šest ljudi, i pomaknuti ga nikako ne mogu. Ja upitam: šta je to? A ljudi mi rekoše, da je jaje od nekakve velike tičetine, i da ga je nedavo snijela. — To je za istinu, — odgovori kralj, — ona tica snijela, što nam je onaj čovjek kazivao; nego pustite ga odmah iz pržuna, pa neka ide s mirom. — Čim pustiše Lažu iz pržuna, on se nekako sastane s Polažom i dogovore se da jedan drugoga više nikada ne će ostaviti. I tako i danas Laž i Polaž veliki su prijatelji.

[1] svaki napose; [2] novost; [3] zatvor; [4] pobožnjak; [5] nedavno.

88.

KAJ NIGDAR NE BILO NIT NE BU.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Jen put išli su tri brati v lov. Jeden je nosil kremen, drugi gubu, trejti ocel, da ne bi jeden, ako bi zajca strelil, sam speči i pojesti mogel. Gda su vre dugo v lovu bili, strelil je jeden zajca i si tri su skup došli. Onda su si šteli

peči zajca, neg nisu imeli ni ocel ni gubu, kajti su to zgubili. Jen čas su tak stali i premišlavali, onda su spazili dalko v šumi ognja. Najstareši brat je rekel: — Ja idem tam po ogenj, a vi ostanite ovdi pa čuvajte zajca. Gda je došel k ognju, videl je jednoga starca z drugom bradom sedeti. Ov ga je prosil za ogenj; on mu pa reče, da predi odonud ne odide, dok mu ne bu povedal: kaj nigdar ne bilo nit ne bu; ako mu pove, onda mu ogenj da. Ov mu ne znal povedati, starec ga zgrabi i na njega sede. Oni dva brati se nisu mogli ovoga dočekati i stareši je išel k ognju po brata. Gda je k ognju došel, videl je svojega brata pod starcom. Ov ga je prosil za ogenj i za brata. Starac mu veli kak je i prvomu rekel. Ov mu ne znal odgovoriti, on pak ga je zgrabil i na obedva sel. Najmajši brat je ne znal ka je to, da ovih ne, pak je sam išel k ognju. Ondi je našel starca, gde na njegovih bratih sedi. On ga je prosil za ogenj i za brate. Starec veli: — Ako mi poveš, kaj nigdar ne bilo niti ne bu, onda ti dam brate i ogenj. — Ov je kre[1] starca sel i počel tak povedati: — Gda se je moj otec narodil, onda sem bil šestnajst let star. Ocu je bilo treba krstnoga lista, zato sam ja moral iti v nebo po njega. Med tem toga sem ja z mojemi brati gnoj na pole vozil, kajti pak smo po noči vozili, zapelali smo gnoj na pole susedovo. Onda dojde otec pak je rekel: — Kaj ste to napravili, da ste na susedovo pole gnoj zapelali? — Mi pak brati nikomu niš, zgrabili smo susedovo pole pak smo zesipali gnoj na naše pole. S toga gnoja je onu noć tuliko bažulovo betvo[2] zraslo, da sem drugo jutro po betvu kakti po lojtri[3] v nebo iti mogel. Gda sem došel v nebo, dobil sem krstni list i štel sem dol iti. Med tem toga je došla svinja pak betvo pojela, koje je svinju zatuklo. Kaj če biti? Ja doli nesem mogel pak sem se vtekel blaženoj devi Mariji. Ona mi s prstvom pokaže jen žakel[4] s posejami pak veli: — Zemi si te poseje pak si spleti vojku[5] pak se dol spusti; ako ti bude vojka prekratka, onda gori odreži pak doli prištukaj[6]. Ja sem zel te žakel s posejami pak sem i splel vojku pak sem ju pustil

dol na zemlu, pak je bila prekratka. Onda sem vkral još poseje pak sem si splel drugu vojku pak sem prištukal na onu, pak je bila do zemle. Ja sem se po nji dol spuščal, vojka se pak vtrgla, a ja sem opal tijam do pupka v zemlju. Onda sem išel po motiku dimo pak sem se otkopal. Dok sem se odkopal, videl sem senicu na drevu zasmehavati i žrdjum[7] zube snažiti. Ja sem se resrdil i hitil motiku vu nju. Onda je tuliko perja s te senice opalo, da sem si motiku ne mogel najti, pak sem perje vužgal, da bi motiku našel. S perjem je zgorela motika a porišče[8] je ostalo. Ja sem išel dimo pak sem dal ocu krstni list, pak sem si štel ogenj nažgati, a ne sem imel trešče, onda sem zel vašu bradu pak sem ž njom potkuril.

Nato je starec rekel: — To nigdar ne bilo nit ne bu, — pak mu je dal brate i ogenj. Posle su si zajca spekli, i ja sem bil poleg pak sem si vusta zamastil s tim zajcom, i s pisanoga vrča sem pil i još dendenes imam mastne zube. To naj ide v koš, gde jih je još.

[1] kraj; [2] stabljika; [3] ljestve; [4] vreća; [5] uže; [6] nadovezati; [7] kolac; [8] toporište.

89.

KAKO JE NA DRUGOM SVIJETU.

Iz Like u Hrvatskoj.

Umr'o Vojin Knežvić iz Kule pa se vratio opet na ovaj svijet.

— A bora ti, Vojine, kako tamo na drugom svijetu? Kako, kako se žive?

— Bome, brte, sve'dno kî ođe.

— Kako kum Rađovan?

— A ki ođe: napravilo mu guvno, nabacalo trnja, uvatilo dva vranca ki dvi vile, pa vranci ništa man lete oko trnja, a on sam bos po onome trnju — a dobro mu je.

— A što radi ćajo?

— A dobro i on. Sidi, prikrižio nege, puši lulu, prid njim škapica puna opanaka: nikom napravi nove, nikom popriča stare; niko mu da komadinu kruva, niko ništo, pa eto žive.

— A maja?

— A dobro i ona. Garguša vunu, niko joj da nešto, niko ništo, pa eto žive.

— A što vele?

— A vele, da im pošalješ kravu.

— A evo ti je, pa goni.

Kad on odagna kravu niz polje, vjetar duva od kuće, pa krava čula tele pa se neda goniti. — Vojin joj maše rukom, da se krava ne da goniti, a ona mu odmahuje: — A evo ti i tele, evo ti i tele, samo da ne dolaze.

90.

KAKO VRŠI NAREDBU.

Muslimanska iz Bosne.

Alipaša Rizvanbegović jedan put dadne naredbu, da nitko po noći bez fenjera ne hoda. Skoro jedne noći uhvati karakol[1] jednog ihtijara[2] bez fenjera pa ga upitaju: — Zar ti ne znaš za Alipašinu naredbu, da se noću ne smije bez fenjera hodati?

— Znam, — odgovori ihtijar.

— Pa kamo fenjer?

— Evo ga, — i pokaza im fenjer, ali bez svijeće.

— A kamo svijeća?

— O svijeći nije ništa rečeno, već samo da valja s fenjerom hodati

Oni ga puste rekavši mu da treba i svijeću da ima u fenjeru.

Drugu večer uhvate ga opet bez fenjera.

— Zar opet bez fenjera? — proderu se na nj.

— Jok, veli on, — evo fenjer.

— A svijeća?

— Evo i svijeća!

— Pa što nijesi zapalio?

— Nije ništa rečeno, da se zapali.

[1] straža; [2] star, iskusan čovjek.

91.

DOMIŠLJATI KUHAR.

Čakavska iz Istre.

Bil je jedan kloštar pun frati. Oni su bili tako eno malo štimani, da nisu bili zahvalni cesaru. Pak je jin pisal: va tri dni ako ne promislu, koliko je od zla do dobra, od neba do tal i zvezd pod nebom, da tę biti jako kaštigani. I oni vavek tri dni su mislili, nič nisu jili ni pili. Pak jin govori kuhar, kad je bil treti dan: — Ča ni danas ne ćete jisti? Oni govore: — Ne domišljaj nas na jist, zač moramo misliti, ča ćemo cesaru odgovorit. On jin je rekal: — Ča imate vi toliki strah, ja ću vse to san storit. Oni ga pitaju, da kako? On je rekal: — Nebojte se nič, — nego neka mu da pater gvardijan svoju robu. I on mu je dal veselo. I imel je klupak svile i tovara fermanega.

Kad je prišal cesar, svi su prišli pred vrata, pa su k njemu skočili. I on jin govori: — Sada ste promisleli? Oni mu nisu znali ča reć. Skočil je ta isti kuhar i govori: — Presvitla kruno, ča zapovidate? On govori: — Ne zapovidan nič, nego pitan, ste li promisleli, ča san van pisal? — A on mu govori: — Sada pitajte ča. — A cesar mu govori: — Koliko je od dobra do zla i od zla do dobra? — I on mu odgovori: — Presvitla kruno, dve uri. — On mu rekal: da kako? Pak mu govori: — Od sada dve uri san bil kuhar, a sada san pater gvardjan. I on mu je rekal: — Neka ti bude!

Ga pita nadalje: — Koliko je od neba do tal? — Mu je dal klupčić svile i mu je rekal: — Sada, presvitla kruno, zemite ta klupak i hodite na nebo, pak ga pušćajte doli, justo[1] do tal će prit. Te dve su bile dobre. Još ga pita dalje: — Sada, koliko je pod nebon zvezd? Mu je pokazal tovara[2] i je rekal: — Justo toliko je zvezd pod nebom koliko jima tovar dlak, samo izvolite jih prebrojit. Cesar je rekal: — I ta je dobra. Pak onput on je bil padre gvardijan, a ki je bil prvo padre gvardijan, pokle je bil kuhar.

[1] upravo; [2] magarac.

92.

BUNDEVA — JAJE.

Iz Podgajaca u Slavoniji.

Naišao jedan čovjek kraj njive i opazio bundevu. Nije znao, da je to bundeva, već svojom misli dokučio, da je to nekakovo jaje. U selu toga čovjeka bio jedan pametan čovjek, pa je tu bundevu odnio k njemu, da mu on savjetuje, što je to. Taj čovjek isto tako mu reče, da to mora biti jaje od neke zvijeri. Toga čovjeka zvali su čika Ivo. Čika Ivo mu reče: — Idi ti kući pa sjedi na tom jajetu, pa ćeš možda što izleći. — Sjedio je 20 dana. Onda mu dodijalo već sjediti. Uzme jaje i odnese u šumu. Zovne čika Ivu sa sobom. Lupne o bukvu jajetom, a zec iskoči iz bukve. Čika Ivo nagrdi ovoga čovjeka veleći mu: — Da si još koji dan sjedio, izlegao bi zeca!

93.

PAŠA I BABA.

Iz Bosne.

Bio nekakvi paša Vidaić u Bosni, pravi okrutnik raji, a ni svojim Turcima nije bio drag i mio. Svatko ga živ proklinjao i molio Boga, ne bi li ga nestalo. Samo neka baba uvijek bi rekla: — Molite se Bogu, da nam naš taj paša još dugo poživi.

Svatko se čudio babi, što govori, i to se čudo od babe čak do paše čulo, pak prolazeći jedared pored babine kuće stane sa svojom pratnjom pred babinu kuću i pozove staricu preda se te ju zapita:

— Bora ti, babo, čuo sam, govore ljudi, kako me svatko živ od raje proklinje i moli Boga, da me nestane, samo ti govoriš, kako čujem, neka me ne proklinju, nego neka se mole Bogu, da još dugo poživim. Zašto ti tako govoriš, a ja ti nisam nikada nikakvo dobro učinio?

— E, čestiti paša, kad me pitaš, pravo ću ti kazati. Poznavala sam tvoga djeda. Bio čovjek strog temerutan[1], nesmiljen. Raja je pod njim hudo robovala i u znoju obraz umivala na neprestanom kuluku. Svatko ga je proklinjao i molio se Bogu, ne bi li ga nestalo. Došao mu kraj, umr'o je. Raja uskliknu: — Hvala Bogu, sad će nam se olakšati jaram. Jest, da! Tvoj otac poče pašovati. Čovjek opak i krvoločan. Malo što ne podavi kulukom i haračem svu kukavnu raju. Svi se molismo Bogu, ne bi li ga nestalo, da nam odlane i nesnosno se breme olakša. Jest, poraduj se! Dočekasmo i tvog oca smrt, i ti poče pašovati. Sve gore po raju, već skapasmo od kuluka i harača, a da tebe nestane i tvoj sin počne pašovati, svima bi nam morale oči poiskakati iz glava, svi bi morali lipsati. Zato se molim Bogu, da još dugo poživiš. Iza zla sve gore i crnije dolazi, a nikad bolje!... — Paša zamišljen ode od babe, i vele ljudi, da je poslije blaže pašovao i babi, dok je bila živa, od njezina odžaka nije tražio ni harača ni kuluka.

[1] zlopamtilo.

94.

SAM BUDALA.

Muslimanska iz Bosne.

Dvojica se budala razgovarali, šta bi koji želio, da mu Bog da. Jedan reče: — Ja bih želio, da mi Bog da stado ovaca te da od njihova mlijeka, mesa i vune korist vidim.

— Drugi reče: — Ja bih želio da mi Bog da čopor vukova te da ih pošaljem na tvoje ovce. — Prvi mu reče: — Stidi se, zar je to bratinska? — Drugome bude krivo, pa prvomu opali šamar. Ni prvi ne požali njega te mu vrati milo za drago. Domalo dođe za vrat i za jaku. Tad se zdogovore: koga prvog sretnu, da im sudi. Putem susretnu jednog starca, koji je na magarcu nosio dva mijeha meda. Oni mu ispričaju svoj događaj. Starac tad oba mijeha otvori, dok nije med sav iscurio na zemlju, i tad im reče, da ih bolje uvjeri: — Da Bog da da se moja krv ovako prolila, kao ovaj med, ako vi niste oba budale!

95.

TRI LATINSKE RIJEČI.

Iz Slavonije.

Vozio prostak[1] dva gospodina, suca i liječnika iz Đ. u O. Put je bio blatan i težak, te su se polagano morali voziti. Gospoda razgovarala se skoro cijelim putem latinskim jezikom, a kočijaš ih pazljivo slušao i vidjelo mu se na licu, kako se čudi. Napokon skine šešir s glave, okrene se gospodi i progovori: — Gospodo, nemojte mi zamjeriti, što bih vas upitao?

— Slobodno, dragi, — odgovori sudac, — a što bi to bilo?

— Gospodo, vi se, čini mi se, razgovarate đačkim jezikom, pak možete li noću spavati?

Gospoda se nasmiju i sudac zapita kočijaša: — Zašto ne bi mogli noću spavati, ako govore latinskim jezikom?

— E, gospodo! Ja znam samo tri đačke riječi, pa kad mi padnu na pamet, ne mogu po cijelu Božju noć zaspati, ni oka sklopiti.

— Koje su to tri latinske riječi, što ih poznaš? — upita liječnik.

— Gospodo! Prva je porcija[2], druga egzekucija, a treća licitacija, — odgovori kočijaš.

[1] seljak, pastir; [2] porcija — porez.

96.

ZLA ŽENA.

Muslimanska iz Bosne.

Išli putem dvojica prijatelja i opaze podaleko jedan skup žena pod jednim hrastom gdje u hladu teferiče. Zapovrgnu između sebe govor o tim ženama. Jedan reče: — Čuješ, druže! Bi li ti meni umio kazati, koja je u onom skupu ženâ zla žena?

— A tko bi to znao, brate? — odgovori drugi. — Ja ne znam od njih ni jednu, ni koja je zla!

— Ni ja ih ne poznajem u glavu, — odvrati prvi, — ali znam koja je zla između njih.

— Da se ne šališ? Ja ti ne vjerujem!

— Ne šalim, — odvrati on. — Sad ćemo mi do njih stići i ti ćeš vidjeti, da ću ja odmah poznati između sviju njih zlu ženu.

Zapute i dođu do ženâ. Kad su došli do žena, prvi ih najprije lijepo pozdravi, a onda reče:

— Kako si ti, zla ženo? — A jedna između njih odgovori:

— Dobro, hvala Bogu! Ama otkud ti znaš, da sam ja zla žena?

— Tvoj mi jezik kaza, — odgovori on i nastavi put sa svojim prijateljem.

97.

DOMIŠLJATI KLERICI.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Putuvali su dva črnoškolci na ferjah, da si pregledaju i druge kraje. Penez nisu imali, neg su se navraćali po selih k župnikom, gdi su navadno dobili jest i pit. Jen dan su putuvali, a da nisu dugo došli do nikojega sela, gdi bi bila župa. Ipak već kasno popoldan došli su do jenega farofa[1]. Župnik se rad šalil. Kad su došli u dvor, pozdravili su župnika, koji ih je onak gladne i zmučene ponudil da nek sedeju. A ovi su mislili: kad je župnik ovak prijazen z nami, ne bu nam treb prosit jest i pit, bu nam valda sam dal. Al prešla je i cela vura, a župnik se samo ž nimi spomina, a na stol ne dojde niš. Kad su vidli, da ne bu niš, će ne budu prosili, zaprosiju oni župnika da im nek da nekaj za pojest i popit, kajti su gladni i zmučeni. A župnik im veli: — E, dragi moji, ja sakemu rad dam, al mi mora saki reć kakvu kiticu[2], koja ima vu sebi stvari nebeske i zemelske. Ak mi i vi dva povete saki po jednu, budete dobili dosta jest i pit. — Župnik komaj to zgovori, već veli prvi dijak: — Če nam donesete octike[3], ne bute nigdar vidli nebeske dike. — A drugi veli: — Če nam donesete tucibata[4], budu vam se otprla nebeska vrata. — Onaj dan nisu išli od njega

[1] župni dvor; [2] stih; [3] kiselo vino; [4] batak od tuke.

98.

BABA I DEVOJKE.

Iz Slavonije.

Bila u nekoj zadrugi srijemskoj svadljiva, čandrljiva baba, koja se je uvijeke prepirala s djevojkama u kući. Sad je djevojke karala, što rano ne rane očešljati se i umiti, pak na vodu, te metlu u ruke, pak timariti kuću i oko kuće; sad im je prigovarala, što su poskakuše, šklibotuše i namiguše. Znala je baba često reći te ovoj te onoj djevojki: — Djevojko, znaš li, da ti se valja udati?! — Ne stoj, djevojko! Darove valja složiti u sanduk i za kuma i prikumka, za starog svata i djevera, za svekra i svekrvu, za djevere i jetrve, za uzvanike i pustosvatice, za gajdaša i čauša, za kandžiju i konja, za drvce i kamen, za živo i mrtvo.

Djevojkama dosadila baba svojim čangrizanjem, pak joj u žestini reče jedna djevojka: — Bako, tebe mora vrag odnijeti, kad si tako čandrljiva i čangrizava. — E, moja Stano! — reče baba, — nije ni vrag lud, da vozi stare babe kod tolikih tako lijepih djevojčura!

99.

ULOVIO KRIVCA.

Muslimanska iz Bosne.

U Hrasnu u Hercegovini ispod kule Alipašine neko ukrade iz pčelinjaka nekoliko ulišta. Kad dočuo paša za krađu, pozove sve kmetove preda se.

— Noćas mi je neko baratao oko uljenika. Vjera j' Bog, pa ga nađem . . . Tko je?

Svak šuti.

— Andan sani[1], što je pasja stoka, ne će se sam kazati, a ču l', sad će ga pčela iza vrata! — Dok je on ovo rekao, a već se jedan pipao za vratom.

— Amo ga, za degeneka je, na pokonjez mu bilo, — zaviče veseo paša, što je krivca majstorski ulovio.

[1] poštapica u govoru: dakle (indi); [2] napokon.

100.

KRŠĆANIN I TURČIN.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Dođe kršćanin u Turčina u najam. Pogode se za žito, što će mu davati za službu. Bijedan momak radio bi po

danu, a kad je bio mjesec, valjalo bi da radi i po noći. Upita momak gospodara: — Svak radi po danu, po suncu, a šta će reći, gospodaru, da ti mene činiš raditi obnoć po mjesecu? — Ej, kaure, tako valja, — reći će Turčin, — jer je mjesec sunčev brat. — Dobro je; kad je izašla godina kršćaninu, pita on, da mu gospodar plati. Poče Turčin mjeriti žito, a momak uz ruman[1] od kantara sveže nakovanj. — Što ti to radiš? — pita ga gospodar. — Ovo je rumanov brat isto kao i mjesec sunčev; zato valja da su oba zajedno.

1 bakrena zdjelica.

101.

NE GOVORI, KADA NE TREBA.

Iz Delnica u Hrvatskoj.

Tako su bila dva susjeda. Jedan je vozio drva, a susjed ga pita: — Susjede, što to voziš? — Susjed mu odgovori: — Slamu! — Onaj prvi mu reče: — A kakvu slamu, kad vidim, da drva! — Onda reče ovaj drugi: — Zašto pitaš, kad vidiš?

Drugi put je kupio jedan susjed po svojoj livadi kamenje. Mimo je išao njegov susjed i upita ga: — Susjede, što kupiš? — Ovaj mu susjed odgovori: — Zlato! — Ovaj mu reče: — Ne zlato, nego kamenje! — Onaj mu odgovori: — Pa zašto pitaš, kad znaš?

102.

ŠTA JE ZAPOVIJED, ZAPOVIJED JE.

Iz Slavonije.

Živila baba u velikoj zadruzi, u punoj kući, imala sinove i snahe, unuke momke i djevojke i druge srodnike. Svake nedjelje i srijede išli su momci iz kuće po zapovijed seoskoj straži (varoškoj kući, općinskom uredu, prije kompaniji).

Kadgod bi momci došli sa zapovijedi, pitala ih baba: — Kakva je, djeco, zapovijed? — Morali su joj sve potanko ispripovijedati. Već se momcima bilo dosadilo babino popitkivanje, pak se dogovore njih trojica, kako će babu nasaditi.

Došavši opet sa zapovijedi, upita baba po svojoj navadi: — Djeco, kakva je zapovijed?

— Čudnovata, bako, došla zapovijed od cara, ne smijemo ti ni kazati.

— Pa neka, kažite vi meni slobodno, bilo što bilo.

— E', bako, stid nas je, čudna je zapovijed.

— Pa čudna, čudna, svakog čuda za tri dana dosta; kažite vi slobodno svojoj baki.

— Pa baš kad ti se hoće, a ti čuj: car zapovijeda, da odsele momci, kad se žene, moraju uzimati babe udovice, a djevojke, kad se udaju, moraju polaziti za starce udovce. Nato se prisutne djevojke grohotom nasmiju, a baba se osiječe na njih: — A što se vi, djevojčure, smijete; što je zapovijed, zapovijed je, mora se poslušati.

103.

PUŠKA I ZEC.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Išla dva lovca u lov. Na jednom proplanku potrkao zec ispred njih, pa će jedan od nijh: — Nu jesi li vidio, kako proleti zec, ne bi ga ni Bog uhvatio. — Odgovori mu drugi: — Bi i puška. — A da, puška bi, — nadoda onaj.

104.

KUM OD NEVOLJE.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Rodilo se susedu Naceku dete, a on i negva žena se nisu pobrinuli prvo, da bi si našli kume za dete, koje ima dojti na svet, pak je moral it sada. Ni imal hambrele[1], a

vani je jako kiša padala, a niti čas ni imal; pak zato korači do najbližega suseda, koji baš ni bil na najbolšem glasu. I veli mu, da mu se rodilo dete, i prosi ga, nek mu budu on i negva žena kumi. Oni su obećali, da budu i obećajne su zvršili. Nekuliko dan po krstu dojde novi kum kumu Naceku, da vidi, kak je kuma i negov zetec[2]. Nacek se zazabil i vu spominku počme se spričevat kumu, da je onda, kad se dete rodilo, jako kiša padala, pak si — veli — nis detetu mogel bolšeh kumov najti. A žena se vjavi s postele: — Viš, kak moreš našemu kumu tak govorit! Da su kum pošten čovek, bi ti lehko[3] i zamerili!

[1] kišobran; [2] kumče; [3] možda.

105.

ŽENSKA PRAVDA.

Iz Poljica u Dalmaciji.

Ručali muž i žena u miru i skladu. Na jedan mah posvadili se. Počeli se razgovarati, kako se kosi livada. Muž će: — Kosorom! — Žena: — Nožicam[1]! — Ne dala se žena nikako razlogu, hotjela na svoju. Muž će: — Kosorom! — a ona sve na jednu: — Nije nego nožicam!

Dodijalo to mužu, baci je u more. Upala na dubinu, žena se topi, a muž je pita: — Je li kosorom? — Nije nego nožicam! — ona će iz mora. — Kad došla voda više do grla, počela je dušiti, opet će muž: — Je li kosorom? — Ona nije mogla više progovarati, nego digla ruke povrh mora pa striže prstima kao nožicama. Tu se utopila i to mjesto zove se i danas »Ženska pravda« (ispod sela Podstrane).

[1] škare.

106.

ZEC I KOSAC.

Iz Slavonije.

Kosio kosac livadu i stane gladiti i pooštrivati svoju kosu, da je sve brujila odjekujući: Kosi kosa! Kosi kosa! Stoji kosač razmaknutih noga oštreći kosu, a zec skoči iz grma pred njega i proleti mu između nogu hitro kao strijela. Okrene se kosac za sebe i pogleda zeca u daljini, pak poviče za njim: Ded pokušaj još jedamput proletiti, kud si sada, da vidim, kako ćeš, i hoću li ja znati stisnuti noge! — Bilo pak nije! Kosac ne dočeka, da mu zec proleti između nogu.

Dobra zgoda rijetko dolazi u čovječjem životu; vesela mu majka, tko ju upotrebi.

107.

JUNAČKO SRCE.

Iz Bosne.

Izružila žena muža, a on pribjegao u komšiluk i okupio plakati. Slegoše se komšije oko njega: — Što ječiš, bolan? Koja ti je grdna rana?

A on jecajući: — Izružila me žena, pa mi ne može junačko srce odoljeti.

108.

MESAR I MLINAR U PAKLU.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Zestali su se v peklu mesar i mlinar. I zapita mlinar mesara: — Zakaj si ti došel v pekel?

Mesar mu odgovori: — Zato, kad sem imal premalu vagu.

Nato se mlinar jako začudi i veli: — Ja sem pak imal veliku meru, pak sem sejedno sim[1] došel!

[1] ovamo.

VII.

ŠALJIVE NARODNE PJESME

1.

MUDRA LJUBA SIBINJANIN JANKA.

Iz Hercegovine.

Vino pije Kraljeviću Marko
S pobratimom Sibinjanin Jankom;
Pa govori Sibinjanin Janko:
— Pobratime, Kraljeviću Marko!
Imam ljubu i suviše mudru,
Nitko mi je prevarit ne može. —
Ali veli Kraljeviću Marko:
— Ja ću tvoju prevariti ljubu. —
Vino piše pak se okladiše:
Marko meće rusu svoju glavu,
Janko meće i kulu i ljubu. —
Marko Janku tiho besidio:
— Daj mi, Janko, to tvoje od'jelo,
I daj meni dobra konja svoga,
I daj meni sve svoje oružje. —
Janko svlači a Marko oblači,
Pripasa mu svijetlo oružje,
Uzjaši mu konja od mejdana,
Ode Marko do Jankova dvora.
Kad je bio prema b'jelom dvoru,
Kalpak kapu na oči natiče,
A dolamu po zemlji povuče.
Pred njega je ljuba izlazila,

Da dočeka gospodara Janka.
Doka ga je očima zgledala,
Odmah se je natrag povratila,
Pa dozivlje Kumriju robinju:
— Robinjice, po Bogu sestrice!
Nešto mi se Janko razljutio;
Dočekaj mi gospodara Janka,
L'jepim ću te darom darovati. —
Kad to čula Kumrija robinja,
Jankova je konja prifatila.
Sjede Marko na studenu stinu,
Na desnu se oslonio ruku.
Ljuba sprema gospodsku večeru,
Pa dozivlje Kumriju robinju:
— Robinjice, po boru sestrice!
Obuci se štogod ljepše možeš,
Noćas ćeš mi s Jankom prenoćiti,
L'jepim ću te darom darovati:
Dat ću tebi sto zlatnih dukata,
I još ću te ropstva oprostiti;
Nešto mi se Janko naljutio. —
Posluša je Kumrija robinja,
Oblači se što god ljepše može:
Na se meće sve drago kamenje,
Biser-đerdan, prstenove zlatne,
Pak je Marku nosila večeru.
Kad je Marko večeru večerô,
Stere njemu mekane dušeke.
Leže Marko u meke dušeke,
I s njim leže Kumrija robinja,
S njome spava kao s svojom sekom.
Uranio Kraljeviću Marko,
Prije zore i bijela dana,
Pak robinji kose odrezao,
Ter ih meće sebi u njedarca;
Pa se baca na dobra konjica,

Ode brzo Sibinjanin Janku.
Ali Janko hladno pije vino.
Božju mu je pomoć nazivao,
A on njemu ljepše odaziva.
Sjede Marko uz koljeno Janku:
— Hajde, Janko, oklad da d'jelimo! —
Istom oni u r'ječi bijahu,
Al' eto ti sluge Milutina,
Janku baca knjigu na koljena.
Knjigu uči Sibinjanin Janko:
— Gospodaru, Sibinjanin Janko!
Što mi šalješ bekrije junake,
Da mi rižu[1] kose robinjama? —
Sve u knjizi ljuba nakitila,
Kako Marka biše prevarila.
Onda Janko Marku govorio:
— Hoćemo li oklad sad d'jeliti!
Ali[2] ćemo tebi pokloniti? —
Rusu glavu Marku poklonio.

[1] mj. režu; [2] ili.

2.

VARADINSKI BAN.

Iz Slavonije.

Vino pije Dojčin Petar
Varadinski ban,
Popio je tri sto dukat'
Sve za jedan dan,
I k otomu šarca konja
I zlat buzdovan.
Njega kara kralj Matija,
Zemlje gospodar:

— Što učini Dojčin Petar
Varadinski ban,
Zašto popi tri sto dukat'
Sve za jedan dan,
I k otomu šarca konja
I zlat buzdovan? —
Al' govori Dojčin Petar,
Varadinski ban:

— Ne čudi se, kralj Matija,
Zemlje gospodar,
Zašto popih tri sto dukat'
Sve za jedan dan,
I k otomu šarca konja
I zlat buzdovan? —
Da si pio rujno vino,
Koje sam i ja,
I ljubio krčmaricu,
Koju sam i ja:
Popio bi zlatnu Peštu
I Budima pol
I k otomu grad Biograd
I cil Varadin.

3.

ZAPIO SE.

Muslimanska inačica iz Bosne.

Zapio se Mujaga
Biogradlija,
I on popi sto dukata
Sve za jedan dan;
I svog ăta, zlatna rahta[1],
I pô Budima.
Za to čuo Selim paša
Bosne zulumćar,
Pa doziva mlad Mujagu
Biogradliju:
— O bora ti mlad Mujaga
Biogradlija!
Što ti popi sto dukata
Sve za jedan dan,
I svog ăta, zlatna rahta,
I pô Budima?
Odgovara mlad Mujaga
Biogradlija:
— O bora mi, Selim paša,
Bosne zulumćar!
Da ti piješ ono pivo,
Koje pijem ja,
Da ti gledaš ono zlato,
Koje gledam ja:
Popio bi trista dukat'
Sve za jedan dan,
I svog ăta, zlatna rahta
I sav Budimgrad.

[1] sedlo.

4.

SNAŠA NEZNALICA.

Iz Like u Hrvatskoj.

Ja se oženih iz vrh sela.
Dogna meni moja žena:
Plava vola i magarca.
Magare mi vuk ujede,
Plava vola odagnaše.
Ja potekoh u potjeru.
Prođoh selo,
Probih čelo;
Prođoh drugo,
Probih uvo.
Prođoh treće,
Prebih pleće.
Namjerih se na punicu,
Kad punica kašu vari.
Meni ništa ne dadoše,
Neg' dadoše lonac grepsti.
Metnuh lonac na koljeno,
Kad koljeno progorjelo.
Ja potekoh na ulicu,
Govori mi japunica:
— Stani, zete strijazete!
Otkad smo ti ćercu dali,
Još te n'jesmo darovali. —
— Što ste meni ćercu dali,
Kad je n'jeste svjetovali[1]?
Kada vidi taru[2] u kući,
Ona sjedi pa se čudi:
Kakve s' ono pometače?
Kada vidi žrvanj u kući,
Ona sjedi pa se čudi:

Kakav j' ono curin bršljen?
Kada vidi plug na njivi,
Ona sjedi pa se čudi:
Kakvi s' ono kozji rozi,
Što s' na njima brajo vozi?

[1] učiti, putiti; [2] krosna, razboj.

5.

IZVRNUTA PJESMA.

Iz Bukovice u Dalmaciji.

Teče Krka povr' Velebita,
Poveze se po kršu galija,
Konja jaše po moru delija.
Gledalo ih tursko momče mlado,
Gledalo ih s Beograda grada,
Te ponese pušku oko oka.
U zlo ga je mjesto pogodio,
U koljeno, u srce junačko!
Živ poginu, zdravo kući dođe
I kod kuće tri veselja nađe:
Od ševara kuća izgorela,
A majka mu konja privatila,
Sestra mu se od starosti smije,
Ćaća mu se ni rodio nije. —
Oj! Poletjela dva pečena zeca,
Tjeraju ih tri odrta vižla:
Dva kusasta, četvrti bez repa.
Čekaju ih tri slijepa lovca:
Dva su prazna, treći puške nema.
Oj! vino piju dva mrtva junaka,
Vino služi bez glave djevojka.

6.

MAČEK.

Kajkavsko-štokavska iz Herešina u Hrvatskoj.

Sedi mačak na stazici,
L'jevu nogu otočio,
Na desnu se podbočio,
Vel'ke brke raširio:
K njem dolazi seka maca:
— Kaj je tebi, bača maček,
Kaj si sio na stazici,
L'jevu nogu otočio,
Na desnu se podbočio,
Vel'ke brke raširio? —
Maček maci govoraše:
— Sinoć babe večeraše,
Večere mi ne dadoše,
S ugarkom me udariše.
Kud ću tužan, jadan, gladan?
Skočim gore na policu,
Nešto nađem vu zdelici,
Sir bil, kaj bil,
Po moj trbuh dober bil.
V jutro babe uranile,
One vatru naložile,
Pogledaju na policu,
Pogledaju vu zdelicu,
U zdelici sira nema.
Na me bokca krivnja pala:
— Ti si, maček, sir pojio! —
Ja se babe namolio:
— Nisam sira ni vidio,
Da kamo ga ja pojio,
Samo sam se sit najio. —

7.

DEBELA DUNDARA.

Iz Kalja u Bosni.

Provedoše Dundaru
Kroz zelenu dubravu.
Podmakoše pod nju konja;
Ne može je konj nositi;
Valjda kola od olova
I pod njima sto volova,
Uz volove pet momaka.
Momci viču: »Ćaja, ćaja,
Ćaja, ćaja, ćaj volota,
Ćaja, ćaja, ćaj bakota!
Nije proso ni pšenica,
Već djevojka prošenica!«
Kad su Dundu dovodili
I u kuću uvodili,
Troja vrata provalili.
Dok su Dundu nahranili,
Tri hambara ispraznili.
Dok su Dundu napojili,
Tri su mlina presušila.
Dok su Dundu zamazali,
Jungu[1] masla istrošili.
Dok su Dundu počešljali,
Sto češalja iskršili.
Kad su Dundu uredili,
Skupili se svi svatovi,
Pitaju je svi svatovi:
— Kamo, Dundo, nam darovi? —
— Jed'te nešto svi svatovi!
N'jesam prela ni tkala;

N'jesam šila ni vezla;
Već sam mljela, pa jela,
Ne bih l' bila debela. —

[1] junga — mjera od 1.5 kg; naš narod ima običaj kosu maslom mazati, da se lakše počešlja i da je kosa svjetlija, dok oni, gdje ima masline, mažu je uljem.

8.

BOLESNA ŽENA.

Kajkavska iz Novigrada kod Koprivnice u Hrvatskoj.

»Poveč, ženo, ljubo moja, kaj mi te boli?«
»»Glava boli, sve me boli, kaj me se drži.««
»Poveč, ženo, ljubo moja, kaj bi ti jela?«
»»Na zidu ti črna kokoš, koja ne nese,
I pevčića bez repčića, koj za seme nij;
Izpeči mi pogačicu triput sejanu,
Donesi mi polič vina l'jepog staroga.««
Pojela je crnu kokoš sve do koščice
I pevčića bez repčića sve do perčice;
Pojela je pogačicu sve do korice,
Popila je polič vina sve do kapljice.
»Poveč, ženo, ljubo moja, kaj ja budem jel?«
»»Na polici siročica[1] tri dana stara.««
»Ženo moja, ljubo moja, al je kisela!«

[1] sirutka.

9.

DIZDAREVA FATA.

Muslimanska iz Bosne.

Pofali se Mujo momče mlado
U mejhani među jaranima:
— Kol'ko ima u mahali[1] cura,

Ja sam svaku junak obljubio,
Samo nisam Fatu Dizdarevu;
Vjera moja, poljubit ću i nju! —
Pa on skoči na noge lagane,
A uzjaha svog konja dorata,
I on ode do vode Sitnice.
U to doba Fata na vodicu.
Progovara Mujo momče mlado:
— L'jepa ti si, Dizdareva Fato,
Svezan bi te junak poljubio. —
Govori mu Dizdareva Fata:
— A Boga ti, momče mlado,
Daj da vidim, kako svezan ljubi! —
Prevari se Mujo momče mlado,
Prevari se i ujede ga guja,
Pa on skide sa sebe od'jelo,
I dade joj mukadena[2] pasa,
Da mu sveže prebijele ruke.
Šale veže, a dobro priteže,
Pa mu sveza naopako ruke,
Još ga sveza za zelenu jelu.
Tad obuče Mujino od'jelo,
Za pas zadje dva čifka[3] pušaka,
Oko sebe sablju pripasala,
A na noge čizme i kalčine,
Pa uzjaha debela dorata
I pobježe poljem zelenijem.
Cika stoji Muje za jelikom:
— Vrati konja, ujela te guja,
Pa ti hajde, kud je tebi drago! —
Al' to Fata čuje i ne čuje,
Veće goni pomamna dorata.
Kad je bila usred polja ravna,
Sretoše je Mujini jarani,
Među su se oni govorili:
— Eto ozdo Mujina dorata,

Ali nije Mujo na doratu. —
Mimo njiha Fata natjerala,
Pa je njima turski selam zvala.
Obazre se s desna na lijevo
I mlada je njima govorila:
— Eto gore za jelom zelenom
Svezato je vižle šarovito.
Odrešte ga i spremite amo,
Nek' mi čuva tuke i kokoši. —
Kad dođoše do zelene jele,
Na veliko čudo udariše:
Cika stoji Muje za jelikom
U gaćama i tankoj košulji:
— Jadan ti sam odsad do vijeka!
Varaše me Turci i hajduci,
Niko mene prevarit ne može,
Veće jedna lijepa djevojka.«

[1] predjel, kraj grada; [2] gospodski (pojas); [3] par.

10.

SMIJEŠAN JUNAK.

Iz Slavonije.

— Majko moja, oženi me mlada,
Dok me nije obuzela brada,
Obuzela brada i brkovi;
Pak će onda da reku djevojke,
Kad me svojoj majci ukazuju:
— Nuto, majko, iz međe međeda,
Nuto, majko, iz kupusa zeca. —

11.

SRETNO MOMČE.

Iz Bosne.

— Dođi mi, momče, kasno na sno,
Kad mi majka spi! —
— Imaš kuju lajavicu,
Ne smijem, djevojko. —
— Ja ću bacit koru hljeba,
Dođi mi slobodno. —
— Imaš vrata poškripuša,
Ne smijem, djevojko. —
— Ja ću vrata namazati,
Dođi mi slobodno. —
— Majka ti je predavica,
Ne smijem, djevojko.
— Pokrit ću ju mrkom čohom,
Dođi mi slobodno. —
I posluša on djevojku,
Pođe joj slobodno.
Kad je bio preko polja,
L'jepo mi zapjeva.
Kada bješe preko bašče,
Umal' mi ne crče!
Kada pređe preko plota,
Nogu ulomi.
Kad mi bješe preko kuće,
Čabar obori.
Čabar leti, lonce tare,
Zlo se počini.
Usta mati, usta otac:
— Šta to, kćeri, bi? —
— Lez' mi mati, lez' mi otac,
Ne digli se vi!
Naša maca lovak lovi,

Čabar obori;
Čabar leti, lonce tare,
Zlo se počini. —
Usta mati lonce brati,
Kuću zapali;
Usta otac kuću tušit,
Bradu zapali;
Usta kćerca bradu tušit,
Ruku ulomi:
Skupiše se sve komšije,
Ruku l'ječiti;
Ali momče sretno bješe,
I s njim djevojče:
Pobjegoše preko bašče
Do svoje kuće.

12.

NE GLEDAJ ME, ŠTO SAM MALENA.

Iz Siska u Hrvatskoj.

— Djevojčice, sitna ljubičice!
Ljubio bih te, ali si malena. —
— Ljubi me, dragi, bit ću i golema:
Maleno je i zrno biserovo,
Al se nosi na gospodskom grlu;
Malena je i tica prepelica,
Ali umori konja i junaka.

13.

PREVARENI ĐUVEGIJA.

Muslimanska iz Bosne.

Akšam svate u gori zateče,
Svaki sebi čadore penjaše,
Beg Bećir beg sebi i djevojci.

Kad je bilo oko pola noći,
Govorio beže Bećir beže,
Govorio lijepoj djevojci:
— Ljubi, djevo, ti mene junaka! —
Progovara lijepa djevojka:
— O Boga mi, beže Bećir beže
Kad je moja majka umirala,
Onda me je hranom zaklinjala,
Da ne ljubim bradata junaka! —
Kad to čuo beže Bećir beže,
On ustade na noge lagane,
Pa uzimlje sablju dimiskiju,
Pa obrija bradu i brkove,
Pa govori lijepoj djevojci:
— Ljubi, draga, mladoga junaka,
Koji nejma brade ni brkova!—
Al' govori lijepa djevojka:
— Stan', pričekaj, beže Bećir beže,
Da ja vidim, je li zora blizu!
Ako bude zora na izmaku,
Večeras me poljubiti ne ćeš;
Ak' ne bude zora na izmaku,
Ljubi mene, koliko ti drago! —
Pa iziđe mlada iz čadora
I uzima ata najboljęga,
Pa se njihnu preko polja ravna.
Ona ode svome zavičaju,
Osta mazul[1] beže Bećir beže
Bez brkova i bez ruse brade
I bez one lijepe djevojke.

[1] svrgnut, bijedan.

14.

PAZAR.

Iz Hercegovine.

U Mostaru na novom pazaru
Prodaje se momče i djevojče.
Po groš momče, po dukat djevojče,
Udovica po polu grošice,
Stari djedi po lule duvana,
Stare babe po četiri pare,
Udovčine, pogrijana čorba,
Sirovina, suvovine pita;
Kud se onda oženio skita,
Što ne čuva žene i bešike[1]?

[1] kolijevka.

15.

ŽENIDBA KOMARBAŠE.

Iz Bosne.

Kad se ženi Komarbaša
I uzima malu muhu,
Pa pokupi sve svatove:
Lepirove vezirove,
Obadove pašalije,
Dva vrepčića djeverčića
I dv'je muhe jendi-bule[1].
Kad su bili prvu noćcu,
Prvu noćcu na dušeku,
Na dušeku, na balezi,
Al' govori Komarbaša
Svojoj mladi, maloj muhi:
— Skinide mi čizme moje!
Al' govori mala muha:
— Kakve su ti tanke noge,
Ja bih ti ih prekršila! —
Pa se skoči, pa prekrši.
Stade zuka do Vranduka,
Digoše se Glamočani
I pred njima rak na konju
Nosi sohu na ramenu
Pa tulumi[2] malu muhu.
Stade muhu tulumiti,
A muha se jaloviti[3].

[1] djeveruša; [2] udarati, tući; [3] pobacivati (plod).

16.

STOJA I ĆOSO.

Iz Bosne.

Viče stoja iz Osoja:
— Ne ću stara ni bradata!
Za to čuo stari ćoso:
Svoju bradu obrijao,
Svoju kuću zapalio,
Svoju djecu rastjerao,
Svoju ženu objesio.
Pa otiđe u Osoje,
Pa on nađe mladu Stoju.
Stoja leži pokraj vatre,
Uz nju leže stari ćoso.
Kad Stoja ćosu prevarila,
Pa je ćoso utvrdio[1],
Podiže se mlada Stoja,
Vreću trnja nakršila,
Pokraj ćose povalila.
Kad se ćoso probudio,
Vreću trnja zagrlio,
Pa u vreću poljubio;
Uboo se u gubicu,
Zapomaga stari ćoso:
— Jaoj meni, ženo moja!
Jaoj meni, djeco moja!
Jaoj meni, kućo moja!
Dok je moja žena bila,
Nije mene trnje bolo. —

[1] zaspao tvrdim snom.

17.

BABA I MOMČIĆ.

Iz Bosne.

Ide baba putem
Sretila je momčića,
Pitala ga baka:
»Kuda ideš, momčiću?«
»»Idem, draga bako,
Po mladu djevojku!««
»Od mene ti ne treba
Kršnije djevojke.«
»»A što su ti kriva leđa?««

»Gonila sam sô sa mora«.
»»A što su ti s'jede kose?««
»U mlinu sam brašno mljela«.
»»A što su ti zubi pali?««
»Ja sam sedma sedmakinja,
Tvoja prava vršnjakinja.«
Momak babu povede,
Pa je kući dovede.
Još ne prođe ni tri noći,
Stade baku leđa peći,
A momčetu suze teći:
»»Bre vala, tako, bako, ne valja««.

18.

KAD SE LAŽE.

Iz Šibenika u Dalmaciji.

Po kupusu rodila j' livada
U kotaru nasred Sarajeva,
Po njoj jaše starac pod magarcem.
Puno starac štete učinio:
Na livadi, kad ne dohodio,
Nesreća se njemu dogodila:
Puče puška iz studene vode
Od serdara, od zla gospodara,
Ter pogodi starca pod magarca.
U zlo ga je mjesto udarila,
Ispod brka u čelo junačko,
Pod koljenom noge mu prebila,
Na uvo mu bubreg izgonila:
Mrtav crnoj zemlji pade,
Kako pade, tako ne ustade,
Ležeć zdravo svojoj kući dođe.

Kad se laže, ovako se kaže;
Vjeruj, brate, kako ti je drago,
Al ne troši, ako nemaš blago.

19.

HARANJE.

Iz Đakova u Slavoniji.

Podigla se četa mala,
Al je pouzdana:
Dva Turčina, dva Turčina,
Četir Ciganina;
A pred njima baba buljuk-baša[1],
Buljuk-baša s poderanim turom.
U Cigana, u Cigana
Torbe bez uprte,
U Turaka, u Turaka
Puške bez kundaka.
Poharaše varoš Đakovicu,
Čudan šićar[2] tu su zarobili:
Dva ulara, dva ulara
I pleće duvana,
Šaku šljiva, šaku šljiva
I rešeto gljiva.
I dobiše tri bureta prazna,
Tri bureta sasma sudovana.
U jednom se, u jednom se
Mačka umacila;
U drugome, u drugome
Kučka oštenila;
A u trećem kvočka raskvocala.
Davno bilo, sad se pripov'jeda.

[1] četovođa; [2] plijen.

20.

IŠEL MAČEK V KOVAČIJU.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Išel maček v kovačiju,
Kaj bu maček v kovačiji?
Bude maček iglu koval,
Kaj bu maček z iglom delal?
Bude maček vreču šival,
Kaj bu maček z vrečom delal?
Bude maček žir nabiral,
Kaj bu maček žirom delal?
Bude maček svinju hranil,
Kaj bu maček svinjom delal?
Bude maček salo imel,
Kaj bu maček salom delal?
Bude maček kola mazal,
Kaj bu maček s koli delal?
Bude maček v senjem išel,
Kaj bu maček v sejmu delal?
Bude maček ženu kupil,
Kaj bu maček ženom delal?
Bude maček ženu ljubil.
Cin cin cimbole.

21.

PIVAC VREBAC.

Iz Bosne.

Ja posijah bob,
Navadi se
Pivac vrebac,
Pojede mi bobac.
A ja odoh djedu
Pa ja djedu govorim:

— Daj mi, djéko, štap,
Da istjeram pivca vrepca
Iz bobca! —

Djed meni govori:
— Daj ti djeki ml'jeka,
A dat će ti štap,
Da istjeraš pivca vrepca
Iz bobca. —

A ja odoh kravi
Pa ja kravi govorim:
— Daj mi, kravo, ml'jeka,
Da ja ml'jeko djedu dam;
Da mi štap
Djedo da,
Da istjeram pivca vrepca
Iz bobca. —

Krava meni govori:
— Evo ima tri godine dana,
Da ja nisam s'jena okusila;
Pa sam išla plastu
golemomu,
Da mi plast
S'jena da,
Da ja s'jeno izjedem
I da tebi ml'jeko dam,
Da ti ml'jeko djedu daš,
Da ti djedo štap da,
Da istjeraš pivca vrepca
Iz bobca. —

A plast meni govori:
— Evo ima tri godine dana,
Da su mene miši rastočili;
Pa sam išô zelenoj livadi,
Da mi livada
S'jeno da,
Da ja s'jeno
Tebi dam,
Da ti s'jeno
Kravi daš,
Da ti krava
Ml'jeko da,
Da ti ml'jeko
Djedu daš
Da ti djedo
Štap da,
Da istjeraš pivca vrepca
Iz bobca. —

Livada mi govori:
— Evo ima tri godine danâ
Da ja kišu nisam imala;
Pa sam išla Bogu velikomu,
Da mi Bog
Kišu da,
Da ja plastu
Travu dam,
Da ti plast
S'jeno da,
Da ti s'jeno
Kravi daš,
Da ti krava
Ml'jeko da,
Da ti ml'jeko
Djedu daš,
Da ti djedo
Štap da,
Da istjeraš pivca vrepca
Iz bobca.

22.

ZLA SNAHA.

Iz Bosne.

Pjevaj, ore, na zoru,
Budi snašu na vodu!
Dok se snaša ustala,
Svekar vode donio;
Dok se snaša ustala,
Svekar dvore pomeo;
Dok se snaša ustala,
Svekar vatru naložio;
Kad se snaša ustala:
Svekru bradu čupala
A svekrvu šakala,
A djevera tjerala:
U 'ne dolje doline,
U zelene koprive,
Pa djeveru govori:
— Oj djevere, djevere,
Da ja mogu do tebe,
Kožu bih ti derala,
Pa bih samar gradila,
Na tebi drvarila,
A na svekru solarila,
Na svekrvi vodarila. —

23.

USKOK DJEVOJKA

Iz Bosne.

L'jepom Ivi utekla djevojka
Prvu noćcu iz meka jataka[1].
Kako ga je sanak prevario,
Treću se je noćcu probudio,
Probudi se ćelebija Ivo,
Al' mu nema u jataku drage.
Sokolački goru preletio,
Na šurina vrata doletio:
— Moj šure, otvor'te mi vrata,
Noćas mi je utekla djevojka. —
Šure Ivi tiho govorio:
— Ne spava se, kad se ima draga,
Već se spava, kad se kosi trava. —

[1] zaklon, skrovište.

24.

NEŽENJENO, OŽENJENO.

Iz Bosne.

Dok sam bio neoženjen,
Djevojke me »zlatom« zvaše,
Udovice: moj zlatane!
Stare babe: moj dragane!
A kako se ja oženih,
Djevojke me »đavlom« zvaše,
Udovice: moj đavlane!
Stare babe: ćuš-magare!

25.

DELIBAŠA IBRO I HUMUŠA[1] DJEVOJKA.

Iz Bosne.

Zahvali se Šain begovica
Na sobetu[2] među drugaricam:
Da mi Bog dâ ljeta dočekati
I Jurjeva dana bijeloga,
Da iziđu crvene ašlame[3]:
Izvela bih tridest udovica,
I četerest mladih djevojaka,
Dv'je bih kese blaga potrošila,
Dok bi Humi gaće sakrojila
Na sramotu delibaši Ibri.
Bog joj dade ljeta dočekati
I Jurjeva dana bijeloga;
Iziđoše crvene ašlame,
Izvela je tridest udovica,
I četerest mladih djevojaka;
Dv'je je kese blaga potrošila,
Dok je Humi gaće sakrojila

Na sramotu delibaši Ibri.
Do pol gaća vuci i bauci[4],
Od pol gaća sve junački brci,
Na okrugi Hasan paša s vojskom
I pašina c'jela tevabija[5],
Na učkuru[6] paša u taboru
Sjedi junak kao u Stambolu.
Kad to vidi delibaša Imbro,
On otide svojoj miloj seki,
Te joj kaže što je i kako je.
L'jepo ga je seka svjetovala:
— A, bora ti, delibaša Ibro,
Rasplet' perčin turu ibrišima[7],
Da t' sapletem sitne pletenice. —
Rasplete mu turu ibrišima,
Oplete mu sitne pletenice,
Obuče mu dibu i kadifu[8]
I na ruke zlatne belenzuke,
A na noge od zlata nalune[9]
I dade mu crvene terluke.[10]
Tiho ide delibaša Ibro,
Tiho ide, još tihije dođe,
Sve gospoje u ruke izljubi,
A djevojke pod đerdan u grlo.
Al kad dođe Humuši djevojki,
Nju poljubi, gdje joj mendžu[11] kuca.
Kako ju je lasno poljubio,
Crna ju je krvca oblila.
Kad to vidi Humušina majka,
Ona ide paši Omer paši:
— Omer paša, jedan govedaru:
Zar si došô ovdje goved' čuvat?
N'jesi došô zulumcarom sudit?
Ja šta čini delibaša Ibro! —
Kad to čuo paša Omer-paša,
On zaiska delibašu Ibru.

Dovedoše delibašu Ibru.
— Udrite mu trista degeneka![13] —
Al govori delibaša Ibro:
— Aman, paša, mili gospodaru,
Da ti vidiš gaće Humušine,
I ti bi se triput baildiso![18] —
— Dones'te mi gaće Humušine! —
Donesoše gaće Humušine.
Kad ih vidi paša Omer-paša,
Tri put se je junak baildiso,
Sud dosudi delibaši Ibri
I dade mu Humušu djevojku.

[1] junačina; [2] čast; [3] trešnje; [4] bauci — neman, kojom plaše djecu [5] četa; [6] svitnjak; [7] jedna struka svile; [8] svila i baršun; [9] papuče; [10] papuče zlatom izvezene; [11] minđuše, naušnice; [12] štapova; [13] zadiviti se.

26.

RAK I ŽABA.

Iz Bosne.

Otud ide rak iz vode
Pa on brkom žabu bode:
— Žabetino, babetino!
Hoćeš za me kćercu dati?
Moraš mi je odmah dati,
I na pleme pogledati. —
Al govori žabetina:
— Brci su ti kao konac;
Oči su ti kô gloginja;
Samar nosiš kô kobila:
Ko bi tebi žena bio?
Ko bi tebe poljubio?
A ko bi ti gaće skroj'o
Na te tvoje krive noge? —
Okreće se rak na peti
Pa govori žabi teti:
— Hajd' otalen, žabetino,
Žabetino, babetino!
Ko bi tebi čovjek bio?
Ko bi tebe poljubio?
Ko bi suknju sakrojio

Na te tvoje mokre noge?
Ti prokleta zelentrbo!
Oči su ti kao žiška;
Koža ti je mokra;
Kuća ti je lokva. —
Tad on poče žabu biti,
Žaba viče: — Muka, muka!
A rak viče: — Neka, neka!

27.

DAROVI.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Grličica grče,
Peter koja štrče,
Spazila ga majka
S pisanoga gajka:
— Podaj, Peter, palicu,
Da vubijem grlicu!
— Ja ti ne dam palicu,
Da vubiješ grlicu:
Grla meni žira da,
Ja pa žira svijam dam;
Svija meni sala da,
Ja pa sala orlu dam;
Orel meni pero da,
Ja pa pero svatu dam;
Svat pa meni koja da,
Ja pa koja popu dam;
Pop pa meni kjigu da,
Ja pa kjigu Bogu dam,
Bog pa meni sreču da.

28.

LUDA DJEVOJKA.

Iz Bosne.

Djevojka sjedi kraj mora
Pa sama sebi govori:
— Ah, mili Bože i dragi!
Ima l' što šire od mora,
Ima l' što brže od konja,
Ima l' što draže od brata? —
Riba iz mora govori:
— Oj, mlada djevo i luda!
Nebo je šire od mora,
Oči su brže od konja,
Draži je dragi od brata! —

29.

ZAO ADET.

Iz Požege u Slavoniji.

U Požegi gradu zao adet kažu:
Djevojke moraju Požeški grad gradit,
Požeški grad gradit bez svakog alata;
Junaci moraju sitan vezak vesti,
Sitan vezak vesti, tanku svilu presti.
Ali blago bracu, koji ima seku,
Seka će za braca sitan vezak vesti,
Sitan vezak vesti, tanku svilu presti;
A bratac za seku Požeški grad gradit,
Požeški grad gradit, kule izvoditi.

30.

ČUDAN LIJEK.

Kajkavska iz Samobora u Hrvatskoj.

Jelen trči vu goru,
Na rogovi' vrhovi,
Na vrhovi' gradovi,
Vu palači lepi stol,
Za stolom je dragi moj:
Kaj boluješ, dragi moj?

Bum ti dala jušice,
Jušice od mušice,
Od komarca rebarce,
Od kobilce stegence,
Na rešeto rakije:
S tem se, dragi, krepil buš

31.

TRI DILBERA.

Iz Žepča u Bosni.

Tri dilbera u tri grada rastu:
U jednomu Sumbul Selimaga,
U drugomu Karamfil Alaga,
U trećemu Šećera djevojka.
Nju isprosi Sumbul Selimaga,

A za njime Karamfil Alaga;
Zato su se u sud istjerali.
Najpre ide Sumbul Selimaga,
A za njime Karamfil Alaga,
A za njime Šećera djevojka.
Kada dojde Šećera djevojka,
Prema njome kadija skočio,
Pa na svoje mjesto posadio,
Pa šećerli kavu dodavao.
Govorio Sumbul Selimaga:
— Sudi pravo, veliki kadija,
Sudi pravo, čija je djevojka:
Kako pravo, tako bio zdravo. —
Mislio se veliki kadija
Pa govori Sumbul Selimagi:
— Nije za te Šećera djevojka,
Ni za tebe, Karamfil Alaga;
Već za mene, velikog kadiju. —
Kad su oni r'ječi razumjeli,
Oni idu kući kukajući,
A kadija osta pjevajući.

32.

SVATOVI DJETELJEVI.

Iz Bosne.

Djetelj će se ženiti,
Mnoge svate skupiti:
Svračka, mačka,
Čevrljugu, vrepca.
Vrebac bubanj napinje,

Hoće čauš da bude.
Svraka repom zanosi,
Hoće barjak da nosi,
Ne daju joj nositi,
Van da čauš da bude.

33.

KOMAR I MUHA.

Iz Dalmacije.

Tridest aga jednu kozu hrane,
Ta je koza suhosita bila.
Oni silna sira usirili,
I od sira mline učinili.
Na surduk[1] su vode navodili,
Oni silno proso posijali.
Kad je proso veliko naraslo,
Krtejiću mišu do koljena
A puhači žabi do trbuha;
Pa po prosu svak'jeh živinica,
I čelica mal'jeh medenica,
I osica mal'jeh pecavica,
I mušica, mal'jeh brambrotuša.
Među njima jedna muha bila,
Ta je muha udovica bila,
Ona hoće da se preudava
Za komara čelebiju mlada.
Zove kuma iz duba goluba,
Starca svata iz pećine ćuka,
Dva djevera oba batokljuna.
Komar muhu bije po trbuhu,
Udara je zlatnim buzdohanom.
Buha ječi a buzdohan zveči;
Pa na noge obuva čarape,
Na čarape obuva opanke.
Muha mu ih izuvati ide:
Komaru je nogu istegnula,
A za nogom cr'jeva ispotegla.

1 jaruga, uvala, dolina.

34.

MUŽ SPUŽ.

Iz Dalmacije.

Imam muža kako spuža,
Ni krštena ni krizmana.
Ja ga krstim, ja ga krizmam
I stavljam mu ime Hero[1]
I šaljem ga mljeti žito.
Nit' je Hera, nit' je žita!
Ja vazimam kudiljicu
I ja gredem niz ulicu,
I ja sam ga upitala:
— A gdje ti je, Hero, múka? —
— Ne pitaj me, gdje mi 'e múka,
Neg' me pitaj, gdje mi 'e duša!
Muku mi je miš izio,
U bradu se ugn'jezdio! . . . —
Uhitim ga tad na ruke,
Ponesem ga nasred kuće.
Došla mačka, zgrančala[2] ga . . .
— Hod' otole, huda mačko,
Nije oto jedna gera[3],
Nego glava moga Hera! —
Ja ga vazmem tad u ruke,
I stavim ga na trpezu.
Došla kokoš, skljuvala ga . . .
— Hod' otole, huda kočko,
Nije oto zrno žita,
Nego moga Hera 'dića[4]. —
Ja ga vazmem tad na ruke
I ponesem navrh kuće. —
Doša' gavran, iskljuva ga . . .
— Hod' otole, o gavrane.

Nije oto telesina,
Neg' mi Hera mesetina! ....
Tad ga nosim uz ulicu,
Pa mu plještem ....

[1] Hero — hip. od Hercegovac, kao Bošnjo — hip. od Bošnjak; [2] smrvila; [3] gera — nekaka mala riba (u Dubr:); [4] odjeća.

35.

STRADAO U BIOGRADU.

Muslimanska iz Bosne.

Soko leti iznad Biograda,
Momak spava nasred Biograda.
Budio ga soko sa krilima:
— Ustaj, bolan, jabandžija[1]) momče,
Izgorje ti Biograd nad glavom. —
Progovara momak jabandžija:
— Neka gori, ognjem izgorio;
U njemu sam tri ljeta ljetovô:
Jedno ljeto za l'jepu djevojku,
Drugo ljeto za l'jepe haljine,
Treće ljeto za dobra dorata .
Kad bi vr'jeme ljubiti djevojku,
Dadoše mi staro, obljubljeno;
Kad bi vr'jeme nositi haljine,
Dadoše mi stare izderane;
Kad bi vr'jeme jahati dorata,
Dadoše mi stara, zaduhljiva. —

[1] tuđinac.

36.

SVAĐA RAKA I ŽABE.

Iz Bosne.

Žuta žaba u potoku
U potoku, u duboku
Zavrnula nogavice.
Njoj dolazi rače momče
Pa je žabi govorio:
— Je si l' platno ub'jelila?
Jesi l' lice ugojila? —
Tu se žaba naljutila
Pa je raku govorila:
— Bre jedno rače momče!
Bre jedno natrag-hodu!
Bre jedno štipi-nogu!
Bre jedno mrči-brče! —
Tu se rače naljutio
Pa je žabi govorio:
— Bre jedna žabetino!
Bre jedna kujetino!
Bre jedna jedi-zemlju!
Bre jedna kupi-pčelu[1]!
Glava ti je kao tikva;
Oči su ti kao šiška:
Ne ću te; ne valjaš! —

[1] odavle se vidi, da je narodu odavno poznato, da žaba jede pčele.

37.

KAJ SEM ZASLUŽIL.

Kajkavska iz Hrvatskog Zagorja.

Prvo leto služil,
Kokoš sem zaslužil:
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Drugo leto služil,
Racu sem zaslužil:
Moja raca blato tanca;
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Trejto leto služil,
Gusku sem zaslužil:
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Štrto leto služil,
Puru sem zaslužil:
Moja pura vodu dura,

Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Peto leto služil,
Tele sem zaslužil;
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Zvodila piliče.

Šesto leto služil,
Kravu sem zaslužil:
Krava veli: doji mene,
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Sedmo leto služil,
Vola sem zaslužil,
Volek veli: vozi z menum,
Krava veli: doji mene,
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Osmo leto služil,
Konja sem zaslužil:
Konjek veli: jaši mene,
Volek veli: vozi z menum,
Krava veli: doji mene,
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Deveto leto služil,
Hižu sem zaslužil:
Hiža veli: stanuj v meni,
Konjek veli: jaši mene,
Volek veli: vozi z menum,
Krava veli: doji mene,
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje
Piliče zvodila.

Deseto leto služil,
Ženu sem zaslužil:
Žena veli: lubi mene,
Hiža veli: stanuj v meni,
Konjek veli: jaši mene,
Volek veli: vozi z menum
Krava veli: doji mene,
Moje tele z repom mele,
Moja pura vodu dura,
Moja guska vodu pluska,
Moja raca blato tanca,
Moja kokoš belo perje,
Piliče zvodila.

38.

LUTKA.

Iz Bosne.

Dv'je su seke braca ne imale,
Već ga grade od bijele svile,
Ruke, noge, drvo šimširovo,
Glavu meću od zlata jabuku,
Dva obraza, dva đula[1] rumena,
Vedro čelo, zlatnu amajliju[2],
Dv'je oči, dva draga kamena,
Dv'je obrvi, do dv'je pijavice,
Trepavice, svilu-kudiljice,
Sitne zube, suzu od bisera,
Medna usta, kutiju šećera;
Usta režu parom carevicom,
Pa su onda tiho besjedile:
— Daj nam Bože, da nam brat govori!

[1] ruža; [2] kutijica sa zapisom.

39.

ČUDNO ČUDO.

Iz Žepča u Bosni.

U Ivana čudno čudo kažu,
Malo polja, al' je plemenito.
Po njem rodi smilje i kovilje,
Sitan biser i drago kamenje.
Do dvora mu zlaćena ćuprija
I na dvoru srebrna kapija,
I u dvoru vela kruška raste:
Visoka je do neba vedroga,
A široka polak Sarajeva,
List joj pada oko Biograda,
Miris daje Pešti i Budimu.

40.

SUNCE I DANICA.

Iz Dalmacije.

Danica se Suncu uticala,
Dobro njemu jutro nazivala;
Ljepše joj je Sunce odvraćalo:
— Dobro jutro, vjerenice moja! —
Ma Danica Suncu govorila:
— Sunce moje, ljepša sam od tebe! —
A Danici Sunce odgovara:
— Kad ivanjski ljetni mjesec dojde,
Pojt ćemo na planinu visoku,
Vidit ćemo na planini veloj,
Od koga će voda presahnuti,
I zelena trava ovahnuti[1]. —
Kako rekli, tako učinili:
Kad ivanjski ljetni mjesec dojde,
Od sunca su vode presahnule
I zelene trave ovahnule;
Od Danice nije ništa sahlo,
Nego samo oči junakove,
Često gledeć na djevojku mladu.

[1] uve(h)nuti.

SADRŽAJ

Strana

Strana

Strana

Strana

Tisak „Tipografije“ d. d., Zagreb.